

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 474
Παρασκευή
6 Σεπτεμβρίου 1991
Δρχ. 250

Η ΕΣΣΔ στους πέντε ανέμους

Αριστερά
και ΕΣΣΔ

...ΤΟ ΑΚΟΥΣΑ
ΣΤΟΝ SKY!

BRX ATHENS

ΕΝΗΜΕΡΩΘΕΙΤΕ ΜΕ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟ*

Στο ραδιόφωνό σας θα βρείτε μέρα-νύχτα τους λόγους που έφεραν τον SKY 100,4 στην πρώτη θέση ακροαματικότητας.

ο καθαρός ήχος

• Περίοδος Β'
• Χρόνος 18ος
• Τεύχος 474
Παρασκευή 6 Σεπτεμβρίου 1991
Δρχ. 250

**ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**
Δημοχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.49.300
72.32.819 - 72.48.240
FAX: 72.26.107 - TELEX: 214179 ANTI

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Διαφήμισεις:
Γραμματεία-Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ
- Φωτοστοιχειοθεσία —
Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δημοχάρους 60
Τηλ. 72.49.300
- Εκτύπωση:
Νέος Παρνασσός Α.Ε.
Παλλήνη Αττικής 15 344
160 Χιλ. Λεωφ. Μαραθώνος
Τηλ. 66.65.081

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο
εκφράζει τις απόψεις του
συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν
επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
Εξαμ. 2.700 δρχ.
Ετήσια 5.400
Ετήσια Οργανισμών,
Τραπεζών, κτλ.: 20.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 4.800

Εξωτερικού
Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 27
ετήσια: δολ. 54
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 30
ετήσια: δολ. 60

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 250
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 350

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240
- Για τα βιβλιοπωλεία
Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου.
Α. Πουλουκτσή και Σια Ε.Ε.
Λασσάνη 9,
Τηλ. (031) 285.857
546 22 Θεσσαλονίκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΦΑΚΕΛΟΣ: Μετά το πραξικόπημα στην ΕΣΣΔ _____ 11-23

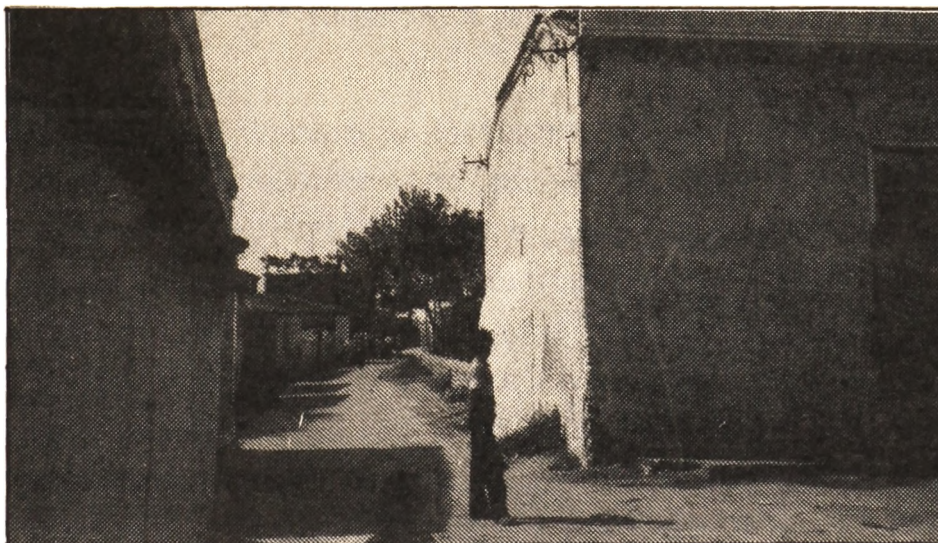

() Στ. Κουλόγλου συνθέτει την εικόνα του πραξικοπήματος και ο Ι. Καπόπουλος σκιαγραφεί την γεωπολιτική διάσταση των όσων συμβαίνουν σήμερα στην Σοβιετική Ένωση. Επίσης το ANTI συζητήσε με τους Μ. Παπαγαγιαννάκη, Η. Πιζάνια και Α. Ιουλούδη για το ίδιο το πραξικόπημα, τις «θετικές» και τις αρνητικές επιπτώσεις του στο διεθνές πεδίο, στην διεθνή Αριστερά και βεβαίως στην εγχώρια. Τέλος ο Ρεπόρτερ περιγράφει την «χαμένη τιμή» του Περισσού.

ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 26-31

Τα αποτελέσματα βγήκαν, οι βάσεις έπεσαν, τα σχολεία αρχίζουν, ο διάλογος αργεί και οι «πρυτάνεις» των «κολλεγίων» αποκαλούν τον χ. Σουφλιά... «χομμουνιστή». Μια ενδιαφέρουσα συζήτηση του Στ. Μονεμβασιώτη με δυο πρωταγωνιστές των περσινών καταλήψεων. Τι σκέφτονται δέκα μήνες μετά;

Οδοιπορικό στην Αλβανία _____ 41-45

«Ο Φίχτε, ο μαρκήσιος ντε Σαντ κι ο Κάφκα ήταν κι αυτοί απελπισμένοι» υποστηρίζει ο Αλβανός ποιητής Ντρίτερο Ανγκόλι. Η απελπισία όμως του λαού της Αλβανίας είναι πολύ πολύ πιο μεγάλη. Ένα συγχλονιστικό οδοιπορικό.

Γράφουν ακόμη:

Ο Αλ. Βυζάντιος για τα ανοικτά μέτωπα στην οικονομία (σελ. 24), η Ν. Τσιλιγκιρογλου για τα σωφρονιστικά συστήματα στην Ενωμένη Ευρώπη (σελ. 40), ο Χρ. Αναγνώστου για τα αδιέξοδα της επιστημονικής έρευνας (σελ. 32)

**Αριστερά και
Εθνικά
Θέματα _____ 34-36**
Έχει υποτιμηθεί στη χώρα μας ο τουρκικός επεκτατισμός; Ποια είναι τα γενεσιουργά του αίτια; Ποια ιδεολογήματα κάλυπταν τις αληθινές του διαστάσεις; Γιατί η Αριστερά μπορεί σήμερα να αρθρώσει εθνικό λόγο και πολιτική. Μια ενδιαφέρουσα ανάλυση του Χρ. Λαζαρίδη.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ _____ 5
Στάθης
**ΠΟΛΙΤΙΚΟ
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ _____ 6**
Τουριστικές
...«αποπομπές» και
Μουσεία Φυσικής Ιστορίας
**ΑΝΘΗΝΩΡ
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ _____ 8**
ΔΙΑΛΟΓΟΣ _____ 48
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ _____ 51

Αν φάχνετε συμπυκνωμένη την έκφραση της ύπατης απόγνωσης ανατρέξατε στα κόμικς του Αρχά και στην ανάλυση του Πέτρου Μαρτινίδη. Ακόμη, ένα κείμενο για τον Αλέκο Σακελλάριο. Ποια ήταν, τελοσπάντων, η καλλιτεχνική του ταυτότητα;

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: Μίλτος Σκούρας

ΤΟ ΜΗΔΕΝ ΚΑΙ ΤΟ ΑΠΕΙΡΟΝ

Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ του πραξικοπήματος στην Σ. Ένωση σήμανε και το τέλος του κομμουνισμού. Κοινότυπη διαπίστωση αλλά με βαθύτερες επιπτώσεις τόσο διεθνείς όσο και γενικότερες ιδεολογικές και πολιτικές επιπτώσεις, τόσο στο εσωτερικό της χώρας αυτής όσο και για το κομμουνιστικό κίνημα επί της γης. Πρόκειται για ένα κοσμοϊστορικό γεγονός καθώς η ιστορική περίοδος που η αφετηρία της τοποθετείται στο 1917 κλείνει πλέον οριστικά και αμετάκλητα.

ΕΥΛΟΓΗ ανησυχία επικρατεί στο διεθνή χώρο λόγω των απρόβλεπτων εξελίξεων, της αβεβαιότητας και ρευστότητας στην Σ. Ένωση, όπου καταβάλλονται ύστατες και απεγνωσμένες προσπάθειες από την εξασθενημένη κεντρική εξουσία για να αποφευχθεί η οριστική διάλυση και αποσύνθεση.

ΑΛΛΑ ακόμη πιο δύσκολο από τη διαχείριση της διαλυτικής αυτής κρίσης είναι το εγχείρημα της μετάβασης σε δημοκρατικές μορφές πολιτικής και κοινωνικής οργάνωσης και της οικονομικής μεταρρύθμισης που συν τω χρόνω θα δώσει στους πολίτες αυτής της χώρας ανεκτό βιοτικό επίπεδο. Στο δρόμο της πολιτικής και οικονομικής ανασυγκρότησης, πάνω στις αρχές της δημοκρατίας και της ελευθερίας ορθώνονται δύσκολα εμπόδια, τα οποία δεν είναι βέβαιο κατά πόσο θα υπερπηδηθούν. Ελλοχεύει πάντα, υπό τις συνθήκες που διαμορφώνονται, ο εμφύλιος σπαραγμός, ή νέες ακραίες και ολοκληρωτικές λύσεις οποιασδήποτε απόχρωσης. Γι' αυτό η πολιτική δημοκρατία και η οικονομική μεταρρύθμιση αποτελούν μονόδρομο.

ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ συνάμα για την παταγώδη αποτυχία ενός συστήματος οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης μαζί με τους πολιτικούς και ιδεολογικούς θεσμούς και μηχανισμούς που το υποστήριξαν. Τραγική πράγματι επαλήθευση ότι το κομμουνιστικό σύστημα, εμπλεκόμενο στον ολοκληρωτισμό, είναι αδύνατον να μετεξελιχθεί. Όσες ψευδαισθήσεις περί «κομμουνιστικής ανανέωσης» είχαν απομείνει συνθλίβθηκαν από τις ερπύστριες των τανκς στην Μόσχα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ επώδυνο, οδυνηρό και ίσως αβάσταχτο για ολόκληρες γενιές νυν και πρώην Κομμουνιστών και Αριστερών. Και για μεν τους πιστούς και ονειροπολούντες τον «χαμένο παράδεισο» στη Δύση και την Ελλάδα η ίδια η ζωή θα επιταχύνει την πολιτική φθορά και περαιτέρω περιθωριοποίηση των υπολειμμάτων των ΚΚ. Παρόμοια τύχη επιφυλάσσεται και για τους οππορτουνιστές, σαλταδόρους και κατόπιν εορτής ανανήψαντες επαγγελματίες πολιτικούς της Αριστεράς εν Ελλάδι και αλλού. Η κάλπη τιμωρεί.

ΑΥΤΟ, βεβαίως, που απομένει ως φωτεινή ακτίδα ελπίδας είναι η επικράτηση ορισμένων αρχών πολιτικής οργάνωσης της κοινωνίας, της δημοκρατίας και της ελευθερίας. Και πάνω σε αυτές τις αρχές στηρίζεται και η προσδοκία για την ανασυγκρότηση της Αριστεράς. Γιατί τα αιτήματα μιας διαφορετικής κοινωνικής οργάνωσης, της δικαιοσύνης και της ισότητας, που εκπηγάζουν από τις ίδιες τις συνθήκες παραμένουν. Αλλά το πλαίσιο των αρχών είναι αναγκαία προϋπόθεση για την επίλυση των σημερινών κοινωνικών προβλημάτων προς την κατεύθυνση που πάντα οραματίστηκε η Αριστερά. ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ του κομμουνισμού δεν πλανάται πλέον πάνω από την Ευρώπη, όπως άρχιζαν το Κομμουνιστικό τους Μανιφέστο ο Μαρξ και ο Ένγκελς τον περασμένο αιώνα. Γι' αυτό η σύγχρονη Αριστερά, η Αριστερά που προσπαθεί να ανασυνταχθεί και να ανασυγκροτηθεί στην Ευρώπη, δεν μπορεί πλέον να έχει σχέση με την κομμουνιστική παράδοση. Γιατί μπροστά της έχει τις νέες κοινωνικές αντιθέσεις, έχει τον δρόμο των μεταρρυθμίσεων.

Τουριστικές ... «αποπομπές» και Μουσεία Φυσικής Ιστορίας

«ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ Τουρισμού... Κυβέρνηση αιγιαλών... Ξενοδοχείον η "Ελλάς"» —είναι μερικοί από τους ολοσέλιδους τίτλους που φιλοτέχνησε, την εβδομάδα αυτή, ο τύπος, με αφορμή την «παραίτηση» (η «απόλυση») του υπουργού Τουρισμού κ. Γ. Κεφαλογιάννη. Φυσικά, ένας «αιγιαλός» έχει πάντα την αξία του. Η οποία μεγεθύνεται ή μειώνεται από το αν μπορείς ή δεν μπορείς να υψώσεις ένα σπίτι ή ένα ξενοδοχείο όχι «επί την πέτραν» —όπως συμβουλεύει η Καινή Διαθήκη...— αλλά «επί το κύμα»! Θυμάσθε την ωδή «Κύματι θαλάσσης τον κρύψαντα πάλοι», κ.λπ.;

ΩΣΤΟΣΟ, όσοι μελετούν σε βάθος τα συμβαίνοντα γύρω μας, επιμένουν ότι η «απόλυση» του κ. Κεφαλογιάννη δεν οφείλεται τόσο στα ...κύματα ή στους αιγιαλούς, όσο σε κάποιες ειδικές «δραστηριότητες» του πρώην υπουργού Τουρισμού, με την αιχμή του δόρατος στραμμένη κατά του ίδιου του πρωθυπουργού! Οι σχετικές πληροφορίες μιλούν έτσι για ταχτικές «συνάξεις» βουλευτών της Νέας Δημοκρατίας στο σπίτι του κ. Κεφαλογιάννη (με το ερώτημα: «Πού πάμε;»), για κάποια επιστολή-υπόμνημα βουλευτών της ΝΔ προς τον κ. Μητσοτάκη (τη ευγενεί παρακινήσει Κεφαλογιάννη), για προσπάθεια του πρώην υπουργού Τουρισμού να το παίξει, από τώρα, «δελφίνος» και άλλα παρόμοια. Ένας, μάλιστα, από τους απηνείς αντιπάλους του κ. Κεφαλογιάννη, έφθασε να τον κατηγορήσει για «φραξιονισμό» (που τη θυμήθηκε τη λέξη;), ενώ ο κυβερνητικός εκπρόσωπος κ. Β. Πολυδώρας αρκέστηκε να δηλώσει ότι, επιτέλους, υπάρχουν και θέματα που σχετίζονται με τη νομιμοφροσύνη, την πειθαρχία και τη συμπεριφορά ενός υπουργού!

Η «ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ» (ή «αποπομπή») του κ. Κεφαλογιάννη δεν ήταν, όμως, κεραυνός εν αιθρία... Της παραίτησεως Κεφαλογιάννη είχε προηγηθεί η παραίτηση του υπουργού Βιομηχανίας κ. Στ. Δήμα, για να ακολουθήσει η άρνηση του κ. Στ. Μάνου να μετακινηθεί από το υπουργείο του (το ΥΠΕΧΩΔΕ) και η άρνηση του υπουργού Προεδρίας κ. Μ. Έβερτ να υπογράψει τα σωστά

προεδρικά διατάγματα. Πού πάει, λοιπόν, η Νέα Δημοκρατία; Υπάρχουν «συνωμότητες», εντός των τειχών της, που επιδιώκουν την ανατροπή του αρχηγού; Είναι η σύγκρουση συμφερόντων τόσο αβυσσαλέα ώστε να μην μπορούν να βρεθούν «μέσες, συμβιβαστικές λύσεις»; (Ο κ. Στ. Μάνος, επί παραδείγματι, υποστηρίζει ότι «δεν θα χαλάσει ο κόσμος» αν «δεσμευθούν» ολίγα χιλιόμετρα παραλίας —από τις 16.000 χιλιόμετρα που διαθέτει η χώρα μας...— «προκειμένου να προσελκύσουμε τουρισμό υψηλής στάθμης»... Από την πλευρά του ο κ. Κεφαλογιάννης δηλώνει ότι δεν θα συνεργήσει ποτέ στην «καταστροφή του φυσικού και πολιτιστικού μας περιβάλλοντος» και ότι προκειμένου να επιλέξει (αυτό δεν το δηλώνει) μεταξύ ενός «Ελούντα Μάρε» και του νέου εθνικού μας συνθήματος: «ROOMS TO RENT», προτιμά, οπωσδήποτε, τα... «ROOMS» (διάβαζε τις μικρές μονάδες), που οι ιδιοκτήτες τους ανήκουν, στην πλειοψηφία τους, στην εκλογική πελατεία του πρώην υπουργού Τουρισμού.

ΑΛΛΑ, ΒΕΒΑΙΩΣ, η «σύγκρουση συμφερόντων» δεν περιορίζεται μεταξύ Μάνου ή Βαρδινογιάννη... Η διαπλοκή τους είναι πολύ ευρύτερη, καθώς καλύπτει ενεργά και πολυσχιδή «ενδιαφέροντα» όπως είναι το μετρό, η Τράπεζα Πειραιώς, η κινητή τηλεφωνία, τα πετρέλαια, κ.ά. Και ενώ οι εφημερίδες άρχισαν να συλλαβίζουν τα λογής «συγκρουόμενα συμφέροντα» (Όμιλος Βαρδινογιάννη, Όμιλος Κόκκαλη, κ.ά.), με την έννοια ότι εδώ βρίσκεται η αιτία των τριγμών και κλυδωνισμών του κυβερνητικού σχήματος, άνθρωποι που κ. Μητσοτάκη αισθάνθηκαν την ανάγκη να διαμηνύσουν, προς πάσα κατεύθυνση, ότι «ο πρωθυπουργός δεν είναι ευεπίφορος σε πιέσεις» και ότι δεν θα παραδώσει ποτέ την πρωθυπουργία «στον επικεφαλής ομάδας βουλευτών που θα επεδίωκε να τον εκβιάσει»!

★ ★ ★

ΕΓΣΙ ΕΙΧΑΝ τα πράγματα μέχρι το βράδυ της περασμένης Τρίτης... Και ενώ ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ ανακάλυπτε, ξαφνικά, ότι έρχεται η ώρα του —μέσω Κεφαλογιάννη...— ότι η κυβέρνηση «καταρρέει», ότι τα συμβαίνοντα, σήμερα, στη ΝΔ είναι «μόνον η κορυφή του παγόβουνου» και ότι «πάμε για εκλογές, μέσα στο 1991» και ενώ διάφοροι κυβερνητικοί άρχισαν να τροχίζουν φαρμακερά βέλη (γεμάτα χλεύη) κατά Α. Παπανδρέου, έγινε ο... χαμός! Την Τε-

τάρτη μεσημέρι, κυκλοφορεί ο «Ελεύθερος Τύπος» με ένα θηριώδη τίτλο, που έλεγε: «Χίλιες φορές εκλογές! Αυστηρή προειδοποίηση Μητσοτάκη προς όλες τις κατευθύνσεις». Το σχετικό ρεπορτάζ, μάλιστα, με την υπογραφή του Π. Καμβύση, έδινε και μερικές «συνταραχτικές» λεπτομέρειες: Ο κ. Μητσοτάκης δήλωσε σε όλους τους γύρω του, ότι «δεν παίζει» και ότι αν συνεχισθούν τα παιχνίδια κάποιων υπουργών (ενδεχομένως και βουλευτών) τότε, θα προχωρήσει σε εκλογές, με τον σημερινό νόμο και με λίστα. Και ο νοών, νοείτω!

ΤΟ ΜΕΣΗΜΕΡΙ της ίδιας μέρας, στην αίθουσα των πολιτικών συντακτών, οι ερωτήσεις ήταν φιλή βροχή... «Πάμε για εκλογές, κύριε κυβερνητικέ εκπρόσωπε; Πότε οι εκλογές, κύριε εκπρόσωπε;», κ.λπ. Φυσικά, ο κ. εκπρόσωπος, άνθρωπος ευφυής, επανέλαβε ότι «η κυβέρνηση θα εξαντλήσει ολόκληρη την τετραετία»... Αλλά, ο κάποιος συγκρατημός ήταν έκδηλος: Ξέρεις τι γίνεται στον κόσμο; Και να είναι, άραγε, μόνον «προειδοποίηση» του «Ε.Τ.», μια και η πηγή του ρεπορτάζ ήταν γνωστή;

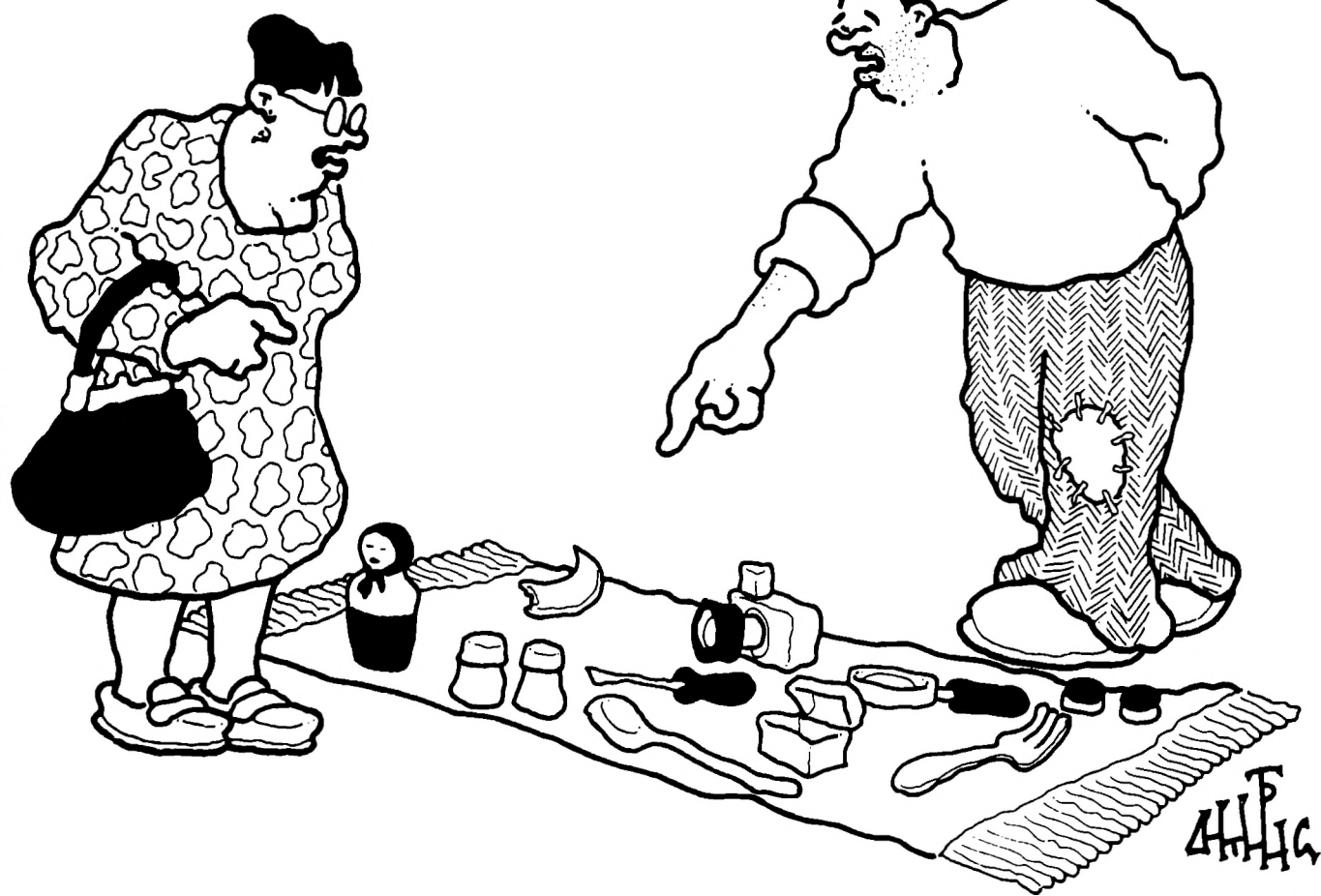
ΠΡΟΣ ΤΟ βράδυ, όμως, η «προειδοποίηση» άρχισε να ξεφουσκώνει, καθώς διάφοροι βουλευτές της ΝΔ άρχισαν να «ζυγίζουν» το ενδεχόμενο εκλογών και να το τοποθετούν στις πραγματικές του διαστάσεις. Ο αρχηγός μπορεί να «προειδοποιεί» και να θέλησε, με την περίπτωση Κεφαλογιάννη, να επιδείξει «πυγμήν», όμως, όλα τα δεδομένα του «παζλ» —οικονομία, βαβούρα, δίκη και, φυσικά, ΕΟΚ, που εναντιώνεται σε κάθε «ανούσια, άκαιρη και περιττή δαπάνη» —συγκλίνουν στην άποψη ότι «μάλλον δεν πάμε σε εκλογές»!

★ ★ ★

ΚΑΙ ΕΝΩ η εκλογολογία έπαιρνε και έδινε την Τετάρτη, πρώτη η Άγκυρα και στη συνέχεια η Αθήνα (όπως συνήθως γίνεται) μας πληροφόρησαν ότι η συνάντηση Μητσοτάκη - Γιλμάζ, στο Παρίσι, θα γίνει στις 11 τρέχ. Το τι θα συζητήσουν οι δύο πρωθυπουργοί —αν υπάρχει ή δεν υπάρχει «ατζέντα» κανείς δεν το ξέρει ακόμα— παραμένει άγνωστο. Ο Γιλμάζ, μέσω του εκπροσώπου του, μας διαμήνυσε ότι θα συζητηθούν οι ελληνοτουρκικές σχέσεις και «ίσως» το Κυπριακό... Ο Κ. Μητσοτάκης θεωρεί δεδομένη τη συζήτηση για το Κυπριακό, αλλά δεν αποκλείει και τα «διμερή». Το «πρόβλημα» είναι ότι κανείς δεν ξέρει, επα-

ΛΕΙΨΑΝΑ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΣΗΦ
ΕΧΕΤΕ;...

ΟΧΙ... ΑΛΛΑ ΘΑ ΦΕΡΩ!
ΕΧΩ ΟΜΩΣ ΚΟΜΜΑΤΙ
ΑΠΟ ΤΙΜΙΟ ΣΦΥΡΟΔΡΕΠΑΝΟ!

κριβώς, πού αρχίζουν και πού τελειώνουν τα «διμερή». (Η τελευταία, πάντως, «επίδοση» της Άγκυρας ήταν κάποια, εν ψυχρώ, αντίποινα, εις βάρος του οικουμενικού πατριαρχείου, για τον «διορισμό», από τις ελληνικές αρχές, Μουφτή, στη Δ. Θράκη. Η συνέχεια είναι γνωστή: Η Τουρκία —μέσω του «ύπατου διαχειριστικού συμβουλίου των Τούρκων Δυτικής Θράκης»— αποφάσισε να κλείσει, από σήμερα Παρασκευή, όλα τα τζαμιά στην Κομοτηνή, Ξάνθη και στην γύρω περιοχή, για να ενημερώσει τον μουσουλμανικό κόσμο για «τα συμβαίνοντα στην Ξάνθη» και να ζητήσει τη συμπαραστάση του. Είκοσι τέσσερις ώρες προηγουμένως, (Τρίτη βράδυ) η Άγκυρα αναγνώριζε —πριν από την Ελλάδα— την ανεξαρτησία των τριών Βαλτικών χωρών, ενώ ετοιμάζεται —όπως γράφει η «Μιλλιέτ»— να εγκαινιάσει μία προγραμματισμένη «πολιτιστική επίθεση», με στόχο να

«βοηθήσει» τις τουρκόφωνες δημοκρατίες της Σοβ. Ένωσης.

ΓΗΝ ΙΔΙΑ περίπου στιγμή, ο πραγματικά «ιπτάμενος» υπουργός Εξωτερικών κ. Α. Σαμαράς (όπως «ιπτάμενοι» έγιναν όλοι οι υπουργοί Εξωτερικών της ΕΟΚ), αναφερόμενος στη «γιουγκοσλαβική έκρηξη» δήλωνε ότι η Ελλάδα «στηρίζει τις κοινοτικές πρωτοβουλίες για τη ρύθμιση του γιουγκοσλαβικού προβλήματος» και ότι «θα σεβαστεί τις αποφάσεις στις οποίες θα καταλήξουν οι ίδιοι οι Γιουγκοσλάβοι». Μοναδική εξαίρεση: «Η Ελλάδα δεν είναι διατεθειμένη να αναγνωρίσει κράτος ανεξάρτητο που θα φέρει το ιστορικό ελληνικό όνομα της Μακεδονίας».

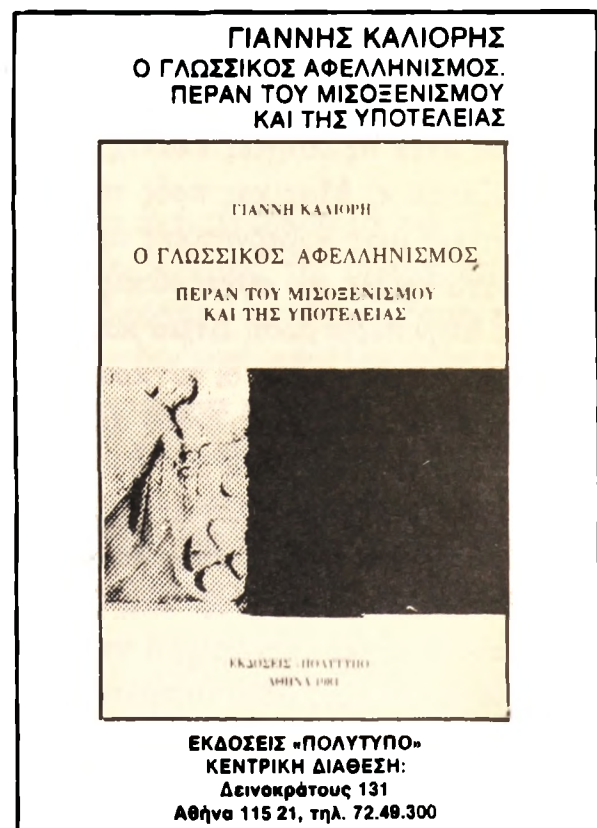
ΤΟ ΤΡΑΓΙΚΟ, πάντως, στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας, είναι ότι κάθε «εκεχειρία», κάθε «συμφωνία» —ύστερα από παρέμβαση ή μη της Κοινότητας, ανατρέπεται προτού στεγνώσει το μελάνι της. Για να

ακολουθήσει ένας νέος κύκλος μίσους και αίματος.

ΣΤΗ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, αντιθέτως, οι εξελίξεις φαίνεται να μπαίνουν —μετά το «άφρον» πραξικόπημα— σε κάποιο ελπιδοφόρο δρόμο. Η ΕΣΣΔ δίνει τώρα τη θέση της σε κάποια καινούρια —χαλαρή— Ένωση (ή Κοινότητα ή Κοινοπολιτεία) Κυρίαρχων Κρατών, με τον Μιχαήλ Γκορμπατσώφ να ανακτά το κύρος του και το πολιτικό του θάρρος.

ΟΣΟ για το αντίχτυπο που είχαν τα δραματικά γεγονότα της ΕΣΣΔ στην Ελλάδα, και ειδικότερα στην Αριστερά, αξίζει να σημειώσει κανείς το γκάλοπ που οργάνωσε η ΔΗΜΕΛ, για λογαριασμό του περιοδικού «Ταχυδρόμος». Σύμφωνα, λοιπόν, με το γκάλοπ αυτό, η Μαρία Δαμανάκη που, ως πρόεδρος του ΣΥΝ καταδίκασε, από την πρώτη στιγμή το πραξικόπημα Γιαννάφ, συγκεντρώνει εύσημα από το 48% των ερωτηθέντων Αθηναίων, ενώ η Αλέκα Παπαρήγα που αισθάνθηκε την «ανάγκη» να ευλογήσει την εκτροπή, συγκεντρώνει τις «θετικές κρίσεις» μόλις του 9%. Και η ζωή προχωρεί... Μόνο που κανείς δεν ξέρει ακόμα τι ποσοστό θα συγκεντρώνει ο Συνασπισμός και τι το ΚΚΕ, σε περίπτωση εκλογών. Στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας του Λονδίνου, το τμήμα δεινόσαυρων, βροντόσαυρων, τυραννόσαυρων, κ.ά. συχνάζεται κατά κόρον από τα παιδιά. Και, φυσικά, μελετούν τους δεινόσαυρους ως είδος που —χάρτι θεία— εξέλιπε από προσώπου γης. Στον Περίσσο, ωστόσο, το είδος επιβιώνει ακόμα. Ως τότε;

ΑΝΤΗΝΩΡ

Εκλογές για τον εαυτό τους

Το επεισόδιο Κεφαλογιάννη, η παραίτηση Δήμα, οι αντιρρήσεις Έβερετ, οι «αποκλίνουσες» συνεντεύξεις υπουργών και η σχετική απαγόρευσή τους, και μια σειρά από παρεμφερή μικρά ή μεγαλύτερα φαινόμενα στη λειτουργία της κυβέρνησης κατέληξαν στην πασίγνωστη για την Ελλάδα, σε τέτοιες καταστάσεις, εκλογολογία.

Από πρωθυπουργικού περιβάλλοντος —όπως πάντα, πάλι— άρξασθε: ο πρωθυπουργός «σκέφτεται» ότι, μπροστά στα προβλήματα συνοχής και ισορροπίας που αντιμετωπίζει με τα επανειλημμένα χρούσματα δυσαρέσκειας - απέχθειας, είναι ενδεχόμενο να συμφέρι η προσφυγή στις εκλογές· η «λίστα» και η εκλογική κινητοποίηση του κομματικού μηχανισμού θα απορροφήσουν τις εντάσεις και η προσδοκώμενη νίκη θα ενδυναμώσει και πάλι τον πρωθυπουργό, σε ένα ανανεωμένο κυβερνητικό σχήμα. Πόσο μάλλον που χρειάζονται πρόσθετα μέτρα λιτότητας.

Το Νοέμβριο εκλογές, λοιπόν. Περίπου για τους λόγους που αναφέραμε. Βεβαίως είναι γνωστό —και αυτό ανεξάρτητα από το βάσιμο της σχετικής φημολογίας— ότι οι εκλογές γίνονται για λόγους που δεν έχουν σχέση τόσο με τα συμφέροντα μιας κυβερνητικής ομάδας όσο με τα προβλήματα που αντιμετωπίζει μια χώρα.

Αυτά στη θεωρία. Στην πράξη, λένε οι οπαδοί της «ρεαλιστικής» σχολής της δημοκρατίας, εκλογές γίνονται όταν συμφέρι την κυβέρνηση. Δηλαδή, αυτό σημαίνει, ότι κοντά στην «κόπωση» των πολιτών από τις τρεις εκλογικές αναμετρήσεις, θα προστεθεί και το ξεφτίλισμα της υπέρτατης αρχής και του ανώτερου θεσμού της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας.

Και να σκεφτείτε ότι ο Κ. Μητσotάκης έχει έτοιμο ανά πάσα στιγμή κάποιο εδάφιο από τα συνταγματικά εγχειρίδια του Χρ. Σγουρίτσα...

K.B.

Περί «ανόμων συμφερόντων

Διαπρύσιος κήρυκας μιας «αδιάβλητης κυβέρνησης» στην υπηρεσία του «κοινού καλού» και όχι την «ανόμων συμφερόντων» εμφανίστηκε τις ημέρες αυτές ο απομακρυνθείς υπουργός Τουρισμού κ. Ι. Κεφαλογιάννης. Οι διαδικασίες που οδήγησαν στην δεύτερη, μέσα σε ενάμιση μήνα, κυβερνητική κρίση (η πρώτη ήταν αυτή που επακολούθησε μετά τις οδηγίες «καλής συμπεριφοράς» της πρωθυπουργικής συζύγου κ. Μαρίκας προς τον υπουργό κ. Δήμα) είναι χαρακτηριστικές μιας κυβερνητικής πρακτικής που ανατροφοδοτεί ακατάπαυστα τριβές και συγκρούσεις στην ανώτερη κρατική ηγεσία.

Και στην περίπτωση Δήμα και στην περίπτωση Κεφαλογιάννη, το κοινό στοιχείο είναι οι συγκρούσεις μεγάλων συμφερόντων (καθώς γράφεται επισήμως πλέον από ούλτρα-φιλοκυβερνητικά «φύλλα») που αναπτύσσονται από δύο αιτίες και σε δύο πεδία: πρώτον, από την επιστροφή στη λογική του «ιδιωτικού» συμφέροντος και της ιδιωτικοποίησης —μία επιχείρηση η οποία συνεπάγεται ανακατατάξεις πλούτου και ισχύος· και, δεύτερον, από το ότι η επιστροφή αυτή στο ιδιωτικό επιχειρείται να συντελεσθεί μέσα σε ένα πολιτικό πλαίσιο δεκαετιών, όπου το κράτος και οι δημόσιοι μηχανισμοί εξακολουθούν να αποτελούν τις βασικότερες σταθερές του ίδιου του «αστικού» συστήματος.

Αν ο κ. Δήμας «φαγώθηκε» από επιχειρηματίες που συγκροτούν

το στενό οικογενειακό περιβάλλον των φίλων και συμβούλων και αν ο κ. Κεφαλογιάννης απομακρύνθηκε επειδή ήρθε σε σύγκρουση με ξενοδόχους αλλά και επιχειρηματίες γνωστούς από το «πασοκικό παρελθόν» (βλ. Κόκκαλης), η «αιτία» είναι ίδια: μία κυβερνητική εξουσία ολοένα και περισσότερο σε άμεση, αδιαμεσολάβητη σχέση προς ισχυρά ιδιωτικά συμφέροντα που ελέγχουν στρατηγικής σημασίας κλάδους του κυριαρχούντος τριτογενούς τομέα των υπηρεσιών και του εμπορίου (επικοινωνίες, πετρελαιοειδή, τουρισμός κ.λπ.), μία σχέση που οδηγεί στην λειτουργία της κυβέρνησης ως συνεχιακού εκπροσώπου επιμέρους ισχυρών «λόμπυ». Το ίδιο ισχύει ασφαλώς για την αντίθετη κατεύθυνση, για την πλευρά των «θυμάτων» - υπουργών, στο βαθμό που ελέγχεται ως πιθανή η άποψη ότι ο κ. Κεφαλογιάννης π.χ. κάποια «νομιμότερα» συμφέροντα επιχειρηματικών ομάδων αντίθετων προς τις κρατούσες (π.χ. όμιλος Βαρδινογιάννη).

Σε κάθε περίπτωση, θα ήταν επιπόλαια η στάση εκείνη που θα υιοθετούσε της κατηγορίες περί «ανόμων συμφερόντων», αφού η ηθική του «κοινού συμφέροντος» κάθε άλλο παρά αποτελεί ασφαλές και εγγυημένο κριτήριο για τη συμπεριφορά εκείνων που απλώς «έχασαν».

M.B.

Το δίλημμα

Μέχρι την ώρα που το ΑΝΤΙ οδηγείτο στο τυπογραφείο, ο Πρωθυπουργός Κ. Μητσotάκης βρισκόταν ενώπιον ενός σοβαροτάτου διλήμματος, σχετικά με την ομιλία του στην ΝΕΤ, τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς τον τόνο.

Θα δώσει μια ενθαρρυντική εικόνα για το μέλλον της ελληνικής οικονομίας τονίζοντας με έμφαση ότι η ανάκαμψη θα μας προκύψει από του χρόνου την άνοιξη, ή θα πει την αλήθεια ότι τα πράγματα χειροτερεύουν ημέρα με την ημέρα παρά τις άοκνες προσπάθειές του;

Μην ξεχνάμε ότι του Τσώρτσιλ του βγήκε τελικά σε καλό όταν υποστήριζε ότι δεν καταλαβαίνει πώς χάθηκε η μάχη στην Καλλιπολη.

Εν πάση περιπτώσει, όποια τακτική και αν ακολουθήσει η ελληνική οικονομία θα συνεχίσει την ραγδαία κάθοδό της. Δυστυχώς. Άλλωστε οι επόμενες εκθέσεις του Δ.Ν.Π. και της ΕΟΚ θα μας επαληθεύσουν. Δ.Σ.

Κατά τρομονομοθετών

Η ελευθερία του Τύπου είναι αδιαπραγμάτευτη. Και αποτελεί όνειδος για μια δημοκρατική πολιτεία να καθίζει στο εδώλιο του κατηγορουμένου εκδότες εφημερίδων με βάση τον εκτρωματικό νόμο 1916/90, τον γνωστό ως «τρομονόμο» που απαγορεύει τη δημοσίευση προκηρύξεων τρομοκρατικών οργανώσεων. Καλύτερη διαφήμιση δεν θα μπορούσαν να φανταστούν οι τρομοκράτες. Και παραμένει φυσικά το επίμαχο ερώτημα του κατά πόσο η δημοσίευση παρέχει το οξυγόνο δημοσιότητας που επιζητούν οι τρομοκράτες με τις πολυεπίδες διαφημιστικές διατριβές τους που υποστηρίζουν την εγκληματική τους δραστηριότητα.

Οποιαδήποτε όμως δίχη και καταδίχη εφημερίδων πλήττει την ελευθερία του Τύπου και τραυματίζει το πολιτεύμα. Γι' αυτό είναι απαράδεκτη. Γι' αυτό και ο τρομονόμος πρέπει να καταργηθεί. Η τρομοκρατία μπορεί να πουλάει φύλλα, όπως και πολλά άλλα θέματα. Η ευθύνη όμως και η κρίση εναπόκειται στους εκδότες και τους πολίτες.

K.B.

«Αντιπροσωπεύσεις» εργαζομένων και πραξικοπήματα

Η ΓΣΕΕ είναι το ιεραρχικά ανώτατο όργανο στο δίκτυο των αντιπροσωπευτικών θεσμών των εργαζομένων· και το Εργατικό Κέντρο Αθήνας είναι δευτεροβάθμιο όργανο, στο οποίο αντιπροσωπεύονται πλείστες όσες ομοσπονδίες, κλαδικές και εργοστασιακές συνδικαλιστικές ενώσεις. Οι ηγεσίες και των δύο αυτών οργανώσεων έχουν τον τελευταίο χρόνο κάνει πλείστες όσες αναφορές στην κατάσταση κρίσης που χαρακτηρίζει την κοινωνική και πολιτική ικανότητα και επάρκεια δράσης του εργατικού κινήματος στην χώρα. Κύρια πτυχή αυτής της κρίσης η ολοένα και μεγαλύτερη απίσχναση των δεσμών αντιπροσώπευσης ανάμεσα στα συνδικάτα και τους εργαζομένους.

Σχεδόν όλα τα ρεύματα που εκπροσωπούνται στον συνδικαλιστικό χώρο έχουν από κοινού αναγνωρίσει και αποδεχτεί μία σειρά αιτιών και παραγόντων που συντελούν στην κρίση αντιπροσώπευσης και αποτελεσματικότητας των συνδικάτων. Ορισμένες από τις αιτίες εντοπίζονται στην ίδια τη συμπεριφορά και την πρακτική των μεσαίων και ανωτέρων κλιμακίων ηγεσίας των πασίγνωστων συνδικαλιστικών παρατάξεων.

Πρόσφατα, το πραξικόπημα στην ΓΣΣΔ αποτέλεσε για άλλη μία φορά το πεδίο κομματικοποίησης, γραφειοκρατικής λογικής και πόλωσης στο συνδικαλιστικό χώρο. Η ηγεσία της ΓΣΕΕ καταδικάζει «κατά πλειοψηφία» το πραξικόπημα, ενώ η ηγεσία του ΕΚΑ, κατά πλειοψηφία πάλι, υιοθετεί τη στάση «κριτικής υποστήριξης» στη γούντα των Γενάγιεφ - Κρουτσώφ - Γιαζώφ. Ανεξάρτητα από αυτήν την «επί της ουσίας» τοποθέτηση της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας, το ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι: η θετική ή αρνητική τοποθέτηση επί του προκειμένου —όπως και επί τόσων «μικρών και μεγάλων»— ζητήματος ποιον αντιπροσωπεύει; Τις κομματικές ηγεσίες από τις οποίες εξαρτώνται και τις οποίες με τη σειρά τους εξαρτούν οι συνδικαλιστικές παρατάξεις, ή τους εργαζομένους;

Η απάντηση που δίνουν με τη συμπεριφορά τους και την πράξη

τους οι παρατάξεις των Ομοσπονδιών Συνομοσπονδιών και Εργ. Κέντρων, σίγουρα τους αποστερεί το δικαίωμα να διεκδικούν εργατικές αντιπροσωπεύσεις. Το πολύ - πολύ να εκδίδουν ανακοινώσεις γραφειοκρατικής έκκλησης, «στο όνομα της εργατικής τάξης», και προς όφελος των θεσιθρηκικών σκοπιμοτήτων και συμμαχιών μεταξύ των παραταξιακών ηγεσιών.

T.K.

Η λογική των τετελεσμένων

Οι συμφωνίες υπογράφονται για να παραβιάζονται. Η αρχή αυτή εφαρμόζεται κατά κόρον στη γειτονική μας Γιουγκοσλαβία. Λίγες μόλις ώρες μετά την υπογραφή της τελευταίας συμφωνίας για εκεχειρεία και σύγκληση ειρηνευτικής διάσκεψης, ο ομοσπονδιακός στρατός και οι χροατικές δυνάμεις ασφαλείας αλληλοκατηγορούνταν για την παραβίαση της εκεχειρείας. Ακολούθησε η προέλαση των Σέρβων προς το Ζάγκρεμπ και οι προειδοποιήσεις του κ. Γκένσερ ότι η ειρηνευτική διάσκεψη που έχει προγραμματισθεί για το ερχόμενο Σάββατο θα πραγματοποιηθεί μόνον αν γίνει σεβαστή η κατάπαυση του πυρός στην Κροατία, ενώ δεν παρέλειψε να προειδοποιήσει τους Σέρβους ότι η εδαφική τους επέκταση με στρατιωτικές επιχειρήσεις δεν πρόκειται να αναγνωριστεί στην πορεία των διαπραγματεύσεων.

Αβέβαιο λοιπόν το μέλλον της ειρηνευτικής διάσκεψης καθώς η εκεχειρεία δεν καθίσταται οριστική. Και εάν δεν τελεσφορήσουν οι προσπάθειες για την επίτευξη συμπεφωνημένης λύσης στην κρίση που μαστίζει την Γιουγκοσλαβία τότε θα επιταχυνθούν οι διαδικασίες απόσχισης της Σλοβενίας, της Κροατίας και πιθανόν της Δημοκρατίας των Σκοπίων. Άλλωστε ο κ. Γκένσερ ήταν αρκετά σαφής για τις προθέσεις του όταν προέτρεπε τις υπόλοιπες κοινοτικές χώρες να προχωρήσουν στη διπλωματική αναγνώριση όσων Δημοκρατιών δεν προσφεύγουν στην βία.

Το θέμα αυτό γίνεται πλέον αρκετά πειστικό για την κυβέρνηση στην περίπτωση που επιβληθούν οι γερμανικές θέσεις και η κοινότητα ακολουθήσει και εδώ τον δρόμο της αναγνώρισης της ανεξαρτησίας ορισμένων Γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών, όπως έπραξε και με τις τρεις δημοκρατίες της Βαλτικής. Βέβαια, η κυβέρνηση έσπευσε να δηλώσει ότι η αναγνώριση, εκ μέρους της Ελλάδας, των δημοκρατιών της Βαλτικής δεν αποτελεί προηγούμενο για την «αναγνώριση μονομερών ανακηρύξεων ανεξαρτησίας τμημάτων άλλων ευρωπαϊκών χωρών». Αρκεί όμως η αποσύνδεση αυτή; είτε πρόκειται για «μονομερείς» ενέργειες είτε πρόκειται για τετελεσμένα γεγονότα;

Πόσο μάλλον όταν πρόκειται να αντιμετωπίσουμε και το ενδεχόμενο της ανακήρυξης ανεξάρτητου κράτους της δημοκρατίας των Σκοπίων, τα οποία την Κυριακή διοργανώνουν δημοψήφισμα για το ζήτημα αυτό. Οι εξελίξεις και εδώ δεν είναι καθόλου ενθαρρυντικές καθώς τα ερείσματα των Σκοπίων ολοένα και διευρύνονται. Ο Λώρενς Ηγκλμπεργκερ επανήλθε επί του «Μακεδονικού» συναντώμενος με τον ΓΓΕΕ των Σκοπίων Ντένκο Μαλέβσκι δύο μόλις ημέρες μετά το μπαράζ των δημοσιευμάτων του αμερικανικού τύπου περί «ελληνικών βλέψεων» σε εδαφικές περιοχές της δημοκρατίας των Σκοπίων.

Και βέβαια μπορεί για μάς να φαντάζει «αδιανόητο να αναγνωρίσουμε ένα κράτος ... που θα φέρει το ιστορικό ελληνικό όνομα της Μακεδονίας» —όπως επισημαίνεται στην προχθεσινή δήλωση του κ. Σαμαρά— ο χορός όμως καλά κρατεί...

N.X.

Ρωγμές στους μεσαίους;

«Η οικονομική πολιτική της κυβέρνησης είναι δεδομένη»: αυτή είναι μία από τις στερεότυπες εκφράσεις με την οποία η ηγεσία της ΝΔ και οι επιμέρους υπουργοί αντιμετωπίζουν, ένα χρόνο τώρα, πάσης φύσεως και μορφής αντιθέσεις και αντιρρήσεις ή συγκρούσεις που προκαλούνται από τα αποτελέσματα της πολιτικής αυτής.

Ωστόσο, μάλλον δεν είναι δεδομένη αυτή η πολιτική· προσαρμόζεται στις εκάστοτε καταστάσεις χωρίς, όμως, να μπορεί να χαρακτηριστεί ευέλικτη και αρθρωμένη στο χρόνο εφαρμογής της και στον υπολογισμό κόστους - ωφέλειας. Πρόσφατο παράδειγμα —πλάι στις εξαιρέσεις της εισοδηματικής πολιτικής που παραχωρήθηκαν στους τραπεζίτες και τους υπαλλήλους των μεγάλων ΝΕΚ— η ρύθμιση του προβλήματος της επαγγελματικής στέγης.

Η φιλελευθεροποίηση της αγοράς στον τομέα αυτό σήμαινε ότι η ΝΔ επιχειρούσε μια αναθεώρηση του κρατικού προστατευτισμού που απέβαινε επωφελής για τους «μεσαίους» και «μικρούς» προνομιακούς συμμάχους του εκάστοτε κυβερνώντος κόμματος. Τώρα, με τη ρύθμιση της στέγης, η κυβέρνηση προκειμένου να διαρρήξει το συμπαγές μέτωπο όλων μαζί των μεσαίων δυνάμει ή και πράγματι συμμάχων της, προέβη σε διακριτική μεταχείριση: μία κάποια «προστασία» προς τους δυναμικούς δικηγόρους και γιατρούς και μία σκληρή αποστασιοποίηση από τους παραδοσιακούς συμπαθείς εμπόρους.

Το ερώτημα ωστόσο είναι αν, λαμβάνοντας υπόψη και το «κάθισμα» της αγοράς, μπορεί αυτή η λύση να «εξσυγχρονίσει» την αγορά στέγης διατηρώντας παράλληλα τη νομιμότητα των εμπορών προς το «κόμμα τους»...

M.B.

Ο Πρόεδρος ομίλησε...

Πρόεδρος στην Ελλάδα δεν είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Ο τίτλος καταχωρήθηκε από χρόνια στον Α. Παπανδρέου. Και, στο παρελθόν τουλάχιστον, το «το είπε ο Πρόεδρος» επέιχε θέση περίπου υπουργικής απόφασης ή νομοσχέδιο. Γι' αυτό και «τον χρησιμοποιούσαν» όλοι όσοι κινούνταν στο περιβάλλον του.

Η παραξουσία που είπε και ο κ. Μπόμπολας του «Έθνους» η «αόρατη εξουσία» όπως είπαν άλλοι εκδότες, για να προσδιορίσουν «ποιος είχε την ευθύνη για τον Κοσκωτά». Όχι, την ευθύνη για πολλά από όσα έγιναν δεν την είχε ο Πρόεδρος. Γι' αυτό και ο τελευταίος περίπου τους συνεχάρη —κατά την ομιλία του με δημοσιογράφους στην 17η επέτειο του «Κινήματος»— αφού από αυτά τα «φοβερά οκτάστηλα» του 1988 μετατοπίστηκαν, από τότε που άρχισε η δική, σε άλλες θέσεις, περισσότερο «σύμφωνες με το δημόσιο αίσθημα» και τις «εθνικές δυσκολίες».

Αντίθετα, η Αριστερά δεν φρονηματίστηκε· γι' αυτό και ο κ. Παπανδρέου ζητά έμμεσα από «τα συλλογικά της όργανα» αναθεώρηση της στάσης της στο ζήτημα της παραπομπής του. Και, παράλληλα, «δεν αποκλείει και πολιτική λύση», επισείοντας μαζί την απειλή του διχασμού και ζητώντας για άλλη μια φορά εκλογές για να φύγει η «επικίνδυνη κυβέρνηση».

Αλήθεια, τι να φελλίζει κάτω από την ομιλία του ο Α.Γ. Παπανδρέου;

K.B.

Μόνο αίμα

Εάν οι ατέλειες του ελληνικού οδικού δικτύου (οδόστρωμα, σήμανση) συναγωνίζονται εκείνες των ελληνικών ΙΧ, τα οποία πιλοτάρονται από πολλούς θερμοκέφαλους ή αδρανείς Έλληνες οδηγούς —τότε προκύπτουν δυο εξαγόμενα: ο υψηλότερος δείκτης τροχαίων ατυχημάτων στην Ευρώπη, τουλάχιστον, και μία θαυμάσια ευκαιρία για να ξεπεραστούν εμπράκτως οι όποιες δεοντολογικές —ή ηθικές— αναστολές των διαφημιστών και των πελατών τους.

Η καταχώρηση είναι φρικιαστική, ακόμα χειρότερη από το θέμα που πραγματεύεται. Ένα κατακαμένο ΙΧ, τελείως τσαλακωμένο σε μετωπική σύγκρουση. Αμέσως, αστράφτει στο μυαλό του θεατή, του καταναλωτή ασφαλιστικών υπηρεσιών, η φοβερή σκηνή των επιβατών όταν —και όπως— ανασύρθηκαν από το συγκεκριμένο ΙΧ. Και ο πλέον ηλίθιος καταλαβαίνει ότι όπως είναι «στημένη» η διαφήμιση, τα πτώματα «λάμπουν» διά της απουσίας τους.

Κατόπιν το ψυχρό, μάλλον απειλητικό slogan που, βέβαια, είναι αποτρεπτικό πάσης τροχαίας μετακίνησης και μετά ακολουθούν οι οδηγίες, οι οποίες βεβαίως, είναι σωστές, βεβαίως να τυπωθούν και σε αεροπανώ ακόμη, συρόμενες από αεροπλάνα, αλλά χωρίς την υπογραφή στον πάτο της σελίδας· χωρίς να είναι μια προσφορά «κάποιας εταιρείας» (ή εταιρειών) που εν τέλει, εκβιάζει τον αποδέκτη με το φρικώδες στραπατσarisμένο ΙΧ, σαν πιτόλι στον κρόταφο.

Όχι! Δεν χρειαζόμαστε ενέσεις φρίκης για να καταλάβουμε πόσο σημαντικό για τη ζωή μας είναι να οδηγούμε ξεμεθυστοι με ζώνες ασφαλείας. Στο κάτω-κάτω αν χρειαζόμαστε ματωμένες λαμαρίνες για να αφυπνίσουμε τα οδηγητικά και κοινωνικά αντανακλαστικά μας δεν έχουμε παρά να ανατρέξουμε σε οποιαδήποτε φύλλο οποιασδήποτε Δευτέρας του καλοκαιριού: Άρθρα, απλόχερη φρίκη, σωρεία απειλητικών εικόνων -προτύπων προς αποφυγήν, εκτενέστατα θανατολαγνικές περιγραφές που ανταγωνίζονται επαξίως τα ανάλογα τηλεοπτικά «ρεπορτάζ».

Όχι απλά είναι άχρηστη η καταχώρηση, αλλά και επικίνδυνη. Αν κανείς δεν αντιδράσει, αν είμαστε τόσο πλαδαρές ψυχές ώστε να ανεχτούμε τέτοια τερατουργήματα, που τα υπαγορεύει η επιδίωξη του κέρδους, αν οι συντάξαντες εγκέφαλοι υπερπηδήσουν αβρόχοις ποσά τους σκοπέλους της δεοντολογίας, τότε...

Τότε θα θαυμάσουμε κι άλλες, ανάλογες τερατώδεις διαφημίσεις. Κάποιον να φλέγεται, ας πούμε, στο καιόμενο διαμέρισμά του κι από κάτω η «προσφορά»: προσέχετε για να μην καείτε, αντιπυρική προστασία τάδε. Ακόμη μακρύτερα: κάποιον σε διαβητικό κώμα ή τρομώδες παραλήρημα, κι από κάτω η «προσφορά»: Αγοράστε τις τάδε ινσουλίνες ή μην πίνετε, κι αν πίνετε ελάτε στο ιδιωτικό ιδρυμα αποτοξίνωσης τάδε!

Όχι, δεν πρέπει να περάσει έτσι. Δεν μπορούν πέντε αργυρώνητοι τεχνοκράτες να πλουτίζουν από την ανθρώπινη δυστυχία. Ας μείνουν στις τσιχλές και στα λευκαντικά.

Παύλος Μεθενίτης

Η δεύτερη ρωσική επανάσταση

του Στέλιου Κούλογλου

«Πείτε μου και εσείς από την Ελλάδα που έχετε πείρα. Είναι αυτή σοβαρή απόπειρα πραξικοπήματος; Ακόμη και η μέρα που διάλεξαν δεν ήταν σωστή. Σε σας το '67, δεν είχε γίνει Σάββατο βράδυ προς Κυριακή, επειδή την Κυριακή δεν δουλεύει ο κόσμος; Εδώ το έκαναν Κυριακή απόγευμα και το ανακοίνωσαν Δευτέρα, όταν όλοι είχαν γυρίσει από τις ντάτσες της εξοχής στην πόλη. Με αυτά που κάνουν κατέστρεψαν το κόμμα και το κράτος».

Μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΣΕ, ο συνομιλητής μας δεν κρύβει τη δυσaréσκειά του για τους «τυχοδιωκτισμούς» των συντρόφων - πραξικοπηματιών. Φυσικά η συνταγή ...ποτέ την Κυριακή πραξικόπημα ήταν το μικρότερο από τα θανάσιμα σφάλματα ίσως της πιο ανεγκέφαλης χούντας στην παγκόσμια ιστορία των πραξικοπημάτων. Γιατί ασφαλώς αποτελεί διεθνή πρωτοτυπία ένα πραξικόπημα το οποίο δεν αναστέλλει την λειτουργία των Κοινοβουλίων, δεν συλλαμβάνει τους επικίνδυνους βουλευτές και πολιτικούς, και κυρίως τον αρχηγό της αντιπολίτευσης. Πού ακούστηκε ο τελευταίος, ο Μπόρις Γιέλτσιν στην συγκεκριμένη περίπτωση, να μιλάει την πρώτη μέρα της δικτατορίας στο πλήθος, ανεβασμένος πάνω σε ένα άρμα μάχης;

Όταν τη δεύτερη μέρα του πραξικοπήματος οι επιδοξοί Πινοςέτ προσπαθούν να σφίξουν τα λουριά, είναι ήδη αργά. Οι διαδηλωτές αφήφούν την απαγόρευση της κυκλοφορίας, η Ρωσική Βουλή παραμένει απόρθητη. Την επόμενη μέρα η χούντα θα καταρρεύσει θυμίζοντας την παλιά παρομοίωση που έκανε ο Λένιν για τον καπιταλισμό: όπως μια χάρτινη τίγρης.

Ανικανότητα, το ανώτατο στάδιο του Κομμουνισμού

Η εξαιρετικά σύντομη ζωή της σοβιετικής χούντας —μπροστά της, ακόμη και η χούντα του Σαμφών στην Κύπρο του 1974 μοιάζει με ...τέρας σταθερότητας— θα οδηγήσει

ορισμένους να υποφιασθούν ότι ο ίδιος ο Γκορμπατσώφ βρίσκεται πίσω από την οργάνωση του φιάσκου, σε αναζήτηση της χαμένης του δημοτικότητας.

Ο σοβιετικός πρόεδρος έχει σοβαρότατες ευθύνες για την τοποθέτηση όλων αυτών των αρχιπραξικοπηματιών σε θέσεις - κλειδιά, αλλά είναι φανερό ότι δεν θα μπορούσε ποτέ να φτάσει μέχρι την ...ανατροπή του για να κερδίσει τις ερχόμενες εκλογές. Άλλωστε, όπως φάνηκε καθαρά στην συνέχεια, δεν είναι αυτός που βγήκε κερδισμένος από την όλη περιπέτεια. Η παταγώδης αποτυχία του πραξικοπήματος είναι απλώς χαρακτηριστική της ανικανότητας των κομματικών -απαρτσνίκ, του γεγονότος ότι τα 74 χρόνια του συστήματος είχαν οδηγήσει στην ανάδειξη στην ηγεσία της χώρας των πιο ανίκανων και μέτριων ανθρώπων, με τις ελάχιστες εξαιρέσεις των Γκορμπατσώφ, Σεβαρντνάντζε ή Γιάκοβλεφ που αργά ή γρήγορα θα βρεθούν εκτός κόμματος, ή στην μειοψηφία όπως ο Μιχαήλ Γκορμπατσώφ πριν το πραξικόπημα. Η κωμικοτραγική πρώτη και τελευταία δημόσια εμφάνιση των μελών της χούντας στην μοναδική (από κάθε άποψη) συνέντευξη τύπου ήταν χαρακτηριστική για την αδυναμία τους να απαντήσουν και στις πιο ανώδυνες ερωτήσεις.

Το όλο φιάσκο είναι επίσης χαρακτηριστικό της απομάκρυνσης των κομμουνιστικών στελεχών από την σοβιετική πραγματικότητα. Τα οκτώ μέλη της χούντας ζουν με την αυταπάτη ότι αν ανατρέφουν τον αντιδημοφιλή Γκορμπατσώφ ακριβώς με την ίδια μέθοδο που είχε χρησιμοποιηθεί εναντίον του Χρουτσώφ την δεκαετία του '60, θα μπορέσουν να τιθασεύσουν μια κοινωνία που έχει κάνει άλματα τα χρόνια της περεστρόικα και έχει εκλέξει τους νόμιμους εκπροσώπους της, ιδίως στην δημοκρατία της Ρωσίας.

Χωρίς βεβαίως να παίρνουν υπ' όψη τις τελευταίες εκλογές, στις οποίες το ΚΚ δεν κέρδισε παρά το 15% των ψήφων, πιστεύουν ότι με μια αμίμητη ηθικοπλαστική διακήρυξη θα γοητεύσουν μια κοινωνία που μπορεί να μην είναι ενθουσιασμένη με την περεστρόικα, αλλά το μόνο που δεν θέλει είναι να επιστρέψει στην εποχή του Μπρέζ-

νιεφ. Μια κοινωνία που κριτικάρει τον Γκορμπατσώφ, επειδή θέλει να πάει γρηγορότερα προς τα μπρος και όχι προς τα πίσω.

Αν ο Μαρξ ήταν ζωντανός...

Γιατί ανεξάρτητα από τον βαθμό ηλιθιότητας των πραξικοπηματιών, αν ο Μαρξ ήταν τις προηγούμενες μέρες στην Μόσχα, θα μπορούσε να διακρίνει μια κρίσιμη αλλά και πολύ ορατή ταξική αναμέτρηση. Από την μία πλευρά οι άνθρωποι που τις 3 κρίσιμες μέρες βρέθηκαν στους δρόμους της Μόσχας υπερασπίζοντας το Ρωσικό Κοινοβούλιο, ανήκαν στην πλειοψηφία τους στα νέα κοινωνικά στρώματα που ανέδειξε η περεστρόικα: οι περισσότεροι από τους ανθρώπους πίσω από τα οδοφράγματα ήταν ιδιοκτήτες ή υπάλληλοι των ιδιωτικών επιχειρήσεων ή των *joint-ventures* που είδαν με τρόμο το πτώμα της κρατικής οικονομίας να βρυκολαχιάζει.

Δίπλα τους, στέχονταν οι διανοούμενοι και κυρίως οι νέοι, αυτοί που ενηλικιώθηκαν την εποχή της περεστρόικα αποκτώντας μία τελείως διαφορετική αντίληψη για το κράτος και τους πολίτες, από ό,τι οι προηγούμενες γενιές. Αν επανάσταση σημαίνει πάνω απ' όλα ηθική ανάταση, τότε έγινε μία πραγματική επανάσταση στην Μόσχα. Μετά από 200 και πλέον χρόνια αυτοκρατορικού και κόκκινου τσαρισμού, στην διάρκεια των οποίων οι υπήκοοι της αυτοκρατορίας δεν είχαν τίποτε άλλο παρά να υπακούουν στην εκάστοτε εξουσία, το τρίήμερο του βροχερού φετινού Αυγούστου σήμανε μία άλλη εποχή για την Ρωσία. Μία εποχή χειραφέτησης των πολιτών.

Είναι αλήθεια ότι όσοι κατέβηκαν στους δρόμους ήταν λίγοι, σε σύγκριση με τα 9 εκατομμύρια των Μοσχοβιτών, ή αυτά που θα συνέβαιναν αν μια τόσο «δειλή» και αναποφάσιστη χούντα έκανε την εμφάνισή της σε μια δυτικοευρωπαϊκή χώρα. (Όσοι βιάστηκαν να σνομπάρουν την ρωσική αντίσταση, ας συλλογισθούν πάντως και την αντίσταση στην Ελλάδα την 21η Απριλίου του 1967). Για τα ρωσικά δεδομένα είναι όμως πολλοί, πολύ περισσότερο αφού είχαν την υποστήριξη της μεγάλης πλειοψηφίας του πληθυσμού. Ίσως αυτή την αντίσταση, των

απλών πολιτών, των μικρών αξιωματούχων, των Ρώσων βουλευτών ήταν που δεν περιμέναμε οι πραξικοπηματίες.

Τα συμφέροντα πίσω από την Χούντα των 8

Περισσότερο ή λιγότερο ηλίθιοι, οι οκτώ της χούντας εξέφραζαν από την πλευρά τους με τον καλύτερο τρόπο τις κοινωνικές ομάδες που υποστήριζαν το πραξικόπημα: το

στρατιωτικό - βιομηχανικό σύμπλεγμα και την στρατιωτική ιεραρχία, το ΚΚ και την Κα Γκε Μπέ, καθώς και την κρατική γραφειοκρατία. Υπολογίζεται ότι το σοβιετικό στρατιωτικο-βιομηχανικό σύμπλεγμα είναι μεγαλύτερο σε έκταση από το αντίστοιχο αμερικανικό. Στους πίνακες των εσωτερικών αερογραμμών της Αεροφλότ στα αεροδρόμια, μπορεί να δει κανείς να αναγράφονται πτήσεις προς ολόκληρες πόλεις - στρατιωτι-

κές επιχειρήσεις που δεν έχουν όνομα αλλά έναν συνθηματικό αριθμό. Το «τέρας», όπως αποκαλεί το στρατιωτικο-βιομηχανικό σύμπλεγμα ο προοδευτικός σοβιετικός τύπος, απασχολεί 5-8 εκατομμύρια εργαζόμενους —χώρια οι οικογένειες— την στιγμή που στις ΗΠΑ ο αντίστοιχος αριθμός δεν ξεπερνάει τα 2,2 εκατ. Πρόκειται για το καλύτερα αμοιβόμενο εργατικό και επιστημονικό δυναμικό της χώρας, που απολαμβάνει ειδικά προνόμια. Τα προνόμια αυτά, όπως και πολλές θέσεις εργασίας θα απειλούνταν σοβαρά αν ο Γκορμπατσώφ περιόριζε τους εξοπλισμούς και υλοποιούσε τις οικονομικές του μεταρρυθμίσεις μετατρέποντας ένα μέρος της στρατιωτικής βιομηχανίας σε πολιτική.

Από την πλευρά τους οι αξιωματούχοι του Κόκκινου Στρατού έβλεπαν το κύρος και την επιρροή του στρατού να πέφτουν κατακόρυφα, χώρια τα σοβαρότατα προβλήματα στέγασης που αντιμετωπίζουν οι επιστρέφοντες από τις χώρες της Ανατ. Ευρώπης. Στις χώρες αυτές, όπως και στις Βαλτικές δημοκρατίες οι αξιωματούχοι απολάμβαναν ενός πολύ υψηλότερου επιπέδου ζωής από αυτό που τους επιφυλάσσει μια ντροπιασμένη επιστροφή στην σκληρή σοβιετική πραγματικότητα. Η Κα Γκε Μπέ που μέσα στην γενική διάλυση παραμένει από τους λίγους οργανωμένους θεσμούς της σοβιετικής κοινωνίας, ένοιωθε ένα ρίγος στην σπονδυλική στήλη ακούγοντας τα τελευταία χρόνια τους δημοκράτες να επαγγέλλονται την διάλυση των μυστικών υπηρεσιών ή και την δημοσίευση των ονομάτων των πληροφοριοδοτών.

Τα προνόμια των αξιωματούχων του ΚΚ που είχε περίπου 16 εκατ. μέλη μέχρι τη στιγμή της απαγόρευσής του, απειλούνταν και αυτά αν το κόμμα έχανε την εξουσία και αναγκάζονταν να παραδώσει στο κράτος ένα μέρος της αμύθητης περιουσίας του. Τέλος, αν η οικονομική μεταρρύθμιση ξεκινούσε και άρχιζαν να κλείνουν οι προβληματικές κρατικές επιχειρήσεις, η γραφειοκρατία θα έχει να αντιμετωπίσει μία πραγματική καταστροφή. Σύμφωνα με τα στοιχεία που συζητήθηκαν σε ένα από τα τελευταία υπουργικά συμβούλια της κυβέρνησης Παβλόφ, θα έπρεπε να περικοπτόταν το ένα τρίτο των θέσεων εργασίας στα κεντρικά υπουργεία, οπότε 10 περίπου εκατομμύρια υπάλληλοι θα ήταν περιττοί!

Είναι χαρακτηριστικό ότι στην δμελή χούντα εκπροσωπούσαν όλες αυτές οι ομάδες συμφερόντων: Ο Γιενάγιεφ «εκπροσώπωσε» το ΚΚ, του οποίου υπήρξε για χρό-

νια επαγγελματικό στέλεχος, οι Κρουτσώφ και Πούγκο εκπροσωπούν την Κα Γκε Μπέ, ο πρώτος ως πρόεδρος της και ο δεύτερος ως τέως πρόεδρος της Κα Γκε Μπέ Λεττονίας από το 1980 έως το 1984. Ο στρατός εκπροσωπείται από τον Γιαζώφ. Το στρατιωτικό - βιομηχανικό σύμπλεγμα από τον πρωθυπουργό Παβλώφ και τον Μπακλάνωφ, που είναι αντιπρόεδρος του συμβουλίου Αμύνης και ειδικός γραμματέας της ΚΕ του ΚΚ για την πολεμική βιομηχανία. Οι δύο πιο άγνωστοι συνωμότες, ήταν ο Σταροντούμπτσεφ, πρόεδρος της Πανσοβιετικής Αγροτικής Ένωσης (η ονομασία δεν πρέπει να ξεγελάει —πρόκειται για τα κρατικά αγροτικά κολλχόζ), και ο Τιζιάκωβ, πρόεδρος των κρατικών επιχειρήσεων...

Η υπομονή και ο μαρξισμός - λενινισμός

Κανονικά οι πραξικοπηματίες θα έπρεπε να περιμένουν τον χειμώνα που προβλέπεται φέτος βαρύς, αφήνοντας και τον εκλεγέντα μόλις τον Ιούνιο Γιέλτσιν να φθαρεί από την αδυναμία του να διορθώσει την κατάσταση. Όμως τα συμφέροντα που εκπροσωπούν πιέζουν για άμεση δράση, παραμερίζοντας τις λενινιστικές διδασχές περί υπομονής και εφόδου την κατάλληλη στιγμή.

Οι αμερικανοσοβιετικές συμφωνίες για τον περιορισμό των συμβατικών και πυρηνικών όπλων στα τέλη Ιουλίου κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου για το στρατιωτικό-βιομηχανικό σύμπλεγμα. Λίγο νωρίτερα, η πρόσκληση του Γκορμπατσώφ στο Λονδίνο από το κλειστό καπιταλιστικό «κλαμπ των 7» περισσότερο ανεπτυγμένων χωρών, πείθουν και τους πιο ...αισιόδοξους κομμουνιστές, ότι ο Γκορμπατσώφ είναι έτοιμος να ξεπουλήσει τα ...σοσιαλιστικά ιδανικά και —κυρίως— να ιδιωτικοποιήσει τις κρατικές επιχειρήσεις.

Είναι τότε που ο Παβλώφ διαβεβαιώνει το Ανώτατο Σοβιέτ ότι οι δυτικοί δεν πρόκειται να βοηθήσουν την Σοβιετική Ένωση αλλά επιδιώκουν απλώς να την αγοράσουν σε φθηνή τιμή, ο Κρουτσώφ σε μια κεκλεισμένων των θυρών ομιλία του στο Κοινοβούλιο στα τέλη Ιουλίου θεωρεί ότι η όποια υπόσχεση δυτικής βοήθειας δεν αποτελεί παρά μέρος ενός σχεδίου της CIA ...χρονολογούμενο από το 1977, ενώ ο Πούγκο επιτίθεται με τις δυνάμεις στην Λιθουανία προκαλώντας ανθρώπινα θύματα τις ημέρες που ο Μπους βρίσκεται στην Μόσχα, στα τέλη του Ιουλίου.

Το ποτήρι θα ξεχειλίζει όταν ο σοβιετι-

κός πρόεδρος καταλήγει σε συμφωνία για την νέα ΕΣΣΔ, για να συλληφθεί μια μέρα πριν την υπογραφή της. Όλες οι δυνάμεις τότε συνασπίζονται γιατί βλέπουν ότι ο σοβιετικός πρόεδρος υπογράφει μια συμφωνία που μπορεί να δώσει τέλος στην αυτοκρατορία, επομένως στον στρατό της, στις μυστικές υπηρεσίες της, στην στρατιωτικοποιημένη οικονομία της.

Η απότομη πτώση

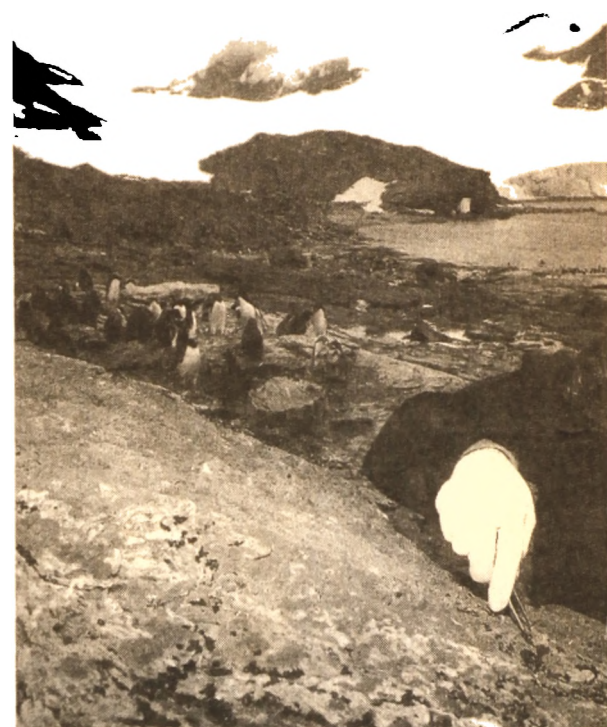
Η συνέχεια είναι λίγο-πολύ γνωστή. Όπως ακριβώς ένα μπούμεραγκ, το πραξικόπημα θα εξυπηρετήσει τους ακριβώς αντίθετους στόχους από αυτούς για τους οποίους πραγματοποιήθηκε. Γίνεται με στόχο να επανεγκαθιδρύσει την μονοκρατορία του ΚΚ, για να το διαλύσει. Πραγματοποιείται την παραμονή της υπογραφής της νέας συνθήκης για την νέα ΕΣΣΔ, επειδή το Κρεμλίνο παραχωρούσε δήθεν πολλές εξουσίες στις μη ρωσικές δημοκρατίες και κινδύνευε η αυτοκρατορία, για να κηρύξει και το επίσημο τέλος της.

Πρόκειται όμως για πτώση τόσο απότομη και κυρίως τόσο βίαια, ώστε κινδυνεύει να συγκλονίσει, να ταρακουνήσει ολόκληρη την Ευρώπη. Τι κλυδωνισμοί θα προέλθουν από την συντριπτική ήττα που δέχθηκαν οι δυνάμεις που περιγράψαμε προηγουμένως, οι οποίες αποτελούν όμως την οργανωμένη σοβιετική κοινωνία; Πώς θα μπορέσουν να συνυπάρξουν, χωρίς την «ραχοκοκκαλιά» του ΚΚ, χωρίς τον φόβο της «δικτατορίας του προλεταριάτου» και την σταθεροποιητική αυταπάτη της «υπεροχής του σοσιαλιστικού συστήματος πάνω στο καπιταλιστικό» οι 150 περίπου εθνότητες που κατοικούν τα εδάφη της πάλαι ποτέ Σοβιετικής Ένωσης, όταν μάλιστα τα κυριότερα κράτη-έθνη διάδοχοι της χώρας των Σοβιέτ, ετοιμάζονται να δημιουργήσουν και τους δικούς τους στρατούς;

Με δεδομένη την ραγδαία αποδυνάμωση του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ, πολλά θα εξαρτηθούν από την Ρωσία του Μπόρις Γιέλτσιν. Ο Ρώσος πρόεδρος, που έδωσε μαθήματα πολιτικής μαεστρίας τις μέρες της κρίσης, καλείται τώρα να ακολουθήσει μια πολιτική με την οποία η «ηγεμονία» της Ρωσίας επί των καχυπόπτων γειτόνων, αν θα υπάρξει, θα εξασφαλίζεται με πολιτισμένα και μοντέρνα μέσα. Αν όμως τα παλιά σύνδρομα επικρατήσουν τότε η δεύτερη ρωσική επανάσταση κινδυνεύει να προκαλέσει τουλάχιστον τόση αναστάτωση, όσην προκάλεσε και η πρώτη, 74 χρόνια πριν. □

Νέα Οικολογία

Τεύχος 83, Σεπτέμβριος 1991

Μηνιαία επιθεώρηση, Μαυρομιχάλη 39, Αθήνα 106 80, τηλ. 36.19.837

Πολιτικά κείμενα των Μ. Μοδινού, Γ. Χαϊνή, Γ. Ριτζούλη, Γ. Σακιώτη, Γ. Παρασκευόπουλου
Κοζλοντούι, απειλή στα Βαλκάνια, του Μ. Προμπονά
Πλήθη και Κέραμοι, του Δ. Κωστόπουλου

★

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Η κοινωνική και περιβαλλοντική κατάρρευση, του Δ. Παπαϊωάννου

Το περιβάλλον μετά την περεστρόικα, του Θ. Βαλαβανίδη

Η περιβαλλοντική προστασία στην περεστρόικα, του Φ. Μαυριδάκη

Τα δάση στην ευρωπαϊκή ΕΣΣΔ, του Β. Σούχικ

★

Ανταρκτική: Η καθαρότερη ήπειρος, των Γ. Σαμιώτη και Γ. Τσάλτα
Η οικονομία της φύσης και η ζωή, του Μ. Προμπονά

Οι σπόροι της αλλαγής, του Θ. Θεοδωράτου

Φορμαλδεύδη: Ένας ύπουλος εχθρός, του Β. Χαλιώτη

Φυσικά αντικαρκινογόνα, του Κ. Αθανασίου

Υπέρ της οινοποσίας, του Γ. Ριτζούλη
Μνήμη Ανρί Λεφέβρ: Τα θεμέλια της δυσφορίας

Οι βλαβερές συνέπειες της

Η αποσύνθεση της ΕΣΣΔ και οι ευρωπαϊκές ισορροπίες

Καλοκάσις '91

Η πραγματικότητα στην ΕΣΣΔ όπως αυτή διαμορφώθηκε μετά τις 19 Αυγούστου προσέθεσε μία σημαντική υποθήκη αβεβαιότητας στην διεθνή σκηνή. Το περιεχόμενο και το βάρος των αποφάσεων για διακήρυξη ανεξαρτησίας, ή για σύσταση νέας ένωσης, είναι ασαφή. Ασαφή και αβέβαια παραμένουν και τα όρια του διαιτητικού και ενοποιητικού ρόλου που καλείται να διαδραματίσει ο Μιχαήλ Γκορμπατσώφ μεταξύ των δημοκρατικών και των ηγεσιών τους. Οι πρώτες μέρες των συζητήσεων στο Συνέδριο των Λαϊκών Αντιπροσώπων διέφευσαν τις πρώτες επιπόλαιες εκτιμήσεις που ήθελαν τον σοβιετικό ηγέτη να κινείται κατ' εξουσιοδότησιν του Γιέλτσιν με αρμοδιότητες ανάλογες των προέδρων της τρίτης γαλλικής δημοκρατίας.

«Όλες οι υποθέσεις επιτρέπονται». Η γνωστή αυτή γαλλική κοινοτυπία όταν προβάλλεται αναιρεί την ίδια την νομιμότητα μιας απόπειρας αναλυτικής προσέγγισης. Η ΕΣΣΔ μετά τις 19 Αυγούστου αποτελεί μία από τις σπάνιες εξαιρέσεις, καθώς οι παροξυσμοί αντίδρασης σε έναν άκαμπτο συγκεντρωτισμό 74 χρόνων θα έχουν μία μεσοπρόθεσμη διάρκεια που επιτρέπει την διερεύνηση όλων των σεναρίων. Οι γραμμές που ακολουθούν αποτελούν μία απόπειρα σκιαγράφησης ενός απευκταίου για τις ευρωπαϊκές ισορροπίες «χειρότερου σεναρίου» εξελίξεων στην χώρα αυτή.

Ζητώντας την αναθεώρηση των σχέσεων της χώρας του με τον ανατολικό της γείτονα, ο υπουργός Εξωτερικών της Φινλανδίας χρησιμοποίησε την έκφραση «Ρωσία - Σοβιετική Ένωση». Η διατύπωση την οποία επέλεξε ο επικεφαλής μιας από τις πιο προσεκτικές διπλωματίες της Ευρώπης και, ενώ ακόμη εκκρεμεί η αναζήτηση μιας κοινά αποδεκτής από τις ομόσπονδες δημοκρατίες της ΕΣΣΔ φόρμουλας για μία νέα ένωση (συνομοσπονδία, κοινοπολιτεία), φωτίζει μια ουσιαστική πλευρά της σοβιετικής πραγματικότητας όπως αυτή διαμορφώθηκε μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα της 19ης Αυγούστου: όποια θεσμική λύση και εάν εξευρεθεί για τις πλην των τριών Βαλτικών Χωρών και της Μολδαβίας δημοκρατίες της τέως ΕΣΣΔ, η διεθνής σκηνή, οι ευρωπαϊκές ισορροπίες που δεν πρόλαβαν να επαναδιαμορφωθούν μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, θα πρέπει να θεωρούν σαν δεδομένη την αυτόνομη παρουσία και βαρύτητα των εταίρων της νέας ένωσης...

Η διάλυση και η αδυναμία της λύσης

Η ανάσχεση της αποσύνθεσης της πολυεθνικής αυτοκρατορίας με τα σημερινά δεδομένα μοιάζει εξαιρετικά δυσχερής. Μετά την διάλυση και των τελευταίων ελπίδων για ελεγχόμενη και συγκροτημένη μεταβίβαση των εξουσιών από την Μόσχα στις ομόσπονδες δημοκρατίες, δύο παράγοντες, ο ένας εσωτερικός και ο άλλος διεθνής, θα μπορούσαν να ανακόψουν την πορεία αναζήτησης ξεχωριστής διεξόδου από την κρίση: η ύπαρξη ενός ευρύτατου πολιτικού μετώπου που να προβάλλει ξεκάθαρους στόχους για τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις και το αποδεκτό κοινωνικό τους κόστος, και η δυνατότητα και η βούληση των σημαντικότερων βιομηχανικών χωρών της Δύσης να παράσχουν μία ευρείας κλίμακος στήριξη στην ΕΣΣΔ με στόχο την όσο το δυνατόν συντομότερο ένταξή της στους μηχανισμούς της παγκόσμιας οικονομίας. Οι προϋποθέσεις αυτές δεν είναι σήμερα ορατές. Ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τις δυνατότητες διεθνούς «ναυαγιάρεσης» της ΕΣΣΔ, θα πρέπει να γίνει σαφές ότι τα μικρά περιθώρια στήριξης της σοβιετικής οικονομίας που διαπίστωσε ο Μιχαήλ Γκορμπατσώφ στη σύνοδο κορυφής

διάλυσης

του Γιώργου Καπόπουλου

των 7 στα μέσα του περασμένου Ιουλίου στο Λονδίνο, δεν αντικατοπτρίζουν κάποια επιλογή διάλυσης της ευρασιατικής υπερδύναμης, αλλά τις περιορισμένες δυνατότητες των περισσότερων βιομηχανικών χωρών, και τον οριακό χαρακτήρα του μεταξύ τους συντονισμού και συνεργασίας.

Με τα δεδομένα αυτά, και η πιο ευτυχής έκβαση των σημερινών επιπόνων αναζητήσεων του θεσμικού πλαισίου της νέας ένωσης κινδυνεύει, στην καλύτερη των περιπτώσεων, να περιορισθεί στην θεσμοθετημένη διαχείριση της κληρονομιάς του κοινού παρελθόντος, που μοιάζει να είναι αναπόφευκτη δουλειά και όχι επιλογή. Η οικονομική αλληλεξάρτηση και συμπληρωματικότητα και η συνδιαχείριση της ογκώδους στρατιωτικής μηχανής της πρώην ΕΣΣΔ δεν μπορούν από μόνοι τους να καταστούν οι αποφασιστικοί παράγοντες που θα στερεώσουν τη νέα Ένωση.

Η διεύρυνση της Α. Ευρώπης

Η αναζήτηση ξεχωριστών εξόδων από την κρίση, οι συνέπειες της οποίας θα είναι δραματικές για τον σοβιετικό πληθυσμό στους επόμενους μήνες, θα είναι η κινητήρια δύναμη των πρώτων ενεργειών που θα κάνουν στη διεθνή, και κυρίως στην ευρωπαϊκή σκηνή, δημοκρατίες σαν την Ουκρανία και τη Λευκορωσία.

Ανεξάρτητα από την τελική έκβαση των εξελίξεων αυτών στο άμεσο μέλλον φαίνεται πολύ πιθανή η δημιουργία μιας φυγόκεντρης δυναμικής στα δύο αυτά ευρωπαϊκά μέλη της νέας, υπό αναζήτηση ακόμη Ένωσης, που μαζί με τα τρία βαλτικά κράτη θα θέτει το τεράστιο πρόβλημα της διεύρυνσης του γεωπολιτικού και οικονομικού χώρου της Ανατολικής Ευρώπης, ενώ ακόμη δεν έχει καταστεί σαφής η προοπτική, έστω και μακροπρόθεσμη, εξέλιξης των σχέσεων των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης με τους «12».

Σε ποιο βαθμό οι τάσεις και οι αναζητήσεις μιας ιδιαίτερης ευρωπαϊκής προοπτικής από τις δημοκρατίες αυτές μπορεί να καταστούν μία κυρίαρχη δυναμική σταδιακής αλλά σταθερής αποκοπής τους από την σημερινή οικονομική ολοκλήρωση που τους αφήνει σαν δεσμευτική κληρονομιά η θνήσκουσα ΕΣΣΔ; Η απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν είναι εύκολη με τα σημερινά δεδομένα. Σε κάθε περίπτωση όμως είναι σίγουρο ότι στο

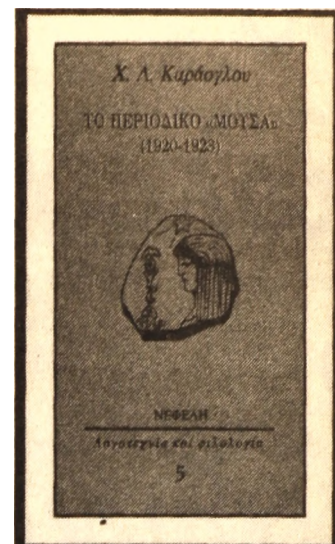
σημείο αυτό βρίσκεται και το κλειδί της ανασύνθεσης των ευρωπαϊκών ισορροπιών που θα προκύψουν μετά τη διάλυση της σοβιετικής αυτοκρατορίας. Η επιλογή από τις δημοκρατίες της τέως ΕΣΣΔ ενός οικονομικού εθνικισμού, με την επένδυση της «ευρωπαϊκής επιλογής», για διέξοδο από την σημερινή κρίση, που προβλέπεται ότι θα έχει τουλάχιστον μεσοπρόθεσμη διάρκεια, θα αποτελούσε το δεύτερο μετά την κατάρρευση της Ανατολικής Ευρώπης «σοκ» για τους 12. Η αυτόματη αντίδραση της οποιασδήποτε ρωσικής ηγεσίας σε κάθε στρατηγική διάσπασης του ενιαίου οικονομικού χώρου της τέως ΕΣΣΔ, σίγουρα θα εκφρασθεί και με την αναζήτηση ερεισμάτων και συσχετισμών εντός των πλαισίων των 12.

Χωρίς ηγεμονικές συνωμοσίες και αυτοκρατορικά οράματα, η κρίση αποσύνθεσης της ΕΣΣΔ, το μοιραίο πλήγμα που δέχθηκε η κεντρική εξουσία από τους πραξικοπηματίες της 19ης Αυγούστου, η προβλεπόμενη χαωτική οικονομική κατάσταση για τα επόμενα χρόνια, και η περιορισμένη δυνατότητα αποτελεσματικής διεθνούς παρέμβασης, κινδυνεύουν να ξαναγεννήσουν στην γηραιά ευρωπαϊκή ήπειρο φαντάσματα του παρελθόντος: εάν μετά τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης οι τρεις Βαλτικές Χώρες, η Ουκρανία και η Λευκορωσία δημιουργήσουν —εκ των πραγμάτων και χωρίς να υπάρχουν οι «τευτονικές συνωμοσίες» που έσπευσαν να διαπιστώσουν γάλλοι και έλληνες γερμανόφοβοι παρατηρητές με αφορμή την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας— έναν διευρυμένο οικονομικό και εμπορικό χώρο στον οποίον θα κυριαρχεί η γερμανική οικονομία. Τότε ο κίνδυνος να γυρίσει το ρολόι της ευρωπαϊκής ιστορίας πριν από το 1914 θα είναι υπαρκτός...

Το μεγάλο στοίχημα του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ, η ομαλή μετεξέλιξη της τελευταίας αυτοκρατορίας σε μία κοινοπολιτεία κυρίαρχων κρατών υπέστη σοβαρό πλήγμα από τους πραξικοπηματίες της 19ης Αυγούστου...

Η διαχείριση της κοινής κληρονομιάς του θανόντος συγκεντρωτικού μηχανισμού που αναζητούν, υπό την διαίτησία του Γκορμπατσώφ, οι δημοκρατίες της τέως ΕΣΣΔ δεν επιτρέπει αυτή τη στιγμή ιδιαίτερη αισιοδοξία για την θετική, για τη δυναμική συνοχή του ζητούμενου ακόμη νέου ενωσιακού σχήματος. □

Χ.Λ. Καράογλου
ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΜΟΥΣΑ»
(1920-1923)

Λίγα είναι τά λογοτεχνικά μας περιοδικά που έπαιξαν τόσο κρίσιμο ρόλο, όσο η «Μούσα». Έκδοση μιᾶς αθηναϊκής συντροφιάς προικισμένων νέων, γρήγορα επιβλήθηκε ως ο ούσιώδης εκλεκτικός σύνδεσμος ανάμεσα στην όρμη π.χ. του Παλαμά και στην απόγνωση του Καρυωτάκη αλλά και ως ευρύτερος δίαυλος ζωτικών ευρωπαϊκών ρευμάτων της τέχνης του λόγου.

Η μεστή αυτή μελέτη του Χ.Λ. Καράογλου εξετάζει και σχολιάζει σε βάθος και σε πλάτος τις κυριότερες όψεις εκείνης της ήδη θρυλικής έκδοσης.

ΕΠΙΣΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

Γ.Π. Σαββίδης ΣΤΑ ΧΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ, Κ.Θ. Δημαράς Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ, Η πορεία του προς την Τέχνη, Κ.Γ. Καρυωτάκης, ΤΑ ΠΕΖΑ, Λουί Κουτέλ ΠΛΑΙΣΙΩΝΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΣΟΛΩΜΟ, Κ.Θ. Δημαράς ΔΟΚΙΜΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ, Γ.Π. Σαββίδης ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΠΗΝΟΡΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Γ.Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιχάλη 9, Αθήνα 106 79
τηλ. 360.77.44 – 360.47.93

Οι επιπτώσεις των εξελίξεων που ακολούθησαν το πραξικόπημα στην ΕΣΣΔ

Μετά το πραξικόπημα στη Σ. Ένωση τι απέμεινε από την Αριστερά; Μετά την παταγώδη κατάρρευση του κομμουνισμού στην ίδια την πατρίδα του πώς μπορεί να είναι κανείς σήμερα Αριστερός; Και τι μπορεί να σημαίνει σήμερα Αριστερά σε Δύση και Ανατολή; Είναι μερικά από τα ερωτήματα στα οποία προσπαθούν να απαντήσουν αλλά και να διερευνήσουν σε μία ελεύθερη κι απροκάλυπτη συζήτηση με συντάκτες του «ΑΝΤΙ» ο Μιχάλης Παπαγιαννάκης, ευρωβουλευτής του Συνασπισμού, και οι Λεωνίδας Λουλούδης και Πέτρος Πιζάνιας, πανεπιστημιακοί. Ήταν μία συζήτηση προβληματισμού, αναζήτησης και συγκρατημένων προσδοκιών για την συγκρότηση της νέας Αριστεράς ως κοινωνικού και πολιτικού κινήματος. Παρά τις αναγκαίες περικοπές που κάναμε στο πλήρες κείμενο, προσπαθήσαμε να διατηρήσουμε ζωντανή τη ροή του προφορικού λόγου των συζητητών.

ΑΝΤΙ: Η αποτυχία του πραξικοπήματος στη Σ. Ένωση ενταφίασε οριστικά δύο ισχυρά πολιτικά δεδομένα: α) την κομμουνιστική ιδεολογία και β) το κράτος που στηριζόταν σε αυτή την ιδεολογία και το οποίο συνιστούσε για πολλές δεκαετίες τον δεύτερο πόλο της διεθνούς κυριαρχίας —ιδίως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Σήμερα βρισκόμαστε εμπρός σε μία νέα κατάσταση. Πριν την κατάρρευση αυτής της συγκεκριμένης κρατικής οντότητας που

λεγόταν Σοβιετική Ένωση εμφανίστηκαν δείγματα ανατροπής των δεδομένων του διπολισμού και του ψυχρού πολέμου. Το οριο μετά το οποίο δεν μπορούμε να μιλάμε όπως παλιά δεν είναι όμως το πραξικόπημα, αλλά η αναδιάρθρωση των δεδομένων που άρχισε από το 1986-87. Η αναδιάρθρωση αυτή προκάλεσε μία απάντηση από τις δυνάμεις εκείνες της Σ.Ε. που επιχείρησαν το πραξικόπημα. Πώς θα μπορούσαμε να καταγράψουμε αυτές τις διαδρομές;

Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: Το πραξικόπημα δεν είναι εκείνο που επισφράγισε την κατάρρευση της Σ.Ε. Το πραξικόπημα απέδειξε την αδυναμία να υπάρξει παλινόρθωση και ότι οι δυνάμεις εκείνες που εξακολουθούν να έχουν ακόμη την επίφαση της εξουσίας την έχασαν. Τα ουσιαστικά φαινόμενα που επισημάναμε έχουν υπάρξει από πριν. Και θα το δούμε αυτό σε 3 επίπεδα:

α) Το πρώτο, το καθαρά γεωπολιτικό, όπου έχεις τον διπολισμό με τις δύο μεγάλες δυνάμεις να ισορροπούν και μέσω αυτού να επιβάλλεται κάποια «τάξη» στον κόσμο. Αυτό δεν κατέρρευσε ως προς το πυρηνικό σκέλος. Ο τρόμος και η πυρηνική ισορροπία παραμένει· γι' αυτό και η μεγάλη ανησυχία για το τι θα γίνει με την εξουσία στα πυρηνικά. Είναι πολύ παράδοξο και ειρωνικό, αλλά καθένας από τους δύο πόλους πρέπει να έχει απόλυτη εμπιστοσύνη στον άλλον. Νομίζω ότι η πολύ σοβαρή αντιμετώπιση των γεγονότων μετά το πραξικόπημα από τον πρόεδρο Μπους οφείλεται σ' αυτό.

β) Το δεύτερο επίπεδο αφορά πλέον την συγκεκριμένη Σ.Ε., που είναι ένα πρωτότυπο πείραμα στον κόσμο. Είναι ένα πολυεθνικό κράτος με εσωτερικευμένη την αποικιοκρατία ως προς τις σχέσεις μεταξύ των Δημοκρατιών. Βέβαια, συνιστά ιδιότυπη «εσωτερικευμένη αποικιοκρατία» και αυτό προβλέπονταν από το Σύνταγμα. Δηλαδή υπήρχαν μορφές πολύ πιο εξελιγμένες από την αποικιοκρατία: το 85% των αξιωματικών του στρατού είναι Ρώσοι, οι σημαντικές αποφάσεις λαμβάνονται στην Μόσχα από Ρώσους.

Το δεύτερο στοιχείο έχει σχέση με το ότι ήταν το μεγάλο πείραμα του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Εκεί δημιουργήθηκε ο πραγματικός υπαρκτός σοσιαλισμός, διότι στην υπόλοιπη Ανατολική Ευρώπη ήταν εισαγόμενος με τα τανκς του κόκκινου στρατού. Αλλού πιο εύκολα, όταν υπήρχε σημαντική κομμουνιστική επιρροή (Τσεχοσλοβακία, Βουλγαρία) και αλλού χωρίς καμιά επιρροή (Πολωνία, Ρουμανία).

Αυτά τα δύο στοιχεία καταρρέουν και καθένα παράγει διαφορετικά αποτελέσματα. Το ένα της κρατικής μορφής, άσχετα από την ιδεολογία, παράγει τα αποτελέσματα στο πρώτο επίπεδο, δηλ. στην «αξιοπιστία», «προβλεψιμότητα» και «εγκυρότητα» της οποίας πολιτικής στρατηγικής και απόφασης διεθνώς και το δεύτερο, το πρόβλημα της οργάνωσης του κράτους, της οικονομίας κ.λπ. το οποίο έχει καταρρεύσει εδώ και πολύ καιρό...

ΑΝΤΙ: Γίνονται όμως και άλλα θέματα.

Γίνεται θέμα επαναδιαπραγμάτευσης της κρατικής οντότητας...

VI. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: ...και που θα κάνει τις μεταρρυθμίσεις, οι οποίες θα πρέπει να είναι αξιόπιστες. Να υπογράψει αξιόπιστες συμφωνίες. Τώρα υπογράφονται συμφωνίες των οποίων η ζωή μπορεί να είναι μία ημέρα ή 100 χρόνια. Έχει εξαφανισθεί η «προβλεψιμότητα».

γ) Ερχόμαστε όμως στο τρίτο επίπεδο. Εξαλείφθηκε η ιδεολογία που έλεγε τι πρέπει να γίνει. Σας υπενθυμίζω ότι δεν σημειώθηκε μόνο κατάρρευση της πολιτικής δικτατορίας, κατέρρευσαν και άλλα πράγματα τα οποία πήγαιναν μαζί και χωρίς τα οποία η πολιτική δικτατορία δεν μπορούσε να διατηρηθεί επί 70 χρόνια. Σημαίνει μορφές οργάνωσης και οργάνωσης λαϊκής συνεισφοράς. Η πυραμιδική οργάνωση του κράτους, η ιδεολογία, δηλαδή ο μαρξισμός - λενινισμός (ιδιαίτερα ευλύγιστος, και ο οποίος άλλαζε κάθε 5-10 χρόνια ανάλογα με τις ανάγκες του Γενικού Γραμματέα, όπως άλλαζαν και οι βιογραφίες) η έννοια του κόμματος ως μοναδικού εκφραστή όλου του λαού αλλά και της αλήθειας, της ιστορίας και της επιστήμης. Η σχέση πολιτικής και επιστήμης: Ουμνηθείτε τον Λυσένκο, όταν το κόμμα είχε άποψη για τον τρόπο αναπαραγωγής των αγελάδων. Αυτό είναι ολοκληρωτισμός.

Επίσης σκεφθείτε τη σχέση με τα έθνη. Φτιάχτηκε μια εθνότητα που αποκαλείται «σοβιετική». «Σοβιέτ» σημαίνει συμβούλιο. Δηλαδή είμαι «συμβουλευτικός» άνθρωπος, δεν είμαι Ρώσος, Εσθονός. Ορίζομαι από τον τρόπο του συστήματος στο οποίο ζω και όχι από την εθνική μου ιστορία.

ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ: Νομίζω ότι η κατάρρευση αυτού που ο Μιχάλης ονόμασε «απολυταρχικό κράτος» έχει ξεκινήσει από

την περίοδο Γχορμπατσώφ με διάφορες κρίσεις και κλονισμούς· κατέρρευσε το τέλειο σύστημα ελέγχου του πληθυσμού.

VI. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: ...γι' αυτό και εγώ είπα «ολοκληρωτικό» και όχι «απολυταρχικό»...

II. ΠΙΖΑΝΙΑΣ: Δηλαδή η πιο τέλεια μορφή εξουσίας ως προς τον έλεγχο του πληθυσμού. Σε έναν βαθμό ο έλεγχος ήταν ιδεολογικός· δεν έχει σημασία εάν ολόκληρος ο πληθυσμός πίστευε στον μαρξισμό-λενινισμό, δεν μπορούσαν όμως να διαφωνούν. Αυτό έχει σημασία. Ήταν και πολιτικός με την έννοια της ύπαρξης ενός και μοναδικού κόμματος και συγχρόνως ήταν κρατικός με την έννοια ότι το κράτος έλεγχε τόσο την οικονομία, συνεπώς και τις καθημερινές δυνατότητες ύπαρξης των πολιτών, όσο και την ιδεολογία και συγχρόνως όλους τους μηχανισμούς που διευκολύνουν την άσκηση αυτής της πολυσύνθετης εξουσίας.

Επιμένω λοιπόν στο θέμα της κατάρρευσης για να δείξω ότι αυτή η διεθνής τάξη που υπήρξε, κυρίως μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο έως σήμερα, —η τάξη που οργάνωσε τον κόσμο με βάση και αφετηρία τις δύο υπερδυνάμεις— έχει καταρρεύσει παρά το γεγονός ότι παραμένει ο φόβος της πυρηνικής αποτροπής... Το νέο πολιτικό σύστημα φαίνεται προς στιγμήν να είναι μονο-πολικό, δεν ξέρουμε βέβαια πώς θα εξελιχθεί. Αυτό δεν έχει ιστορικό προηγούμενο.

VI. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: ...η μοναδική κυριαρχία θα ίσχυε εάν έπαυε η πυρηνική ισορροπία. Θα είχε τότε την πυρηνική μονοκρατορία, η οποία δεν θα είχε και κανένα νόημα, διότι εναντίον ποιών θα την χρησιμοποιούσες;

II. ΠΙΖΑΝΙΑΣ: Ακριβώς. Η πολιτική σημασία της πυρηνικής αποτροπής σήμερα εί-

ναι περιορισμένη επειδή δεν υπάρχει εχθρός. Και αυτό φαίνεται και από τα πολιτικά συμφραζόμενα των πολιτικών που ασκούνται από τον Δυτικό κόσμο και της πολιτικής ιδεολογίας και του πολιτικού συστήματος που κερδίζει πλέον ραγδαία έδαφος και στην πρώην Σ.Ε. και στις χώρες του Ανατολικού συνασπισμού. Βέβαια εκεί πιο έντονα.

Σε διεθνές επίπεδο η τάξη που διαμορφώνεται είναι προς το παρόν ιδεολογικά μονοδιάστατη. Όλες οι αξίες που αναγνωρίζονται από κοινού από όλες τις δυνάμεις του κόσμου —εκτός από κάποιες περιθωριακές όπως ο Καντάφι, η Περσία, κ.λπ.— είναι οι αξίες που διαμόρφωσε η Γαλλική Επανάσταση δηλ. η ελευθερία, η δημοκρατία, τα πολιτικά δικαιώματα, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η σύγκλιση των κρατών που εισέρχονται σε αυτές τις αξίες κλείνει οριστικά το πλέγμα της σύγκλισης σε ένα ενιαίο σύστημα αξιών διεθνώς, με πολλές διαφορετικές εφαρμογές.

Οι αξίες που επεκτείνονται και στις μορφές οργάνωσης της οικονομίας, παρά την ποικιλία τους, δηλαδή η οικονομία της αγοράς και η διαδικασία του συμβολαίου, η διαμόρφωση της παραγωγικής δραστηριότητας, κυριαρχούν σε όλες τις κοινωνίες του κόσμου.

Έτσι, θα πρέπει να δούμε το μέλλον —όχι της κομμουνιστικής Αριστεράς, την οποία θεωρώ «αταρτίχευτη μούμια» πλέον— αλλά της Αριστεράς...

VI. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: Αυτή η σύγκλιση ενέχει τρομακτικές αντιφάσεις. Και νομίζω σπέρματα πολύ σημαντικών νέων αντιθέσεων και γι' αυτό δεν δέχομαι την έννοια της μονοκρατορίας παρά μόνον συγχυριστικά και για πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Βέβαια είναι ήδη γνωστές οι ισχυρότατες αντι-

(1) ρωσικός λαός πλησίασε τον Γκέλτσιν.

φάσεις και αντιθέσεις ανάμεσα στην ΕΟΚ και τις ΗΠΑ, την Ιαπωνία και ισχυρές χώρες του Τρίτου Κόσμου, όπως η Βραζιλία. Αλλά η σύγκλιση αυτή έστω και σε αφηρημένο επίπεδο ενέχει τέτοιες αντιφάσεις. Σε χώρες του Τρίτου Κόσμου οι συνθήκες είναι εξίσου κακές με εκείνες που περιέγραφε ο Μαρξ στο «Κεφάλαιο» για τα ορυχεία της Αγγλίας των αρχών του 19ου αι., συνθήκες άγριες.

ΑΝΤΙ: Τι εννοείς όταν λες ότι υπάρχουν αντιφάσεις και αντιθέσεις διεθνώς;

Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: Όταν ο πρόεδρος Μπους μιλάει για μία νέα τάξη πραγμάτων με μεγαλύτερο ρόλο των Ηνωμένων Εθνών, με μεγαλύτερη επιβολή του Διεθνούς Δικαίου, των διεθνών κανόνων, κάποιος μπορεί να τα διεκδικήσει. Οι Παλαιστίνιοι δεν τα έχουν διεκδικήσει, για παράδειγμα. Η Κύπρος δεν τυγχάνει της ίδιας μεταχείρισης με το Κουβέιτ. Δεν λέω να πάνε να βομβαρδίσουν την Κύπρο, αλλά αναρωτιέμαι, μπορεί καθένας να καταλαμβάνει ένα κομμάτι επειδή δεν του αρέσουν οι εκεί συνθήκες;

Π. ΠΙΖΑΝΙΑΣ: Αν λοιπόν θα φάξουμε την αντίφαση μεταξύ του δυτικού ανεπτυγμένου και του Τρίτου Κόσμου, κινδυνεύουμε να ξαναγυρίσουμε σε μια παλιά ιδεολογία των τριτοκοσμικών και να εντοπίσουμε την αντίφαση του διεθνούς πολιτικού συστήματος μεταξύ του δυτικού ανεπτυγμένου κόσμου και του Τρίτου Κόσμου. Σ' ένα βαθμό ισχύει. Να μην ξεχάσουμε τον συσχετισμό δυνάμεων. Και δεν εννοώ τον τοπικό συσχετισμό δυνάμεων, θέλω να πω ότι ο συσχετισμός δυνάμεων επιβάλλει κανόνες ορισμένους, πολύ γενικούς, που εφαρμόζονται με ποικιλία τρόπων και τους οποίους ακολουθούν και οι αδύνατοι. Οι αδύνατοι στην προκειμένη περίπτωση, συμφωνώ, είναι κυρίως οι χώρες του Τρίτου Κόσμου, αλλά υπάρχει μια τεράστια ιεραρχία δυνατών που επιτρέπει την επιβολή αυτής της κυριαρχίας των βασικών αρχών, διεθνώς.

ΑΝΤΙ: Το παράδειγμα της ΕΟΚ που έφερες είναι πολύ χαρακτηριστικό. Ως ισχυρή δύναμη η ΕΟΚ εμποδίζει τις εξαγωγές των πιο δυναμικών προϊόντων των πιο δυναμικών εμπορευμάτων των χωρών του Τρίτου Κόσμου, για να ενισχύσει τις δικές της.

Π. ΠΙΖΑΝΙΑΣ: Ο τριτοκοσμισμός είναι άλλο πράγμα. Είναι η υποστήριξη του Τρίτου Κόσμου έναντι του ανεπτυγμένου κόσμου, οποιοδήποτε κι αν ήταν το καθεστώς του· η υποστήριξη του ως υποκειμένου της επαναστατικής αλλαγής. Εγώ δεν λέω αυτό καθόλου. Εγώ λέω ότι τώρα έχουμε την σύγκλιση, ακριβώς την σύγκλιση που κάνει μερικούς να λένε ότι ήρθε η παντοκρατορία των Ηνωμένων Πολιτειών, η παντοκρατορία του καπιταλισμού. Διότι ακριβώς αυτή

«η παντοκρατορία» εισάγει ως επίσημο κανόνα πλέον, άσχετα από τους συσχετισμούς των δυνάμεων την ελευθερία του εμπορίου, της επιχείρησης κ.λπ. Όχι ως τριτοκοσμισμός του εγώ θα φάω τους κακούς ιμπεριαλιστές, αλλά ως βιομηχανία, ως γεωργία ως υπηρεσίες, ως ναυτιλία κ.λπ., που θέτει το ερώτημα: «Εγώ τι θα κάνω; Έχετε φτιάξει τον κόσμο αποκλείοντάς με. Θέλω να μπω κι εγώ μέσα». Ποια φοβερή αντίφαση προκύπτει; Τέτοιου είδους αντιφάσεις που δεν είναι μόνο κράτος με κράτος, έθνος με έθνος... Και βεβαίως κράτος με κράτος και βεβαίως διοίκηση με διοίκηση και βεβαίως αντίληψη με αντίληψη. Σε γενικευμένο τύπο και όχι με έναν διχασμό του τύπου οι καλοί απ' εδώ και οι κακοί απ' εκεί. Και βεβαίως θα είναι πάρα πολύ δύσκολο να βρεις ποιοι είναι οι καλοί και ποιοι είναι οι κακοί.

ΑΝΤΙ: Νομίζω ότι θα πρέπει να μεταθέσουμε κάπως τη συζήτηση· και μία αφορμή είναι αυτό το στοιχείο...

Π. ΠΙΖΑΝΙΑΣ: να διατυπώσω κάτι πριν προχωρήσουμε: παρατηρείται από τη μία πολύ μεγάλη ιδεολογική ισχύς του δημοκρατικού προτύπου. Όπως είναι γνωστό επεκτείνει την επιρροή του στις ανεπτυγμένες χώρες και προχωρεί σε μια σειρά άλλες χώρες που μέχρι τώρα ήταν ριζικά διαφορετικές. Από τη μία υπάρχει αυτό και από την άλλη τα ίδια τα κέντρα που παράγουν αυτόν τον ιδεολογικό κόσμο βρίσκονται σε όχι και τόσο καλή φάση. Υπάρχει η άποψη στην Αμερική και στην Γερμανία σε κάποιους πανεπιστημιακούς και δημοσιογραφικούς κύκλους ότι το χειρότερο πράγμα που μπορούσε να συμβεί στις Ηνωμένες Πολιτείες αυτή τη στιγμή είναι να πάρουν πάνω τους τις χώρες οι οποίες αποδεσμεύονται από τον πολιτικό συνασπισμό...

Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: Απόλυτα σύμφωνος μ' αυτούς τους κύκλους. Η παντοκρατορία μιας δύναμης σημαίνει και το εξής: σημαίνει ότι έχω τη δυνατότητα και τη διάθεση να κάνω ό,τι θέλω, αλλά από την άλλη μεριά έχω την υποχρέωση να σε φροντίσω. Υπενθυμίζω μια παλιά παροιμία: «Όποιος ισχυρίζεται ότι είναι βροχοποιός, ευθύνεται για την ξηρασία».

Α. ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ: Θέλω να μιλήσω κυρίως για μια κατά τα φαινόμενα αντίφαση σ' αυτά που είπατε. Που αφορά κατ' εξοχήν σε συστήματα των οποίων η κατάρρευση χρησιμεύει αυτή τη στιγμή ως μια εκ του εναντίου απόδειξη για την υπεροχή του αντιπαλού συστήματος. Μιλώ, δηλαδή, για τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης που εκτός από μια σειρά όρους τους οποίους είναι υποχρεωμένες να ακολουθήσουν, προκειμένου να κάνουν την οικονομική θεσμική και υλική ανασυγκρότησή τους, έχουν και κάποιες απαιτήσεις.

Πώς μπορεί να λυθεί αυτό: δηλαδή εάν υπάρχει μία αντίφαση ως προς την αξιοπιστία και την αρμοδιότητα του μοντέλου το οποίο πάει να εφαρμοστεί σε μια σειρά χώρες;

Π. ΠΙΖΑΝΙΑΣ: Εγώ πιστεύω κατ' αρχήν ως προς την μονοκρατορία των Ηνωμένων Εθνών που διαφαίνεται στιγμιαία, δηλαδή, την κατάρρευση του συστήματος των δύο πόλων, ότι θα εξακολουθήσει μάλλον για μία ιστορική περίοδο άγνωστης διάρκειας. Και νομίζω πως θα επιβληθεί.

Ως προς τις ευθύνες των ΗΠΑ απέναντι στις χώρες που κερδίζουν πολιτικά και ιδεολογικά, φαίνεται πως επιμένουν ιδιαίτερα και αυτή είναι απ' ό,τι έχω καταλάβει, μία επίμονη πολιτική του Μπους, να συμμετέχει το σύνολο του δυτικού κόσμου στην οποιαδήποτε λύση και σ' οποιοδήποτε οικονομικό βάρος. Έτσι έγινε π.χ. με τον Χουσεΐν· ομολογώ πως η προσωπική μου άποψη είναι πως ο πόλεμος από ένα σημείο και ύστερα, από τον Σεπτέμβριο και ύστερα ήταν αναπόφευκτος. Δεν μιλάω υπέρ του Σαντάμ αυτή τη στιγμή, ωστόσο το ενιαίο σύστημα, η σύγκλιση δηλαδή όλου του δυτικού κόσμου και της περιφέρειάς του στο σύνολό της προς αυτές τις αρχές, δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν αντιφάσεις.

Έχουμε λοιπόν νομίζω τρία μοντέλα εκ των οποίων το ένα σχετικά περιθωριακό για τα δικά μας μέρη, για την Ευρώπη. Το ένα μοντέλο είναι το αγγλο-αμερικάνικο, που καταστρέφει πλήρως την κοινωνία στο όνομα της οικονομίας και της πολιτικής του φιλελευθερισμού.

ΑΝΤΙ: Και έχασε το μοντέλο της φιλελεύθερης εκδοχής της δημοκρατίας;

Π. ΠΙΖΑΝΙΑΣ: Όχι της δημοκρατίας αλλά το μοντέλο της φιλελεύθερης εκδοχής της οργάνωσης της οικονομίας και της κοινωνίας. Το μοντέλο της δημοκρατίας κερδίζει έδαφος.

Η δεύτερη και που φαίνεται ως πιο δυναμική εκδοχή εφαρμογής των ιδίων αρχών στις οποίες αυτή τη στιγμή όλες οι κοινωνίες και οι πολιτικές συγκλίνουν, είναι η ηπειρωτική ευρωπαϊκή, όπου το κράτος πρόνοιας, η πρόβλεψη η κοινωνική, τα ζητήματα της κοινωνικής ανισότητας, κ.λπ. προβλέπονται στην γενική οργάνωση της οικονομίας και της κοινωνίας από την πλευρά της πολιτικής εξουσίας. Αυτό είναι το καθαρά ευρωπαϊκό μοντέλο· έχει τεράστια παράδοση κινημάτων εργατικών, αριστερών, δημοκρατικών.

Και το τρίτο είναι το μοντέλο του λίγο-πολύ άγριου καπιταλισμού, του καπιταλισμού ο οποίος ιστορικά έχει τελειώσει στην Ευρώπη. Το μοντέλο του άγριου καπιταλισμού πρέπει να εμφανίζεται σε χώρες όπως η Κορέα, η Βραζιλία κ.λπ. ή με πιο εξημερωμένη εκδοχή αυτού του άγριου καπιταλισμού την Ιαπωνία. Οι σχέσεις εργασίας που

υπάρχουν αυτή τη στιγμή στην Ιαπωνία σε όλες τις βιομηχανίες, δηλαδή σε όλη τη βιομηχανική παραγωγή, είναι νομίζω πολύ ενδεικτικές. Και αυτό το μοντέλο, νομίζω, επειδή πλησιάζει αρκετά το φιλελεύθερο των Ηνωμένων Πολιτειών και της Αγγλίας δεν έχει δυνατότητες επέκτασής του, παρά μόνον, ενδεχομένως, στις νέες βιομηχανικές χώρες της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής. Νομίζω λοιπόν ότι η αντίφαση βρίσκεται αυτή τη στιγμή στο εσωτερικό των ισχυρών, του δυτικού κόσμου δηλαδή, και συνοφίζεται σε δύο ή τρεις ενδεχομένους τρόπους διαφορετικής εφαρμογής αυτών των γενικών αρχών στις οποίες όλος ο κόσμος συγκλίνει.

Α. ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ: Υπάρχει ένα σημείο που δεν έχει θιγεί καθόλου. Είναι ότι το

τερο μοντέλο το ευρωπαϊκό, δηλαδή του κράτους δικαίου, του κράτους πρόνοιας. Αυτό λοιπόν που μπορεί να πει κανείς είναι ότι η σοσιαλδημοκρατία σήμερα «εκτοπίζεται» σε αυτό που είναι η πολιτική της ευρωπαϊκής κοινότητας, μια πολιτική μετριοπαθούς καπιταλιστικού εκσυγχρονισμού. Έτσι είναι. Και σήμερα αν πραγματικά υπάρξει μια σύγκλιση, είναι ότι οι περισσότεροι συγκλίνουν προς αυτή την κατεύθυνση.

Έχουμε λοιπόν αποτυχία του ευρωκομμουνισμού, αποτυχία της σοσιαλδημοκρατίας στην Ευρώπη. (Σχεδόν παντού αυτή τη στιγμή είναι φιλελεύθερες οι κυβερνήσεις). Αποτυχία στην Σοβιετική Ένωση. Επομένως τι μένει; Μένει ένα μοντέλο οργάνωσης του κράτους με κοινωνική μέριμνα ενισχυμένη. Αυτό είναι λοιπόν το ζήτημα.

Πιο εύκολο να ελευθερώσεις μια πολιτεία από το να τη χορτάσεις.

πραξικόπημα στην Σ.Ε. ανέδειξε μία πλευρά, η οποία ήταν εξαιρετικά απειλητική ως προς τις συνέπειές της για την αριστερά τουλάχιστον στον δυτικό και ευρωπαϊκό κόσμο. Δηλαδή το πραξικόπημα κατέρριψε έναν μύθο τον οποίο δέχονταν ακόμη και αυτοί που ήταν στο στρατόπεδο είτε του ευρωκομμουνισμού είτε του ανανεωτικού κομμουνισμού, είτε της σοσιαλδημοκρατίας, είτε του σοσιαλισμού, ότι δηλαδή μπορεί να μεταρρυθμιστεί ο κομμουνισμός από τα μέσα. Παρόλο ότι υπήρξε κριτική από πολύ παλιά για το σοβιετικό μοντέλο κανείς δεν είχε προβλέψει ότι και το πείραμα του Γχορμπατσώφ, δηλαδή μία μεταρρύθμιση από μέσα, θα κατέληγε σε μια πλήρη αποτυχία.

Ας μην ξεχνάμε ότι «ο φάρος του σοσιαλισμού», που ακόμα και γι' αυτούς που ασχούσαν κριτική δεν το παρέβλεπαν, μπορούσε να βγει μέσα από την κρίση μετασχηματιζόμενος σε έναν δημοκρατικό δρόμο προς το σοσιαλισμό. Αυτό που φαίνεται ως σοσιαλδημοκρατικό μοντέλο και το οποίο έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με το δεύ-

Βεβαίως δεν αφορά τον τρίτο κόσμο. Αφορά πλέον αυτόν που είναι δυτικός κόσμος.

Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: Πράγματι τα γεγονότα στη Σ.Ε. έδειξαν την αδυναμία μεταρρύθμισης αυτού του συστήματος και αυτό ήταν εξάλλου και το πραξικόπημα. Και σε αυτό συμφωνώ. Όμως, θα ήθελα να πω κάτι παραπάνω. Πρώτον το πραξικόπημα αντιμετωπίστηκε από μια μαζική εισβολή των πολιτών στην πολιτική ζωή. Κι αυτό, όπως και να το κάνουμε, είναι ένα ελπιδοφόρο μήνυμα, είναι ένα μήνυμα που θα το χαρακτηρίζα —έστω κι αν οι ίδιοι ανατρίχιαζαν αν το άκουγαν— ένα μήνυμα αριστερό. Έτσι, οι πολίτες πήραν τις τύχες τους στα χέρια τους. Αυτό είναι πολύ βασικό.

Δεύτερο, ως προς τα αιτήματα: να ξεχωρίσουμε τις λέξεις από το νόημα. Το γεγονός ότι όταν αυτοί ακούν τη λέξη κομμουνιστής, κομμουνισμός, σοσιαλισμός, σοσιαλ-κάτι και θυμώνουν, είναι γιατί έχει ταυτιστεί με μια εβδομηνταπεντάχρονη ιστορία στην Σ.Ε., πενήντάχρονη και στις υ-

πόλοιπες χώρες όπου έχουν ταυτιστεί εξαιτίας των ιδίων των καθεστώτων αυτές οι λέξεις και αυτές οι αναφορές με ό,τι χειρότερο παραβαίνει η παγκόσμια ιστορία όπως είπε και ο Πέτρος με καταπίεση με ψεύδος, με υποκρισία, με διγλωσσία.

Από κει και πέρα θα πάρουν το λόγο οι αντιφάσεις. Η ΕΟΚ περιμένει 10 εκατομμύρια πρόσφυγες, λόγω ανεργίας και γενικής οικονομικής κατάρρευσης, μόλις ανοίξουν τα σύνορα.

Η. ΠΙΖΑΝΙΑΣ: Ο κόσμος στην Ανατολική Ευρώπη, θέλει τώρα πολύ γρήγορα να δει τα αποτελέσματα...

Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: Θέλουν αμέσως, εδώ και τώρα. Αυτό, ξέρουμε πολύ καλά, δεν μπορεί να γίνει. Γιατί δεν μπορεί να γίνει καν ούτε υποκριτικό, που λένε μερικοί εδώ πέρα ότι ο Γχορμπατσώφ έπεσε γιατί δεν του δώσανε βοήθεια. Γιατί αν του δίνανε απλώς και μόνο λεφτά και σήμερα αν δώσουν απλώς και μόνο λεφτά θα μεταφραστούνε σε πληθωρισμό και εξωτερικό έλλειμμα. Και το ξέρουμε πάρα πολύ καλά, δεν πρόκειται να αλλάξουν τους ρυθμούς της παραγωγής, η οποία θέλει μεταρρύθμιση.

Φοβάμαι ότι ο Λεωνίδας έδωσε την εικόνα μιας εξέλιξης όπου όλοι θα είναι, ας το πούμε έτσι, συντηρητικοί και Δεξιοί. Δεν είναι δυνατόν αυτό. Βεβαίως μπορούν να μην γίνουν με τα σχήματα που εμείς φανταζόμαστε, να μην βγήκαν οι οικολογικές ομάδες λ.χ. Θα βγούνε όμως. Είμαι βέβαιος γι' αυτό.

Πράγματι, η αυτομεταρρύθμιση θα ήταν το όνειρο, εγώ θα έλεγα Λεωνίδα και της συντηρητικής και της ανανεωτικής αριστεράς, της συντηρητικής γιατί θα ήταν ένα θαυμάσιο άλλοθι να λένε: να εμείς κρατάμε το φιλοσοβιετισμό μας και όλα αυτά.

ΑΝΤΙ: Αυτό έχει ειπωθεί από την συντηρητική Αριστερά ότι κάνουν ανεξάρτητες δυνάμεις...

Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: Κι από την ανανεωτική κομμουνιστική αριστερά η οποία έλεγε ότι εσείς οι συντηρητικοί είστε για πέταγμα. Θυμούμαι πολύ καλά στην Άρτα π.χ. σε κάποια συνεδρίαση, τη μάχη που κάναμε ορισμένοι εναντίων εκείνων που απόκαλούσαμε τότε «Γχορμπατσωφιάδες», αυτή την άμετρη εμπιστοσύνη και ελπίδα ότι θα έρθει ο Γχορμπατσώφ και θα φέρει την ανανέωση και τον τρίτο δρόμο. Πράγματι, και οι «γχορμπατσωφιάδες» διαφεύστηκαν και ο τρίτος δρόμος διαφεύστηκε. Εγώ νομίζω λοιπόν ότι δεν υπάρχει τρίτος δρόμος. Υπάρχει ο δρόμος της δημοκρατίας, της ελευθερίας και της κοινωνικής παρέμβασης. Αυτό δεν μπορεί να αλλάξει οποιοδήποτε όνομα κι αν πάρει.

Το πρόβλημα είναι η θεωρία που κρύβεται από πίσω. Μην ξεχνάμε, για να δώσουμε και ένα ιστορικό βάθος, ότι ο καυγάς έχει

ξεκινήσει από τις αρχές του αιώνα ανάμεσα σε δύο αντιλήψεις για την κοινωνική αλλαγή από την πλευρά της Αριστεράς. Και μια ήταν η μπολσεβίκικη λενινιστική κομμουνιστική ας την πούμε έτσι, που υπείχε το στοιχείο της βίας και της επιβολής και απέτυχε, και η άλλη η οποία ήταν εμπλεγμένη στον εξελεγκτισμό, στην δημοκρατία, στα δικαιώματα, με όποιες θέλεις ποικίλες εκδοχές, η οποία, με συγχωρείτε πάρα πολύ, τουλάχιστον δεν μπορείτε να πείτε ότι απέτυχε.

Α. ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ: Μόνο μία παρατήρηση θέλω να κάνω. Δεν αμφισβήτησα, καθόλου, διότι αυτό είναι αντικειμενικό και ιστορικά, ότι θα υπάρξει μια Αριστερά, με την έννοια της εναντίωσης σε κάθε κατεστημένο, που θα δημιουργηθεί. Εκείνο, όμως, που αποτελεί ενδιαφέρουσα πτυχή της υπόθεσης είναι ότι αυτού του τύπου η Αριστερά δεν θα έχει κοινή γλώσσα, τουλάχιστον προς το παρόν, με την Αριστερά τη δυτική, την μόνη υπάρχουσα αυτή τη στιγμή Αριστερά. Ούτε τον μαρξισμό θέλει ιδιαίτερα να ακούσει και να ασχοληθεί μαζί του. Επομένως χάνεται ένας κοινός λόγος, ένα γλωσσικό και ιδεολογικό ιδίωμα το οποίο συγκροτούσε ένα παγκόσμιο αριστερό κίνημα. Αυτό, λοιπόν, είναι μια ιδιαιτερότητα. Διότι έχουμε να κάνουμε με μια πάρα πολύ μεγάλη χώρα. Απαιτεί αντίστοιχες προσαρμογές και αναπροσαρμογές και αναθεωρήσεις και από την άλλη πλευρά.

Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: Δεν με ενδιαφέρει η ορολογία αλλά η προσπάθεια. Τι χαρακτηρίζει τελικά την πιο αριστερή από την πιο δεξιά αντίληψη. Η αντίληψη ότι μπορεί η Αριστερά να αρνείται την παρούσα κατάσταση των πραγμάτων ως έχει και των σχέσεων και να θεωρεί ότι είναι δυνατό στην «φυσιολογική» ροή των πραγμάτων να αντιτάξει την οργανωμένη συλλογικά και δημοκρατικά παρέμβαση. Αυτή είναι η διαφορά. Πώς θα το λέει δεν με ενδιαφέρει στο κάτω-κάτω. Και αν εσύ υπονοείς ότι θα χάσουμε το κοινό ιδίωμα, την κοινή γλώσσα και επομένως μερικοί που το έχουν αυτό το ιδίωμα θα περιθωριοποιούνται, και εγώ ο ίδιος δεν έχω αυτό το πρόβλημα.

Π. ΠΙΖΑΝΙΑΣ: Να πω και εγώ κάτι σε σχέση με αυτό που λέτε για την Αριστερά. Νομίζω ότι ιστορικά πραγματοποιημένη Αριστερά υπήρξε γενικά με δύο, γενικές εκδοχές της: την κομμουνιστική και την σοσιαλδημοκρατική. Η κομμουνιστική είχε στο εσωτερικό της πολλές ποικιλίες και η σοσιαλδημοκρατική ακόμη περισσότερες.

Αλλά η ιστορικά πραγματοποιημένη Αριστερά θα έλεγα ότι έχει τελειώσει, δεν υπάρχει σήμερα. Παρατηρούμε από τα μέσα της δεκαετίας του '70 μέχρι σήμερα μια πορεία σύγκλισης σε ιδεολογικό επίπεδο, γενικά αυτών που ονομάζαμε αριστερές δυνάμεις στην Ευρώπη και αφετέρου αυτών που

ονομάζαμε αντιδραστικές ή δεξιές δυνάμεις. Θα πάρω παράδειγμα δύο ξεχωριστά ενδεικτικά φαινόμενα. Το ένα είναι η Αριστερά η οποία σιγά-σιγά με πρωτοποριακό στοιχείο το Ιταλικό Κομμουνιστικό Κόμμα αποδέχεται τις γενικές αρχές της δημοκρατίας, της ελευθερίας, της αγοράς ως προς την οργάνωση, των δικαιωμάτων του ανθρώπου, των πολιτικών δικαιωμάτων, κ.λπ. και συγχρόνως προς αυτές τις αρχές τείνουν και οι δυνάμεις αυτές που στα μέσα της δεκαετίας του '70 θεωρούνταν αντιδραστικές με επικεφαλής τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η μόνη δύναμη που έμεινε έξω από αυτή την πορεία σύγκλισης σε αυτές τις ιδεολογικές αρχές, ήταν η Σοβιετική Ένωση, η οποία μαζί με τις υπόλοιπες πρώην σοσιαλιστικές χώρες είναι τώρα εντελώς μέσα σε αυτές τις αρχές και αυτές τις αρχές με διάφορες παραλλαγές επιδιώκει.

Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: Συνεχίζεις με μια πολύ γενική αναφορά. Αυτή την σύγκλιση δεν έχεις δικαίωμα να τη θεωρείς ως κάτι το τελειωμένο και υλοποιημένο. Θέλω να αναφερθώ στην εμπειρία μου ως ευρωβουλευτής. Στο Ευρωκοινοβούλιο έχουμε συγκρουστεί με ομάδες της αριστεράς εννοώντας και τις κομμουνιστικές και τις πρώην κομμουνιστικές, τις σοσιαλιστικές και τις σοσιαλδημοκρατικές και τις πράσινες και τις αυτονομιστικές και αποκεντρωτικές και αυτοδιαχειριστικές. Έχουμε συγκρουστεί με τη δεξιά στα δύο χρόνια που είμαι ευρωβουλευτής. Στα θέματα των κοινωνικών δικαιωμάτων και του Κοινωνικού Χάρτη, στα θέματα των σχέσεων και της βοήθειας και της ελευθερίας του εμπορίου με τον Τρίτο Κόσμο, στα θέματα του ρατσισμού, του περιβάλλοντος κ.τ.λ. Δεν λέω ότι έγινε αυτή η σύγκρουση με βάση μια αντίληψη εμφυλιοπολεμική ή διχαστική 100%, εσείς είσατε το μαύρο και εμείς είμαστε το άσπρο.

Π. ΠΙΖΑΝΙΑΣ: Μιλάω για τις γενικές αρχές της πολιτικής ιδεολογίας και των τρόπων οργάνωσης της κοινωνίας. Νομίζω ότι εκεί η Αριστερά έβλεπε, όπως είπες εσύ πριν Μιχάλη, ένα διαφορετικό πρόταγμα για τον κόσμο. Αυτή η Αριστερά έχει τελειώσει. Το μόνο που μένει με τη σύγκλιση αυτή δεδομένη, και με την αδυναμία να αυτομεταρρυθμιστεί παραμένοντας σοσιαλιστική όπως είπε προηγουμένως ο Λεωνίδας, το μόνο που μένει επί των αρχών αυτών, είναι ο τρόπος εφαρμογής τους. Η τομή πια δεν μπαίνει σε θέματα πολιτικής ιδεολογίας και γενικών αρχών οργάνωσης της κοινωνίας, αλλά ως προς τον τρόπο εφαρμογής των ίδιων αρχών. Στην πραγματικότητα αυτό που είναι διαχείριση των προβλημάτων, των κοινωνικών και του μέλλοντος αυτών των κοινωνιών.

Α. ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ: Να κάνω μία πρόταση. Εγώ δεν θεωρώ ότι είναι απαισιόδοξο και

καταδικαστικό της Αριστεράς. Γιατί όλο πάει σε ένα σκοτεινό τούνελ που δείχνει ότι δεν υπάρχει Αριστερά, δεν μπορεί να εκφραστεί η Αριστερά. Μήπως αντιθέτως βρισκόμαστε στην περίοδο που μερικές αγκυλώσεις έχουν παίξει καθοριστικό ρόλο στην ανάδυση μιας Αριστεράς, μιας νέας ιδεολογίας και ενός νέου σχεδίου, διότι ας μη ξεχνάμε αυτό το οποίο είναι το μεγάλο ζητούμενο: δεν μπορεί να πράξει η Αριστερά χωρίς σχέδιο. Και αυτή τη στιγμή δεν υπάρχει σχέδιο για τον κόσμο από την Αριστερά.

Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: Το σχέδιο είναι μια έννοια, την οποία εγώ θα την δεχόμουν, αλλά έχει κάποιες επικίνδυνες πλευρές που πρέπει να κουβεντιάσουμε. Από τη μία πλευρά ήταν η Αριστερά που έλεγε ότι η άλλη η πλευρά, η συντηρητική, έχει ένα σχέδιο και αυτό το σχέδιο είναι ο καπιταλισμός συν η πολιτική δημοκρατία, συν ο φιλελευθερισμός. Από την άλλη πλευρά η ίδια η Αριστερά έλεγε ότι εγώ έναντι αυτού έχω ένα άλλο σύστημα διοργάνωσης των σχέσεων, άλλο σύστημα πολιτικής διακυβέρνησης και άλλο σύστημα για τη σκέψη. Δεν νομίζω π.χ. ότι υπάρχει άλλος τρόπος διοργάνωσης της βιομηχανίας. Μία βιομηχανία είναι μία βιομηχανία. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος οργάνωσης της οικονομίας μετά τις καταρρεύσεις αυτές και άλλη αντίληψη για τη δημοκρατία. Τίθεται επίσης το ζήτημα ως εξής: ελευθερία όλων ή ελευθερία ολίγων; Με συγχωρείτε αλλά ο νεοφιλελευθερισμός δεν μιλάει για ελευθερίες όλων, μιλάει για ελευθερία των ικανών και των δυνατών, για ελευθερία των πετυχημένων. Θα δεχτούμε την παλαιότερη αρχή της Αριστεράς που νομίζω θα είναι ισχυρή για τώρα και για το μέλλον. Η ελευθερία καθενός πρέπει να είναι σεβαστή και να σταματάει εκεί που αρχίζει η ελευθερία του άλλου. Θα δεχτούμε την αρχή ότι η δημοκρατία δεν μπορεί να έχει όρια, δημοκρατία δηλαδή κυβέρνηση διά του δήμου μέσω θεσμών δεν μπορεί να περιορίζεται πουθενά;

Ο καπιταλισμός λέει ότι περιορίζεται και μεν μπορούμε να μαζευτούμε όλοι και να αποφασίσουμε από κοινού να κάνουμε κάτι, αλλά αν αυτό το κάτι πειράζει πάρα πολύ βασικά συμφέροντα του οικονομικού συστήματος, εκεί πρέπει να σταματούμε. Εγώ λέω ρεαλιστικά εντάξει, να σταματάει, για να κάνει συνθέσεις, αλλά όχι να σταματάει κατ' αρχήν. Για λόγους αρχής πρέπει να επιμένει και να συνεχίζεται. Επομένως το πρόβλημα του σχεδίου, Λεωνίδα, δεν είναι να καταλήξουμε σε ένα σύστημα στο οποίο πρέπει να φτάσουμε, δηλαδή σε μια τεχνολογική ερμηνεία της ιστορίας, αλλά ένα σχέδιο συνεχούς παρέμβασης και μεταρρύθμισης. Και αυτό που είναι και η ουσία της μη κομμουνιστικής Αριστεράς, της σοσιαλδημοκρατικής Αριστεράς, παραμένει πάντα

ισχυρό. Ο σοσιαλισμός δεν είναι ο στόχος, είναι η κίνηση. Είτε λέγεται σοσιαλισμός, είτε λέγεται οτιδήποτε άλλο. Κίνηση - παρέμβαση στη «φυσιολογική» ροή των πραγμάτων, με μπούσουλα την ελευθερία όλων, την ισότητα και την αλληλεγγύη.

Η. ΠΙΖΑΝΙΑΣ: Θέλω κι εγώ να καταλήξω στο εξής: ό,τι απομένει από την Αριστερά σήμερα είναι αυτό που έχει προσδιοριστεί από την ιστορία της σοσιαλδημοκρατίας και δεν το λέω καθόλου αρνητικά. Σήμερα οπωσδήποτε και ενδεχομένως και στο μέλλον πολύ ισχυρής λοιπόν πολιτικής, η οποία αναφέρεται αποκλειστικά και μόνο στη διαχείριση της κάθε κοινωνίας και ευρύτερων κοινωνικών και πολιτικών συστημάτων, όπως είναι η ΕΟΚ. Η ΕΟΚ μιλάει όμως ακριβώς την ίδια γλώσσα στις γενικές αρχές

Γκορμπατσώφ. Γιατί εγώ έτσι το θεωρώ. Επομένως ανοίγεται η δυνατότητα μιας αξιοπιστίας, να περιληφθούν αυτά τα θέματα και στην Αριστερά την υπόλοιπη τη δυτικοευρωπαϊκή γιατί αυτή τη στιγμή είναι η πιο κινητική και σημαντική.

Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: Η Σοσιαλιστική Διεθνής έχει προσπαθήσει 3-4 φορές τα τελευταία χρόνια να εμπλουτίσει τα προγράμματά της. Έχουμε τις προσπάθειες τις σημαντικότερες του Εργατικού Κόμματος της Μ. Βρετανίας, του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας. Νομίζω ότι είναι μια μικρή, συγκεκριμένη όμως ελπιδοφόρα προσπάθεια. Δηλαδή, το θεωρητικό σώμα της κοινωνικής παρέμβασης, της προστασίας του εργατικού εισοδήματος και των συνθηκών εργασίας, της κοινωνικής ισότη-

• κίνημα στις Βαλτικές χώρες ήταν για τη δημοκρατία και την εθνική απελευθέρωση.

δηλαδή πολιτικό - γεωλογικά με τις λεγόμενες δεξιές δυνάμεις και διαφωνεί ως προς τα κριτήρια, ως προς το εύρος των κριτηρίων, που συμπεριλαμβάνει στις αρχές της διαχείρισης της πολιτικής των προβλημάτων. Μεταρρύθμιση είναι λίγο πολύ μια ουδέτερη έννοια. Ας μην πολωνόμαστε στην Ελλάδα όπου η παραμικρή μεταρρύθμιση είναι καλό πράγμα, διότι δεν γίνεται τίποτε γενικώς. Η Αριστερά πρέπει να επικαλείται συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις προς αυτό που έλεγα πριν τρόπο διαχείρισης, κοινών προβλημάτων με κοινές αρχές.

Λ. ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ: Η γοητεία του μοντέλου, ενισχυμένη βέβαια με το κύρος ενός κράτους υπερδυνάμεως και οι ελπίδες ακόμη και των ανανεωτικών κομμουνιστών ότι ήταν δυνατόν, κρατώντας τα βασικά στοιχεία της σοσιαλιστικής ιδεολογίας, να μπορέσει να αυτορρυθμιστεί και να περιλάβει και μάλιστα κατά σημαντικό μερίδιο αυτές τις νέες θεματικές περιοχές (γυναίκες, περιβάλλον, ατομικά δικαιώματα κ.τ.λ.) αυτό το πράγμα εξέπνευσε με αυτή την αποτυχία του

τας, του κράτους πρόνοιας. Λοιπόν, αυτό είναι το μόνο που έχουμε σήμερα ως ελπιδοφόρο μήνυμα και εγώ πιστεύω και για την Σ.Ε. και για την Ανατολική Ευρώπη μετά από την γενική αναδιάταξη και ανακατάταξη που θα γίνει μετά την εξάλειψη του παρελθόντος, η οποία πρέπει να είναι πλήρης. Γιατί δεν γίνεται αλλιώς. Έλεγα κάποτε ότι ανετράπησαν αυτά τα καθεστώτα, καταδαφίστηκαν από τα μεγαλύτερα, μαζικά ειρηνικά κινήματα που έχει δει ποτέ η ανθρωπότητα.

Λ. ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ: Ένα από τα μεγάλα εξαγόμενα αυτής της κρίσης είναι ότι κανείς πια σήμερα δεν έχει αξιοπιστία, λέγοντας ότι για να δημιουργηθεί μια κοινωνία όπως θα την ήθελε η Αριστερά, δεν πιστεύει ότι θα πρέπει να καταργηθεί η ατομική ιδιοκτησία. Ορισμένοι από τους αριστερούς διανοούμενους λένε ότι στην προστασία των ατομικών δικαιωμάτων συμπεριλαμβάνεται και η προστασία της ατομικής ιδιοκτησίας ως μία πτυχή της προστασίας των ατομικών ελευθεριών. Αυτό είναι μία μεγάλη τομή για την

ιστορία της Αριστεράς, είναι μία τομή με τεράστιες συνέπειες για τον χαρακτήρα και την φυσιογνωμία της νέας Αριστεράς.

Η. ΠΙΖΑΝΙΑΣ: Αυτό που είπε πριν ο Λεωνίδας, δηλαδή να ανακαλύψουν οι Αριστεροί κάποιες πραγματικότητες, κάποιες αλήθειες, τις οποίες με επιστημονικό τρόπο έχουν πει οι άνθρωποι εδώ και πολλά χρόνια: το θέμα της ατομικής ιδιοκτησίας άπτεται ευθέως της πολιτικής δημοκρατίας και έχει τεράστια σχέση όχι μόνο με τη μορφή μικροϊδιοκτησίας, αλλά έχει σχέση ευθέως με την ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής. Δηλαδή ήδη είναι η ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής αυτή που ξέρουμε, η κατοχή από μια κοινωνική ομάδα, τάξη του πλούτου. Το γεγονός ότι μερικοί συσσωρεύουν τον πλούτο είναι ένα είδος κοινωνικής αποταμίευσης. Οδηγεί και σε κάτι άλλο που έχει στενότερη σχέση με την πολιτική δημοκρατία, που είναι ένα από τα θεμέλια που δεν αναφέρεται ποτέ ούτε από τους Αριστερούς, ούτε από τους φιλελεύθερους: είναι η διάκριση μεταξύ του υποκειμένου που ελέγχει την οικονομία και της τάξης των πολιτικών. Η διάκριση και η συνεχής διαπάλη μεταξύ αυτών των δύο κοινωνικών ομάδων, είναι μία από τις προϋποθέσεις της πολιτικής δημοκρατίας.

Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ: Ο Λεωνίδας χαρακτήρισε αυτή την αντίληψη της ίδιας της κατάργησης της ατομικής ιδιοκτησίας σαν μια τομή. Ίσως στο επίπεδο των λόγων είναι έτσι. Όμως από πολύ παλιά στο χώρο του δημοκρατικού σοσιαλισμού, υπήρχε η αμφισβήτηση και η αναζήτηση που έλεγε ότι η κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας δεν είναι πανάκεια, δεν είναι καν όρος. Υπάρχει και το εξής: η μονοπώληση των μέσων παραγωγής από ορισμένους που οδηγεί σε ιδιοτελείς εν μέρει στρατηγικές. Και εκεί πέρα η κοινωνική απάντηση που χαρακτηρίζει την Αριστερά, λέγανε από πολύ παλιά οι κλασικοί του δημοκρατικού σοσιαλισμού, πάσης τάσεως, λέγανε ότι το πρόβλημα δεν είναι η αλλαγή της ιδιοκτησίας ντε και καλά. Πολλοί το είπαν εμπειρικά, αλλά είναι ο έλεγχος και ο έλεγχος μπορεί να γίνεται στις ανεπτυγμένες τεχνολογικά από την άποψη της διαχείρισης οικονομίες, μπορεί να γίνεται με την φορολογία, με την πίστη, με θόδους τις οποίες πολύ αλαζονικά και περιφρονητικά έβαλε στην μπάντα η Αριστερά ένα μεγάλο μέρος της παραδοσιακής Αριστεράς και κάπως της ανανεωτικής στη χώρα μας. Και γι' αυτό βρισκόμαστε σήμερα σε αδιέξοδο. Και βρίσκονται μερικοί να σου λένε ότι η φορολογική μεταρρύθμιση είναι ένα τεχνικό ζήτημα, όταν στην Ελλάδα σήμερα είναι το σημείο που πονάει και σφάζει ακριβώς, όχι για να πάρεις τα λεφτά των πλουσίων να τα δώσεις στους φτωχούς, αλλά να τα οδηγήσεις κάπου. □

Η «χαμένη τιμή» του Περισσού

«**Α**λλο πράγμα να σεβαστείς τη λαϊκή θέληση και άλλο πράγμα να θεωρείς ότι σε κάθε στιγμή αυτή είναι προϊόν πραγματικά ελεύθερης επιλογής».

Αυτά έλεγε η Α. Παπαρήγα την Τρίτη 27 Αυγούστου, σε συγκέντρωση στελεχών της Οργάνωσης Αθήνας του ΚΚΕ. Οι υπογραμμίσεις με πλάγια είναι δικές μου. Και αυτό το απόσπασμα θα πρέπει να συνδυαστεί με ένα άλλο, από την ίδια ομιλία, για να μπορεί κανείς να καταλάβει, κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο, τον τρόπο με τον οποίον σκέφτεται η ηγεσία του ΚΚΕ για να δικαιολογήσει ή και χειροκροτήσει το πραξικόπημα στην ΕΣΣΔ. Το δεύτερο απόσπασμα έχει ως εξής: «Για να καθορίσει ο λαός με τη θέλησή του την τύχη του απαιτούνται πολλές προϋποθέσεις, συνθήκες που του επιτρέπουν να διαμορφώσει αντικειμενική γνώμη —και όχι μόνο αυτό, συνθήκες που μπορεί να δρα σύμφωνα με τα συμφέροντά του και τα συμφέροντα της κοινωνίας».

Από μια συνδυασμένη ανάγνωση των δύο αποσπασμάτων προκύπτει η εξής άποψη: αν σε «κάποια στιγμή» «θεωρείς» ότι η λαϊκή θέληση δεν είναι «προϊόν πραγματικά ελεύθερης επιλογής» τότε μπορείς και να μην την σεβαστείς— αφού ο «σεβασμός» της και η «αξιολόγησή» της ως προς το αν είναι «πραγματικά ελεύθερη» είναι δύο ξεχωριστά πράγματα· και για να «θεωρήσεις» «πραγματικά ελεύθερη» τη θέληση με την οποία ο λαός «καθορίζει την τύχη του»— άρα για να την «σεβαστείς»— πρέπει κάποιες «συνθήκες» να έχουν επιτρέψει στο λαό «να δρα σύμφωνα με τα συμφέροντά του» αλλά και σύμφωνα με «τα συμφέροντα της κοινωνίας».

Τα τανκς της δημοκρατίας

Αυτός βέβαια που «θεωρεί» έτσι ή αλλιώς την λαϊκή θέληση, την «σέβεται» ή όχι και κρίνει αν υπάρχουν συνθήκες «αντικειμενικής» γνώμης του λαού τέτοιες που η δράση του να εξυπηρετεί τα «συμφέροντά του», δεν είναι άλλος από το ΚΟΜΜΑ, και πιο συγκεκριμένα την ηγεσία του. Είναι το μοναδικό υποκείμενο που απομένει αν μπουκ στην άκρη —και μάλιστα καταργηθούν— μια σειρά διαδικασίες, κριτήρια και οργανωτικές αρχές που εξασφαλίζουν ο,τιδήποτε έχει να κάνει με την πολιτική συγκρότηση των σύγχρονων κοινωνιών: κόμ-

ματα, εκλογές, ομάδες πίεσης, Τύπος, κοινοβουλευτικοί θεσμοί και, τελικά, Σύνταγμα. Το τελευταίο, βεβαίως, ξέρουμε πού το γράφει η κ. Παπαρήγα: δημοσίως, από τηλεοράσεως, ούτε λίγο ούτε πολύ θεωρεί ανώτερο του Συντάγματος, το «σύνταγμα» του Κόμματος, δηλαδή το Καταστατικό του, τα δε μέλη του κάτι ανώτερο από την έννοια και την πραγματικότητα του πολίτη. Και μετά θέλει και να διαμαρτυρηθεί εντόνως η Γ. Γραμματέας του Περισσού που της λένε ότι το Κόμμα της είναι εκτός των δυνάμεων του συνταγματικού τόξου...

Με μια τέτοια «συνεισφορά» στη θεωρία της δημοκρατίας, είναι πολύ εύκολο για τον όποιον Τσολάχη να λέει ότι «η δημοκρατία έχει τα όριά της» και για το εναπομείναν Π.Γ. και την εναπομείνουσα ΚΕ του ΚΚΕ να κάνουν διάκριση μεταξύ καλών και κακών τανκς. Τα καλά τανκς νομιμοποιούνται για να αποκαταστήσουν το νόμο και την τάξη στην ΕΣΣΔ (κατά την πρώτη ανακοίνωση του Π.Γ. του ΚΚΕ, αλλά και κατά τη δεύτερη που επαναβεβαίωσε την πρώτη καθώς και κατά την απόφαση της ΚΕ του)· αν μάλιστα «προβλέπεται από το Σύνταγμα» η λήψη έκτακτων μέτρων, χρειάζεται και για «να μαζευτεί η σοδειά», όπως είπε ο «λαϊκός» Δ. Κωστόπουλος (κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του ΚΚΕ, παρακαλώ). Γι' αυτό, επειδή δηλαδή η πραγματικότητα είναι «σύνθετη», το ΚΚΕ διαχώρισε τη θέση του από το ελληνικό Κοινοβούλιο αλλά και από ολόκληρο τον κόσμο της αριστεράς σε διεθνές επίπεδο, παρέα με τους σφαγείς του

Πεχίνου και τους μέθυσους πραξικοπηματίες της ΕΣΣΔ. Όλος ο κόσμος της αριστεράς, βλέπετε, είναι βλαξ ή μύωψ και μόνον το ΚΚΕ κατέχει «διαλεκτική ευφυΐα» και την ιδιότητα του πρωτοπόρου που πάει «κόντρα στο ρεύμα». Και ήταν ανόητη η απόπειρα του Χ. Φλωράκη, ή αν θέλετε υβριστική της «πρωτοπορίας», να επιχειρήσει να βρει κάποια άλλοθι για τη στάση του ΚΚΕ κάνοντας αναφορά στο Σύνταγμα της ΕΣΣΔ (σ.σ. σε άρθρο του που επικαλέστηκε και η σοβιετική χούντα), ή αναφέροντας ότι η χούντα προερχόταν από τις τάξεις της σοβιετικής ηγεσίας (καλά, και ο Γλύξμπουργκ «βασιλεύς των Ελλήνων» ήταν όταν υπέγραφε το διάγγελμα της Χούντας το μεσημέρι της 21ης Απριλίου...).

Περισσότερο εναρμονισμένος με τον κυνισμό και τον αυταρχισμό του ΚΚΕ ήταν ο Χ. Φλωράκης όταν είπε ότι, βρε αδελφέ δεν είναι δα και η πρώτη φορά που κατεβαίνουν τα τανκς στην Σοβ. Ένωση· πόσες φορές δεν είχαν κατέβει στην Λιθουανία; Και πραγματικά μας είναι αδιανόητο το ότι ο καπετάν Γιώτης «δεν είχε ακούσει τίποτα» για το ρόλο που έπαιξαν στην Βαλτική οι αυτόνομες στρατιωτικές δυνάμεις του σοβιετικού υπ. Εσωτερικών, που διαφέντευε ο (και) «αυτόχειρ» πραξικοπηματίας Πούγκο.

«Χρέος» η στήριξη της χούντας

Τουλάχιστον, εκεί πάνω, κάποιοι είχαν τσίπα και αυτοκτόνησαν. Πολλοί απ' αυ-

τούς που δεν έχαναν την ύστατη αυτή χειρονομία, τώρα προσπαθούν να πείσουν ότι «ήταν περαστικοί», δεν αναμίχθηκαν στην καρικατούρα λατινοαμερικάνικου τύπου που κατ' ευφημισμόν μπορεί να χαρακτηριστεί πραξικόπημα. Εδώ, στον Περισσό, γιατί άραγε αυτή η σταθερότητα στην υπεράσπιση της χούντας ακόμα και τώρα που κατέρρευσε; Γιατί αυτό το σφυροκόπημα στην περεστρόικα, αναδρομικά; Γιατί βγαίνει τώρα η Α. Παπαρήγα και λέει ότι το ΚΚΣΕ είναι κόμμα «αυτομαστιγόμενο», που «τα τελευταία χρόνια έγινε θεατής των γεγονότων»; Γιατί αν αυτό συνέβαινε τα «τελευταία χρόνια» να μην ειπωθεί ευθέως στις εργασίες του 13ου Συνεδρίου; Γιατί αυτό το σφυροκόπημα στον Γχορμπατσώφ; Μήπως ξέχασε η «ατυχής» Γ. Γραμματέας του ΚΚΕ τι φωτοστέφανο του έκανε μόλις ενάμισυ μήνα πριν το πραξικόπημα, όταν επέστρεφε από την χαμένη τώρα «πατρίδα του σοσιαλισμού»;

Πρόκειται για καιροσκοπισμό του πτωχού και του κατατρεγμένου, ή μήπως για δείγμα συμπεριφοράς «ζαράκια» που έπαιξε ξαφνικά όλα του τα υπάρχοντα σε ένα ύστατο τραπέζι και τα έχασε μέσα σε λίγα λεπτά; Ίσως είναι και τα δύο που αναδειχθηκαν με τόση καθαρότητα πια στην συμπεριφορά της ηγεσίας του ΚΚΕ, συνοδευμένα από κάποια «ιδεολογική» επίφαση ή τελείως γυμνά. Το σίγουρο είναι ότι τόσο αυτά όσο και άλλα δείγματα πρακτικής και συμπεριφοράς της ομάδας που διαχειρίζεται ακόμη την κομμουνιστική κληρονομιά στη χώρα, δεν μπορούν να ερμηνευθούν χωρίς αναφορά στην τεράστια κρίση που μαστίζει το ΚΚΕ. Και η κρίση δεν προέρχεται ασφαλώς από τα «πυρά του εχθρού» των αστών και των «αντιδραστικών», ούτε από κάποια επίθεση που δέχεται «γιατί αποκαλύψαμε το ρόλο του ιμπεριαλισμού στην ΕΣΣΔ», όπως λέει η Γραμματέας του ΚΚΕ. Δυστυχώς για το ΚΚΕ, που και να μην υπάρχει «εχθρός» θα πρέπει να τον ανακαλύψει για να επιβιώσει η ηγεσία, εδώ και καιρό, και ιδίως αυτό το μήνα, το μόνο που δεν έχει είναι ακριβώς κάποιος που να συγκρούεται μαζί του: είναι από μόνο του μόνο, περιχαρακωμένο στα χωρίς κοινωνικό αντίκρουσμα και εξ αρχής παραμορφωμένα σύμβολα του σταλινισμού, και απασχολημένο με το να περισώσει ό,τι μπορεί από τη σκευή που του εξασφάλιζε τόσες δεκαετίες την κουτσοπόρευσή του.

Είναι αυτή η κατάσταση πραγμάτων στον Περισσό που μπορεί να εξηγήσει την αλληλεγγύη του με τους «σωτήρες» της Μόσχας, και όχι η λανθασμένη πληροφόρηση ή έστω οι παραινήσεις προς την ηγεσία του που εκπορεύθηκαν από τον όποιο Σλιούσαρ. Γιατί όποια παραπληροφόρηση ή παραινήση και αν υπήρχε θα μπορούσε να κρατήσει μια επιφυλακτικότερη στάση ή να «αργοπορήσει» κάπως στην τοποθέτησή του (παράδειγμα, το ΑΚΕΛ). Όμως, η ανενδοίαστη τοποθέτηση και η «βιασύνη» του ΚΚΕ, με την οποία διαφωνεί ο καθηγητής Πανεπιστημίου και ακόμα μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ Γ. Χουρμουζιάδης, δεν είναι «τεχνικής» φύσεως ζήτημα.

Το ΚΚΕ δεν μπορούσε παρά να «βιαστεί» να πάρει θέση, το απαιτούσε η συγκεκριμένη αυταρχική και αντιθεσμική πολιτική κουλτούρα του και το υπέβαλε η αναλλοίωτη δομή του ως κόμματος, δομή αρκετά συγγενής προς τη «φιλοσοφία» που διέπνεε τα διατάγματα και διαγγέλματα της μοσχοβίτικης χούντας —και είναι χαρακτηριστική από την άποψη αυτή η οργή με την οποία καταγγέλθηκε από το ΚΚΕ η αυτοδιάλυση της ΚΕ του ΚΚΣΕ, όπως χαρακτηριστική είναι η ταύτιση των κομμουνιστικών κομμάτων που στηλίτευσαν το πραξικόπημα της Μόσχας με τις δυνάμεις του ιμπεριαλισμού που «χύνουν κροκοδείλια δάκρυα για τις ελευθερίες στην ΕΣΣΔ».

Το «κόμμα των εμπόρων»

Όμως, ήταν προβλέψιμες οι θέσεις αυτές της ηγεσίας του Περισσού για αυτό που οι ίδιοι δέχτηκαν αργότερα ως «συνταγματική επιτροπή» στην ΕΣΣΔ. Προβλέψιμες τουλάχιστον από την εποχή που ανήλθε η πλατειά Ολομέλεια της ΚΕ του τον Ιούνιο του 1990, οπότε σηματοδοτήθηκε ευκρινέστερα η διάσταση στους κόλπους του που οδήγησε στην διαίρεση του κόμματος φέτος. Από την εποχή εκείνη, οι λεγόμενοι «συντηρητικοί» του Περισσού ανέπτυξαν βαθμιαία ολοένα και περισσότερο, την πρακτική που εκπορεύεται από την κουλτούρα τους και που τελευταίο της παράγωγο είναι το πραξικόπημα μέσω του οποίου η Α. Παπαρήγα ανέλαβε να εκδιώξει από τον «οίκο του λαού» τους «Ανδρουλάκηδες». Εκτός και αν δεν είναι πραξικόπημα το να προτείνει η μειοψηφία του Π.Γ. στην ΚΕ την καθαίρεση δεκάδων στελεχών της.

Η πρόσφατη ιστορία του ΚΚΕ, η ιστορία των λίγων τελευταίων μηνών του, βρίθει τόσων παραδειγμάτων αυταρχισμού και ανομικής συμπεριφοράς απέναντι σε αυτά τα ίδια τα ιερά και τα όσιά του που η προηγούμενη ταραγμένη πολυετής ιστορία του «κόμματος της εργατικής τάξης» ουδέποτε προσέφερε με τόσο... πλούτο. Εκτός και αν

δεν είναι ανομική συμπεριφορά, κυνισμός και διπλή γλώσσα το να υπερασπίζεσαι το Καταστατικό για να εκδιώξεις τους εσωκομματικούς σου εχθρούς κατηγορώντας τους ότι το καταπατούν, και μετά από λίγο καιρό να διακηρύσσεις δημοσίως ότι εσύ ο ίδιος το καταπατάς.

Τι άλλο έκανε ο κ. Τσίγκας, όταν του επεσήμαναν ότι, σύμφωνα με το Καταστατικό του ΚΚΕ, ο διευθυντής του «Ριζοσπάστη» ορίζεται μετά από συμβουλευτική (έστω) πρόταση της Κ.Ο.Β. της εφημερίδας —πράγμα το οποίο δεν έγινε όταν ο ίδιος ανέλαβε την διεύθυνση της εφημερίδας— και αυτός απάντησε ότι η κατάσταση ήταν «πιεστική» και ότι «ήταν γνωστή και είναι γνωστή η κατάσταση στην ΚΟΒ του "Ρ"». Δηλαδή, απλοελληνιστί, δεν υπάρχει λόγος να τεθεί σε εφαρμογή το Καταστατικό όταν το εξαγόμενο της διαδικασίας είναι αντίθετο προς την ηγεσία. Αυτό είναι το «Σύνταγμα του κόμματος» που έλεγε η κ. Παπαρήγα, και επειδή «αυτή έχει το καρπούζι αυτή και το μαχαίρι» μπορεί κάθε τόσο να βγαίνει η ίδια και οι λοιποί ομότακτοι συντρόφοι της και να λένε ποιο είναι «αντικειμενικό», ποια «αλήθεια είναι αυτή που συμφέρει το λαό» και τότε η θέληση του λαού είναι «πραγματικά» ελεύθερη. Κάτι τέτοια ακούει και η «εθνικόφρων Δεξιά» και αναρριπίζει ενίοτε βολικά γι' αυτήν εμφυλιοπολεμικά ή ψυχροπολεμικά σύνδρομα. Αυτά τα ίδια που συμφέρουν και τον Περισσό για να δείχνει ότι χρειάζεται όσο υπάρχουν «αντιδραστικοί».

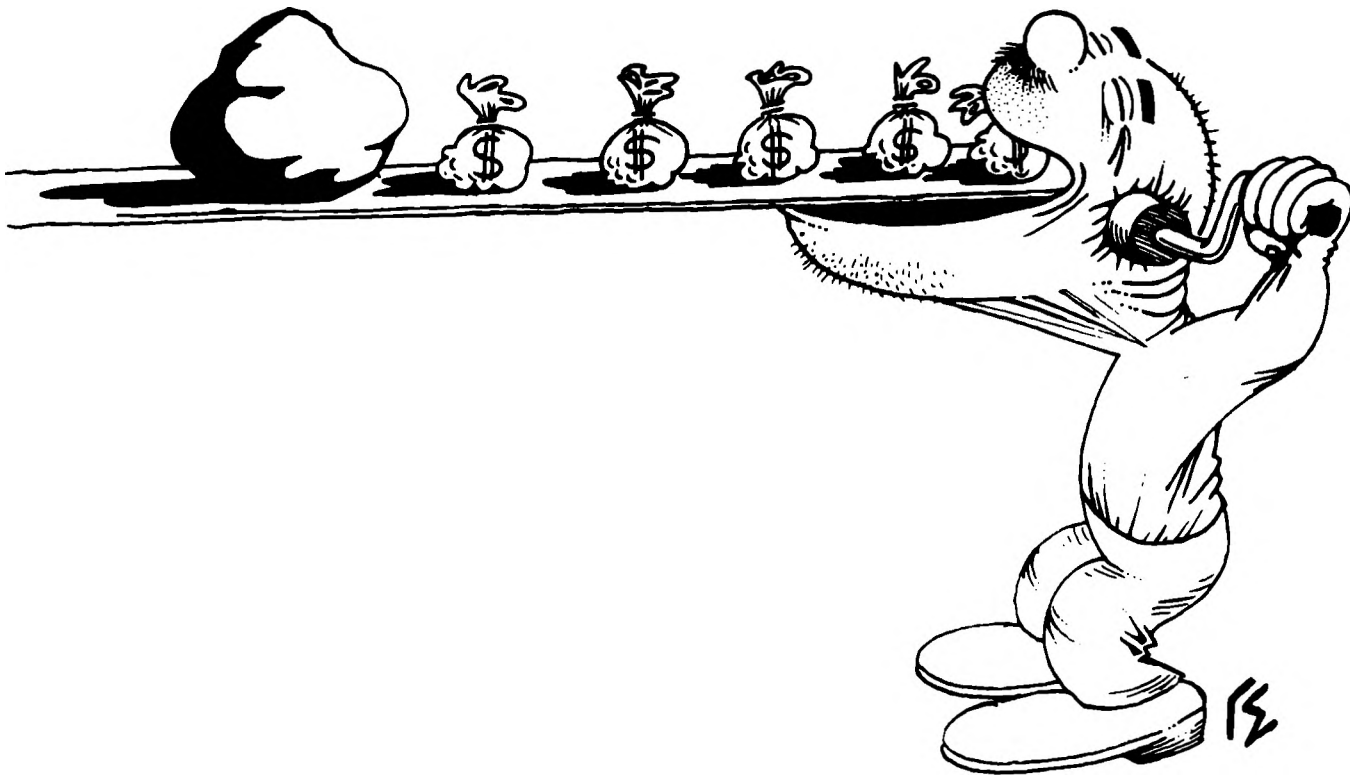
Υπάρχει ένα αναπάντητο ερώτημα, το οποίο μάλλον πρόκειται σύντομα να αρχίσει να απαντάται: μήπως οι γέροντες και οι νεαρότεροι ταγοί του Περισσού έχουν και κάποια άλλα κίνητρα, πέραν των γνωστών ιδεολογικών ανακλαστικών και των πρακτικών τους, πέραν της κρίσης που διέρχονται —κίνητρα ικανά να ερμηνεύσουν γιατί ποντάρισαν έτσι «βιαστικά» στο φόβιο άλογο των πραξικοπηματιών της Μόσχας και γιατί τους προηγούμενους μήνες είχαν μια εξίσου αντιδημοκρατική συμπεριφορά στην οργανωμένη τους προσπάθεια να ελέγξουν τον κομματικό μηχανισμό εξοστραχίζοντας τους «εχθρούς»;

Ο καιρός θα δείξει αν υπήρχαν άλλα κίνητρα συνδεδεμένα με καταστάσεις που έδωσαν λαβή στους «αντικομμουνιστές» να αποκαλέσουν το ΚΚΕ «κόμμα εμπόρων» και την «Ισβέστια» να αναφέρει μόνο το ΚΚΕ και το Κ.Κ. Γερμανίας σαν τα κόμματα που είχαν ποικίλες δοσοληψίες με την (και) επιχειρηματική μηχανή που ήταν το ΚΚΣΕ. Εξάλλου, τόσο το Χ. Φλωράκης όσο και ο Δ. Γόντικας άρχισαν σιγά σιγά, το προηγούμενο Σαββατοκύριακο, να δηλώνουν δημοσίως ότι, ναι, ο «διεθνισμός» είχε να κάνει και με *pecunia numerata*...

□

Όλα τα μέτωπα ανοικτά

του Αλέκου Βυζάντιου

Έντονος προβληματισμός διαπιστώνεται ήδη στους προθαλάμους του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζ. Ντελόρ και του υπουργού Εθνικής Οικονομίας Ευθ. Χριστοδούλου ενόψει της έγκρισης της β' δόσης του κοινοτικού δανείου προς την Ελλάδα.

Κι ο λόγος είναι «απλός».

Το δάνειο εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αλλά υπό ορισμένους όρους και προϋποθέσεις (μείωση δημοσίων ελλειμμάτων, πτώση του ρυθμού πληθωρισμού, αύξηση των εσόδων κ.λπ.).

Όμως προς λύπην όλων, εκτός της πτώσης του ρυθμού πληθωρισμού, όλοι οι άλλοι στόχοι που συμφωνήθηκαν μεταξύ Ελλάδας και ΕΟΚ δεν έχουν επιτευχθεί.

Πώς λοιπόν θα εγκρίνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή την β' δόση του δανείου;

Αναζητήσατε (και εδώ) πολιτική λύση.

Σίγουρα κανείς από τους επαίοντες τα οικονομικά δεν θα ήθελε να βρίσκεται την Κυριακή στη θέση του κ. Κωνσταντίνου Μητσοτάκη —και ας λένε ότι το χρήμα πολλοί εμίσησαν, τη δόξα ουδείς— ο οποίος, ως πρωθυπουργός, θα δώσει με την ομιλία του στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης (Δ.Ε.Θ.) το «στίγμα» της ελληνικής οικονομίας αλλά και θα σηματοδοτήσει τις οικονομικές προοπτικές.

Και δεν θα ήθελαν (το τονίζουμε οι επαίοντες) να βρίσκονται στη θέση του πρωθυπουργού διότι η θέση αυτή είναι εξαιρετικά δύσκολη, ίσως η δυσκολότερη από κάθε άλλου πρωθυπουργού της τελευταίας τρια-

κονταετίας, αφού κανείς δεν μπορεί εύκολα να θυμηθεί έναν πρωθυπουργό που έχει ανοίξει τόσα πολλά μέτωπα σε τόσο λίγο χρονικό διάστημα.

Μέτωπο, πρώτα από όλα, με τους εργαζομένους, μισθωτούς και μη, οι οποίοι βλέπουν ενάμισυ χρόνο τώρα να μειώνεται συνεχώς το καθαρό τους εισόδημα, από τις συνεχείς αυξήσεις των τιμολογίων των δημοσίων οργανισμών, αλλά και από την συνεχή άνοδο των τιμών βασικών προϊόντων και αγαθών αποτέλεσμα μιας κακώς εννοουμένης πλήρους απελευθέρωσης της αγοράς.

Μέτωπο, με επαγγελματιοβιοτέχνες και εμπόρους λόγω των νέων ρυθμίσεων για την

επαγγελματική στέγη, αλλά και το φοροκνηγητό που θα αρχίσει από τις προσεχείς κιόλας ημέρες.

Μέτωπο, με τους υποψήφιους επενδυτές, αφού αντί να γνωστοποιήσει και να ξεκαθαρίσει τους «κανόνες του παιχνιδιού» απασχολεί προσωπικό δύο υπουργείων για να ερευνηθεί πόσες, πότε και ποιες από δυόμισυ περίπου χιλιάδες επιχειρήσεις, έχουν εισπράξει παράνομες επιδοτήσεις από την ΕΟΚ.

Μέτωπο, ακόμη και με τους οικονομικούς του υπουργούς, οι οποίοι πια, όπως αποδείχθηκε, δεν μπορούν να φτάσουν τους στόχους που τους έχει θέσει (μείωση ελλειμμάτων δημοσίου, αύξηση εσόδων, αποκρατικοποίηση, μείωση του αριθμού των δημοσίων υπαλλήλων κ.λπ.).

Έτσι, το θέμα δεν είναι να αποκαλύψει κανείς ή να μαντέψει τι πρόκειται να πει ο πρωθυπουργός στην Δ.Ε.Θ. και να συμβαδίσει στον αγώνα που κάνουν όλα τα μαζικά μέσα ενημέρωσης τον τελευταίο καιρό, αλλά πώς θα το πει ώστε οι αντίπαλοί του στα ανοικτά μέτωπα να πεισθούν ότι δεν έχει χαθεί ακόμη κάθε ελπίδα για την σωτηρία της οικονομίας.

Για παράδειγμα. Δεν θα πρέπει να μας απασχολεί και τόσο τι θα πει ο πρωθυπουργός για τις «φορολογικές ελαφρύνσεις», για τα εισοδήματα του 1992 (!), αλλά πώς θα πείσει ότι αυτές οι «φορολογικές ελαφρύνσεις» δεν θα καταλήξουν σε αύξηση των εσόδων του δημοσίου για τα οποία σε τελευταία ανάλυση, θα περάσει πολύς καιρός για να μάθουμε πού χρησιμοποιήθηκαν.

Πώς θα πείσει ο πρωθυπουργός ότι τα ελλείμματα του δημοσίου θα περιορισθούν μέχρι τέλος του έτους όταν ήδη διαπιστώνεται μια υπέρβαση του ύψους των 200 δισεκατομμυρίων δραχμών, όταν μάλιστα δεν εφαρμόστηκε το μέτρο της «μηδενικής βάσης» στις δαπάνες, όπως είχαν υποσχεθεί οι ηγέτες της Νέας Δημοκρατίας;

Πώς θα πείσει ο πρωθυπουργός ότι θα

πωληθούν 100 και πλέον επιχειρήσεις (προβληματικές, θυγατρικές της ΕΓΒΑ και της ΑΓΕ κ.λπ.) μέχρι τέλος του χρόνου τη στιγμή που δεν έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον παρά μόνο για 14 από αυτές;

Πώς θα πείσει ότι η αποκρατικοποίηση δεν είναι αυτοσκοπός αλλά μέσον οικονομικής ανάπτυξης όταν παρεμβαίνει προσωπικά σε πώληση τράπεζας;

Πώς θα πείσει ότι η μείωση των επιτοκίων θα δώσει το έναυσμα για να περάσει η οικονομία από την φάση της σταθεροποίησης στην οικονομική ανάπτυξη όταν για την αναγκαιότητα αυτού του μέτρου, δεν έχει πεισθεί το οικονομικό του επιτελείο, το οποίο διαπληκτίζεται με τις διοικήσεις των τραπεζών για την ποσοστιαία μείωση των επιτοκίων, τους όρους και τις προϋποθέσεις;

Πώς θα πείσει ότι με τη μείωση των επιτοκίων θα κινηθεί η αγορά όταν έχει ήδη ανοίξει μέτωπο με τους εμπόρους και τους επαγγελματιοβιοτέχνες με αφορμή την επαγγελματική στέγη, αλλά και με τους βιομήχανους και τους βιοτέχνες που διαμαρτύρονται πιο έντονα απ' ό,τι πριν από 18 μήνες, για τα απαγορευτικά επιτόκια δανεισμού και το φοροκνηγητό που αρχίζει από την άλλη εβδομάδα;

Πώς να πείσει τους εξαγωγείς ότι θα ξεμερώσουν γι' αυτούς καλύτερες μέρες, όταν δεν τους έχει χορηγηθεί ούτε ένα κίνητρο ακόμα και τώρα που δυο γειτονικές χώρες (Βουλγαρία και Τουρκία) δημιούργησαν ένα καινούριο θεσμικό πλαίσιο με κίνητρα για τους εξαγωγείς; Πώς να πείσει τους έλληνες εξαγωγείς που γνωρίζουν ότι η Τουρκία έχει περάσει από πλευράς ανταγωνισμού των προϊόντων της, από την έκτη θέση που ήταν πριν λίγα χρόνια, στην τρίτη;

Πώς να πείσει μηχανικούς, τεχνικούς και τεχνίτες ότι θα «ανοίξουν οι δουλειές», όταν όλα τα έργα τα οποία είχαν εξαγγελθεί, για την πρωτεύουσα, ή δεν άρχισαν ή άρχισαν και εγκαταλείφθηκαν στην μέση;

Πώς να πείσει τους εργαζόμενους ότι θα πρέπει και το 1992 να υποστούν και νέες θυσίες «γιατί η Νέα Δημοκρατία παρέλαβε από το ΠΑΣΟΚ μια χρεωκοπημένη οικονομία» όταν την ίδια περίοδο που του υποσχεται αυξήσεις της τάξεως του 5% εξαιρεί από τις θυσίες όχι μόνο το κεφάλαιο, αλλά και τις Ένοπλες Δυνάμεις, τους δικαστικούς, τους εργαζόμενους σε δημόσιους οργανισμούς όπως ΟΤΕ, ΔΕΗ, κ.λπ.;

Πώς να πείσει ότι 100.000 θέσεις εργασίας, που υποσχέθηκε πως θα δημιουργήσει,

όχι μόνο δεν υπάρχουν, αλλά θα πρέπει να περιμένουμε και νέα, έξαρση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης, λόγω της παράνομης απασχόλησης αλλοδαπών και κυρίως Πολωνών, Ρουμάνων και Αλβανών, οι οποίοι πολλές φορές εργάζονται υπό άθλιες συνθήκες και γι' αυτό θα έρθει η ώρα που κάποιοι θα λογοδοτήσουν στη δικαιοσύνη;

Πώς να πείσει τις πλατιές λαϊκές μάζες ότι ορθώς επέλεξε το δρόμο της πλήρους απελευθέρωσης των τιμών, όταν αυτή οδήγησε σε αυξήσεις τιμών βασικών προϊόντων και αγαθών που έχουν ξεπεράσει κάθε όριο; Άλλωστε, το γεγονός ότι η πλήρης απελευθέρωση των τιμών απέτυχε αποδεικνύεται και από το ότι πρόσφατα η κυβέρνηση αποφάσισε να επιτρέψει τις εισαγωγές ορισμένων προϊόντων, οι τιμές των οποίων είχαν τιναχθεί στα ύψη.

Ιδού λοιπόν το πρόβλημα, το οποίο δεν είναι τι θα πει ο πρωθυπουργός στη ΔΕΘ, αλλά πώς θα το πει ώστε να μας πείσει όλους ότι οι οικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα είναι καλύτερες από ότι ήταν όταν ανέλαβε τη διακυβέρνηση της χώρας η Νέα Δημοκρατία, αλλά και ότι θα είναι καλύτερες με τα «μέτρα» που έχουν μέχρι τώρα εφαρμοστεί. □

VNIIMV

ANIMA

Εκφραστική και δημιουργική εκπαίδευση επιμορφωτικού επιπέδου

- Σπουδές **εμπύχωσης-animation** για όσους ασχολούνται επαγγελματικά με την ανθρώπινη ομάδα (εκπαιδευτικούς, κοινωνικούς λειτουργούς, υπαλλήλους πνευματικών και πολιτιστικών κέντρων, ειδικούς παιδαγωγούς κ.τ.λ.).
- Μερικοί από τους τομείς, μη λεκτικής επικοινωνίας, που διδάσκονται:
 - κίνηση** (σωματική έκφραση, παντομίμα, αυτοσχεδιασμός)
 - ήχος** (μουσική ευαισθητοποίηση, μουσική αφύπνιση)
 - εικαστικά** (χρώμα, κολάζ, μάσκα, μακιγιάζ, ένδυμα, σκηνικό)
 - θέατρο** (θεατρικός λόγος, θεατρικό παιχνίδι, παράσταση) - **ελληνικός πολιτισμός**

ΓΙΑΤΙ Η ΤΕΧΝΗ ΟΦΕΙΛΕΙ ΝΑ ΕΞΥΠΗΡΕΤΕΙ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Σπουδές στην
έκφραση και τη
δημιουργία

Anima

ΚΕΝΤΡΟ
ΕΚΦΡΑΣΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΥΕΛΠΙΔΩΝ 29 τηλ. 8811227-8811379

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΛΕΥΘ ΣΠΟΥΔΩΝ • Ζητήστε τηλεφωνικά να σας στείλουμε το ενημερωτικό φυλλάδιο

ΑΕΙ: Χαμηλές βάσεις για πτυ

Οι φετινοί πίνακες επιτυχίας των υποψήφιων για την τριτοβάθμια εκπαίδευση συγκέντρωσαν την προσοχή των μέσων ενημέρωσης στο πόσο και ποιες βάσεις «έπεσαν».

Τα μέσα ενημέρωσης κάνουν τη δουλειά τους, βέβαια, και στην προκειμένη περίπτωση δουλειά τους είναι να ασχολούνται με ό,τι «χάιει τους γονιούς και τα παιδιά», μέσα στο ατελέσφορο καθότι απαρχαιωμένο πλαίσιο εκπαίδευσης - αγοράς εργασίας στην Ελλάδα και μέσα στη στρεβλή σχέση προσδοκιών - επιτεύξεων που συνεπάγεται η «μορφωσιολατρεία» του μικροαστικού κοινωνικού χώρου.

Όμως, οι πίνακες με τους νέους φοιτητές εμπερικλείουν και άλλες, χρησιμότερες πληροφορίες, πέρα από τις οροφές πρόσβασης στα εκπαιδευτικά ιδρύματα —των οποίων η πτώση είναι και μια από τις ενδείξεις της πολυσχιδούς κρίσης στο δευτεροβάθμιο επίπεδο εκπαίδευσης.

Παιδεία πληθωρισμένων γυμναστών

Μία από τις χρησιμότερες αυτές πληροφορίες αφορά τον καταμερισμό της επιτυχίας ανά κατηγορία σχολών: ένας καταμερισμός που θα μπορούσε να εκληφθεί και ως μερικός δείκτης του σημερινού προτύπου στη δομή της αγοράς εργασίας και, παραπέρα, της σημερινής κατάστασης στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας. Ως προς αυτά τα μεγέθη, οι φετινοί πίνακες επιτυχίας επικυρώνουν μακροχρόνιες τάσεις κρίσης και αδιεξόδων. Η δέσμη των επαγγελματιών του τριτογενούς τομέα, π.χ., έχει και φέτος τον πληθωρισμό εισροής στα ΑΕΙ που είχε και παλαιότερα. Και δεν πρόκειται βεβαίως για έναν «φυσιολογικό» καταμερισμό εισαγωγής στην Παιδεία των επαγγελματιών αυτών, όπως ισχύει π.χ. σε μια σειρά ανεπτυγμένες χώρες, όπου ο τριτογενής τομέας αναδεικνύεται σιγά-σιγά σε κυρίαρχο στην περίπτωση της Ελλάδας, τόσο η δομή των συναφών πανεπιστημιακών σπουδών, όσο και η κατάσταση στην αγορά εργασίας των επαγγελματιών αυτών, σηματοδοτούν μια πραγματικότητα κάθε άλλο παρά αναπτυξιακή. Τι θα κάνουν μελλοντικά, π.χ., οι

1430 πρωτοετείς φοιτητές της Νομικής; οι 850 φιλόλογοι μαζί με τους 800 ιστορικούς, τους 700 των «Φιλοσοφικών» σπουδών και τους 1340 φετινούς πρωτοετείς των ξενόγλωσσων τμημάτων; Για να μην αναφερθούμε στους 850 πρωτοετείς των Σχολών Φυσικής Αγωγής, τους γυμναστές δηλαδή, και στους 730 των Θεολογικών και Ποιμαντικών Σχολών (με εξαίρεση κάποιους λίγους φοιτητές - κληρικούς). Ή, μήπως, η πρόσθεση άλλων 1.050 μαθηματικών, 900 φυσικών, 490 χημικών και περίπου 750 βιολόγων - γεωλόγων βοηθάει σε τίποτε άλλο από τη συσσώρευση άνεργων και ετεροαπασχολούμενων στις συναφείς Επετηρίδες του υπ. Παιδείας —ή, στην καλύτερη

Δεν φαίνεται πουθενά, κάποιο συνολικότερο σχέδιο για την «μεταρρύθμιση της μεταρρύθμισης» ικανό να αντιμετωπίσει τη σωρευόμενη κοινωνική δυσарέσκεια και την συνολικότερη απαξίωση που υφίστανται τόσο οι «επιτυγχόντες» όσο και οι «αποτυγχόντες» της κάθε χρονιάς

των περιπτώσεων, στην τροφοδοσία της περιφνημής «παραπαιδείας»;

Ούτε, πάλι, έχουμε χάσει τελείως την αίσθηση του κακού νου ώστε να μην καταλαβαίνουμε ότι είναι σχιζοφρενικό, οι κυβερνώντες να βαρυγκομούν για την διογκωμένη και παρασιτικά οργανωμένη γραφειοκρατία και την ίδια στιγμή να συσσωρεύουν νέες εντάσεις στην αγορά εργασίας δημοσίου προσθέτοντας άλλους 800 πρωτοετείς στα τμήματα «Δημόσιας Διοίκησης» και χιλιάδες υποψήφιους για τις Εφορίες στις Οικονομικές Σχολές των Πανεπιστημίων (εκτός και αν πει κανείς ότι η Ελλάδα θα έχει γίνει χώρα εξαγωγής τεχνογνωσίας στα οικονομικά και στη διοίκηση των επιχειρήσεων προς τα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή).

Για ποιον εκσυγχρονισμό μιλάνε όταν στην Οικονομική των Επιχειρήσεων η Ε-

φαρμοσμένη Πληροφορική έχει εισαχθεί μόνο σε δύο Σχολές με ούτε 200 φοιτητές πρώτου έτους όταν η τέως ΑΣΟΕΕ η τέως Βιομηχανική Πειραιά και τα τέως Οικονομικά Τμήματα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης θα υποδεχτούν φέτος κοντά 2.000 νέους υποψήφιους για «λογιστές», και ας μην ειπωθεί ότι δεν θα βγουν μόνο λογιστές ή «στελέχη» σε απαρχαιωμένων δομών επιχειρήσεις, διότι και μεταπτυχιακές σπουδές ειδίκευσης δεν υπάρχουν και τα προπτυχιακά προγράμματα σπουδών εξακολουθούν να κινούνται στους ρυθμούς και τα δεδομένα της εποχής Ανδρεάδη. Τα ίδια ισχύουν και προκειμένου για τις Νομικές Σχολές, όπου η παντελής έλλειψη ενδοπανεπιστημιακής εξειδίκευσης στους τομείς της νομικής επιστήμης και η παντελής έλλειψη ενδοπανεπιστημιακής εξειδίκευσης στους τομείς της νομικής επιστήμης και η παντελής έλλειψη μεταπτυχιακών σπουδών, ο-πληθωρισμός του επαγγέλματος, η πολυνομία και οι δυσλειτούργηκοι μηχανισμοί απονομής δικαιοσύνης κάθε άλλο παρά συντελούν στην αντιτοίχιση του επαγγέλματος με τις ανάγκες της σύγχρονης πραγματικότητας.

Απαξίωση και περιθωριοποίηση

Αυτή η κατάσταση στα Πανεπιστήμια και η παράγωγη αδυναμία των τελευταίων να αποτελέσουν θεσμούς κοινωνικού εκσυγχρονισμού και τελέσφορης ανάπτυξης, αντικατοπτρίζεται και στην κρίση που διέπει ολόένα και οξύτερα τη σχέση των ΑΕΙ με μια σειρά κρίσιμα για τη χώρα μεγέθη. Σύμφωνα με στοιχεία πρόσφατης μελέτης (βλ. Χ. Ψάχαρόπουλος - Γ. Λαμπρόπουλος, «Κοινωνικο-οικονομικές διαστάσεις της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης», Επιθεώρηση Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών, τχ. 77/1990), στη δεκαετία 1975-1985, ενώ ο αριθμός των υποψηφίων για την τριτοβάθμια εκπαίδευση αυξήθηκε κατακόρυφα (μαζί και ο αριθμός των εισαγομένων) και ενώ ο φοιτητικός πληθυσμός αυξήθηκε περίπου κατά 50% η απόδοση των επενδύσεων στην Ανωτάτη Εκπαίδευση μειώνεται στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα, από 15,1% (1975) σε 10,2% (1985) και από 15,9% σε 7,4% αντίστοιχα: ας επισημά-

ρ - κουρέλι

του Μ. Βικελίδη

νουμε εδώ ότι η μείωση της επενδυτικής απόδοσης είναι εμφανώς μεγαλύτερη στο δημόσιο τομέα, δεδομένο με ευρύτερες προεκτάσεις, αν ληφθεί υπόψη ότι το 1982 από τους 306.200 πτυχιούχους που απασχολούνταν στον τομέα των υπηρεσιών το 69% είχαν σχέση με το Δημόσιο και το 19% με το κρατικοδίαιτο τραπεζικό σύστημα.

Παράλληλα προς τη μείωση της απόδοσης των επενδύσεων στην εκπαίδευση, παρατηρείται —πάντα σύμφωνα με τα στοιχεία της ίδιας μελέτης— μια τάση αντιστροφής απόδοσης αυτών των επενδύσεων: στην περίοδο '86-'87 η αποδοτικότητα επενδύσεων στον δημόσιο τομέα είναι 3,1% για τα ΑΕΙ, 1,8% για τα ΓΕΙ ενώ μόνον 1,1% για τις μεταπτυχιακές σπουδές.

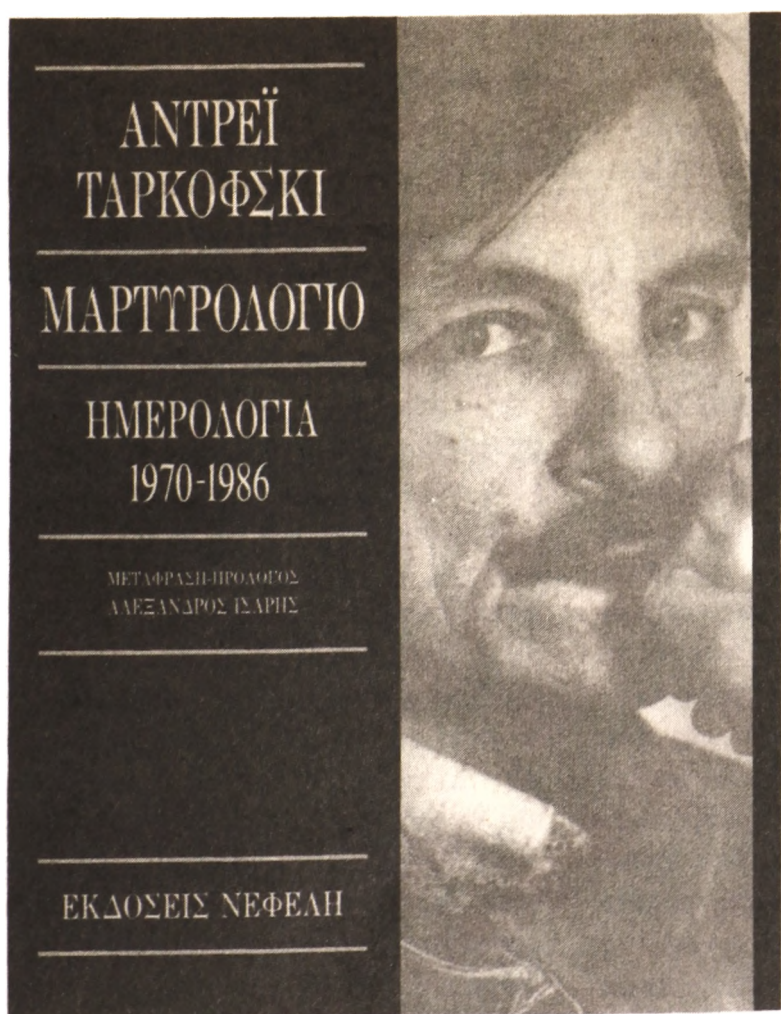
Όσο για τις απολαβές των πτυχιούχων σε σχέση με αυτές των αποφοίτων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η εξέλιξη μοιάζει

να ευνοεί το κοινώς διαδεδομένο αίσθημα για την αξία της δουλειάς των υδραυλικών και των ηλεκτρολόγων: το 1960 με βάση αμοιβής το 100 για τους αποφοίτους γυμνασίου, οι αμοιβές των πτυχιούχων ΑΕΙ ήταν 204· το 1987 με βάση πάλι το 100 για αποφοίτους Λυκείου οι αμοιβές για πτυχιούχους ΑΕΙ ήταν 125!

Τα στοιχεία αυτά και κάποιες λίγες «πληροφορίες» που περιλαμβάνουν οι «πίνακες επιτυχίας» είναι ελάχιστα από το πλήθος τεκμηρίων που υπάρχουν σχετικά με μια κατάσταση κρίσης που ξεκινά από την συγκεκριμένη «στρεβλή» δομή και τα επιμέρους στοιχεία του συνολικού μοντέλου ανάπτυξης, περνά μέσα από την ανώτατη εκπαίδευση και ξανακαταλήγει στο συγκεκριμένο αναπτυξιακό μοντέλο επιδεινώνοντας τα αδιέξοδά του. Και αυτά τα φαινόμενα δεν αντιμετωπίζονται με την ηθικολογία που διέ-

πει την πολιτική επαναφοράς της «τάξης» και της «νοικοκυροσύνης» στα σχολεία και τα ΑΕΙ-ΓΕΙ, ούτε με την επιστροφή στη συνταγή του παιδαγωγικού «διυλιστηρίου» (θεσμός «εξετάσεων ανακεφαλαίωσης») ή με αντιλήψεις περί αξιοκρατίας που καταντούν ιδεοληψίες όταν διατηρείται ο θεσμός π.χ. του *numerus clausus*, με βάση τον οποίο θα μπουν όσοι είναι να μπουν κι ως πέφτει η αξία τους (δηλ. οι βάσεις).

Δεν φαίνεται πουθενά, όμως, κάποιο συνολικότερο σχέδιο για την «μεταρρύθμιση της μεταρρύθμισης» ικανό να αντιμετωπίσει τη σωρευόμενη κοινωνική δυσάρεσκα και την συνολικότερη απαξίωση που υφίστανται τόσο οι «επιτυγχόντες» όσο και οι «αποτυχόντες» της κάθε χρονιάς. Και αν τα «παιδιά» του περυσινού χειμώνα έβεσαν υπό κρίση τις ηθικές και πολιτισμικές διαστάσεις του γυμνασιακού και λυκειακού χώρου, κανείς δεν μπορεί να προεξοφλήσει τι πρόκειται να γίνει όταν οι απόφοιτοι των ΑΕΙ, αλλά και οι ίδιοι οι φοιτητές σε αυτά, προχωρήσουν σε πιο «άγριες» μορφές διαμαρτυρίας, αντιμετωπίζοντας το φάσμα της ανεργίας και του περιθωρίου με ένα κουρελόχαρτο για πτυχίο. □

ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομικήλη 9, Αθήνα 106 79,
τηλ. 36 07 744 - 36 04 793

Α' ΚΥΚΛΟΣ (ΤΡΙΕΤΗΣ)
ΣΠΟΥΔΕΣ ΙΣΠΑΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Β' ΚΥΚΛΟΣ (ΔΙΕΤΗΣ)
ΣΠΟΥΔΕΣ ΙΣΠΑΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Γ' ΚΥΚΛΟΣ (ΔΙΕΤΗΣ)
ΤΜΗΜΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΩΝ

ΕΙΔΙΚΑ ΕΝΤΑΤΙΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΟΛΟ ΤΟ ΧΡΟΝΟ

ΔΙΠΛΩΜΑ ΤΟΥ ΙΣΠΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΙΚΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ MENENDEZ - PELAYO

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΕΓΓΡΑΦΕΣ
Σόλωνος 34 • Τηλ. 3608055 - 3606882

Κολλέγια, Ακαδημίες, Σχολές, Κέντρα Σπουδών;

του Σταύρου Μονεμβασιώτη

«Κομμουνιστής»... χαρακτηρίστηκε ο υπουργός Παιδείας Γιώργος Σουφλιάς για τις νομοθετικές ρυθμίσεις που προωθεί σχετικά με τα ψευτοΚΟΛΛΕΓΙΑ, δίνοντας την εντύπωση ότι είναι διατεθειμένος να σπρώξει βαθιά το μαχαίρι στο κόκκαλο...

Την ίδια στιγμή όμως:

- Οι «κολλεγιάρχες» απειλούν ανοιχτά την Κυβέρνηση και τον ίδιο ότι «...κάνει κακό στον εαυτό του...».
- Το πόρισμα της επιτροπής των ειδικών προτείνει ουσιαστικά τη νομιμοποίησή τους, και
- Στην Θεσσαλονίκη ιδρύεται το πρώτο ιδιωτικό Πανεπιστήμιο...

Μιλώντας για έναν χώρο στον οποίο παίζονται οι τύχες χιλιάδων νέων και συμφέροντα δισεκατομμυρίων, θα ήταν σφάλμα να απέρριπτε κανείς τα όσα προβλέπονται στο νομοσχέδιο που κατέθεσε πρόσφατα στη Βουλή ο κ. Σουφλιάς «σε μία προσπάθεια εξάλειψης νοσηρών φαινομένων που κύριο στόχο έχουν την παραπλάνηση και οικονομική εκμετάλλευση του κοινού». Θα ήταν όμως εξίσου λάθος αν δεν επεσήμαινε κανείς την απουσία ρυθμίσεων για μια σειρά ζητημάτων ουσίας, που έχουν να κάνουν όχι με τα γράμματα στις τάμπλες, αλλά με την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης από τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών που θα λειτουργήσουν για άλλη μία χρονιά «ανεξέλεγκτα»...

Όσα προβλέπονται στο νομοσχέδιο του υπουργείου Παιδείας για τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών (ΕΕΣ), προωθούν μία σειρά αναγκαίων λύσεων στο χώρο της ι-

διωτικής μεταλυκειακής εκπαίδευσης που για καιρό είχε γίνει πεδίο δράσης για κάθε επίδοξο «Πρύτανη» που έταζε χωρίς κανέναν δισταγμό.

Μεταξύ άλλων προβλέπεται ότι τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών:

- απαγορεύεται να χρησιμοποιούν τίτλους όπως: Πανεπιστήμιο, Κέντρο, Σχολή, Οργανισμός, Κολλέγιο, Ινστιτούτο και Ακαδημία·

- υποχρεούνται να χρησιμοποιούν ολόγραφως στις ιδρυτικές τους πράξεις και στις άλλες καταχωρήσεις τους αποκλειστικά και μόνο τον τίτλο: «Εργαστήριο Ελευθέρων Σπουδών» καθώς επίσης και στις ταμπέλες τους, «με ισομεγέθη και ομοιόμορφα στοιχεία»·

- δεν παρέχουν τίτλους σπουδών αλλά απλές βεβαιώσεις. Υποχρεούνται δε να χορηγούν στους προσερχόμενους για εγγραφή έντυπη δήλωση ότι η βεβαίωση αυτή δεν αποτελεί, κατά νόμο, τίτλο σπουδών αναγνωρισμένο από την ελληνική Πολιτεία·

- απαγορεύεται η συστέγαση αλλά και η με οποιονδήποτε τρόπο συνδιαφήμιση των Ε.Ε.Σ. με Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια και Σχολές.

Για την προσαρμογή των ιδιοκτητών στις νέες ρυθμίσεις δίδεται προθεσμία 6-8 μηνών. Για όσους όμως ακόμη και τότε δεν θελήσουν να συμμορφωθούν, προβλέπεται ένα πλέγμα ποινικών, πειθαρχικών και διοικητικών κυρώσεων, που ξεκινούν από το πρόστιμο των 500 χιλιάδων δραχμών και φτάνουν στην αναστολή λειτουργίας τους.

Σύμφωνα πάντα με το ίδιο νομοσχέδιο ο έλεγχος της τήρησης των διατάξεων αυτών ανατίθεται σε μια «επιτροπή - κομμάντο», όπως τη χαρακτήρισε ο κ. Σουφλιάς, (υπό τον Γενικό Γραμματέα του ΥΠΕΠΘ), που θα έχει τη δυνατότητα να δρά ως και αυτεπάγγελτα όπου διαπιστώνεται παρανομία και να επιβάλλει ποινές.

Η λογική των παραπάνω ρυθμίσεων ξεκινάει από την ανάγκη να ξεπεραστούν οι μέχρι σήμερα ισχύουσες διατάξεις, που δεν παρείχαν την δυνατότητα ελέγχου, όπου έβεταν κανόνες για την τήρηση των νομίμων προϋποθέσεων λειτουργίας των Εργαστηρίων Ελευθέρων Σπουδών. Με αποτέλεσμα αρκετά από αυτά να αυτοπροσδιορίζονται και να διαφημίζονται κατά τρόπο που να δημιουργείται η εντύπωση ότι παρέχουν ανα-

γνωρισμένους τίτλους σπουδών, Πανεπιστημιακού ή Προπανεπιστημιακού επιπέδου. Παραπλανώντας έτσι χιλιάδες σπουδαστές και τις οικογένειές τους που έφταναν εκεί κάθε χρόνο. Οι νέες ρυθμίσεις όμως, σε καμιά περίπτωση δεν λύνουν ουσιαστικά ζητήματα λειτουργίας των ΕΕΣ. Καμιά διάταξη, για παράδειγμα, δεν αναφέρεται στους όρους λειτουργίας που θα πρέπει να πληρούν ή στο κτιριακό, τις αίθουσες και τον εξοπλισμό που θα πρέπει να έχουν ή στα κριτήρια επιλογής του εκπαιδευτικού προσωπικού τους. Καμιά διάταξη δεν αναφέρεται στον έλεγχο των αναλυτικών προγραμμάτων τους και στον έλεγχο για το αν πράγματι παρέχουν αυτά που υπόσχονται και μάλιστα κατά τρόπο ώστε να μην αποτελούν μονάδες παραγωγής ημιμαθών αλλά να παρέχουν ουσιαστική παιδεία.

Ο ίδιος ο κ. Σουφλιάς —σωστά— ταυτίζει την ύπαρξη των Εργαστηρίων αυτών με την έλλειψη στοιχειώδους τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης μετά το Λύκειο, προτιμά όμως να αφήνει για το μέλλον (νέος νόμος για την Παιδεία) τη λύση ζητημάτων σαν αυτά που προαναφέραμε. Μέχρι τότε, αρκεί μια αλλαγή στην ταμπέλα (και μάλιστα με προθεσμία) για να μπορούν να λειτουργούν «ως συνήθως». Τι θα γίνει όμως με τους 102.324 νέους που είτε απλώς αποφοίτησαν από το Λύκειο είτε δεν κατάφεραν να μπου φέτος σε κάποια σχολή των ΑΕΙ και ΓΕΙ; Η πλειοψηφία τους θα σπεύσει στα εργαστήρια αυτά, οι ιδιοκτήτες των οποίων —σημειωτέον— θα διώκονται από την Δικαιοσύνη για «ψευδείς διαφημιστικές καταχωρήσεις». (Ήδη έχει επιληφθεί ο εισαγγελέας).

Ένα άλλο σημείο που δεν καλύπτουν οι ρυθμίσεις του νέου νόμου, αφορά στην διαφήμιση των κέντρων αυτών ότι διασυνδέονται με Πανεπιστήμια του εξωτερικού. Στο σημείο αυτό το υπουργείο Παιδείας σηκώνει τα χέρια: «δεν μπορούμε να τους το απαγορεύσουμε αυτό». Ναι μπορούμε να ελέγξουμε όμως αν όντως διασυνδέονται και αν όν-

τως η βεβαίωση που παρέχουν τα ΕΕΣ αναγνωρίζεται ως πτυχίο από τα Πανεπιστήμια αυτά.

Οι «Πρυτάνεις»

Γιατί όμως ο υπουργός δεν θεώρησε τα σημεία αυτά ως «επείγοντα ζητήματα» προς ρύθμιση;

Από καιρό έχει τονιστεί η σχέση των ιδιοκτητών των Εργαστηρίων Ελευθέρων Σπουδών με το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση. Από καιρό έχουν τονιστεί οι πιέσεις που ασκούνται προς αυτές τις κατευθύνσεις για μια «σωστή», «προσεχτική» και «συμφέρουσα» λύση. Αμέσως μετά την ανακοίνωση από τον κ. Σουφλιά των διατάξεων του σ.ν. που ορίζουν ποινικές και πειθαρχικές κυρώσεις, η Ομοσπονδία Ιδιωτικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, αποδυόμενη κάθε προσωπείο καταχώρησε στον Τύπο ανακοίνωση με την οποία ούτε λίγο ούτε πολύ προειδοποιεί τον υπουργό ότι αν προχωρήσει θα «κάνει κακό στον εαυτό του και στην παράταξή του». Σημειώνει ότι οι ρυθμίσεις αυτές γίνονται «για λόγους αντιπερισπασμού ενόψει του μετώπου με τους εκπαιδευτικούς και δεν παραλείπουν να επισημάνουν τον κίνδυνο να μεταβληθούν σε μπουμέρανγκ...».

Πώς λοιπόν μετά από όλα αυτά να μην πιστέψει κανείς ότι οι ρυθμίσεις του κ. Σουφλιά δεν είναι προς «λαϊκή κατανάλωση»...

Την επόμενη μέρα...

Τη μία μέρα ανακοινώθηκε το σ.ν., την άλλη δημοσιεύθηκε η ανακοίνωση των «Πρυτάνεων», την επομένη ήρθε το πόρισμα της επιτροπής των ειδικών, ανοίγοντας τον δρόμο στην νομιμοποίηση των «κολλεγίων» και των τίτλων που παρέχουν. Συγκεκριμένα προτείνει ένα Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, στα πλαίσια του οποίου θα λειτουργούν Μονάδες Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΜΕΚ) που θα καλύπτουν ευρύ φάσμα ειδικοτήτων με διάρκεια σπουδών από 1 έως 5

εξάμηνα. Στα πλαίσια αυτά δίνεται η δυνατότητα στα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών, εφόσον το επιθυμούν και εφόσον πληρούν προϋποθέσεις και προδιαγραφές που θα οριστούν, να εντάσσονται σε αυτό το Εθνικό Σύστημα και να παρέχουν στους σπουδαστές τους αναγνωρισμένους τίτλους σπουδών.

★ ★ ★

Αναρωτιούνται λοιπόν οι σπουδαστές και οι γονείς που έχουν πληρώσει ήδη μικρές ή μεγάλες περιουσίες στα «κολλέγια» αυτά. Αναρωτιέται και ο υποψήφιος σπουδαστής, αυτός που αναζητά μία θέση κάτω από τον τίτλο ενός «Πανεπιστημίου» και ο δικός του γονιός που αμήχανος μπροστά στο μέλλον του παιδιού του είναι έτοιμος να βάλει βαθιά το χέρι στην τσέπη. Αναρωτιούνται: τι άλλαξε με το νομοσχέδιο αυτό; Η επιγραφή; Μα ακόμα και έτσι, ακόμα κι αν δεν λέγονται κολλέγια, ακόμα κι αν διαφημίζουν ότι δεν δίνουν πτυχία, υπάρχουν 102.324 άνθρωποι έτοιμοι να πάνε εκεί και να πληρώσουν σε χρόνο και χρήμα, σε μια επένδυση που ούτε η Κυβέρνηση ούτε ο υπουργός μπορεί να τους διαβεβαιώσει ότι θα είναι επικερδής...

Η λύση σε ένα χρόνο, οπότε και ΘΑ εφαρμοστούν οι ρυθμίσεις που ΘΑ νομοθετηθούν —ίσως τον Οκτώβριο— αν ξεπεραστούν οι πιέσεις και αν αποφασίσει η Κυβέρνηση να παράσχει Εθνική Παιδεία. Έως τότε... έχει ο Θεός.

Όπως αποκάλυψε αθηναϊκή εφημερίδα, την άνοιξη θα λειτουργήσει στη Θεσσαλονίκη το πρώτο ιδιωτικό και μάλιστα ξένο Πανεπιστήμιο.

Πρόκειται για παράρτημα του «Ανοιχτού Πανεπιστημίου» της Μεγάλης Βρετανίας, το οποίο προσφέρει ανώτερη εκπαίδευση εξ αποστάσεως... (Με κασέτες, ειδικά βιβλία, συσκευές κ.τ.λ.).

Όπως επισημαίνεται μάλιστα, το ΔΙΚΑ-ΓΣΑ αναγνωρίζει τα πτυχία που χορηγεί το Πανεπιστήμιο σε ορισμένους κλάδους σπουδών. □

Γραφτείτε
συνδρομητές
στο ΑΝΤΙ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

I.-K. Κολυβάς

ΛΟΓΙΚΗ ΤΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ
(Μελετήματα για τον Παπαδιαμάντη)

Έκδόσεις Νεφέλη

Το σχολείο να γίνει δεύτερο σπίτι μας

Μια συζήτηση του Σταύρου Μονεμβασιώτη με δύο μαθητές Λυκείου

ΞΑΦΝΙΚΑ πέρυσι το ...χειμώνα μια γενιά δεκαεξάρηδων ήρθε στην επικαιρότητα. Μια γενιά που αμφισβήτησε την Πολιτεία και τους εκφραστές της, που μέχρι τότε αποτελούσαν ταμπού. Είπαν: «ΔΕΝ θα περάσει!» και ΔΕΝ πέρασε... Είδαν τον εαυτό τους στην τηλεόραση και τις εφημερίδες. Δώσανε συνεντεύξεις, φωτογράφηθηκαν, είπαν, ξαναείπαν... και ξαφνικά ένιωσαν ότι μπορούν να έχουν κι αυτοί λόγο για ό,τι τους αφορά.

ΕΠΤΑ μήνες έχουν περάσει από τότε που έληξαν οι καταλήψεις στα Γυμνάσια και Λύκεια της χώρας. Οι εξετάσεις του Ιουνίου έφεραν την «ανακωχή», οι καλοκαιρινές διακοπές έδωσαν το χρόνο σε όλους να σταθμίσουν τις πράξεις τους και στην Κυβέρνηση να υλοποιήσει τις υποσχέσεις της.

ΤΩΡΑ, Σεπτέμβρη πια, μια νέα σχολική χρονιά αρχίζει. Οι εκπαιδευτικοί άρχισαν πάλι να προειδοποιούν. Ο υπουργός Παιδείας να νομοθετεί. Οι μαθητές; Τι λένε άραγε σήμερα, οι πρωταγωνιστές των περυσινών αγώνων; Τι βλέπουν να έχει αλλάξει επτά μήνες μετά;

Ο ΑΛΕΞΗΣ Τσίπρας και ο ΣΤΕΦΑΝΟΣ Μυτιληναίος, ήταν δύο από τους πιο δραστήριους μαθητές την περίοδο των καταλήψεων, μέλη της —τότε— Παναττικής Επιτροπής Καταλήψεων. Φέτος θα είναι μαθητές της τρίτης Λυκείου.

Η ΣΥΖΗΤΗΣΗ κύλησε άνετα μαζί τους...

ΑΝΤΙ: Επτά μήνες μετά τις μαθητικές κινητοποιήσεις και καθώς μπαίνουμε στη νέα σχολική χρονιά, τι απ' όλα όσα ζητούσατε τότε, βλέπετε να έχει υλοποιηθεί;

Στέφανος: Πολύ λίγα, για να μην πω τίποτε. Εντάξει πήρε πίσω τα Π.Δ. και αυτό είναι μια νίκη του μαθητικού κινήματος, από κει και πέρα όμως μας είχαν δώσει υποσχέσεις που δεν τις κράτησαν. Για παράδειγμα, ότι θα κινηθεί διαδικασία αναγνώρισης των διαμαθητικών συμβουλίων ανά Δήμο. Ή ζητήματα όπως, νέα βιβλία, η κατάσταση των σχολικών κτιρίων, η υλικοτεχνική υποδομή... ακόμη κι αυτό του διαλόγου. Εντωμεταξύ, οι λύσεις που προωθεί ο υπουργός μας γυρνάνε πίσω. Εμείς, δεν κάναμε κατάληψη για να κατακτήσουμε αυτά που ίσχυαν πριν, αλλά για να μην αφήσουμε να περάσουν κάποια πράγματα, για να μπουν κάποιες νέες βάσεις για μια Ευρω-

παϊκή Παιδεία. Αύριο, θα πούνε: κοιτάξε, κάνουν πάλι κοπάνες. Μα όταν δίνεις στον μαθητή στοιχεία που δεν τον ενδιαφέρουν; Κάνε κάτι να του κινήσεις την περιέργεια...

Αλέξης: Κοίτα, για να μην ξεφύγουμε. Το μόνο που μπορείς να πεις ότι κατακτήθηκε τότε ήταν να μην εφαρμοστούν τα Π.Δ., το πόιντ-σύστεμ κ.λπ. Καμιά άλλη ουσιαστική αλλαγή. Είδαμε μια προσπάθεια του κ. υπουργού να μεταθέσει την όλη κατάσταση, τις λύσεις, στον φετινό χειμώνα. Δεν είδαμε να παίρνει ουσιαστικές θέσεις για τα πολύ μεγάλα προβλήματα. Θα μου πεις ότι έκανε τον Εθνικό Διάλογο. Ξέρεις όμως αν θα αποδώσει;

ΑΝΤΙ: Ο Εθνικός Διάλογος για την Παιδεία, που ξεκίνησε το υπουργείο, θεωρείται δική σας νίκη, νίκη των μαθητών. Κατά πόσο έχετε πειστεί ότι διεξάγεται επί ίσοις όροις;

Αλέξης: Ήταν βέβαια νίκη των μαθητών αλλά από εκεί και πέρα...

Στέφανος: Διάλογος είναι αυτό που κάνουμε εμείς τώρα. Είμαστε σε ένα τραπέζι και συζητάμε. Το να μου στείλεις ένα γκάλοπ και να μου πεις συμπλήρωσέ το, δεν είναι διάλογος. Τη στιγμή που υπήρχαν επιτροπές μαθητών εκλεγμένες από τις γενικές συνελεύσεις τους, δεν μπορεί να υποστηρίξει ο υπουργός ότι δεν είχε συνομιλητή. Τότε, για την λήξη των καταλήψεων, με ποιον μιλάγε; Και είμαι σίγουρος ότι, όπως εγώ, έτσι και η πλειοψηφία των μαθητών που πήρε μέρος στις καταλήψεις δεν απάντησε στα ερωτηματολόγια.

Αλέξης: Εγώ, το συμπλήρωσα. Όταν απαντάς όμως σε προσχεδιασμένες απαντήσεις πώς μπορείς να είσαι σίγουρος ότι διαμορφώνονται οι θέσεις ενός δυναμικού κινήματος, όπως είχε φανεί ότι είναι το μαθητικό τον περασμένο χειμώνα. Τελικά, περισσότερο ήταν μια προσπάθεια να μετατοπιστεί το κέντρο βάρους και να λυθούν οι καταλήψεις. Βέβαια δεν πρέπει να είσαι καχύποπτος. Και μόνο που άρχισε να διαφαίνεται

ο διάλογος σαν λέξη, είναι σημαντικό.

ΑΝΤΙ: Αν φέτος, διαμορφωνόντουσαν ανάλογες συνθήκες, με εκείνες πέρυσι θα ανακκάνατε καταλήψεις;

Στέφανος: Ναι και θεωρώ σίγουρο ότι θα βρισκόμασταν μπροστά, όχι σε 1.200 κατειλημμένα σχολεία αλλά σε 1.800. Πέρυσι δεν ξέραμε πως θα εξελιχθούν οι κινητοποιήσεις. Τώρα που έχουμε κάποιες νίκες, θα κατέβουν όλοι οι μαθητές.

Αλέξης: Εγώ προσωπικά δεν ξέρω. Δεν ξαναγεννιέται εύκολα ένα τέτοιο κίνημα. Τότε οι καταλήψεις «σηκώθηκαν» από την συγχυρία. Ήταν τα Π.Δ. που ώθησαν τον μαθητή να κατέβει στις κινητοποιήσεις. Υπήρχε κάτι χειροπιαστό. Για τα γενικότερα προβλήματα, όσο σημαντικά κι αν είναι, δεν μπορείς να κάνεις το ίδιο. Ως προς το ότι δεν θα αγωνίζεσαι για συγκεκριμένες κατακτήσεις.

Στέφανος: Κοίταξε, η κατάληψη δεν είναι η μοναδική μορφή αγώνα. Πρέπει κάποτε πέρα από τις πορείες και τα δακρυγόνα να κάτσουμε να συζητήσουμε. Από και και πέρα και με μια συναυλία μπορείς να αντιδράσεις... Αν και όταν φέρεσαι με το γάντι δεν σε παίρνουν υπόψη.

ΑΝΤΙ: Ας υποθέσουμε ότι ερχόσασταν σήμερα σε επαφή με τον κ. Σουφλιά. Τι ζητούσατε να αλλάξει ή να θεσπίσει;

Αλέξης: Να αυξήσει τις δαπάνες για την Παιδεία, είναι το σημαντικότερο.

Στέφανος: Πρέπει να φροντίσουμε για το τώρα και να προγραμματίσουμε το αύριο. Και αυτό θα γίνει με επιπλέον δαπάνες. Από πού; Από το αποθεματικό; Πάντως το 6,8% του προϋπολογισμού δεν φτάνει. Το άλλο πού θα ζητούσα είναι η επισκευή των αιθουσών, νέα βιβλία που να ανταποκρίνονται στο σήμερα, υλικοτεχνική υποδομή που δεν υπάρχει και σίγουρα θέρμανση... Λένε νηστικό αρκούδι δεν χορεύει. Κρύος μαθητής αναγκάζεται να κοιμάται στην τάξη, φορώντας το μπουφάν του και αγκαλιά με την τσάντα και τα βιβλία του.

Από την άλλη είναι οι καθηγητές μας. Βλέπεις βιολόγο να διδάσκει χημεία, φιλόλογο κοινωνιολογία. Χρειαζόμαστε ειδικευμένους καθηγητές. Οι οποίοι και ας με συγχωρέσουν, πολλές φορές κατέβηκαν μαζί μας σε κινητοποιήσεις για την αναβάθμιση της Παιδείας, το πιο σημαντικό γι' αυτούς όμως ήταν γραμμένο κάτω - κάτω στο πανό: 18 χιλιάδες. Όχι πως έχουν άδικο...

Αλέξης: Εγώ θα ζητούσα επίσης να προσπαθήσει να έρθει σε ουσιαστική επαφή μαζί μας. Όχι μέσα από ερωτηματολόγια αλλά θεσπίζοντας μαθητικά όργανα που θα μπορούν να διαλέγονται με τους φορείς και να διαμορφώνουν θέση. Όχι σαν την ΕΦΕΕ, ένα όργανο που θα αποφασίζει πορείες. Κάτι που να εκφράζει την άποψή μας.

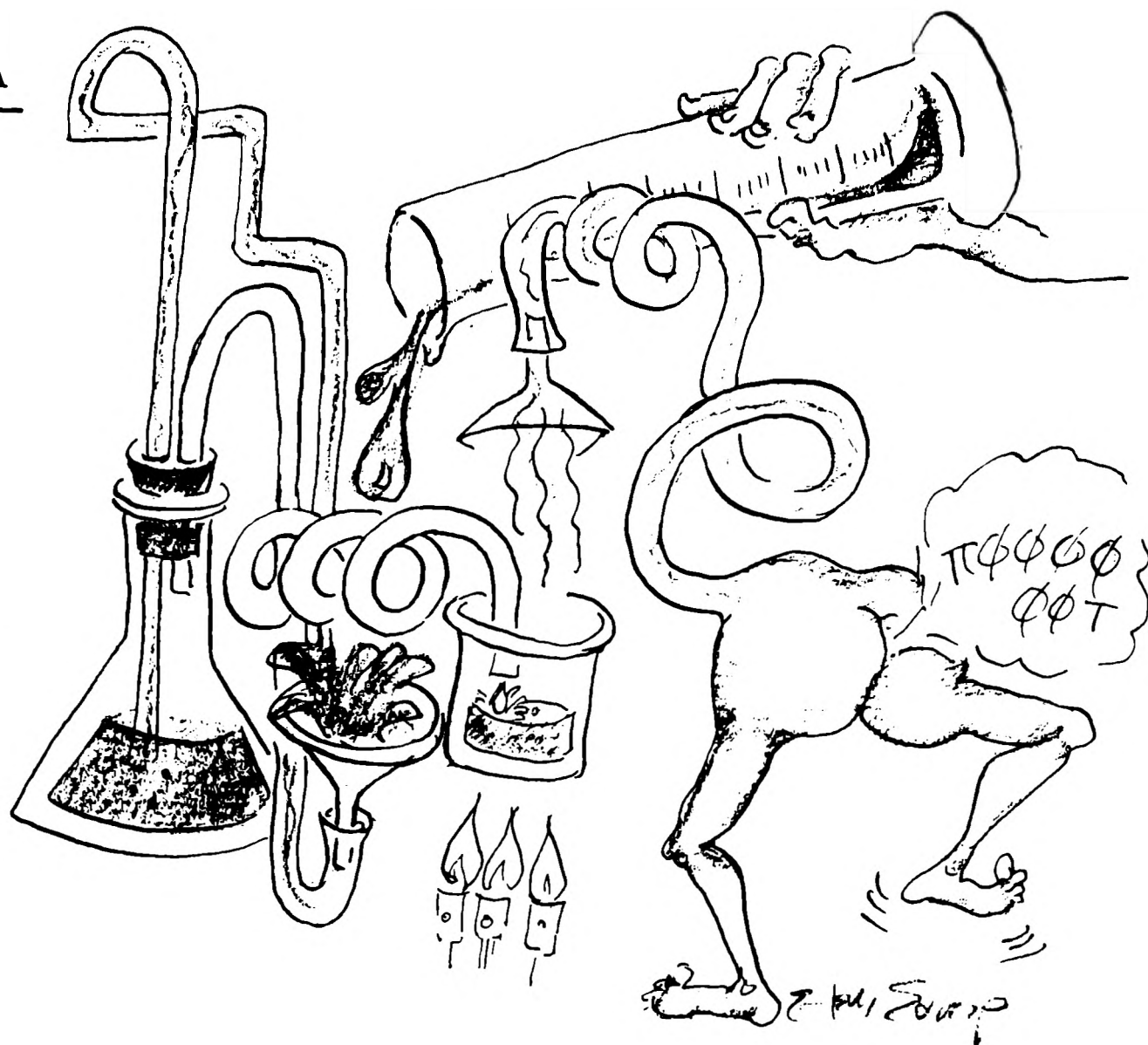
ΑΝΤΙ: Εν κατακλείδι, πιστεύετε ότι τα μηνύματα της περιόδου των καταλήψεων εξακολουθούν να είναι επίκαιρα;

Αλέξης: Οι καταλήψεις ήταν φαινόμενο που ανέδειξε πολλά στοιχεία. Τα μηνύματα είχαν να κάνουν με μια κατάσταση, αφορούσαν μια νέα γενιά που μπλέχτηκε με την πολιτική με έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο. Που ένωσε το ατομικό και το συλλογικό. Αυτά σίγουρα συνεχίζουν να υπάρχουν. Το ερώτημα είναι αν όλα αυτά που βγήκαν τότε στην επιφάνεια μπορούν να εκπροσωπηθούν και να στηριχτούν και φέτος. Κανένας πολιτικός φορέας δεν μπορεί να εκπροσωπήσει αυτόν τον «ριζοσπαστισμό», καμιά πολιτική οργάνωση δεν μπορεί να εμπλουτίσει αυτές τις δυνάμεις.

Στέφανος: Το αίτημα να μπαίνεις στο σχολείο χωρίς να κοιτάς το ρολόι πότε θα φύγεις. Το αίτημα, το σχολείο να γίνει δεύτερο σπίτι σου και όχι ένα απόμακρο κτίριο που μπαίνεις μέσα να κάνεις καταστροφές... είναι επίκαιρο. Στις καταλήψεις οι μαθητές αγαπήσανε το χώρο που ζήσανε, τον καθάρισαν, τον έβαψαν, τον συντήρησαν με δικά τους έξοδα. Τα μηνύματα όλα οδηγούν σε ένα: δώστε τα κατάλληλα εφόδια για να αγαπήσουν οι μαθητές το σχολείο. □

Κυκλοφόρησε και ο 31ος τόμος του ΑΝΤΙ (β' εξάμηνο 1989)

Στο βάλτο των αδιεξόδων...

του Χρήστου Αναγνώστου*

Το σύστημα της επιστημονικής έρευνας στην Ελλάδα μετά από μια μικρή περίοδο ακμής 1983-1987 βρίσκεται σήμερα σε κατάσταση η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί προβληματική. Η σταδιακή συρρίκνωση των μηχανισμών παραγωγής και υποστήριξης της επιστημονικής έρευνας από το 1988 και μετά έχει οδηγήσει σε αδιέξοδα τέτοια που μας επαναφέρουν σε προβληματισμούς, ερωτήματα και ζητήματα που είχαν τεθεί στο τέλος της δεκαετίας του '70 - αρχές της δεκαετίας του '80.

Οι παράγοντες που επηρεάζουν και τελικά διαμορφώνουν την ερευνητική πολιτική είναι από τη μία μεριά ο διεθνής καταμερισμός εργασίας και τα διεθνή οικονομικά συμφέροντα και από την άλλη η άσκηση πίεσης από τις κοινωνικές ομά-

δες και τους κοινωνικούς φορείς.

Ο διεθνής καταμερισμός εργασίας έχει καθορίσει για την χώρα μας τον δορυφορικό ρόλο στις παραγωγικές διαδικασίες με αντιστοιχα περιφερειακό ρόλο και στην διαδικασία παραγωγής της γνώσης με συνέπεια την εξάρτησή της από τα ξένα κέντρα αποφάσεων.

Στον αντίποδα αυτών των εξωθεν καθοριζόμενων θέσεων βρέθηκαν οι κοινωνικές ομάδες που σχετίζονται με την διαδικασία παραγωγής της έρευνας και χρήσης των αποτελεσμάτων της και οι κοινωνικοί φορείς που ενδιαφέρονται για την αρμονική ένταξη των δραστηριοτήτων παραγωγής έρευνας στην δυναμική εξέλιξη της κοινωνίας, οι οποίες άσκησαν πιέσεις προς ανεξαρτητοποίηση της χώρας από τα ξένα κέντρα απόφασης και προς μια πορεία χειραφέτησης της ελληνικής κοινωνίας.

Αντιστοιχη διαγράφεται η εξέλιξη της άσκησης της κρατικής πολιτικής για την έρευνα και την τεχνολογία.

Η περίοδος μέχρι το 1974 μπορεί να χαρακτηριστεί ως περίοδος με απρογραμμάτιστες και ευκαιριακές ενέργειες σε θέματα που αφορούν στην έρευνα.

Στην περίοδο από το 1974 έως το 1981 γίνεται προσπάθεια από την πολιτεία για έναν εθνικό προγραμματισμό έρευνας.

Έχει γίνει φανερό η ανάγκη ότι «η επιστήμη και η τεχνολογία είναι η βάση για

μια ισόρροπη ανάπτυξη της χώρας». Η συσώρευση προβλημάτων στα ΑΕΙ και στα ερευνητικά ιδρύματα, η εξάπλωση της αντίληψης ότι για μια ανεξάρτητη εθνική πολιτική είναι αναγκαία η διαμόρφωση μιας εθνικά προσανατολισμένης ερευνητικής και τεχνολογικής πολιτικής, οδηγούν τις κοινωνικές ομάδες και τους συλλογικούς φορείς στη διαμόρφωση στόχων για μια πολιτική έρευνας και τεχνολογίας και ασκούν τις αντίστοιχες πιέσεις για αλλαγή της κατάστασης στην έρευνα.

Στην επόμενη περίοδο, 1981-1985, έχουμε σοβαρές εξελίξεις στον τομέα διαμόρφωσης της ερευνητικής και τεχνολογικής πολιτικής.

— Το 1982 έχουμε το θεσμικό πλαίσιο για τα ΑΕΙ και την ίδρυση υπουργείου Έρευνας και Τεχνολογίας.

— Το 1983 συντάσσεται Πενταετής Προγραμματισμός Ανάπτυξης της Έρευνας και Τεχνολογίας (1983-87). Είναι ο πρώτος αναλυτικός πολιτειακός σχεδιασμός που γίνεται στην Ελλάδα για την έρευνα και τεχνολογία.

— Στην ίδια περίοδο έχουμε το θεσμικό πλαίσιο για την «Ανάπτυξη της Επιστημονικής και Τεχνολογικής Έρευνας» (Ν. 1514/85) με το οποίο η πολιτεία θεσμοθετεί τον σχεδιασμό, τον συντονισμό, τη χρηματοδότηση, το ενιαίο σύστημα για τα ερευνητικά κέντρα, την επαγγελματική υπόστα-

* Ο Χρήστος Αναγνώστου είναι ερευνητής στο Εθνικό Κέντρο Θαλάσσιων Ερευνών.

ση των ερευνητών, την ουσιαστική συμμετοχή των εργαζομένων στις διαδικασίες χάραξης και εκτέλεσης της πολιτικής της έρευνας, τη σωστή σύνδεση των ερευνητικών δραστηριοτήτων στους διαφόρους φορείς, τον κοινωνικό έλεγχο. Η άποψή μας είναι ότι ο νόμος αυτός για την έρευνα, πέρα από ορισμένα σημεία (όπως το ότι δεν παρέχει αυτονομία στα ερευνητικά κέντρα, δεν καθιερώνει πλήρεις δημοκρατικές διαδικασίες) έχει καλύψει όλους τους στόχους των κοινωνικών ομάδων και φορέων που είχαν τεθεί στις αρχές της δεκαετίας του '80.

Η περίοδος αυτή της ακμής για την επιστημονική έρευνα στην Ελλάδα ακολουθείται από την επομένη, 1985 μέχρι σήμερα, με χαρακτηριστικό την αδράνεια και τον αργό ρυθμό στην υλοποίηση των θεσμοθετημένων. Ήδη από το 1985 υποβαθμίζεται το υπουργείο Έρευνας και Τεχνολογίας σε Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (Γ.Γ.Ε.Τ.) του υπουργείου Βιομηχανίας. Στην περίοδο αυτή γίνεται φανερό η αποδυνάμωση της εθνικής πολιτικής για αυτονομία στον τομέα της έρευνας. Η Γ.Γ.Ε.Τ. δρα όχι ως όργανο χάραξης ερευνητικής πολιτικής αλλά ως διεκπεραιωτής υποθέσεων. Η κατάσταση γενικά χαρακτηρίζεται από έλλειψη πολιτειακού προσανατολισμού και από μη εφαρμογή των θεσμών, που έχει οδηγήσει στη σημερινή συγκεχυμένη εικόνα για την ερευνητική πολιτική της χώρας. Αυτή η περίοδος βρίσκει τους συλλογικούς και κοινωνικούς φορείς σε κατάσταση χαλάρωσης και αδιαφορίας.

Πιστεύουμε ότι είναι επιβεβλημένη η ενεργοποίηση των συλλογικών φορέων στους διάφορους χώρους. Βασικά ζητήματα, που πρέπει κατά τη γνώμη μας να αναλυθούν είναι:

Ζήτημα 1ο: Συνεχής επανατοποθέτηση σε αυτό που λέγεται Έρευνα και Τεχνολογία. Θα πρέπει να εξετάζονται συνεχώς οι έννοιες αυτές, να τονίζεται το κοινωνικό τους περιεχόμενο και να απογυμνώνονται από το οικονομιστικό τους περιβλημα. Να αμφισβητηθεί η τεχνολογία στην σημερινή της διάσταση ως στυλοβάτης δηλ. της αλόγιστης, χωρίς όρια ανάπτυξης. Η παραγωγή της γνώσης θα πρέπει να γίνει κοινωνικό αγαθό και σαν τέτοιο θα πρέπει να προωθείται από τον χώρο παραγωγής στην κοινωνία. Δεν αρκεί η απλοϊκή διαφοροποίηση, που μας βολεύει, σε μια περισσότερο ή λιγότερο καλή χρήση της επιστήμης, αλλά θα πρέπει να μελετηθεί και να κατανοηθεί η πλήρης χειραγώγηση της επιστήμης από το κεφάλαιο.

Ζήτημα 2ο: Πρέπει να υπάρξει αυτόνομος εθνικός σχεδιασμός για την επιστημονική έρευνα ή όχι; Τι στόχους θα έχει; Πώς θα συνδέεται με την ΕΟΚ; Πώς θα αντιπαρατίθεται στον προκαθορισμένο από τον διεθνή καταμερισμό εργασίας ρόλο; Η γνώμη μας είναι ότι πρέπει να υπάρχει μόνον Αυτόνομος Εθνικός Σχεδιασμός Έρευνας εναρμονισμένος με μια συνολική εικόνα της εξέλιξης της ελληνικής κοινωνίας.

Ο Αυτόνομος Σχεδιασμός δεν σημαίνει απομόνωση· σημαίνει γνώση της ανατομίας της ελληνικής πραγματικότητας και διατύπωση των συνθηκών ανοίγματος προς τα άλλα κράτη και τους διεθνείς φορείς καθώς και ουσιαστικοποίηση του ρόλου της χώρας ως ισότιμου μέλους της ΕΟΚ.

Βασικά ερωτήματα που πρέπει να απασχολήσουν τους συλλογικούς φορείς είναι: — Γιατί απέτυχε ο σχεδιασμός για αυτοδύναμη ανάπτυξη της Έρευνας και Τεχνολογίας που είχε θεσμοθετηθεί με τον Ν. 1514/85;

— Τι έκαναν οι μαζικοί πολιτικοί και κοινωνικοί φορείς για να εφαρμοστεί η πολιτική του Εθνικού Σχεδιασμού από το 1985 μέχρι σήμερα;

— Τι αντιπροτείνει για την έρευνα ο προοδευτικός χώρος στη σημερινή πολιτική κατάσταση, ο οποίος φαίνεται ότι έχει υιοθετήσει πλήρως τον ρόλο που μας έχει καθορίσει ο διεθνής καταμερισμός εργασίας; Στο κυβερνητικό πρόγραμμα της σημερινής κυβέρνησης δεν υπήρχε λέξη για Έρευνα και Τεχνολογία. Αυτά, σε συνδυασμό με την ανυπαρξία στόχων και με τον πλήρη αποχαρκτηρισμό της φυσιογνωμίας της Γ.Γ.Ε.Τ., καθώς και με τις φήμες, που κυκλοφορούν, για υποβάθμισή της σε Υπηρεσία Έρευνας και Τεχνολογίας, μας επαναφέρουν στην προ δεκαετίας κατάσταση.

Ζήτημα 3ο: Οι συμμετοχικές διαδικασίες: Πώς μπορεί να επηρεάζεται και να ελέγχεται ο Εθνικός Σχεδιασμός από τους μαζικούς κοινωνικούς φορείς;

Γιατί λειτούργησε υποτονικά ή δεν λειτούργησε ο θεσμοθετημένος κοινωνικός έλεγχος με τον Ν. 1514/85; Ήταν η αποτυχία των συμμετοχικών διαδικασιών (μόνο) αποτέλεσμα κυβερνητικό μεθόδευσης ή ήταν αδυναμία των κοινωνικών μαζικών φορέων να αρθρώσουν πολιτικό λόγο για την έρευνα και την τεχνολογία; Η προηγούμενη δεκαετία μας φόρτωσε μια εμπειρία μεγάλη, όπου θεσμοθετημένα γνωμοδοτικά όργανα από εκπροσώπους μαζικών φορέων δεν κατάφεραν να αποκτήσουν ρόλο αλλά λειτούργησαν ως απλές «συνάξεις». Αυτό είναι ένα κατ' ε-

ξοχήν πολιτικό θέμα. Νομίζουμε ότι χρειάζονται συνεχείς προσπάθειες για την ουσιαστική συμμετοχή των εργαζομένων στα κέντρα απόφασης.

Ζήτημα 4ο: Οι εργαζόμενοι στην έρευνα. Ένα άλλο μεγάλο ζήτημα αφορά έναν ευαίσθητο παράγοντα, το ανθρώπινο δυναμικό στην έρευνα. Δεν πρέπει να είναι στόχος των χαρακτηριζόμενων προοδευτικών δυνάμεων «η μισθολογική αναβάθμιση» των ασχολούμενων στην έρευνα απλώς για να είναι αρεστοί στους εργαζόμενους.

«Μισθολογική αναβάθμιση» των ερευνητών έγινε με τον Ν. 1514/85. Σήμερα πρέπει να εξεταστούν οι συνέπειες αυτής της αναβάθμισης. Μέσα σε λίγο χρόνο ταξικοποιήθηκε ο εργασιακός χώρος έρευνας με προνομιούχους τους ερευνητές και μη προνομιούχους τους υπόλοιπους εργαζόμενους στην έρευνα. Ο εργασιακός ιστός και το εργατικό κλίμα έχουν διαλυθεί, οργιάζει άκρατος συντεχνιασμός. Παρατηρείται διαμελισμός της βάσης των εργαζομένων και ανταγωνισμός σε επίπεδο πολέμου φθοράς της μιας ομάδας εναντίον της άλλης. Έχει αδρανοποιηθεί κάθε μορφής συλλογική δράση.

Τους εργαζόμενους στην έρευνα πρέπει να απασχολήσει επίσης ο εγκλωβισμός των ερευνητών στον μηχανισμό παραγωγής δημοσιεύσεων και πρέπει να εναντιωθούν σ' αυτόν. Ο μηχανισμός αυτός οδηγεί τους ερευνητές στον ατομικισμό και στις κάθε μορφής ανελικτικές διεργασίες· καταργεί την συλλογική δράση, την σύμπνοια και την αλληλεγγύη.

Οι ερευνητές αρέσκονται σήμερα να δημοσιεύουν σε ξένα περιοδικά και να παρουσιάζουν σε ξένα συνέδρια τις γνώσεις που παράγουν στην χώρα τους. Δεν έχει σημασία αν θα διαβαστεί από κανέναν η εργασία τους, αν θα βρει τελικά κάποιον αποδέκτη ή κάποια χρήση η παραγόμενη γνώση, σημασία γι' αυτούς έχει ότι θα μετρήσει στο βιογραφικό τους.

Για όσους ενδιαφέρονται για τον ουσιαστικό ρόλο της έρευνας, πρέπει να υπάρχει συνεχής αμφισβήτηση αυτών των καταστάσεων. Η γνώση πρέπει με ανοιχτές διαδικασίες να φτάνει στους παραγωγικούς φορείς και στην κοινωνία και η διαδικασία διάδοσης της γνώσης πρέπει να γίνεται με προσέλευση στη βάση.

Αυτή η διάχυση τελικά θα γενικεύσει σιγά-σιγά την αμφισβήτηση της κατανομής της εργασίας σε πνευματική και χειρωνακτική, βασικό αίτιο των ταξικών κοινωνικών διακρίσεων. □

Ας μιλήσουμε κάποτε για τον το

Οι τελευταίες εξελίξεις στο διεθνή περίγυρο επιτρέπουν —ή μάλλον επιβάλλουν— να επανεξετάσει η Αριστερά την πολιτική της στα εθνικά θέματα...

Και μάλιστα, με κεντρικό σημείο αναφοράς τον **τουρκικό επεκτατισμό!**

Όχι μόνο διότι ο επεκτατισμός της Άγκυρας βρίσκεται σήμερα σε παροξυσμό...

Αλλά και διότι το φαινόμενο αυτό έχει εξαιρετικά υποτιμηθεί στην Ελλάδα —κι ως αποτέλεσμα μείζονα ιστορική απειλή εναντίον της...

Ας δούμε λοιπόν ποια είναι τα γενεσιουργά του αίτια.

Η Μαλθουσιανή διάσταση

● Πρώτον η δημογραφική έκρηξη της Τουρκίας (σε σχέση και με την αντίστοιχη δημογραφική γήρανση της Ελλάδας).

Αυτή, είναι, αν θέλετε, η **Μαλθουσιανή διάσταση** του τουρκικού επεκτατισμού!

Δεν πρόκειται μόνο για ιλιγγιώδεις ρυθμούς πληθυσμιακής ανάπτυξης...

Πρόκειται ακόμη και για την δημογραφική **σύνθεση** της Τουρκίας, όπου κυριαρχούν οι ηλικίες κάτω των 30-32 ετών, ηλικίες πιο ανήσυχες, λιγότερο «ενσωματωμένες» σε αστικούς θεσμούς, πιο επιρρεπείς σε «φονταμενταλιστικές» ή «απολυτρωτικές» ιδεολογίες...

Η πολιτική συμμετοχή και η πολιτική επικοινωνία συντελούνται με τελείως διαφορετικούς όρους σε κοινωνίες όπου το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού είναι κάτω των 30 ετών, σε σχέση με κοινωνίες (όπως η Ελλάδα), όπου το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού είναι άνω των 40 ετών!

Αν και η συσχέτιση ανάμεσα στο δημογραφικό «προφίλ» και την πολιτική συμπεριφορά μιας κοινωνίας δεν είναι μονοσήμαντη, είναι προφανές ότι η **υπεργεννητικότητα**, ή **νεανικότητα** και η **χρόνια υπανάπτυξη** ενός λαού δημιουργούν «**εκρηκτικό μίγμα**»! Ιδιαίτερα όταν συνορεύει με έναν άλλο λαό (όπως ο Ελληνικός) που παρουσιάζει

εντυπωσιακούς ρυθμούς γήρανσης και καταναλωτικά πρότυπα ιδιαίτερα υψηλά σε σχέση με τη χαμηλή παραγωγικότητά του...

Η Ισλαμική διάσταση

● Δεύτερο γενεσιουργό αίτιο του τουρκικού επεκτατισμού είναι οι **αντίρροπες** τάσεις που υποκινεί ο εκσυγχρονισμός της Τουρκίας, οι οποίες εκφράζονται (όπως έγινε σε όλες τις **μη αραβικές** μουσουλμανικές κοινωνίες που προσπάθησαν να εκσυγχρονισθούν) με **επιστροφή στο Ισλάμ** και εντυπωσιακή άνοδο του **πανισλαμισμού**.

Διευκρινίζω στο σημείο αυτό ότι το «**κοσμικό**» (*secular*) καθεστώς της Άγκυρας, προκειμένου να ελέγξει αυτές τις **πανισλαμικές** τάσεις (για να μην ανατραπεί από αυτές), είναι υποχρεωμένο να τις «**στρέψει**» **προς τα έξω!** Σε «**κινήματα**» υπεράσπισης των μουσουλμανικών μειονοτήτων εκτός των συνόρων, στα γειτονικά (χριστιανικά κυρίως) κράτη, στην Ελλάδα, την Βουλγαρία, την Κύπρο και την ευρύτερη Βαλκανική...

Η πολιτική αυτή παίρνει **νεο-οθωμανικό** επεκτατικό χαρακτήρα, αφού αφορά τις μουσουλμανικές μειονότητες, σε χώρες της, πάλαι ποτέ, Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Η **νεο-οθωμανική** διάσταση του τουρκικού επεκτατισμού είναι η «**βαλβίδα ασφαλείας**» για την εκτόνωση των ισλαμικών πιέσεων προς τα έξω...

Η παντουρκική διάσταση

● Τρίτον, οι **διαμελιστικές** τάσεις που δημιουργούνται στην Τουρκία από την αφύπνιση και τα αιτήματα αυτοδιάθεσης των **εθνικών μειονοτήτων** διεθνώς. Ο διαμελισμός της Σοβιετικής Ένωσης πολλαπλασιάζει τις ανησυχίες της Άγκυρας, που φοβάται ότι τα κινήματα ανεξαρτησίας και τα αιτήματα αυτοδιάθεσης θα επεκταθούν και στα δικά της εδάφη όπου ήδη αντιμετωπίζει τον **κουρδικό εφιάλτη**...

Επίσης η ίδια η πορεία **εκδημοκρατισμού**

της τουρκικής πολιτικής ζωής αναγκάζει την Άγκυρα να αντιμετωπίσει το φαινόμενο της αφύπνισης των εθνικών της ομάδων των οποίων, ως τώρα, αρνούνταν και την... **υπαρξη** ακόμα.

Αν οι δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις της «**περεστρόικα**» άνοιξαν τους εθνικιστικούς «**Ασκούς του Αϊόλου**» στην ανέκαθεν **πολυεθνική** Ε.Σ.Σ.Δ., φαντάζεται κανείς τι επιφυλάσσει ο εκδημοκρατισμός στην Τουρκία, όπου ολόκληροι πληθυσμοί διώκονταν απάνθρωπα όταν χρησιμοποιούσαν τη... **μητρική** τους γλώσσα!

Προσπαθώντας, λοιπόν, να θέσει υπό έλεγχο την αφύπνιση των δικών της μειονοτήτων, η Άγκυρα προωθεί την **παντουρκική διάσταση** της εξωτερικής της πολιτικής, με «**αιχμή**» την «**απελευθέρωση**» των, εκτός των συνόρων, «**τουρκομανικών**» πληθυσμών!

Η Άγκυρα θέτει εδαφικές διεκδικήσεις σε βάρος των γειτόνων της (στην Κύπρο, την Ελλάδα, την Βουλγαρία, το Βόρειο Ιράκ) για να **αποφύγει** τον δικό της **διαμελισμό**.

Η **παντουρκική διάσταση** του τουρκικού επεκτατισμού είναι η «**βαλβίδα ασφαλείας**» για την εκτόνωση των πιέσεων που δημιουργούνται μέσα στην τουρκική κοινωνία από την αφύπνιση των δικών της μειονοτήτων (που ξεπερνάνε, ίσως, το **μισό** του πληθυσμού της...).

Ταυτόχρονα, όμως, ο παντουρκισμός επιτείνει τις **ανησυχίες** των γειτόνων της Τουρκίας, και πολλαπλασιάζει τους (δυνητικούς) **εχθρούς** γύρω από τα σύνορά της.

Η γεωπολιτική διάσταση

● Τέταρτον, ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός της Τουρκίας ειδικά με την Ελλάδα για τον έλεγχο των μεγάλων εμπορικών δρόμων του μέλλοντος που θα συνδέσουν την Ευρώπη με την Μέση Ανατολή. Η διορατική τουρκική διπλωματία αντιλαμβάνεται πλέον ότι η οριστική ειρήνευση στην Μέση Ανατολή (ακόμη κι αν δεν διαφαίνεται στο ορατό μέλλον) έχει ήδη τεθεί στην ημε-

ρήσια διάταξη.

Κι όταν συμβεί κάτι τέτοιο και υποκατασταθεί η πολεμική αντιπαράθεση με την οικονομική συνεργασία, εντός των συνόρων, μεταξύ Ισραηλινών, Παλαιστινίων και Αράβων, τότε στην Μέση Ανατολή θα υπάρξει αληθινή αναπτυξιακή έκρηξη.

Η Κοινοτική Ευρώπη θα προσπαθήσει να επωφεληθεί τα μέγιστα από την μελλοντική αυτή μεσανατολική ανάπτυξη εκμεταλλευόμενη —έναντι των ΗΠΑ— το πλεονέκτημα εγγύτητας που διαθέτει...

Αλλά τούτο προϋποθέτει να ανοίξουν νέοι εμπορικοί δρόμοι άμεσης σύνδεσης Ευρώπης - Μέσης Ανατολής, δρόμοι από τους οποίους θα διέρχονται οι ενεργειακοί πόροι, τα αγροτικά προϊόντα και τα κεφάλαια της Μέσης Ανατολής προς την Ευρώπη, και αντιστρόφως η τεχνολογία και οι υπηρεσίες της Ευρώπης προς τη Μέση Ανατολή...

Από πού θα περάσουν οι δρόμοι αυτοί;

Η Τουρκία —από την εποχή του Κεμάλ ακόμη— είχε σαν απώτατη φιλοδοξία της να γίνει η «γέφυρα» της Ευρώπης με τη Μέση Ανατολή...

Σήμερα, πολύ περισσότερο, γνωρίζει ότι μετά την κατάρρευση του ψυχροπολεμικού διπολισμού αυτός είναι ο κύριος γεωπολιτικός στόχος που μπορεί να διεκδικήσει...

Όμως, η τουρκική ενδοχώρα γίνεται όλο και περισσότερο ανήσυχη! Το πρόβλημα του Κουρδιστάν έχει ήδη γίνει τεράστιο εμπόδιο για την διάνοιξη τέτοιων δρόμων από την Ευρώπη προς την Αραβική Μέση Ανατολή διά του τουρκικού εδάφους.

Και οι σχέσεις Τουρκίας - Συρίας δεν είναι καλές (και αναμένεται να χειροτερέψουν) λόγω του Κουρδιστάν, της ασσυριακής μειονότητας στην νότια Τουρκία, αλλά και των υδάτων του ποταμού Ευφράτη που υφαρπάζουν οι Τούρκοι.

Η Άγκυρα λοιπόν, κινδυνεύει σοβαρά και μένει έξω από τη μελλοντική σύζευξη Ευρώπης - Μέσης Ανατολής.

Πολύ πιο ανησυχητικό για την Άγκυρα είναι ότι η Ελλάδα έχει θέσει κι αυτή υπο-

ψηφιότητα για τον ίδιο ακριβώς ρόλο, και προπορεύεται όσον αφορά τις υλικές προϋποθέσεις:

- Η Ελλάδα είναι μέλος της ΕΟΚ (όπου η Τουρκία δεν ελπίζει, πλέον, ότι θα μπει στο ορατό μέλλον)...

- Η Ελλάδα έχει άριστες σχέσεις με τους Άραβες (ενώ οι τουρκοαραβικές σχέσεις καρκινοβατούν τελευταία, ιδιαίτερα μετά τον πόλεμο στον Περσικό).

- Η Ελλάδα ελέγχει το Αιγαίο, και λόγω των δεσμών τους και της τεράστιας ναυτιλίας τους, Ελλάδα και Κύπρος, μπορούν να γίνουν το ιδανικό «εφαλτήριο» της Ευρώπης στην Μέση Ανατολή.

Ο άξονας Ελλάδας - Κύπρου (μέσω του Αιγαίου) φθάνει το ίδιο «κοντά» στον μεσανατολικό χώρο χωρίς να βρίσκεται μέσα σε αυτόν, και συνεπώς, χωρίς να εμπλέκεται στις χρόνιες αντιθέσεις του...

Επίσης ο άξονας Ελλάδας - Κύπρου είναι ασφαλέστερος —διέρχεται από διεθνή ύδατα και έχει ανεξαρτησία προσορισμού (Συρία ή Ισραήλ), δεν περνάει μέσα από ανήσυχες περιοχές ή από εθνικά εδάφη που μπορεί να «κλείσουν» σε μελλοντική κρίση ή τοπική αναταραχή...

Γι' αυτό και η Τουρκία, αν δεν θέλει να περιθωριοποιηθεί τελείως, είναι υποχρεωμένη να προσπαθήσει να επεκτείνει τον έλεγχό της πέρα από τα σημερινά της σύνορα:

Να ελέγξει το Αιγαίο, να γίνει «συγκυρίαρχος» στην Κύπρο, να θέσει υπό την «επιρροή» της τη Βαλκανική, προωθώντας ισλαμικά κρατίδια εκεί, ελεγχόμενα από την Άγκυρα.

Αυτή είναι η γεωπολιτική διάσταση του επεκτατισμού της Τουρκίας, ιδιαίτερα έναντι της Ελλάδας...

Η милитарιστική διάσταση

- Τέλος θα ήθελα να σταθώ σε ένα ιδιαίτερο καθεστωτικό στοιχείο του κεμαλισμού που αναπαράγει милитарιστική ιδεολογία και τάσεις στρατιωτικής επέμβασης έξω από

τα σύνορα της χώρας: στην Τουρκία ο στρατός εξακολουθεί να είναι κυρίαρχος μηχανισμός στο εσωτερικό του κράτους!

Η πρωτοκαθεδρία του στρατού στην τουρκική κοινωνία (κι όχι απλά στην πολιτική σκηνή) δεν ήταν παρένθεση που άνοιξε κι έκλεισε με την δικτατορία: προϋπήρχε αυτής και συνεχίστηκε μετά —αν και πιο «διακριτικά»! Είναι μόνιμη προϋπόθεση του κεμαλισμού ως εγγύηση των «κοσμικών» θεσμών, δηλαδή του πλήρους διαχωρισμού της Πολιτείας από το Ισλάμ, και της επιβολής της πρώτης επί του δεύτερου.

Ο στρατός πάγια στηρίζει το κοσμικό κράτος στην Τουρκία. Αλλά τα τελευταία χρόνια, η «κυριαρχία» του παρεμποδίζει την πορεία εκδημοκρατισμού...

Ο μοναδικός τρόπος να διασφαλίσει ο στρατός την υπεροχή του δίχως να συντρίψει τους δημοκρατικούς θεσμούς, είναι επικυρώνοντάς την με «κατορθώματα» εκτός των συνόρων, και βεβαίως, σε βάρος γειτονικών λαών.

Η πορεία «εκδημοκρατισμού» της Τουρκίας, όχι μόνον δεν αποδυναμώνει τις επεκτατικές τις τάσεις, αλλά αντίθετα αφυπνίζει τα πιο επιθετικά ανακλαστικά του κεμαλικού κατεστημένου...

Αυτή είναι η καθεστωτική - милитарιστική διάσταση του σύγχρονου τουρκικού επεκτατισμού.

Εγγενείς και απρόσωπες...

Οι πέντε αυτές μακροχρόνιες τάσεις που γεννούν και αναπαράγουν τον επεκτατισμό της Τουρκίας είναι εγγενείς και απρόσωπες.

— Είναι εγγενείς, με την έννοια ότι παράγονται μέσα στην σύγχρονη τουρκική κοινωνία —δεν «επιβάλλονται» απ' έξω.

— Και είναι απρόσωπες, με την έννοια ότι δεν εξαρτώνται από το ποιος κυβερνάει, ούτε από τις προσωπικές του σχέσεις με τους ηγέτες των γειτονικών κρατών γένικα (και με την ελληνική ηγεσία πιο συγκεκριμένα). Τις δημιουργεί η ίδια η δυναμική της

τουρκικής κοινωνίας! Δεν την επιβάλλει, ούτε ο «ξένος παράγοντας» στην Άγκυρα, ούτε κάποιοι «τυχοδιώκτες» ηγέτες της!

Είναι πολύ σημαντικό να εμπεδώσουμε αυτόν τον εγγενή και απρόσωπο χαρακτήρα των τάσεων που γεννούν τον τουρκικό επεκτατισμό. Διότι μέχρι πρόσφατα, η μεν Αριστερά στην Ελλάδα έτρεφε την φευδαισθηση ότι «τίποτε δεν μας χωρίζει από τον Τουρκικό λαό» και ότι οι «προστριβές» μας είναι «κατευθυνόμενες από την Ουάσινγκτον» ενώ η Δεξιά της Ελλάδας πίστευε, αντίθετα, ότι οι ΗΠΑ μπορούσαν να χαλιναγωγήσουν τους «τυχοδιώκτες της Άγκυρας» και το «μilitarιστικό κατεστημένο» της.

Το μόνο που δεν διανοούνταν και οι μεν, και οι δε, είναι ότι ο τουρκικός επεκτατισμός αποτελεί εγγενές και απρόσωπο προϊόν της ίδιας της τουρκικής κοινωνίας...

Τρία ολέθρια ιδεολογήματα...

Υπάρχουν τρία διακριτά ιδεολογήματα που έκρυβαν τις αληθινές ιστορικές διαστάσεις του τουρκικού επεκτατισμού από τα μάτια των Ελλήνων —πολιτικών, διπλωματών και κοινής γνώμης:

● Το ιδεολόγημα του Ατλαντισμού, ιδιαίτερα διαδεδομένο στους κύκλους της συντηρητικής παράταξης.

Σύμφωνα με αυτό, οι ελληνοτουρκικές «διαφορές» αποτελούσαν «αγκάθι» στη νοτιοανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ. Και η Ελλάδα έπρεπε να εξαντλήσει όλα τα αποθέματα «καλής θέλησης» για να επουλωθεί αυτή η «πληγή»! Αποτέλεσμα ήταν μια απίστευτη «αλυσίδα» υποχωρήσεων που οδήγησε από το να δεχθούμε αδιαμαρτύρητα τον εξανδραποδισμό των Ελλήνων στην Κωνσταντινούπολη μέχρι το όργιο του Τουρκικού Προξενείου στην Δυτική Θράκη, που όχι μόνο προσπαθεί να εκτουρκίσει την εκεί μουσουλμανική μειονότητα, αλλά λειτουργεί με τρεις στρατιωτικούς ακολούθους επί του ελληνικού εδάφους λίγες δεκάδες χιλιόμετρα πίσω από τα ελληνοτουρκικά σύνορα στον Έβρο!

● Το ιδεολόγημα του... «διεθνισμού» ιδιαίτερα διαδεδομένο στην προοδευτική παράταξη. Σύμφωνα με το οποίο, «υπεύθυνοι» για τις εις βάρος μας προκλήσεις του τουρκικού επεκτατισμού ήταν οι... Αμερικανοί, όχι οι Τούρκοι!

Αντί να προσπαθούμε να απομονώσουμε την επιθετικότητα των αντιπάλων μας, εμείς, κάθε φορά που προχωρούσαν οι Τούρκοι σε προκλήσεις εις βάρος μας, στρεφόμασταν κατά των ΗΠΑ! Και έτσι επανατρο-

φοδοτούσαμε τον φιλοτουρκισμό της Ουάσινγκτον...

Για σκεφτείτε! Για μεγάλο μέρος της Αριστεράς τα τελευταία χρόνια, σπουδαιότερο εθνικό θέμα ήταν να ...φύγουν οι στρατιωτικές βάσεις των ΗΠΑ από την Ελλάδα —όχι να φύγει ο «Αττίλας» από την Κύπρο!

Για αναλογιστείτε μόνο όλα αυτά τα χρόνια πόσες «λαϊκές κινητοποιήσεις» οργανώθηκαν από την ευρύτερη Αριστερά κατά των αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα, και πόσες αντίστοιχες κινητοποιήσεις οργανώθηκαν (ή μάλλον δεν οργανώθηκαν) ενάντια στην κατοχή της Κύπρου από τουρκικά στρατεύματα...

● Τρίτον, το ιδεολόγημα του πασιφισμού, ιδιαίτερα διαδεδομένο σε κάποιους κύκλους «διανοουμένων» της Αριστεράς (και όχι μόνο)...

Σύμφωνα με το ιδεολόγημα αυτό αρκούσε η επίκληση της Ευρώπης και των «φιλικών δεσμών» ανάμεσα στους λαούς Ελλάδας και Τουρκίας, για να χαλιναγωγηθούν οι επεκτατικές τάσεις των «δύο κυβερνήσεων» που έφεραν συχνά τους δύο λαούς στο κατώφλι της πολεμικής αναμέτρησης...

Ανυπόφορη ανοησία και αβάσταχτη εθελοτυφλία:

— Πρώτον, διότι η Τουρκία μόνο έτρεφε και προωθούσε επεκτατικά σχέδια σε βάρος της Ελλάδας και όχι αντιστρόφως.

— Δεύτερον, διότι η υπόθεση της ειρήνης θα εξυπηρετούνταν πολύ καλύτερα αν η Ελλάδα εγκαίρως απαντούσε με σκληρά αντίποινα κατά της Τουρκίας για να μην την αφήσει να αποθρασυνθεί...

— Τρίτον, διότι οι εις τα καθ' ημάς ένθερμοι οπαδοί της ελληνοτουρκικής φιλίας έδειξαν ελάχιστη ευαισθησία για το δράμα των μειονοτήτων στην Τουρκία!

Τελικά, οι δικοί μας «ειρηνόφιλοι» εξυπηρετούσαν απόλυτα τους μιλταριστές της Άγκυρας. Και υπονόμειναν την ειρήνη, αφού ενεθάρρυναν τα σχέδια του τουρκικού επεκτατισμού εις βάρος μας. Κλασικό παράδειγμα: όταν η Ελλάδα έδειξε πρώτη ενδιαφέρον για να αγοράσει σύγχρονα πολεμικά αεροσκάφη από τις ΗΠΑ, τα περιβόητα F-16 τότε στις αρχές της δεκαετίας του '80, οι «ειρηνιστές» μας ξεσηκώθηκαν!

Η παραγγελία εκείνη άργησε. Και άργησε αδικαιολόγητα πολύ. Τελικά πρώτοι τα προμηθεύθηκαν τα F-16 οι Τούρκοι και ύστερα εμείς... Και σήμερα διαπιστώνουμε ότι με την δεύτερη παραγγελία F-16 από την Τουρκία, η Άγκυρα πρόκειται να αποκτήσει συντριπτική υπεροπλία στο Αιγαίο.

Η παλαιότερη αεροπορική υπεροπλία της Ελλάδας (με τα Mirage F-1 που προμηθεύθηκε ο Καραμανλής το 1978) αποτελούσε εγγύηση της ειρήνης.

Η σημερινή ανατροπή της ισορροπίας αυτής υπέρ της Τουρκίας αποτελεί την μείζονα απειλή κατά της ειρήνης.

Τελικά, περιέργως, την ειρήνη την διαφύλασσαν πολύ καλύτερα οι σύγχρονες και αξιόμαχες ελληνικές ένοπλες δυνάμεις, παρά οι δραστηριότητες των σπηνήθως μυωπικών και ανυπόφορα ανοητολογούντων «ειρηνιστών».

Εθνική στρατηγική - ΤΩΡΑ!

Ο Συνασπισμός της Αριστεράς έχει την μοναδική ευκαιρία να αρθρώσει σήμερα εθνική πολιτική, απαλλαγμένη από όλα αυτά τα ιδεολογήματα.

Διότι η Αριστερά ουδέποτε έπασχε από το «ατλαντικό σύνδρομο» (που εξακολουθεί να επηρεάζει την κρίση της συντηρητικής παράταξης) και διότι οι τελευταίες εξελίξεις στην Ε.Σ.Σ.Δ. τείνουν να μας απαλλάξουν κι από τα δικά μας «εξαρτημένα ανακλαστικά», ενός κακώς εννοούμενου «διεθνισμού» και ενός ρηχού πασιφισμού...

Αν αναδείξουμε την αντιμετώπιση του τουρκικού επεκτατισμού σε κεντρικό σημείο της εθνικής μας στρατηγικής, θα κερδίσουμε τεράστια επιρροή στο εκλογικό σώμα...

Ο ελληνικός λαός αφυπνίζεται. Αντιλαμβάνεται πλέον όλο και περισσότερο ότι κινδυνεύει. Αντιλαμβάνεται και από πού κινδυνεύει...

Όποιος του προσφέρει πρώτος εθνική στρατηγική για την εξουδετέρωση του τουρκικού επεκτατισμού θα γίνει σύντομα δύναμη εξουσίας...

— Η Δεξιά δυσκολεύεται, λόγω του χρόνιου «ατλαντισμού» της...

— Το ΠΑΣΟΚ θα μπορούσε ίσως, αλλά παραμένει κι αυτό δέσμιο της αφερεγγυότητας και των καιροσκοπισμών του κ. Παπανδρέου. Για να μην αναφερθούμε στην τριτοκοσμική υστερία της «Αυριανικής» του πτέρυγας...

— Ο Συνασπισμός της Αριστεράς έχει ήδη αναβάλει τις δικές του «αγκυλώσεις» και μπορεί να διατυπώσει μια εθνική στρατηγική που θα αναδεικνύει τις εθνικές προτεραιότητες, δίχως «ατλαντικές εξαρτήσεις» αλλά και δίχως «αντιαμερικανικές μονομέρειες».

Αν το κάνει, θα κερδίσει πολλά...

Αν δεν το αποτολμήσει, θα χάσει τα πάντα!

Θῆ ἡ λέξη

ἐλληνική καὶ ξένη λογοτεχνία

Τ.Σ. ΕΛΙΟΤ (μετ. Χάρης Βλαβιανός): Δημοσιογραφία καὶ Λογοτεχνία
ΑΝΤΡΕΑΣ ΦΡΑΓΚΙΑΣ: Ἀχθοφόροι σέ σιδηροδρομικό σταθμό
ΕΛΕΝΗ ΒΛΑΧΟΥ: Ἡ λέξη ἔχει κάτι τό μαγικό
Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ: Ἡ ἀλητεία τῶν χάιγουέης...
ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΖΕΝΑΚΟΣ: Ἀνάμεσα στὸν Ὅμηρο καὶ τὸν Αἰετῖνο
ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ: Λογοτεχνία: ἡ δημοσιογραφία τῆς ἐπόμενης μέρας
ΒΑΣΙΛΗΣ ΡΑΦΑΗΛΙΔΗΣ: Γιά μιά πεζογραφία χωρὶς ὄρια καὶ χωρὶς εἶδη

ΜΑΝΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ:
Σκαλαθύρματα
ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ:
Οἱ ἐκτός κέντρου λογομάχοι
ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΕΒΕΛΑΚΗΣ:
Μεταπολεμικός Τύπος
ΑΝΑΣΤ. ΒΙΣΤΩΝΙΤΗΣ:
Διαφορές κι «ἀνακαλύψεις»
ΘΑΝΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
Δημοσιογραφία: ἡ μικρομεσαία
σχέση της μέ τῇ λογοτεχνία

ΜΑΡΙΟΣ ΠΛΩΡΙΤΗΣ:
«Love-Hate»
ΝΙΚΟΣ ΜΠΑΚΟΛΑΣ:
Μεταμεσονύκτια
NORMAN ΜΑΙΗΛΕΡ:
Δημοσιογραφία-Λογοτεχνία
ΜΑΡΙΑ ΚΑΡΑΒΙΑ:
Ἀλληλεπιδράσεις,
συνύπαρξη καὶ διαφορές
ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ:
Ἀπό τό φύλλο στό βιβλίο

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἀφιερώμα

ΘΑΝΑΣΗΣ Θ. ΝΙΑΡΧΟΣ: Σάν αὐτοβιογραφικό
Θ.Δ. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ: Τό σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόοντος
ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ ΑΛΑΒΕΡΑΣ: «Ἐρωτηματολόγιο» σέ λόγο ἀποφαντικό
Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Λογοτέχνες καὶ λογοτεχνικά εἶδη πού ἄνθισαν στίς ἐφημερίδες
ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤΕΦΑΝΑΚΗΣ: Στὸν ἀστερισμό τῆς νοσογραφίας καὶ τῆς παρακμῆς
ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΚΑΜΠΑΡΔΩΝΗΣ: Ὁ φάντης τῆς λογοτεχνίας καὶ τό δημοσιογραφικό ρετσινόλαδο
Σχέδια καὶ ζωγραφικὴ τοῦ Δημήτρη Περδικίδη

Ιούλιος -
αὐγούστος '91

104

εἰδικό τεῦχος:
δρχ. 600

ΣΕΙΡΑ: ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ

Επιμέλεια:

ΝΙΚΟΣ ΓΙΑΝΝΑΔΑΚΗΣ

CHARLES KAHN

Ο Αναξίμανδρος και οι απαρχές της ελληνικής κοσμολογίας

Μετάφραση: ΝΙΚΟΣ ΓΙΑΝΝΑΔΑΚΗΣ

Η προσπάθεια του Kahn συνίσταται στο να εντάξει όλες σχεδόν τις επιμέρους γνώσεις του Αναξίμανδρου, στο «θεωρητικότερο» μέρος της σκέψης του.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ

Περί μυστικής θεολογίας

Εισαγωγή: VLADIMIR LOSKY

Μετάφραση: ΣΩΤΗΡΗΣ ΓΟΥΝΕΛΑΣ

Η Μυστική Θεολογία του Διονυσίου του Αρεοπαγίτου είναι ένα έργο που εισάγει στο χώρο της σιωπής, που σκοπεύει το ανείπωτο. Το κείμενο του V. Losky μπορεί να θεωρηθεί ως ένα εκτενές σχόλιο στη Μυστική Θεολογία.

ΠΡΟΚΛΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

Στοιχειώσις Θεολογική

Εισαγωγή - Σχόλια: E.R. DODDS

Μετάφραση: ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΣΑΚΚΑΛΗΣ

Το έργο αυτό αποτελεί μια συστηματική διατύπωση της μεταφυσικής του Πρόκλου και εδράζεται στην πεποίθηση ότι η πλατωνική, όπως και κάθε ελληνική «Θεολογία» έχει την καταγωγή της στις μυστικές διδασκαλίες των Πυθαγορείων και των Ορφικών.

Γ.Σ. ΚΙΡΚ

Ηράκλειτος: τα κοσμολογικά αποσπάσματα

Μετάφραση: ΝΙΚΟΣ ΓΙΑΝΝΑΔΑΚΗΣ

Ένα βιβλίο γραμμένο με βάση την παραδοχή ότι μόνο με τη σχολαστική εξέταση του κάθε αποσπάσματος μπορεί κανένας να επιχειρήσει μίαν έγκυρη ερμηνεία της σκέψης του Ηράκλειτου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

Δεινοκράτους 131

Αθήνα 115 21 τηλ.: 7249300

ΔΙΗΜΕΡΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ

Ναρκωτικά και τρόποι

Τέσσερις ειδικοί, οι: Μ. Μυλωνάκης, Ευαγ. Γκαρέλης, Γερ. Νοταράς και Επ. Πριναράκης συναντήθηκαν στο συμπόσιο που οργανώθηκε κατά τις φετινές Γιορτές Λόγου και Τέχνης στην Λευκάδα και ανέπτυξαν το πολυδιάστατο πρόβλημα της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και των τρόπων καταπολέμησής του.

Στις 8 και 10 Αυγούστου πραγματοποιήθηκε στο νησί της Λευκάδας διήμερο συμπόσιο με θέμα το επίκαιρο και πολυδιάστατο πρόβλημα της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και των τρόπων καταπολέμησής του.

Το συμπόσιο οργανώθηκε στα πλαίσια των φετινών γιορτών Λόγου και Τέχνης, που για 36η συνεχή χρονιά προσέφεραν οι άνθρωποι του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου.

Το πρόγραμμα του συμποσίου περιελάμβανε τις ομιλίες τεσσάρων εισηγητών και μια συζήτηση στρογγυλής τραπέζης με ελεύθερη συμμετοχή του κοινού.

Μίλησαν οι κύριοι Μανώλης Μυλωνάκης, ψυχίατρος, με θέμα: «Συγχύσεις και παρεξηγήσεις γύρω από το πρόβλημα των ναρκωτικών στην Ελλάδα μετά τη μεταπολίτευση». Ευάγγελος Γκαρέλης, ψυχίατρος, διευθυντής της Ψυχιατρικής κλινικής του Γενικού Νοσοκομείου Αθήνας, με θέμα: «Η εξάρτηση στα ιλαίσια της θεραπευτικής χρήσης». Γεράσιμος Νοταράς, κοινωνιολόγος - πολιτειολόγος, με θέμα: «Πρόληψη της Χρήσης Ναρκωτικών Ουσιών. Η χρήση ναρκωτικών ουσιών ως πρόβλημα κοινωνικό». Επαμεινώνδας Πριναράκης, εκπρόσωπος του Τμήματος Ενημέρωσης του Κέντρου Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕ.Θ.Ε.Α.) με θέμα: «Θεραπευτικές Κοινότητες - Κοινωνική Επανένταξη πρώην Χρηστών Ναρκωτικών Ουσιών. Το πρόγραμμα του ΚΕ.Θ.Ε.Α.».

Τα θέματα που ανέπτυξαν οι τέσσερις εισηγητές κάλυψαν σφαιρικά το πρόβλημα της χρήσης φωτίζοντας τις ιατρικές αλλά και κοινωνικές παραμέτρους του

Ο κ. Μ. Μυλωνάκης αναφέρθηκε: - Στα ιστορικά στοιχεία που αποδει-

κνύουν ότι η χρήση ναρκωτικών ουσιών είναι πρόβλημα που εμφανίζεται στις ανθρώπινες κοινωνίες από χιλιάδες χρόνια πριν.

- Στις πολιτικές ευθύνες πολλών σύγχρονων κρατών για τη διάδοση των ναρκωτικών ουσιών και την ανάπτυξη του νόμιμου ή παράνομου εμπορίου τους έξω από κάθε ιατρική δεοντολογία.

(Αξίζει εδώ να σημειώσουμε ένα όχι και τόσο γνωστό στοιχείο: σύμφωνα με γραπτά του 1932 του Δημήτριου Κουρέτα ψυχιάτρου, μετέπειτα καθηγητή ψυχιατρικής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, η Ελλάδα μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο έλαβε ως πολεμική αποζημίωση από την Γερμανία 2 τόννους μορφίνης που μετά από δημοπρασία πέρασαν στα χέρια φαρμακεμπόρων και κατόπιν στους χρήστες, που ο αριθμός τους παρουσίασε αυτόματα μεγάλη αύξηση. Οι τότε ανάγκες ιατρικής χορήγησης μορφίνης δεν ξεπερνούσαν τα τέσσερα κιλά ετησίως).

- Στον μύθο, όπως τον χαρακτήρισε, της χρησιμοποίησης των ναρκωτικών ως όπλων από το καπιταλιστικό σύστημα για τη χειραγώγηση της εργατικής τάξης.

«Αυτή είναι μια άποψη που στην ουσία της είναι αντιμαρξιστική μια και αγνοεί ότι ο σύγχρονος -τουλάχιστον- καπιταλισμός χρειάζεται εργάτες και καταναλωτές των προϊόντων της εργασίας, διαφορετικά δεν μπορεί να αποκομίσει υπεραξία».

- Στη χρησιμοποίηση του προβλήματος της χρήσης ναρκωτικών από μερίδα του πολιτικού κόσμου για προσωπική προβολή και στην κρατική καταστολή που, όχι μόνο δεν φαίνεται ότι μπορεί να αποτελέσει λύση του προβλήματος, αλλά με το συγκεκριμένο τρόπο λειτουργίας.

Ο κ. Ευ. Γκαρέλης αναφέρθηκε:

- Στις διαστάσεις του προβλήματος που γεννάται μέσα από την θεραπευτική χορήγηση εξαρτησιογόνων ουσιών.

- Σε στοιχεία και τρόπους πρόληψης της ιατρογενούς εξάρτησης και τα κριτήρια γνωμάτευσης του βαθμού και του είδους της.

απολέμησης

– Σε στοιχεία για την κατανάλωση ηρεμιστικών εξαρτησιογόνων ουσιών (Βενζοδιαζεπίνες) οι οποίες κατέχουν μια από τις πρώτες θέσεις στην παγκόσμια κατανάλωση φαρμάκων.

Ας σημειωθεί εδώ ένα νούμερο ενδεικτικό. Σύμφωνα με στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας, 400.000 Έλληνες χρησιμοποιούν καθημερινά κάποιο ηρεμιστικό φάρμακο, που μόνο κατά το 20% των περιπτώσεων τους χορηγείται με συνταγή ψυχιάτρου.

Ο κ. Γερ. Νοταράς αναφέρθηκε:

– Στο σύγχρονο κοινωνικό πλαίσιο, το οποίο δεν διευκολύνει την ανθρώπινη επικοινωνία και οδηγεί στην αποξένωση.

– Στα πολιτιστικά πρότυπα που υιοθετούνται μέσα από την αλόγιστη κατανάλωση πληροφοριών και στοχεύουν στην αλλοτρίωση των νέων κυρίως ανθρώπων, ενώ ελάχιστα τους καλλιεργούν και τους προάγουν.

– Στον κοινωνικό αντίποδα που οριζοθετούν οι θεραπευτικές κοινότητες του ΚΕ.Θ.Ε.Α. αναλαμβάνοντας παράλληλα σημαντικό ρόλο στην πρόληψη μέσω της προβολής του τρόπου ζωής τους. Ενός τρόπου ζωής που φέρνει τον άνθρωπο πολύ κοντά στις πραγματικές βαθύτερες ανάγκες όπως η αγάπη, το ενδιαφέρον για το εαυτό του και τους γύρω του και η συντροφικότητα.

Ο ομιλητής ανέπτυξε τα κύρια σημεία της φιλοσοφίας του θεραπευτικού προγράμματος του Κέντρου Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων και παρουσίασε συνοπτικά το ρόλο των Θεραπευτικών Μονάδων.

Περισσότερες πληροφορίες για την λειτουργία των Θεραπευτικών Προγραμμάτων έδωσε ο τελευταίος ομιλητής κ. Επαμεινώνδας Πριναράκης, ο οποίος αναφέρθηκε:

– Στην φύση της εξάρτησης από τις οπιούχες ουσίες και τα αποτελέσματά τους στην προσωπικότητα και κοινωνική ζωή του χρήστη.

– Στην μυθοποίηση των ναρκωτικών ουσιών και στην προβολή της κουλτούρας χρήσης τους.

– Στην διαδικασία της σταδιακής

φυγής από την πραγματικότητα μέσω ψυχοτρόπων ουσιών, η οποία εκλαμβάνεται ως επαναστατική πράξη από τους χρήστες –γιατί έτσι πιστεύουν ότι αντιδρούν σε μια κοινωνία που δεν τους αφήνει περιθώρια επικοινωνίας και δημιουργικής παρέμβασης.

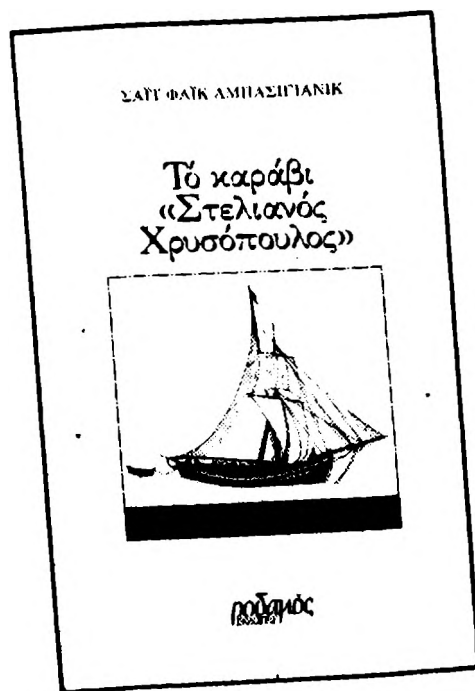
– Στην αντιστροφή όλων των αρχών της πιάτσας (του χώρου και κατ' επέκταση του συστήματος μέσα στο οποίο γίνεται διακίνηση και χρήση ναρκωτικών ουσιών), η οποία συντελείται μέσα στο πλαίσιο της Θεραπευτικής Κοινότητας καθώς και στην επαναβίωση πρωτογενών αρχών (που εκπορεύονται από πρωταρχικές βαθύτερες ανθρώπινες ανάγκες).

Όπως και ο κ. Γερ. Νοταράς, ο ομιλητής τόνισε ότι η αντιμετώπιση του χρήστη στο θεραπευτικό πρόγραμμα του ΚΕ.Θ.Ε.Α., δεν είναι ιατρική και συνίσταται στην εθελοντική προσέλευση και αποδοχή της ιδεολογίας του φορέα.

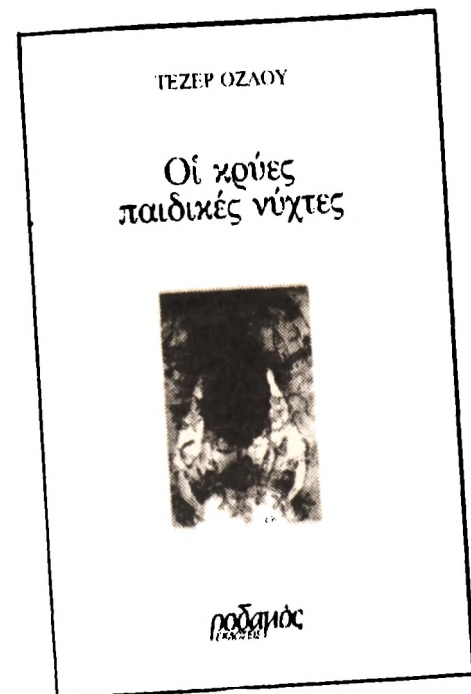
Θέλοντας να εξάγουμε κάποιο συμπέρασμα που να δίνει μια ουσιαστική απάντηση στο πρόβλημα χρήσης πρέπει να σταθούμε στα λόγια του κ. Γεράσιμου Νοταρά. Οι λόγοι της δημιουργίας του φαινομένου της χρήσης ναρκωτικών ουσιών είναι κυρίως κοινωνικοί και, αν και το κράτος ακόμα δεν έχει κατορθώσει να τους αναστρέψει, είναι ευθύνη προσωπική του κάθε πολίτη όχι μόνο να ενημερώνεται για το πρόβλημα αλλά και να ενεργοποιείται, ώστε να βρίσκεται κοντά στα συναισθήματα και τις προσωπικές του ανάγκες – εξυγιάνοντας έτσι ο ίδιος το υπάρχον σύστημα και παρέχοντας την καλύτερη δυνατή πρόληψη για κάθε μορφής νάρκωση, νόμιμη ή παράνομη.

Σε ένα κόσμο που εθελotuφλεί θα ανθούν συνεχώς νέες μορφές εξάρτησης πολύ πιο επώδυνες, καταλυτικές και διαβρωτικές. Εν τω μεταξύ εμείς Να... Να... Να... όπως λέει και το τραγούδι και ας αφήσουμε τους «ειδικούς» να αποφανθούν για το είδος της εξάρτησής μας. □

Επαμεινώνδας Πριναράκης

«...Ο Σαΐτ Φαϊκ είναι ο μόνος τούρκος πεζογράφος που περιέγραψε τους ρωμιούς των χρόνων του με τις σωστές τους διαστάσεις... Η Αλεξάνδρα, ο Γιαννάκης, η Μαρικούλα, ο Ιακωβάκης, ο Σταύρος απ' το Γεντί Κουλέ κι ακόμη πόσοι άλλοι σύντροφοι του αγάπημένοι ξεπετιούνται μέσα απ' τα διηγήματά του ολοζώντανοι και αναβιώνουν εκείνη τη μαγική ατμόσφαιρα της Πόλης... Τότε που οι ανθρώπινες σχέσεις ήταν πιο ειλικρινείς, τα παλιά σπίτια ζωντανά, οι συναντήσεις τρυφερές κι οι υπαρξιακές συζητήσεις ανεξάντλητες...»

«...Η Τεζερ Οζλου, εδώ, με ενάργεια και ρεαλιστική ευαισθησία, μας ταξιδεύει μέσα από τα δικά της παιδικά χρόνια, στη μικροαστική ασφυξία της μεταπολεμικής Τουρκίας, με τρόπο που το προσωπικό της χρέος να ανοίγεται τελικά σε διεθνή μαρτυρία. Οι δύο δεκαετίες, έτσι, αυτή του '50 κι εκείνη του '60, ερμηνεύονται επί της ουσίας, ως προς την καινούργια Τουρκία, και το έργο λειτουργεί πολύ πέρα από τη θεματολογική του αφετηρία...»

Εκδόσεις: Ροδαμός - Αθήνα

Κεντρική διάθεση: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Σόλωνος 133, Αθήνα, τηλ. 36.06.305

«Μπαίνετε λιοντάρι βγαίνετε αρνί»

της Νίκης Τσιλιγκιρογλου

Στην «πράσινη καρδιά της Ευρώπης», στη «μικρή Ελβετία» όπως διαφημίζεται στα τουριστικά φυλλάδιά του το Λουξεμβούργο και 8 χλμ. μακριά από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και τα άλλα κτίρια των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων βρίσκονται οι φυλακές του *Schrassig* οι οποίες φημίζονται για το «μπλοκ Ε», την απομόνωση.

«Μπαίνετε λιοντάρι, βγαίνετε αρνί» γράφει μια πινακίδα στην είσοδο του «μπλοκ Ε». Μόνο που μπορεί και να μην βγείτε καθόλου: δύο αυτοκτονίες σημειώθηκαν τον Ιούλιο στις φυλακές και σύμφωνα με πληροφορίες της *info-prison*¹ σημειώνεται μια απόπειρα αυτοκτονίας κάθε δύο εβδομάδες.

Στην απομόνωση κλείνονται όσοι χαρακτηρίζονται επικίνδυνοι από τον ανακριτή, όσοι κρατούμενοι συλληφθούν να κάνουν χρήση ναρκωτικών (αρκεί το κάπνισμα τσιγάρου με χασίς), όσοι επιχειρούν να αποδράσουν, όσοι παράγουν αλκοόλ μέσα στις φυλακές και όσοι αντιμιλούν στους φύλακες... Επίσης, μπορεί να κρατηθεί κάποιος μέχρι να δικαστεί ή και μέχρι να ομολογήσει.

Η κράτηση μπορεί να διαρκέσει από τρεις μήνες έως ένα χρόνο ή και περισσότερο. Υπάρχει συγκεκριμένη περίπτωση ατόμου που έμεινε τρία χρόνια στην απομόνωση όπου τους πρώτους έξι μήνες δεν έβλεπε κανέναν, δεν είχε χαρτί για να γράφει ούτε βιβλία για να διαβάσει. Επίσης έγινε γνωστό ότι για πρώτη φορά κρατήθηκαν στην απομόνωση δύο γυναίκες τοξικομανείς.

Οι φυλακές του *Schrassig*, όπου αναβιώνουν μεσαιωνικές συνθήκες, προορίζονταν αρχικά για 250 κρατούμενους, το σύνολο όμως των φυλακισμένων φθάνει τα 343 άτομα —εκ των οποίων οι 25 γυναίκες— με αποτέλεσμα να μοιράζονται έναν χώρο 9 τετραγωνικών μέτρων δύο φυλακισμένοι.

Στην απομόνωση τα πράγματα είναι διαφορετικά: μόνοι στο κελλί, μόνοι και στην αυλή οι κρατούμενοι· 23 ώρες σε ένα κελλί

Μεταξύ δύο χωριών, του *Sandweiler* και του *Schrassig* στη μέση του κάμπου υψώνεται ο τοίχος των φυλακών του *Schrassig* και το παρατηρητήριο που ξεπροβάλλει στο κέντρο, ένα μπετονένιο μανιτάρι. Κάπου στο βάθος υπάρχει ένα δάσος που θα μπαίνει στα όνειρα των φυλακισμένων ως ελπίδα διαφυγής.

9 τετραγωνικών μέτρων και μία ώρα στην αυλή (4 τετραγωνικών μέτρων) όπου βγαίνουν αφού προηγηθεί σωματική έρευνα η οποία επαναλαμβάνεται με την επιστροφή τους στο κελλί.

Οι συνθήκες είναι ιδιαίτερα σκληρές: οι

κρατούμενοι δεν είναι μόνο πλήρως αποκλεισμένοι από τον έξω κόσμο αλλά ακόμη και από τον κόσμο της φυλακής. Η απομόνωση είναι απόλυτη και απεριόριστη. Τα αποτελέσματά της είναι ορατά από τις πρώτες κιόλας μέρες. Αναφέρονται διαταραχές του πεπτικού συστήματος και γενικότερη απορρύθμιση των λειτουργιών του οργανισμού. Ο Καναδός ερευνητής *Paul Gendreau* διαπίστωσε ότι η συχνότητα των κυμάτων του εγκεφάλου πέφτει σταδιακά αλλά σταθερά μέσα στις πρώτες 7 μέρες.

Ο *Philippe Van Meerbeeck*, καθηγητής στο τμήμα νευροψυχιατρικής στο Καθολικό πανεπιστήμιο της Λουβαίν (Βέλγιο), είναι κατηγορηματικός στο ότι η απομόνωση μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρές ψυχικές διαταραχές και αναφέρει ότι οι συνθήκες κράτησης στο *Schrassig* είναι απάνθρωπες.

Το 1975, σε συνάντησή της στο Τόκυο, η Παγκόσμια Συνομοσπονδία Γιατρών δήλωσε την αντίθεσή της στην απομόνωση ως σωφρονιστικό μέσο.

Εξευτελιστικές συνθήκες κράτησης λοιπόν μέσα στην «καρδιά της Ευρώπης». Τέσσερις μόνο ώρες επισκεπτήριο το μήνα, ανεπαρκής έως μηδαμινή ιατρική περίθαλψη, φάρμακα με ληγμένη ημερομηνία εκ των οποίων πολλά ψυχοφάρμακα (ηρεμιστικά) και λογοκρισία της αλληλογραφίας έως και παρακράτηση γραμμάτων είναι μερικά από τα στοιχεία που συνθέτουν την εικόνα των φυλακών του *Schrassig*.

Σε μια «πολιτισμένη» χώρα, λοιπόν, η οποία διαφημίζεται για το ήρεμο περιβάλλον της, και το κατά κεφαλήν εισόδημα των κατοίκων είναι από τα υψηλότερα στην Ευρώπη, η ευημερούσα κοινωνία αποφεύγει συστηματικά να θίξει τα κακώς κείμενα, προτιμά να αγνοεί τις απάνθρωπες συνθήκες κράτησης και εθελοτυφλεί μπρος στις καταγγελίες. Γιατί αυτό που μετράει πάνω απ' όλα είναι η εικόνα ενός συνετού Δουκάτου, που θέλει να δίνει μαθήματα σε θέματα δικαιωμάτων του ανθρώπου και που φιλοξενεί τα κοινοτικά όργανα, όπου γεννιέται η ιδέα της ενιαίας και δημοκρατικής Ευρώπης. Πόσο όμως και για ποιους ενιαία και δημοκρατική;

(1) *Info-prison*: κοινωνικός οργανισμός που πληροφορεί και ευαισθητοποιεί την κοινή γνώμη για την κατάσταση στις φυλακές.

Ο καθένας για τον εαυτό του κι ο θεός εναντίον όλων...

του Ηλία Κανέλλη

Μετά τα γεγονότα στο Μπάρι όπου 15.000 φυγάδες Αλβανοί αναγκάστηκαν σε βίαιο επαναπατρισμό, θεωρήσαμε υποχρέωσή μας να κάνουμε ένα οδοιπορικό για να διαπιστώσουμε ιδίοις όμμασιν τι γίνεται στη γειτονική μας χώρα. Στις σελίδες που ακολουθούν καταγράφουμε την πραγματικά συγκλονιστική μας εμπειρία

Νιημείο στο Αργυρόκαστρο για «τη νίκη του λαού». Το πρόσωπο του Εμβέρ Χότζα καταστράφηκε σε πρόσφατη διαδήλωση. Όταν τα καθεστώτα καταρρέουν, πρώτα απ' όλα καταρρέουν τα αγάλματα.

Ταξιδεύοντας για την Αλβανία με την τακτική κάθε Τρίτη πτήση της Ολυμπιακής, οι εικόνες από την ομαδική και πάση θυσία φυγή 15.000 περίπου Αλβανών στο Μπάρι και τα όσα επακολούθησαν δεν φεύγουν εύκολα από το μυαλό μας. Κι όταν το αεροπλάνο τροχιοδρομεί στον διάδρομο προσγείωσης του αεροδρομίου των Τιράνων το σφίξιμο στο στομάχι είναι έντονο. Η πρώτη εικόνα, του αεροδρομίου χωρίς αεροπλάνα, προαγγέλλει μια κοινωνία ερήμωσης. Οι επιβάτες, κάποιοι νεαροί

«Γιατροί του Κόσμου», μια αμερικανίδα δημοσιογράφος και πολλοί Αλβανοί που επισκέπτονται τα πατρία προερχόμενοι από την Αμερική —μετά από πόσα χρόνια, άραγε;— και από την Ελλάδα φορτωμένοι βαλίτσες, χαρτόκουτα και το απαραίτητο φορητό στέρεο μαγνητόφωνο - φετίχ του καταναλωτισμού συνωστιζονται για τη θεώρηση των διαβατηρίων. Βρισκόμαστε στην Αλβανία.

Η έξοδός μας στο προαύλιο του αεροδρομίου όπου μας περιμένει ταξί συνοδεύεται α-

πό ένα γιουρούσι. Δεκάδες παιδιά μας περικυκλώνουν ζητώντας δραχμές, μολύβια, τσιχλες... Ο ταξιτζής τα απομακρύνει και, ευγενικά, παίρνει τις αποσκευές μας και μας ανοίγει την πόρτα του αυτοκινήτου.

Στο δρόμο για τα Τίρανα προλαβαίνεις να δεις πολύ μεγάλες εκτάσεις ακαλλιέργητες. Κάπου κάπου βλέπεις και ομάδες γυναικών που, με τσαπιά, σκάβουν κάποια χωράφια. Τα πολυάριθμα τσιμεντένια κωνοειδή πολυβολεία που με όμοιά τους είχε γεμίσει τη χώρα ο Εμβέρ («για λόγους α-

μυνας»), στοιχειωμένα και άχρηστα ολωσδιόλου εξαμβλώματα, στις πιο πολλές περιochές είναι το μόνο πράγμα που φυτρώνει σε γη που θα μπορούσε να είναι ευφορότατη.

Όλα για τη βίζα

Αποβιβαζόμαστε μπροστά στην ελληνική πρεσβεία. Στις κλειστές της, φρουρούμενες πύλες, συνωστίζεται πλήθος κόσμου. Σπρώχνονται, παρακαλούν, βρίζουν. Αδύνατον να περάσουμε. Μας οδηγούν από μια άλλη πόρτα στο πλάι.

Οι υπάλληλοι της πρεσβείας μας ενημερώνουν ότι πρόκειται για πολίτες που ζητούν να πάρουν βίζα που θα τους ανοίξει τις πόρτες για την Ελλάδα. Κάποιοι κάνουν αυτή την ίδια δουλειά βδομάδες, ακόμα και μήνες.

Η υποδοχή του Έλληνα πρέσβη κ. Μαλικούρτη είναι εγκάρδια. Με υπομονή απαντά στις ερωτήσεις μας, μας λέει για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει το προσωπικό της πρεσβείας, για το πόσο δύσκολο είναι να ανταποκριθεί στις προσδοκίες των ανθρώπων που συνωστίζονται στο προαύλιο.

Η ενημέρωση τελειώνει. Φεύγουμε για να βρούμε δωμάτιο σε ξενοδοχείο. Στην έξοδο ξανά ο ίδιος συνωστισμός. Ο Έλληνας της πρεσβείας που μας συνοδεύει τα βρίσκει σκούρα. Προσπαθεί να εξηγήσει, ζητάει κατανόηση. Κάποιος, απελπισμένα, κραδαίνει μπρος στο πρόσωπό του μια χρυσή λίρα. Όλα για τη βίζα. Όλα για όλα...

Ένας λαός απελπισμένων

Στο κέντρο της πόλης. Ξενοδοχείο «Τίρανα». Δίκλινο δωμάτιο, 60 δολάρια, χωρίς πρωινό. Γρήγορα πάλι πίσω στην πρεσβεία. Ο πρέσβης μας έχει κλείσει ένα πολύ ενδιαφέρον ραντεβού.

Τρεις βουλευτές του Δημοκρατικού Κόμματος μας περιμένουν ήδη: ο πρεσβύτες Μανώλης Κονόμης, 81 χρονών, ο γιος του Μαξ και ο Ναπολέων Ρώσση. Κι οι τρεις τους μειονοτικοί. Ο Μανώλης Κονόμης μιλάει θαυμάσια ελληνικά (στην Ελλάδα σπανίως ακούει κανείς πιο πλούσιο λεκτικό) και γαλλικά. Μέχρι το '59 ήταν υπουργός Δικαιοσύνης του Εμβέρ. Παιτήθηκε γιατί αρνήθηκε να συναινέσει στην πρόθεση του Χότζα να εκτελέσει χωρίς δίκη 40 πολίτες που είχαν κατηγορηθεί για δολιοφθορά κατά του κόμματος και του λαού. Οι εκτελέσεις βέβαια έγιναν και ο ίδιος σήμερα απορεί πώς και δεν ήταν ο 41ος στο απόσπασμα. Ο Ναπολέων Ρώσσης είναι διευθυντής της εφημερίδας του Δημοκρατικού Κόμματος, της «Δημοκρατικής Αναγέννησης». Μιλάει για τον Τύπο της Αλβανίας. Μόνο στα Τίρανα κυκλοφορούν πάνω από 20 εφημερίδες, όλες —ή σχεδόν όλες— κομματικά όργανα. Βεβαίως, μοναδικό ημερήσιο φύλλο είναι η «Ζέρι 'ι Πόπουλιτ»,

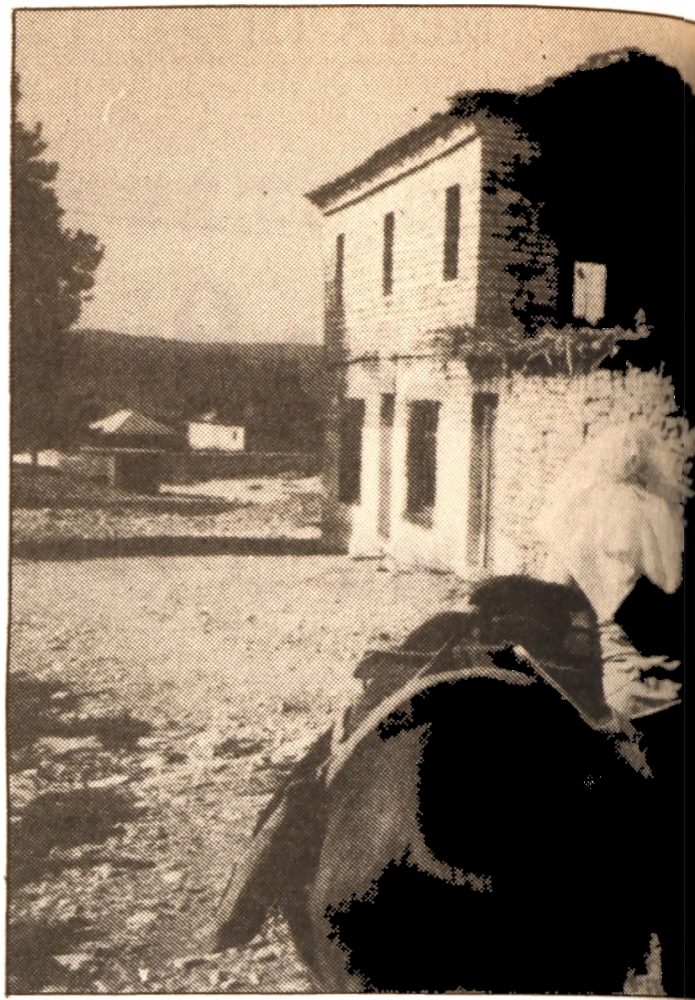
εφημερίδα του πάλαι ποτέ Κόμματος Εργασίας του Εμβέρ και, σήμερα, της μετεξέλιξής του: του Σοσιαλιστικού Κόμματος.

Μεταξύ... τυρού και αχλαδιού θέλουμε να τα μάθουμε όλα. Πληροφορίες ατάκτως ερριμμένες. Για μια κοινωνία στην οποία η ξαφνική θέσπιση του πολυκομματισμού δημιούργησε πλήθος κομμάτων και κομματιδίων που τα στελέχη τους πολιτικολογούν ασυστόλως. Για μια οικονομία που, εν μια νυκτί, από τον κρατικό συγκεντρωτισμό και τον απόλυτο απομονωτισμό μεταβλήθηκε σε οικονομία της αγοράς, με ένα «πόπολο» έρμαιο, να περιμένει από το κράτος να θεσμοθετήσει με ποιον τρόπο θα μοιραστεί η ως τώρα κρατική περιουσία. Αποτέλεσμα: μπροστά στην προοπτική να αποκτήσουν οι Αλβανοί ιδιοκτησία, αλλά και λόγω της αναβλητικότητας του κράτους να διεκπεραιώσει την απόδοσή της στους πολίτες, ελάχιστοι εργάζονται. Εύφορα και πλούσια χωράφια μένουν ακαλλιέργητα, με αποτέλεσμα την έλλειψη ακόμη και στοιχειωδών αγαθών. Στις πόλεις πάλι και στις μεγάλες βιομηχανικές μονάδες, από έλλειψη πρώτων υλών κυρίως, τα εργοστάσια δεν έχουν τι να παράγουν. Οι εργάτες δεν δουλεύουν και πληρώνονται το 80% του μισθού τους.

Η κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος έχει φέρει στη χώρα μία πρωτοφανή ελευθερία. Μία ελευθερία «παράλογη». Όπου οι πάντες ουκίρουν τον κομμουνισμό και κανείς δεν έχει κάτι να προτείνει. Όπου κανείς δεν φοβάται πια, αλλά οι πάντες θα ήθελαν να μην μείνει τίποτα όρθιο. Ο πολύς κόσμος, πάντως, θεωρεί ότι η μεταλλαγή του καθεστώτος σε πολυκομματικό ελάχιστα πράγματα έθιξε. Οι ίδιοι άνθρωποι παραμένουν στα ίδια πόστα και τα πολλά κόμματα στελεχώνονται κυρίως από τα παλιά στελέχη του ΚΚ.

Σε μια τέτοια κοινωνία χιλιάδων αργόσχολων, όπου κυκλοφορούν φήμες περί ανάπτυξης αλλά το ψωμί σε λίγες μέρες θα μοιράζεται με δελτίο, κανείς δεν έχει πού να πιστέψει, από τι να κρατηθεί. Με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, μακριά από τις ιδεολογικές φενάκες του αυταρχικού κομμουνισμού, οι άνθρωποι μεταβάλλονται εύκολα σε λούμπεν: στόχος τους, μοναδικός θαρρείς, η φυγή στην Δύση. Στην Ελλάδα, στην Ιταλία. Όπου πλέον είναι γνωστό ότι δεν θα βρουν τον παράδεισο, αλλά μπορούν να ελπίζουν ότι είναι δυνατόν να ξαναρχίσουν. Γιατί αν μείνουν...

Αν μείνουν, θα συνεχίσουν να περιφέρονται, να βλέπουν στη *RAI* εικόνες ευμάρειας ενός κόσμου πλαστά γοητευτικού —στον οποίο μόνον ως περιθωριοποιημένο προλεταριάτο μπορούν να ενταχθούν, να τα κουτσοπερνούν—, θα συνεχίσουν να φέρουν στους ώμους την πιο αβάσταχτη απελπισία. Σε αυτό άλλωστε όλοι συμφωνούν: ο λαός

Δερβίσανη. Εικόνα εργώματος. Κι όμως, ο κ. Νητσότακης, για την ώρα έχουν ξεχαστεί.

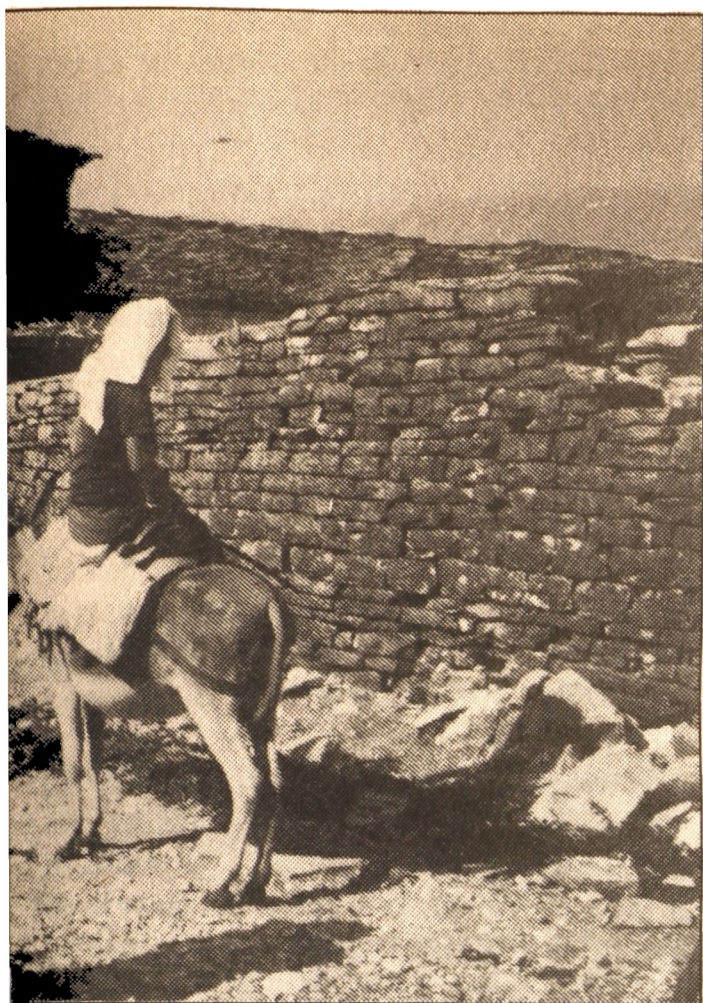
της Αλβανίας είναι ένας λαός απελπισμένων.

Οικονομία αλυσοδεμένη

«Ναι, αλλά κι ο Φίχτε, ο μαρκήσιος ντε Σαντ ή ο Κάφκα, κι αυτοί απελπισμένοι ήταν», μας λέει το ίδιο βράδυ ο Ντριτερό Αγκόλι ένας από τους πιο δημοφιλείς ποιητές της Αλβανίας. Λίγο λιγότερο δημοφιλής από τον Ισμαήλ Κανταρέ, από τους επιφανείς διανοούμενους του παλιού καθεστώτος, σήμερα συνεχίζει να δραστηριοποιείται με το Σοσιαλιστικό Κόμμα. Η προσπάθειά του να διασκεδάσει εξιδανικευτικά την κατάσταση της κοινωνίας δεν είναι και τόσο επιτυχής. Η πραγματικότητα προσπερνά με ταχύτητα τα ιδεολογήματα. Γι' αυτό, άλλωστε, η συζήτηση προσγειώνεται στην οικονομία.

«Αν και σήμερα όλα είναι ελεύθερα, η οικονομία είναι δεμένη με αλυσίδες», λέει ο Αγκόλι και ρίχνει τις ευθύνες στην πολιτική. «Οι άνεργοι είναι σήμερα 100.000 —συνεχίζει— και όταν περάσουμε στην οικονομία της αγοράς προβλέπεται να τριπλασιαστούν. Σήμερα, πάντως, μόνο το 2% των εργαζομένων απασχολείται στον ιδιωτικό τομέα —το μικρότερο ποσοστό σε ολόκληρο τον κόσμο».

Το επίσημο κράτος έχει δεμένα τα χέρια και ελπίζει στις διαθέσεις κερδοσκοπίας ξένων εταιρειών. Προσβλέπουν σε επενδύσεις —και σύντομα. Στο μεταξύ το ημερομίσθιο όσων εργάζονται σε επιχειρήσεις του κράτους ανέρχεται στο ιλιγγιώδες ποσό των 200 λεκ —περίπου τα μισά ισοδυναμούν με την αξία ενός κιλού ψωμιού! Από τις βιομη-

Ελληνικό χωριό είχε δώσει πολλές υποσχέσεις.

χανίες εργάζονται ελάχιστες, και έτσι δρων εργατικό δυναμικό είναι στην ουσία οι ...αστυνομικοί και οι απασχολούμενοι στις υπηρεσίες. Στους τελευταίους συγκαταλέγονται ακόμα κι οι υπάλληλοι στα στιλβωτήρια παπουτσιών, από τα οποία αρκετά βρίσκονται γύρω από την κεντρική πλατεία των Τιράνων! Μέσα σε αυτή την κατάρρευση ποιος άραγε θα νοιαζόταν αν τα παπούτσια του δεν ήταν λουστραρισμένα; Κανένας, πάντως, από τις χιλιάδες (στην κυριολεξία) αραχτούς άντρες στις πλατείες και στα πάρκα των Τιράνων, που συνήθης ασχολία τους είναι να ποντάρουν τα λιγοστά τους λεκ σε αναρίθμητες υπαίθριες ρουλέτες ή σε μπαμπούτι.

Ραμίζ Αλία: άραγε υπάρχει;

Την επομένη το πρωί (21/8) έχουμε αποφασίσει να αρχίσουμε το ταξίδι μας προς το Νότο. Οι σκληροί του μηχανισμού στην Μόσχα έχουν κιόλας δύο μέρες στην εξουσία. Πληροφορίες δεν έχουμε, τα τηλέφωνα με το εξωτερικό χρειάζονται υπομονή και τύχη, γνωρίζουμε όμως ότι ο πρόεδρος Ραμίζ Αλία, με δήλωσή του, έχει καταδικάσει το πραξικόπημα. «Πιο προοδευτικός από τον Φλωράκη;» αναρωτιέται ειρωνικά ο Μενέλαος Δαλιάνης, δημοσιογράφος της ελληνικής μειονότητας που θα μας συνοδεύει.

Είχαμε κάποια επαφή με το γραφείο του Αλία, περιμέναμε ότι ίσως θα μας μιλήσει. Γύρω στο μεσημέρι ήρθε αρνητική η απάντηση. Κανένα πρόβλημα. Άραγε, υπάρχει Αλία; Ένας πρόεδρος που κυβερνά, και, μολονότι προέρχεται από ένα αυταρχικό,

χρεωκοπημένο και καταδικασμένο καθεστώς, έχει πάρει τις αποστάσεις του και συμβάλλει άραγε στη χάραξη ενός μέλλοντος; Ή, αντίθετα, παίζει τον ρόλο ενός σκιώδους κυβερνήτη με αντάλλαγμα την ανοχή, την «λήθη» ως προς το πρόσωπό του ή τον ρόλο του;

Η θέση του πάντως δεν είναι και τόσο ασφαλής. Δύο μέρες μετά, σε συγκέντρωση οργανωμένη από το Δημοκρατικό Κόμμα, οι διαδηλωτές αποκαλούσαν τον Αλία «σχυλί» και απειλούσαν «να τον κρεμάσουν». Λίγες μέρες μετά ανακοινώθηκε ότι συνελήφθη η χήρα του Εμβέρ Χότζα, η Νεζμιγιέ, και δύο πρώην μέλη του ΚΚ. Γίνονται σαφείς προσπάθειες η δυσaréσκεια να μετατοπισθεί από το πρόσωπο του Αλία.

Στο μεταξύ, παρά τις αλλαγές που δρομολογήθηκαν από τον περασμένο Μάιο, αρκετοί επιφανείς στυλοβάτες του παλιού καθεστώτος συνεχίζουν να κατέχουν σημαντικές κυβερνητικές θέσεις. Ο γιος του Εμβέρ, για παράδειγμα, είναι διευθυντής των αλβανικών ταχυδρομείων.

Στο δρόμο

Κατά το μεσημέρι της 21/8 αφήνουμε πίσω μας τα Τίρανα, ταξιδεύοντας προς το Νότο. Χρησιμοποιούμε ένα από τα ταξί μιας νέας ιδιωτικής εταιρείας, ιδρυμένης πρόσφατα από έναν τούρκο επιχειρηματία που ζει στην Γερμανία. Έχοντας στη δύναμή της καινούρια αυτοκίνητα κατορθώνει να παίρνει τη μερίδα του λέοντος από την πελατεία. Τα αυτοκίνητα του κρατικού τουρισμού, αντίθετα, είναι παλιά και δυσκίνητα.

Οι δρόμοι έχουν τα κακά τους χάλια. Στενοί με λακούβες - παγίδες, οι περισσότεροι έχουν χαραχθεί πριν από τον πόλεμο!

Στο δρόμο διασταυρωνόμαστε με αρκετά αυτοκίνητα —περισσότερα από όσα περιμέναμε. Κυκλοφορούν ακόμη αρκετά φορτηγά —σκέτα σαραβάλα—, τα αλβανικά LIAZ. Στην καρότσα, όχι σπάνια, στοιβάζονται δεκάδες άνθρωποι. Μα πού πάνε όλοι αυτοί;

Δυρράχιο. Λούσνια. Ρολγκολίνα. Στάση στο Μπεράτι, την πιο όμορφη πόλη της Αλβανίας. Η παλιά πόλη γύρω από το κάστρο, έχει κρατήσει ατόφιο το χρώμα που της έδωσαν οι επιδέξιοι Ηπειρώτες μαστόροι. Στο βάθος, στις παρυφές μιας εύφορης κοιλάδας, η νέα πόλη: ογκώδεις πανύψηλες πολυκατοικίες, παραταγμένες η μία δίπλα στην άλλη. Όπως στα Τίρανα, όπως σε κάθε αλβανική πόλη, ένα ήταν το αρχιτεκτονικό σχέδιο του σοσιαλισμού.

Στο δρόμο δεκάδες παιδιά χαιρετούν το αυτοκίνητο και με τα δάχτυλα κάνουν το σήμα της νίκης —κάτι σαν εθνικό σύμβολο που επικράτησε μετά τα γεγονότα του τελευταίου Μαΐου, όταν ογκώδεις διαδηλώσεις ανάγκασαν την ηγεσία του ΚΚ να το μετονομάσει σε Σοσιαλιστικό.

Μέσω Φύερι κατευθυνόμαστε για Αυλώνα. Περνάμε από δασωμένες περιοχές, από ελαιώνες... Κάθε τόσο, στο δρόμο συναντούμε κάποιους πολύ παράξενους οικισμούς: 5-10 πολυκατοικίες υψώνονται ξαφνικά μες στην ερημιά. Ο κ. Δαλιάνης, ο συνοδός μας, μας εξηγεί:

«Μετά την δένδροφύτευση (ή μετά την κατασκευή του φράγματος ή μετά την αποξήρανση του βάλτου ή... ή...) που έγινε με την εθελοντική εργασία της νεολαίας (!) χτίστηκε εδώ ένα χωριό που αφιερώθηκε στους "ήρωες της εργασίας", πολλοί από τους οποίους εγκαταστάθηκαν εδώ».

ΤΙ ΕΓΙΝΑΝ ΟΙ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΙΣ;

● Χαρακτηριστικό είναι το σχόλιο που δημοσιεύεται το «Λαϊκό Βήμα» του Αργυροκάστρου (28/7) και αφορά την αναδιαμόρφωση του πολιτικού χάρτη της χώρας και, κυρίως, τη μετονομασία του Κ.Κ. σε Σοσιαλιστικό. Το δημοσιεύουμε ως έχει:

«...Γνωρίζουμε όλοι ότι από τον περασμένο Δεκέμβριο και δώθε ιδρύθηκαν νέα κόμματα, όλα σε αντιπολίτευση με το Κόμμα Εργασίας (ΚΕΑ). Δεν έχει σημασία αν και οι περισσότεροι από αυτούς που τα ίδρυσαν ήταν πρωτότερα μέλη του Κόμματος Εργασίας. Στο κάτω κάτω λογικό είναι που και στο ίδιο κόμμα να μην έχουν όλοι τις ίδιες πεποιθήσεις. Μα πώς να εξηγήσει ο άνθρωπος τις πεποιθήσεις των μελών του ΚΕΑ, των 160 χιλιάδων μελών που ενώ κοιμήθηκαν το βράδυ κομμουνιστές σηκώθηκαν το πρωί σοσιαλιστές;... Μπράβο πεποιθήσεις, μπράβο... Οι ορκισμένοι στον ιερό σκοπό και στο ιδανικό του Κόμματος, μια στροφή 180 μοιρών και «Ο Εμβέρ Χότζα δικτάτορας», «Το Κόμμα Εργασίας έχει σοβαρά λάθη...». Στο 10ο Συνέδριο του Κόμματος αλλάζουν το καπέλο του ΚΕΑ σε σοσιαλιστικό. Ναι το καπέλο. Γιατί οι 160 χιλιάδες μέλη του, πέρασαν στο πι και φι σε σοσιαλιστές. Χωρίς να ρωτηθούν καθόλου. Οπωσδήποτε πρέπει να μεταμορφωθούν απότομα, να πετάξουν τις κομμουνιστικές «ριζωμένες βαθιά στην καρδιά τους» και να παλέψουν για άλλες πεποιθήσεις, για την ελεύθερη πρωτοβουλία και αγορά... Μέχρι εδώ ωραία. Μα, θα πιστέψει ο κόσμος αυτές τις 160 χιλιάδες (αν έμειναν τόσες) που πάνε να του ξεριζώσουν τις πρώτες και να φυτέψουν άλλες. Δεν νομίζω. Είναι τα ίδια άτομα. Την προσωπίδα άλλαξαν. Ο λαός μια φορά ξεγελάστηκε».

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ ΑΠΑΙΤΕΙ ΤΟΥΣ ΔΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΕΥΤΕΣ

Στην εφημερίδα «Λαϊκό Βήμα» (28 Ιουλίου 1991) δημοσιεύτηκε η διαμαρτυρία της ΟΜΟΝΟΙΑΣ, για να μπορεί να μετέχει στην εκλογική αναμέτρηση και να εκπροσωπείται από τους βουλευτές της. Στη συνέχεια, σε άρθρο που φέρει την υπογραφή του δημοσιογράφου Ζήσου Λούτση τονίζεται ότι «στην αλβανική βουλή ψηφίστηκε αυτές τις μέρες και ο νόμος για τα πολιτικά κόμματα. Είναι νόμος που αφορά άμεσα το μέλλον της ΟΜΟΝΟΙΑΣ, της μόνης νόμιμης οργάνωσης της Ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία. Σύμφωνα με αυτόν το νόμο καμιά οργάνωση δεν δικαιούται να μετέχει σε εκλογική αναμέτρηση, να παρουσιάζει τους βουλευτές της. Επίσης δεν επιτρέπεται η ίδρυση κομμάτων θρησκευτικού και περιοχικού χαρακτήρα.

Κατ' αυτόν τον τρόπο αποκλείεται το δικαίωμα της Ελληνικής μειονότητας να εκπροσωπείται (sic) στην πλουραλιστική βουλή μέσω της καθαρά Ελλήνων (sic) οργάνωσης της. Παρά τις διαμαρτυρίες που παρουσίασαν οι βουλευτές μας στην Βουλή, η πλειοψηφία είπε τελικά το λόγο της. Δεν έλαβε καθόλου υπόψη της το αίτημα των βουλευτών της ΟΜΟΝΟΙΑΣ.

Επομένως, στις επόμενες εκλογές η ΟΜΟΝΟΙΑ δεν θα έχει στη βουλή βουλευτές. Και η ελληνική μειονότητα; Μήπως θα μείνει εκτός βουλής, εκτός λειτουργίας του κράτους; Ή θα ενταχθεί μέσα στα υπάρχοντα αλβανικά κόμματα; Οφείλεται τώρα στους διανοούμενους της Ελληνικής μειονότητας ώστε σε αυτό το σταυροδρόμι να βρουν καλύτερη λύση, τέτοια που να οδηγεί στη νόμιμη και δίκαιη υπεράσπιση των δικαιωμάτων αυτού του πληθυσμού. **Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΚΠΡΟΣΩΠΕΥΕΤΑΙ (sic) ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΘΑΡΑ ΔΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΕΥΤΕΣ.**

Αυτό είναι το αίτημα του πληθυσμού της ελληνικής μειονότητας, αυτή είναι και η μόνη λύση».

Έτσι, με αυτό τον τρόπο και με αυτή τη λογική χτίστηκαν τα καινούρια χωριά «επισοσιαλισμού» στην ύπαιθρο της χώρας.

Μπαίνουμε στην Αυλώνα.

Μαργκελέν και ...Γκερτ Μύλλερ

Η Αυλώνα είναι εργατούπολη. Οι κάτοικοί της απασχολούνται στα ορυχεία, στα κοιτάσματα πετρελαίου που πλούσια έχει ο τόπος, σε εργοστάσια. Εδώ υπάρχουν και πολλοί Έλληνες. Στο σπίτι μιας ελληνικής οικογένειας βρεθήκαμε αργά το βράδυ για να μάθουμε από την τηλεόραση, από τη RAI, τι συμβαίνει στην Μόσχα. Ο Γκορμπατσώφ έχει κιόλας επιστρέψει. Χαρά στα πρόσωπα γύρω, γνώμες ότι δεν είναι δυνατή η οπισθοχώρηση του κόσμου.

Οι άντρες της οικογένειας, όμως, δεν πιστεύουν ότι η δική τους κοινωνία θα πάει γρήγορα «μπροστά» —ή δεν έχουν διάθεση να καθήσουν εκεί και να συμβάλλουν με θυσίες σε αυτό. Το μυαλό τους είναι στην Ελλάδα και στην περιπόθητη βίζα που κι αυτοί διεκδικούν. Υποστηρίζουν πάντως ότι αν έλθουν στη χώρα μας απλώς θα επιδιώξουν να εργασθούν, να κερδίσουν κάποια χρήματα και θα επιστρέψουν στον τόπο τους. Έχουν οικογένεια, παιδιά...

Τα παιδιά στριφογυρίζουν, έχουν τη δική τους γοητεία και παράξενα ονόματα. Ο μικρός γιος της οικογένειας ονομάζεται **Μαργκελέν**. Παράξενο όνομα, δεν μοιάζει αρβανίτικο αλλά δεν είναι και χριστιανικό.

«Το κράτος μας υποχρέωνε να δίνουμε στα παιδιά μας συγκεκριμένα ονόματα που επιλέγαμε από καθορισμένη λίστα. Κυρίως ήταν ονόματα "ηρώων του λαού", επαναστατών, αλλά και ιλλυρικά. Το Μαργκελέν προκύπτει από τις τρεις αρχικές συλλαβές των Μαρξ, Ένγκελς, Λένιν»! μας εξηγούν.

Η επόμενη ερώτησή μας έρχεται φυσικά. Μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού τι απέγινε η περιβόητη λίστα;

«Τώρα είναι σε αχρησία. Πάντως, ελάχιστα παιδιά χριστιανών βαπτίζονται ακόμη και σήμερα. Εμείς, το παιδί μας που γεννήθηκε πριν από τρεις μήνες το ονομάσαμε... Γκερτ Μύλλερ. Ξέρετε, το όνομα του μεγάλου Γερμανού ποδοσφαιριστή. Τον θαυμάζαμε όταν τον βλέπαμε στην τηλεόραση!».

Στα ελληνικά χωριά

Έξι χιλιόμετρα από την Αυλώνα είναι η Άρτα ένα χωριό 3.000 κατοίκων. Όλοι τους είναι Έλληνες.

Στην Άρτα φθάσαμε το επόμενο πρωί και, μόλις κατεβήκαμε από το αυτοκίνητο, μας περιτριγύρισε ένα πλήθος από ηλικιωμένους κυρίως και παιδιά. Στην πλατεία του χωριού, δεσπόζει η εκκλησία. Στο καμπαναριό, ολοκαίνουριος, ο σταυρός. Ένα πολύβουο μελίσσι, στα ελληνικά, καθέναν το δικό του πρόβλημα.

Στο εσωτερικό της εκκλησίας η αγιογρά-

φηση έχει καταστραφεί, το τέμπλο επίσης. Για 40 χρόνια χρησιμοποιούνταν ως λείχη του κόμματος. Με την ελευθερία της θρησκευτικής λατρείας, τώρα, έχει γεμίσει από χάρτινες κορνιζαρισμένες εικόνες που έχουν στείλει όσοι έχουν φύγει στην Ελλάδα. Ωστόσο, ιερέας δεν υπάρχει, ο παλιός παπάς, γέροντας πια και τυφλός, δεν μπορεί να ιερουργήσει. Ωστόσο, όλος αυτός ο κόσμος διψάει να λατρεύει το Θεό. Οι παλιοί θυμούνται άλλες εποχές, οι νέοι θέλγονται από το τελετουργικό της λατρείας.

Το χωριό είναι εύφορο. Εκτρέφονται ψάρια στη λιμνοθάλασσα της Αυλώνας που είναι δίπλα, έχει αμπέλια και ελιές. Όμως οι άνδρες των παραγωγικών ηλικιών έχουν όλοι φύγει. Πού βρίσκονται; Μα, φυσικά στην Ελλάδα.

Ο Θωμάς Τσάνος, από τους λιγοστούς που γράφουν και διαβάζουν ελληνικά στο χωριό (περασμένα τα 80 του), πιστεύει κι αυτός ότι η κατάσταση αυτή είναι παροδική. Θεωρεί σπουδαίο πράγμα την λειτουργία της εκκλησίας, όμως θέτει επιτακτικά το θέμα του ελληνικού σχολείου. Στην περιοχή λειτουργούσε ελληνικό σχολείο από το 1714 (!) που έκλεισε το 1912. Από κει και πέρα, στο χωριό όλοι μιλούν ελληνικά αλλά πηγαίνουν σε αλβανικό σχολείο, βεβαίως, και διδάσκονται στα αλβανικά. Πιστεύει ότι χρειάζεται η ενεργός παρέμβαση της ελληνικής κυβέρνησης.

«Είναι καιρός να βοηθήσει κι η Ελλάδα. Εμείς, τόσα χρόνια, κρατήσαμε άβυσσες τις παραδόσεις μας. Τη γλώσσα μας, την ελληνικότητά μας. Τα τραγούδια μας. Να σας πω ένα τραγουντάκι ελληνικό, έτσι όπως έχουμε ταιριάζει τα λόγια, συμβολικά, να μένει ζωντανή η επιθυμία του ελληνοισμού να μην υποταχθεί;».

Κι αρχίζει το τραγούδι:

— Εγώ η τρυγώνα η ορφανή...

★ ★ ★

Έχουμε αφήσει αρκετή ώρα πίσω μας τον κόλπο της Αυλώνας, κατεβαίνουμε παράλληλα με τα παρθένα και έρημα ακρογιάλια του Ιονίου. Κατεύθυνση προς τη Χειμάρρα. Σταματάμε στο χωριό Δρυμάδες σε ένα καφεεντάκι μέσα στα πλατάνια και στα νερά.

Θαμώνες όλοι άντρες και όλοι ηλικιωμένοι. Το ίδιο σκληρό. Πλησιάζουν όλοι, μιλούν μαζί. Διαμαρτύρονται έντονα για το νόμο που θα αποδώσει την κρατική ιδιοκτησία στους ιδιώτες. Θεωρούν ότι δεν είναι σωστός ο τρόπος να μοιραστεί η γη αναλογικά —ποιοι θα πάρουν τα εύφορα και τα καλλιεργήσιμα εδάφη; Όλοι ζητούν αναψηλάφηση των παλιών κτηματολογικών: «Να πάρει ο καθένας τη γη που είχαν οι παππούδες μας».

Ένας-δύο από την ομήγυρη έχουν γυρί-

σει πρόσφατα από την Ελλάδα. Έφεραν συσκευές, ρούχα, χρήματα. Θέλουν να ξαναφύγουν, αλλά δεν μπορούν να πάρουν βίζα. Σκέφτονται να περάσουν τα σύνορα παράνομα.

Η εκκλησία τους άνοιξε ξανά. Τις μέρες αυτές, μάλιστα ήταν εδώ ο έξαρχος του Πατριαρχείου, ο επίσκοπος Ανδρούσης Αναστάσιος.

«Ίσως τον προλάβετε», μας λέει κάποιος. «Είναι ακόμη εδώ, φιλοξενείται στην παραλία, στο κλειστό από καιρό εξοχικό θέρετρο του Εμβέρ».

Με τον επίσκοπο Ανδρούσης

Σπεύδουμε.

Σε ένα ειδυλλιακό λιμανάκι, δίπλα στη θάλασσα, είναι ένα ακόμη πολυτελέστατο κατάλυμα (από τα διάσπαρτα στις παραλίες και στην ύπαιθρο καταλύματα προς χρήσιν της κομματικής ηγεσίας). Μοντέρνο και άνετο —τελείως διαφορετική αρχιτεκτονική από εκείνη των κατοικιών «προς χρήσιν του λαού». Με πρωτοβουλία τοπικών παραγόντων φιλοξενήθηκε ο έξαρχος του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, υπεύθυνος για τη συγκρότηση της αυτοκέφαλης Ορθόδοξης Αλβανικής Εκκλησίας.

Ο Αναστάσιος, μειλίχιος, μας μιλάει για την περιοδεία του. Θεωρεί ότι η εκκλησία της Αλβανίας οφείλει να είναι αυτοκέφαλη. Οι υπεύθυνοι του κράτους τον έχουν αποδεχθεί. Ο Ραμίζ Αλία τον άκουσε με κατανόηση.

Είναι οι μέρες που ο επίσκοπος περιόδευε στην Αλβανία πασχίζοντας να εντοπίσει τους θύλακες της Ορθοδοξίας. Κινούνταν συνεχώς, είχε επαφές, ιερούργουσε. Είναι εντυπωσιασμένος με τον ενθουσιασμό με τον οποίον υποδέχονταν. Μας μεταφέρει την εμπειρία του:

«Έντεκα η ώρα στο Φιερι, στις 7 Αυγούστου. Πλησιάζω στην πλατεία. Λέω: καμιά διαδήλωση δεν θα γίνεται. Κι όμως: 2-3 χιλιάδες άνθρωποι, συγκεντρωμένοι στην πλατεία, περίμεναν τον επίσκοπο να τους μιλήσει και να κάνει τη θεμελίωση του καινούριου ναού —ο παλιός είχε καταστραφεί εντελώς. Στο Μπεράτι, στο Αργυρόκαστρο, τα ίδια. Όλα αυτά δείχνουν ότι ο κόσμος μπορεί να μην ξέρει, διψάει όμως. Διαισθάνεται ότι στην ορθόδοξη εκκλησία υπάρχει μια ελπίδα, που πρέπει ξανά να φουντώσει».

Με χρόνια θητεία στο ιεραποστολικό έργο στην Αφρική ο επίσκοπος ζει μια καινούρια εμπειρία. Δεν ταυτίζει την ελληνική γλώσσα, την ανάγκη του ελληνισμού για σχολεία, με την ορθοδοξία. Πιστεύει ότι η θρησκεία είναι κάτι ευρύτερο. Γι' αυτό και χαίρεται όταν βασικές τελετές γίνονται στην αλβανική γλώσσα. Από δω προκύπτει —εξηγεί— κι η ανάγκη του αυτοκεφάλου.

Άρτα, κοντά στην Αυλώνα. Με 3.000 Έλληνες. Ο σταυρός επανήλθε στην εκκλησία. Οι κάτοικοι όμως ζητούν να ξανανοίξει και το ελληνικό σχολείο.

Σκεφτόμαστε πόσο διαφορετικά σκεφτόταν, με τον εθνοπατριωτικό χριστιανισμό του ο Πωγωνιανός Δαμασκηνός. Και σε τι περιπέτεια μας ενέπλεξαν οι κορώνες του εκείνες τις μέρες της μαζικής φυγής προς την Ελλάδα πλήθους Αλβανών.

Κακαβιά

Χειμάρρα, Άγιοι Σαράντα, Αργυρόκαστρο. Συνάντηση με μέλη της Ομόνοιας —της οργάνωσης για τα δικαιώματα της ελληνικής μειονότητας. Επίσκεψη στην ελληνόγλωσση εφημερίδα «Λαϊκό Βήμα» του Αργυροκάστρου. Επίσκεψη στο χωριό Δερβιτσάνη —ελληνικό χωριό λίγο πριν από τα σύνορα, όπου είχε μιλήσει στην πρόσφατη επίσκεψή του στην Αλβανία κι ο πρωθυπουργός Κ. Μητσοτάκης. Οι κάτοικοι που συναντήσαμε είχαν έντονα παράπονα. Θεωρούν ότι η ελληνική πολιτική ηγεσία τους κατέκλυσε με υποσχέσεις κι όταν πέρασε την Κακαβιά τους ξέχασε.

Ξεκινάμε και μεις για την Κακαβιά με μια ακαθόριστη αίσθηση κενού. Στο δρόμο πηγαиноέρχονται φορτηγά γεμάτα ανθρώπους. Πολλοί πηγαίνουν για μια απονενομένη έξοδο στην Ελλάδα. Άλλοι που δεν τα κατάφεραν επιστρέφουν. Μια άλλη φορά. Ποιος ξέρει...

Στα σύνορα οι διατυπώσεις είναι συνοπτικές. Αφήνουμε βιαστικά πίσω μας μια κοι-

νωνία σε διάλυση. Μια χώρα τριών εκατομμυρίων κατοίκων, που το παραγωγικό της δυναμικό ή έχει φύγει ή επιθυμεί να φύγει και, πάντως, δεν δουλεύει, όπου ο μέσος όρος ζωής των κατοίκων της είναι τα 28 χρόνια, όπου ο μισός πληθυσμός της χώρας είναι παιδιά μέχρι 15 χρονών, όπου η βιομηχανία δεν παράγει, οι συνεταιρισμοί διαλύονται, οι ιδιώτες δεν έχουν γη να καλλιεργήσουν, όπου απ' το ιδιότυπο σταλινικό καθεστώς γίνονται προσπάθειες να προσγειωθεί στα μαλακά, όπου η εγκληματικότητα μεγαλώνει κι όπου η πολιτεία προσπαθεί να κρατήσει τη συνοχή της προσπαθώντας να εφεύρει ένα εθνικιστικό όραμα για «να συνεχίσει τις μάζες» —με έμφαση ιδιαίτερη στο πρόβλημα των αλβανόφωνων του Κοσσυφοπεδίου, στην προσάρτηση του οποίου αποβλέπει.

Αλβανία, 1991. Μια χώρα όπου κανείς δεν ελπίζει σε τίποτα, κανείς δεν περιμένει τίποτα —εκτός ίσως από τις υποσχέσεις Ιταλών και Γερμανών (και κατά δεύτερο λόγο Ελλήνων) για επενδύσεις και από τη βοήθεια σε τρόφιμα και φάρμακα που θα μοιράζουν δυνάμεις του ιταλικού στρατού (δια τον φόβον των κλοπών) αυτές τις μέρες. Στην Ευρώπη. Μεσούντος του 1991. Μια χώρα του Τρίτου Κόσμου όπου ο καθένας για τον εαυτό του και ο θεός εναντίον όλων...

«Αγωνιζόμαστε για την ελληνική μ

Στη διάρκεια της σύντομης παραμονής μας στους Αγίους Σαράντα, συναντηθήκαμε και μιλήσαμε με δύο δραστήριους εκπροσώπους της ελληνικής μειονότητας και στελέχη της οργάνωσης για τα δικαιώματα των Ελλήνων της Αλβανίας (ΟΜΟΝΟΙΑ: τον *Ανδρέα Ζαρμπαλά*, βουλευτή και πρόεδρο της Ομόνοιας και δημοσιογράφο στο ελληνόγλωσσο «Λαϊκό Βήμα» του Αργυροκάστρου και τον *Βαγγέλη Ζαφειράτη*. Από τα πολύ ενδιαφέροντα που μας είπαν είναι και τα παρακάτω:

● «Τα χρόνια της “κομμουνιστικής δικτατορίας” του Εμβέρ επιβιώναμε με αναγκαστικές ψευδαισθήσεις. Η επίσημη άποψη ή-

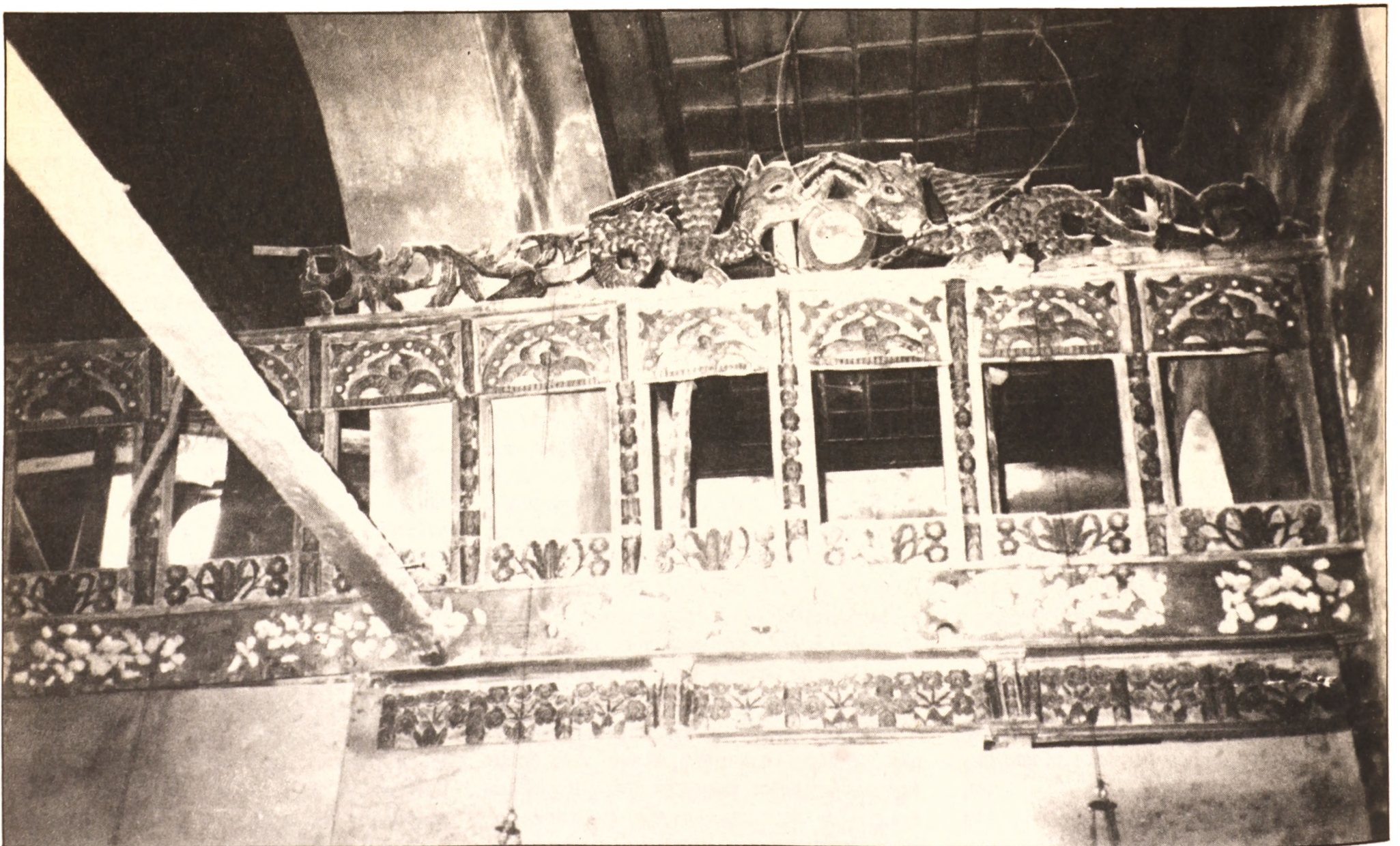
ταν ότι είμαστε ευνοούμενοι του κόμματος και οφείλουμε να χειροκροτούμε. Κι όμως: την ίδια περίοδο δεν επιτρεπόταν να έχουμε σχολεία, γλώσσα, ιστορία, εκδηλώσεις. Ακόμη κι αν τολμούσες να προτάξεις την ελληνική σου εθνικότητα δημόσια σε περίμενε η φυλακή. Αναγκαζόμασταν να ζούμε μια σχιζοφρένεια: αλλιώς να συμπεριφερόμαστε προς την κοινωνία κι αλλιώς προς τον κλειστό θύλακα της οικογένειας. Δημόσια θεωρούμασταν μειονοτικοί, στον ιδιωτικό μας χώρο, όμως, νιώθαμε Έλληνες. Χωρίς να έχει δηλωθεί, επίσημη πολιτική ήταν η αφομοίωση —ο αφανισμός. Άλλαζαν τα ονόματα των πόλεων, έδιναν ονόματα στα παιδιά από επίσημη κομματική λίστα...».

● «Η ΟΜΟΝΟΙΑ γεννήθηκε από την ανάγκη της μειονότητας να προασπίσει την υπόστασή της. Αν και στην αντίσταση οι Έλληνες είχαν ταυτισθεί με το κόμμα, γρήγορα πήραν τις αποστάσεις τους. Ό,τι πίστεψαν αποδείχθηκε φενάκη, οι ελπίδες ξέφτισαν γρήγορα... Η ανάγκη αυτοοργάνωσης της μειονότητας που υπέβασκε στο πλαίσιο του κόμματος, με την καθιέρωση του πολυκομματισμού οδήγησε στην δημιουργία της ΟΜΟΝΟΙΑΣ σαν κάτι αυτονόητο».

● «Οι επιδιώξεις της ΟΜΟΝΟΙΑΣ είναι συγκεκριμένες και αφορούν απτά προβλήματα:

— **Σχολεία.** Σύμφωνα με τις επιταγές του Συντάγματος και των διεθνών συμβάσεων

Η κορύφωση στο τέμπλο της εκκλησίας της Παναγίας στην Δερβίτσανη. Θαυμάσια δείγματα ηπειρωτικής γλυπτικής σε ξύλο: τα κάτω τμήματα είναι όλα κατεστραμμένα και έχουν τοποθετηθεί μεγάλα σανιδώματα.

διασταυρώνουμε πολιτισμούς,

ταυτότητα,

ζητούμε να έχουμε δικαίωμα τα δέκα πρώτα χρόνια της βασικής εκπαίδευσης να διδάσκόμαστε τη γλώσσα μας. Σήμερα τα ελληνικά διδάσκονται μόνο στις τέσσερις πρώτες τάξεις και μόνο στα αμιγώς ελληνικά χωριά. Η ΟΜΟΝΟΙΑ διεκδικεί τη λειτουργία σχολείων όπου συμπληρώνεται ο αριθμός των μαθητών, ακόμη και σε περιοχές που βρίσκονται έξω από τα όρια της μειονοτικής περιοχής. Όμως, κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει ούτε καν σε παραδοσιακά ελληνικές περιοχές. Στο Δέλβινο, π.χ., το ελληνικό σχολείο έχει κλείσει από το 1967 μολονότι λειτουργούσε από το 1532, το Αργυροκάστρο δεν έχει ελληνικό σχολείο.

Στις κατηγορίες που διάφοροι κύκλοι μας προσάπτουν, για σωβινισμό, απαντάμε ευθέως: Διασταυρώνουμε πολιτισμούς, όχι σπαθιά. Και, επιτέλους, διεκδικούμε ένα βασικό δικαίωμα: να διδάσκονται τα παιδιά μας τη γλώσσα που μιλούν.

Αυτή τη στιγμή, στην Ελλάδα, γίνονται διαπραγματεύσεις να ανοίξει αλβανικό σχολείο στην Αθήνα για τους φυγάδες. Αντίθετα, οι Έλληνες της Αλβανίας είναι εγκαταλελειμμένοι στη μοίρα τους.

— **Γνώση της ελληνικής ιστορίας.** Είναι δίκαιο και σύμφωνο με τα βασικά δικαιώματα του ανθρώπου τα παιδιά της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας να μαθαίνουν μόνο την αλβανική ιστορία; Ζητάμε στα διδακτικά βιβλία να συμπεριληφθεί εκτενές κεφάλαιο για την ιστορία της Ελλάδας. Είναι θέμα αυτοσυνειδήσης.

— **Επαφές με τον εθνικό κορμό.** Για 50 χρόνια οι φρουροί του Εμβέρ Χότζα είχαν κλείσει τα σύνορα με ηλεκτροφόρα σύρματα. Αυτά τα σύρματα που σήμερα έχουν γίνει περιφράξεις στους κήπους των σπιτιών. Όταν όμως συνέβη αυτό, όταν τα σύνορα άνοιξαν, η Ελλάδα έκλεισε το δρόμο. Αποτέλεσμα: ένας Έλληνας της Αλβανίας για να πάει στην Ελλάδα χρειάζεται διαβατήριο. Γρήγορα μπορεί να το βγάλει από το αλβα-

νικό κράτος. Όμως η ελληνική θεώρηση, που δίνεται από την ελληνική πρεσβεία στα σύνορα, αργεί —ή δεν γίνεται ποτέ. Για να πάρει κάποιος βίζα πρέπει να περιμένει μήνες έξω από την πόρτα της πρεσβείας. Ένας συνηθισμένος πολίτης, για την περιβόητη βίζα μπορεί να ξοδέψει μια περιουσία —ως και 60.000 λέκ.

Ζητούμε από την ελληνική πρεσβεία να παίρνουμε θεώρηση στη διάβαση των συνόρων —με την επίδειξη του διαβατηρίου μας, στο οποίο αναγράφεται η ελληνική μας εθνικότητα. Καταλαβαίνουμε το φόβο της ελληνικής πλευράς μήπως και αδειάσει ο τόπος από το ελληνικό στοιχείο. Δεν πρόκειται κάτι τέτοιο να συμβεί. Αγαπάμε τον τόπο μας κι ό,τι κρατήσαμε ως τώρα δεν θα το αφήσουμε σήμερα που οι συνθήκες άλλαξαν. Επιπλέον, τα διαφορετικά οικονομικά επίπεδα συνηγορούν στην προσωρινή εγκατάσταση: τα χρήματα που κερδίζουν οι Βορειοηπειρώτες στην Ελλάδα δεν τους αρκούν για μια αξιοπρεπή διαβίωση εκεί· αντιθέτως μπορούν να βελτιώσουν πολύ τα πράγματα εδώ.

Και μια ακόμα πτυχή του προβλήματος: γνωρίζει η ελληνική κυβέρνηση ότι πολλοί Βορειοηπειρώτες (και Αλβανοί) προτιμούν να μείνουν στην Ελλάδα παράνομα γιατί ξέρουν ότι αν επιστρέψουν στην Αλβανία δύσκολα θα πάρουν βίζα;».

● «Η ΟΜΟΝΟΙΑ δεν έχει κομματική απόχρωση. Υποστηρίζει το εθνικό θέμα της ελληνικής μειονότητας. Έχει επαφές με τα ελληνικά κόμματα, τηρεί όμως τις ίδιες αποστάσεις με όλα».

● «Ένα από τα πρώτα θέματα έχει σχέση με την ελεύθερη άσκηση της θρησκευτικής πίστης. Διεκδικούμε για λογαριασμό μας τη δυνατότητα να μετέχουμε στις τελετές της ορθόδοξης χριστιανικής θρησκείας. Ζητούμε να αποκατασταθούν οι εκκλησίες που είχαν αλλάξει χρήση τα χρόνια του Εμβέρ Χότζα. Ως πρώτο βήμα, έχουμε φτιάξει καταστάσεις με τις εκκλησίες που υπάρχουν στο αλβανικό έδαφος.

Λίγο καιρό πριν, ήλθε στην Αλβανία ο πατριαρχικός εξάρχος (ο επίσκοπος Ανδρούσης Αναστάσιος) και ξεκίνησε προσπάθειες για την δημιουργία αυτοκέφαλής ορθόδοξης αλβανικής εκκλησίας. Στηρίζουμε τον εξάρχο και τις θέσεις του».

● «Η ελληνική μειονότητα εκπροσωπείται από το ελληνόγλωσσο "Λαϊκό Βήμα" του Αργυροκάστρου. Το πρώτο φύλλο κυκλοφόρησε στις 25 Μαΐου 1945 και δεν έχει ως τώρα σταματήσει (σ.σ. ωστόσο, στο φύλλο της 18.8.91, η διεύθυνση της εφημερίδας ειδοποιεί ότι θα διακοπεί η έκδοσή της για έναν περίπου μήνα «από εμπόδιο που μας προκαλεί το Τυπογραφείο Αργυροκάστρου»). Ήταν όργανο του Δημοκρατικού Μετώπου για την ελληνική μειονότητα της επαρχίας Αργυροκάστρου. Αν και περνούσε από τις σελίδες της η γραμμή του Κ.Κ., το ότι γραφόταν στα ελληνικά και το ότι περιείχε μηνύματα για τους Έλληνες (λαογραφικές μελέτες, ποίηση, χείμενα που καθρέφτιζαν την ελληνική ταυτότητα) ήταν ήδη σημαντική συμβολή. Το "Λαϊκό Βήμα", σε δύσκολα χρόνια, υπήρξε η ψυχή της μειονότητας».

«ι σπαθιά»

ΓΙΑ ΤΗΝ «ΤΡΩΘΕΙΣΑ ΤΙΜΗ»

● Επιστολή μοναχού από το Άγιο Όρος που δημοσιεύτηκε στο τχ. 472 της 9 Αυγούστου. Ξεσήκωσε την θύελλα. Από τον Έμπο πληροφορηθήκαμε και μεις την επίσκεψη εισαγγελέων από την Θεσσαλονίκη στο Άγιο Όρος και την έναρξη μίας διαδικασίας η οποία προμηνύεται μακροχρόνια. Κάποια στιγμή έφτασαν στα γραφεία μας και δύο επιστολές:

α) Του ηγουμένου της Μονής Βατοπαιδίου Εφραίμ, και β) Του άμεσα θιγόμενου τέως διοικητή του Αγίου Όρους κ. Κ. Λούλη. Τις δημοστεύουμε στη συνέχεια.

● Η επιστολή του ηγουμένου Εφραίμ:

Στο υπ' αριθμ. 471/9.8.1991 τεύχος του περιοδικού σας, δημοσιεύσατε επιστολή με την υπογραφή «Καυσοκαλυβίτης» η οποία γέμει, ως μη ώφειλε, όχι απλώς ανακριβειών, αλλά κακόβουλων συκοφαντιών που προκάλεσε στην αδελφότητά μας θλίψη, πικρία αλλά και πλείστα όσα ερωτηματικά για τους σκοπούς τους οποίους εξυπηρετεί.

Και όσον μεν αφορά το χειμαζόμενο Οικουμενικό Πατριαρχείο και τον πρώην Διοικητή του Αγίου Όρους κ. Κωσταντίνο Λούλη, πιστεύουμε ότι σ' αυτούς ανήκει το δικαίωμα

να ανατρέφουν τα ασύστολα ψεύδη.

Όσον δε αφορά την αδελφότητά μας, πλήρεις χριστιανικής αγάπης και ανεκτικότητας, έχουμε να σας απαντήσουμε τα εξής, τα οποία ελπίζουμε, ότι αφού, ως ο επιστολογράφος σας λέγει, αγωνιζέσθε «υπέρ της αληθείας και του δικαίου» θα δημοσιεύσετε.

1. Είναι τοις πάσι γνωστό τουλάχιστον στο Άγιο Όρος ότι η Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, μέχρι το έτος 1987 έφθινε συνεχώς, σ' αυτήν δε εγκαταβίωναν οκτώ γέροντες Μοναχοί. Και τόσον το Οικουμενικό Πατριαρχείο, όσο και η Ιερά Κοινότητα επροβληματιζόντο για την επάνδρωση της μεγάλης και ιστορικής αυτής Μονής. Από το έτος αυτό η Γερωντική Ιερά Σύναξη προσεκάλεσε τους μοναχούς της συνοδίας του Γέροντος Ιωσήφ —Μοναχούς νέους και μορφωμένους— οι οποίοι επάνδρωσαν τη Μονή. Κακόβουλα στοιχεία όμως συκοφαντούντα τη νέα συνοδία έπεισαν τους παλιούς πατέρες να μετατρέψουν την προηγούμενη αγάπη τους σε αντιδικία και άρχισε μία άνευ προηγουμένου πολεμική εναντίον της νέας συνοδίας.

2. Μετά, πράγματι, την ανάληψη της πολιτικής διοικήσεως από τον κ. Κων/νον Λούλη, Άρχοντα Έξαρχον του Οικουμενικού Πατριαρχείου, ευλαβικό προσκυνητή του Αγίου Όρους και ευεργέτη του, έφθασε στην Ιερά Μονή μας, για πολλοστή φορά, Έξαρχια του Οικουμενικού Θρόνου και κρίνασα, απεφάσισε την έκπτωση των εναπομεινάντων παλαιών Προϊσταμένων της Μονής, την επάνδρωση και αναζωογόνησή της. Σήμερα, όλοι οι παλαιοί Γέροντες, πλην ενός οικειοθελώς αποχωρήσαντος, διαμένουν στη Μονή, διατηρούντες το ιδιόρρυθμο σύστημα υπό το οποίο ζούσαν, απολαμβάνοντας της ίδιας μεταχειρίσεως και αντιμετωπίσεως με τους άλλους αδελφούς, έτι δε περισσότερο εφ' όσον είναι γέροντες και ανίκανοι προς εργασίαν. Κυρίως δε

δέχονται τις υλικές φροντίδες και τιμές από όλους εμάς τους νεωτέρους τους.

3. Η Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου από τις 16/29.4.90 ανεκηρύχθη Κοινοβιακή —παρουσία εκπροσώπων του Σεπτού Οικουμενικού Πατριαρχείου, της Ιεράς Κοινότητος, της Ελληνικής Πολιτείας, της Εκκλησίας της Ελλάδος και άλλων Ορθοδόξων Εκκλησιών— έχει 45 Μοναχούς από τους οποίους οι πλείστοι είναι κάτω των 40 ετών μεταξύ των οποίων πολλοί επιστήμονες, που πράγματι ανέσκαψαν τα θησαυροφυλάκια, τις αποθήκες και τα υπόγεια, όπου ανεκάλυψαν θησαυρούς αμύθητης αξίας (εικόνες - άμφια - ιερά σκεύη), ατάκτως ερριμένα που σάπιζαν και καταστρέφονταν. Αυτούς τους θησαυρούς, με πολλή καθημερινή εργασία καταγράφουν, αναστηλώνουν και αποκαθιστούν, τοποθετώντας σε αίθουσες, μουσεία και βιβλιοθήκες που συνεχώς δημιουργούνται, διά της επισκευής των παλαιών εγκαταλελειμένων κτιρίων. Ουδέν αντικείμενο εξήχθη ή εδωρήθη εις οιονδήποτε και με οδύνη πραγματική, καλούμε και τον «Καυσοκαλυβίτην» και οποιονδήποτε άλλον να καταγγείλει συγκεκριμένα γεγονότα, άλλως να ανακαλέσει την φοβερή συκοφαντία που δολίως εξετόξευσε εναντίον μας. Και βεβαίως ούτε «χρυσά» ούτε θησαυροί αποτιμητοί εις χρήμα «εξωρύχθησαν».

4. Σήμερα το Μοναστήρι μας αποτελεί κυφύλη δραστηριότητας και δημιουργικής εργασίας. Οι αγροί του καλλιεργούνται εις τρόπον ώστε από πλευράς αγροτικών και κηπευτικών προϊόντων να είμαστε σχεδόν αυτάρχεις, νέο μουσείο κατασκευάζεται, τα χιλιάδες βιβλία ταξινομήθηκαν και καταγράφονται αναμένοντας την μετατροπή νέων αιθουσών σε βιβλιοθήκες για να τοποθετηθούν, τα εντός της Μονής κτίρια επισκευάζονται, δημιουργούνται δε μηχανουργείο, πριονιστήριο, ξυλουργείο και σύγχρονο ελαιοτριβείο, με την προσωπική εργασία των αδελφών και τη συνδρομή κοσμικών εργατών που

βρίσκουν εργασία κοντά μας.

Λαμβάνοντας όμως γνώση του δημοσιεύματός σας, η θλίψη μας εγγιγαντώθη αφού αντί της αναγνωρίσεως του έργου μας που είναι διαπιστώσιμο διά γυμνού οφθαλμού —όξον και χολήν κακόβουλοι συνάνθρωποι μας επιφυλάσσουν και το περιοδικό σας ακρίτως και χωρίς διασταύρωση των καταγγελιών, σπεύδει να δημοσιεύσει.

Περαίνοντες, επαναλαμβάνουμε τη βεβαιότητά μας, ότι θα δημοσιεύσετε, ως χρέος δημοσιογραφικό, την απάντησή μας αυτή, και σας απευθύνουμε πρόσκληση, ερχόμενος στην Ιερά Μονή μας να διαπιστώσετε ιδίοις όμμασιν τα φοβερά ψεύδη τα οποία, διά της δημοσιεύσεως της επιστολής υιοθετήσατε.

Ο Καθηγούμενος της Ιεράς και Σεβασμίας Μεγίστης Μονής του Βατοπαιδίου.

Άρχιμανδρίτης Έφραίμ
καί οί σύν έμοί έν Χω
άδελφοί.

● Η επιστολή του Κ. Λούλη:

Κύριε Διευθυντά,
Στο περιοδικό σας (τεύχος 472 της Παρασκευής 9 Αυγούστου 1991) δημοσιεύσατε ανώνυμο λιβελλογράφημα ενός «ελαχίστου των μοναχών Καυσοκαλυβίτη».

Αποκρούω πλήρως το περιεχόμενό του και λυπούμαι βαθύτατα που υιοθετήσατε τέτοιο κείμενο ιταμό εναντίον του Πρωθυπουργού, της Ιεράς Κοινότητος του Αγίου Όρους, Επισκόπων του Οικουμενικού Πατριαρχείου, αξιωματικών του Λιμενικού Σώματος και εμού προσωπικά.

Διερωτάσθε στο προτασόμενο του λιβελλογραφήματος σχόλιο αν ερευνήσε κανείς τα καταγγελλόμενα.

Καθ' όσον με αφορά θα προκαλέσω πάσα έρευνα για να λάμψει η αλήθεια.

Σεις, όμως, δεν έπρεπε, άραγε, από δημοσιογραφικό καθήκον να ερευνήσετε;

Αμφιβάλλω αν είναι πλέον δυνατόν να αποκατασταθεί από τις στήλες του περιοδικού σας η

ανενδοίαστα τρωθείσα τιμή και ιδιόληψή μου.

Τον λόγον θα έχει πλέον η δικαιοσύνη.

Προκαλούμενος όμως από το δημοσίευμα δεν αντέχω στον πειρασμό να μην σας πληροφορήσω (παρά τις αρχές μου να μη δημοσιοποιώ την προσφορά μου στα κοινά) ότι όχι μόνον αποποιήθηκα τους μισθούς μου (4.500.000) ως Διοικητού υπέρ του Αγίου Όρους αλλά και εξ ιδίων κατέβαλα (δραχμές 92.000.000 χωρίς διαδικασίες φοροαπαλλαγής) για να συμπληρώσω την κρατική χορηγία υπέρ Αγίου Όρους.

Κωνσταντίνος Λούλης
Τέως Διοικητής Αγίου Όρους
Βόλος

ΠΑΡΗΓΟΡΙΑ Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ

● Γραμμική η επικοινωνία του περιοδικού, ως φαίνεται, με το Άγιον Όρος:

Άγαπητό ΝΔΠ,
Χαίρομαι ιδιαίτερα για την ευαισθησία σου στο θέμα της γλώσσας. Ξεχωρίζω το σημείωμά σου «ΟΝΙ ΣΤΗΝ ΙΣΟΠΕΔΩΣΗ» στο τεύχος της 12-7-91 όπου, σύν τοις άλλοις, επαναλαμβάνεις παλιότερες εϋστοχες απόψεις σου.

Θά είναι νομίζω πολύ ενδιαφέρον αν ακουστούν από τις στήλες σου απόψεις σοβαρών ανθρώπων. Καί βέβαια ή διδασκαλία των Αρχαίων Έλληνικών έχει βαρύνουσα σημασία για τό όλο θέμα. Τόν κ. Δ. Μάρωνίτη καί τόν κ. Φ. Κακριδή τούς ξέρουμε. Βρίσκονται ακόμη στή δεκαετία του '60. Έξ άλλου είναι βέβαιο ότι μετά διάφορα παγιωμένα καί αντιλόγια σύνδρομα θ' αποκλείσουμε συγγραφείς σάν τόν Παπαδιαμάντη, τόν Ροΐδη καί κάποιον Καβάφη.

Έχω λοιπόν νά σου προτείνω τρεις δασκάλους: Τόν Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλο, τόν κουμπάρο του Κ. Γανωτή καί τόν Σ. Ζουμπουλάκη. Θά ακούσουμε ενδιαφέρουσες καί —κυρίως— συγκεκριμένες απόψεις. Άλλωστε κατά τόν Παπαδιαμάντη «ένθα γενικότης έχει έπι-

πολαιότης» αν θυμούμαι καλά, καί αν ό σχολαστικότετος έκεινος Ν.Δ.Τ. συμφωνεί έπ' αυτού.

Σήμερα πού είμαστε σχεδόν εξόριστοι στον ίδιο μας τόν τόπο ή έπαφή μέ τή γλώσσα μας είναι μιά μεγάλη παρηγοριά.

Κάπως έτσι έγραφε ό Dante όταν εξορίστηκε από τήν άγαπημένη του Φλωρεντία. Μέσα στην πανευρωπαϊκή εύφορία καί λαμβάνοντας ύπ' όφιν ότι οι πολιτισμοί αλλάζουν όχι μέ τήν έπιβολή θρησκείας όσο μέ τήν τεχνολογία (Toynbee), ή άγω-

νία για τά έλληνικά είναι κάτι πολύτιμο.

Στοιχηματίζω ότι θά ακούσουμε σοβαρά πράματα. Περιμένω.

Κοσμάς Μοναχός

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ

ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΣΤΙΓΜΗ!

Η ΚΑΛΥΤΕΡΗ
ΕΠΙΛΟΓΗ
ΛΗΜΜΑΤΩΝ
ΣΕ 850
ΣΕΛΙΔΕΣ

ΑΠΟ
ΤΗ ΜΟΝΙΜΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΜΕΛΕΤΗΣ
ΤΗΣ
Ν.Ε. ΓΛΩΣΣΑΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΟ

ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΠΟΥ ΔΕ ΘΑ ΒΡΕΙΤΕ ΣΕ ΑΛΛΑ ΛΕΞΙΚΑ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

ΝΙΚΗΤΑΡΑ 3, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 3638362 - 3645236 • ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, ΑΘΗΝΑ

ΚΕΝΤΡΟ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ & ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΠΟΠΤΕΥΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ:
NEW YORK COLLEGE

**ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΑΚΟΙΝΩΝΕΙ
ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΣΤΑ ΤΜΗΜΑΤΑ:**

1. ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

(Μονοετής φοίτηση)

- ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ • ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ • ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ
- ΔΡΑΜΑΤΟΛΟΓΙΑ • ΕΚΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗ • ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ
- ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ • ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑΣ • ΠΑΙΔΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ • ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΙΑ

2. ΣΕΝΑΡΙΟΥ

(Μονοετής φοίτηση)

- ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ • ΣΕΝΑΡΙΟ (Στοιχεία, Τεχνικές δόμησης)
- ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ
- ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΡΧ. ΕΛΛ. ΚΩΜΩΔΙΑΣ, ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ
- ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ • ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ
- ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛ. ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ • ΣΧΕΣΗ ΣΕΝΑΡΙΟΥ ΠΡΟΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ή ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ • ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ (Έρευνα - Δόμηση).

3. ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

(Μονοετής φοίτηση)

- ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ • ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ
- ΔΡΑΜΑΤΟΥΡΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ • ΑΝΑΛΥΣΗ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ
- ΘΕΩΡΙΑ ΘΕΑΤΡΙΚΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ • ΚΙΝΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ • ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ (ΟΡΓΑΝΩΣΗ - ΕΚΤΕΛΕΣΗ) • ΚΟΥΚΛΟΘΕΑΤΡΟ • ΘΕΑΤΡΟ ΣΚΙΩΝ.

Πρόκειται για αυτοτελείς κύκλους σπουδών που απευθύνονται σε άτομα που ειδικεύονται στο χώρο του θεάτρου ή του κινηματογράφου καθώς και σε εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων.

Παρέχεται Βεβαίωση σπουδών του NEW YORK COLLEGE - S.C.E.

Το ΚΕΝΤΡΟ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ βρίσκεται στον δεύτερο χρόνο της λειτουργίας του και έχει ήδη συνεργασθεί με επώνυμα και καταξιωμένα πρόσωπα του χώρου της τέχνης όπως τους:

Ι. ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗ Θεατρ. Συγγραφέα - Σεναριογράφο
Π. ΜΑΡΚΑΡΗ Θεατρικό Συγγραφέα,
Ε. ΒΑΡΟΠΟΥΛΟΥ Κριτικό Θεάτρου,
Μ. ΚΥΝΗΓΟΥ - ΦΛΑΜΠΟΥΡΑ Χορογράφο,
Π. ΜΑΥΡΟΜΟΥΣΤΑΚΟ Ph. D. Θεατρολογίας,

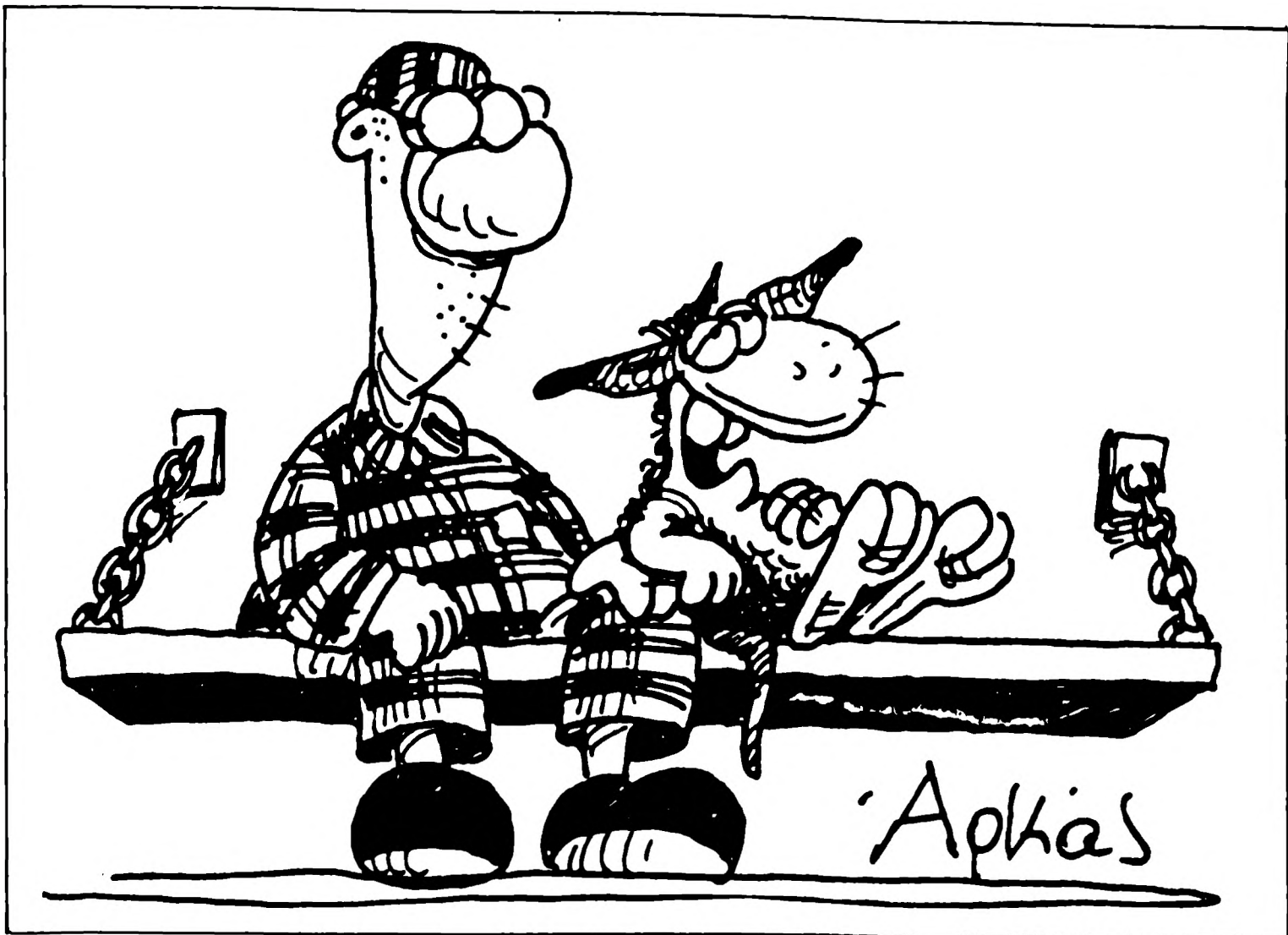
Δ. ΚΑΓΓΕΛΑΡΗ Θεατρολόγο - Κριτικό Θεάτρου,
Β. ΑΡΔΙΤΗ Σκηνοθέτη - Θεατρολόγο
Σ. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗ Σκηνοθέτη Κιν/φου
Ρ. ΣΕΙΡΑΔΑΚΗ Ψυχολόγο
Α. ΠΑΡΟΥΣΗ Κουκλοθέατρο

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ - ΕΓΓΡΑΦΕΣ:

ΧΑΛΚΟΚΟΝΔΥΛΗ 9, 2ος ΟΡΟΦΟΣ, ΠΛ. ΚΑΝΙΓΤΟΣ, ΤΗΛ. 3617073, 3645301, 3645294.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Ν.Δ. ΤΗΣ 9/10/35

Ο εκσυγχρονισμός του ελληνικού κινηματογράφου ήδη δρομολογήθηκε. Στο φετινό φεστιβάλ κινηματογράφου της Θεσσαλονίκης, σύμφωνα με τον νέο κανονισμό, ουδείς θα μπορεί να εισέρχεται αν δεν είναι ευπρεπώς ενδεδυμένος, αν δηλαδή δεν φοράει κουστούμι και γραβάτα. Μήπως ένα πνευματικό, καλλιτεχνικό πολιτιστικό γεγονός όπως η κινηματογραφική έκφραση παραδίνεται —αμαχητί;— στους γιάπες και στους «κυριλέ» κήνσορες του δημιουργικού δικαιώματος στη διαφορά; Στο μεταξύ ένας ζωντανός θύλακας επικοινωνίας όπως το φεστιβάλ εγκαταλείπεται στη ρηχότητα και την κενότητα των κοσμικών και των συμπλεγματικών απέναντι στην αστραφτερή «γοητεία» της πιο ισοπεδωμένης (πλην... ευρωπαϊκής) πραγματικότητας.

ΚΟΜΙΚΣ

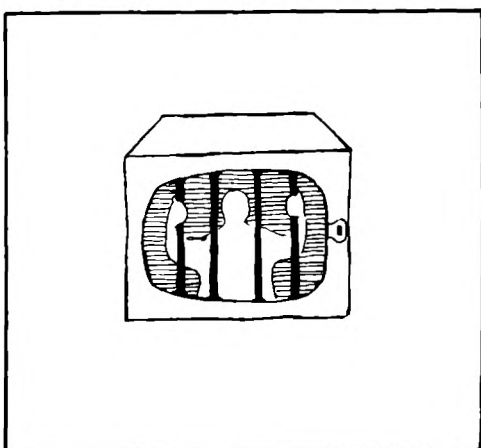
Η ΥΨΗΛΗ ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΑΠΕΛΠΙΣΙΑΣ

Αν ψάχνετε να βρείτε διατυπωμένες όλες τις επιμέρους δυσφορίες στην ύπατη απόγνωση βυθιστείτε στα κόμικς του Αρκά. Ο Πέτρος Μαρτινίδης προσεγγίζει τον Έλληνα εξπέρ του καγχασμού συγκρίνοντάς τον με έναν εξ' αγχιστείας συγγενή του: τον Schulz του Τσάρλυ Μπράουν και του Σνούπνυ. (σελ. 54-57)

ΓΡΑΦΟΥΝ:

Μ.Φ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ
ΗΛ. ΚΑΝΕΛΛΗΣ
ΑΛ. ΚΟΣΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ
Θ. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ
Π. ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ
Τ. ΜΕΝΔΡΑΚΟΣ
Η.Χ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΡ. ΤΣΑΝΑΚΑΣ
Δ. ΦΙΛΙΠΠΗΣ
Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ
ΑΝΤ. ΦΡΑΝΤΖΗ

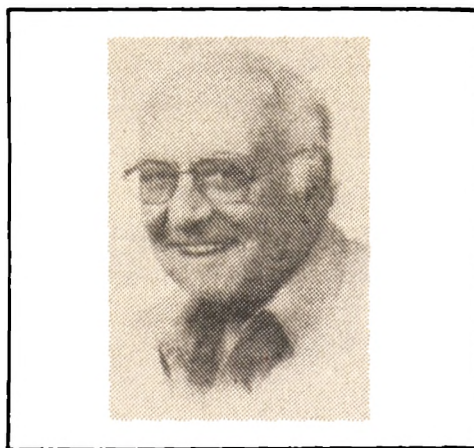
ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Ένας νόμος της ιταλικής Βουλής βάζει φραγμό στα επεκτατικά σχέδια των Μπερλουσκόνι - Ανιέλι (που δεν επιτρέπεται πια να κατέχουν περισσότερα από τρία κανάλια). Γράφει ο Δημήτρης Φιλίππης.

ΣΕΛ. 58-59

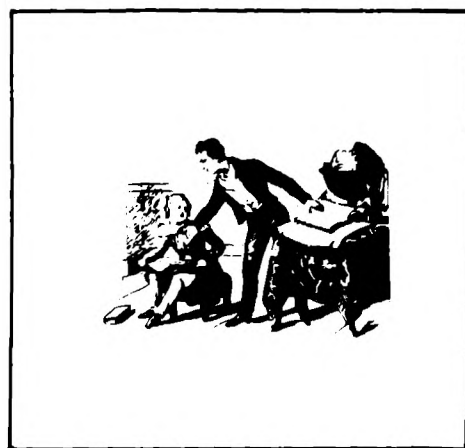
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

Πέθανε τις μέρες που πέρασαν ο Αλέκος Σακελλάριος. Ένας ιδιότυπος διασκεδαστής, σαρξ εκ της σαρκός του Νεοέλληνα που παρατήρησε και ανέδειξε τα κωμικά στοιχεία της καθημερινότητάς του αλλά ποτέ δεν τα χλεύασε. Γράφει ο Ηλίας Κανέλλης.

ΣΕΛ. 52-53

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ

«Και το τραίνο πήγαινε τόσο αργά ώστε να μπορεί να σηκώσει όλες τις μνήμες, δημιουργώντας την ελπίδα ότι μπορεί και να μην έφτανες ποτέ». Ο λογοτέχνης Αλέξανδρος Κοσματόπουλος περιγράφει ένα ταξίδι στην Αλεξανδρούπολη.

ΣΕΛ. 65

Σαλάμ Αλέκουμ

Την Πέμπτη, 29 Αυγούστου, πέθανε ο Αλέκος Σακελλάριος σε ηλικία 78 χρονών. Χιουμορίστας απaráμιλλος χαρακτήρισε μία ολόκληρη εποχή.

του Ηλία Κανέλλη

Ο Αλέκος Σακελλάριος ήταν αναμφίβολα ένας προικισμένος άνθρωπος ανάμεσα στους άλλους. Δεν υπήρξε προφήτης, άνθρωπος που ήθελε να αλλάξει τον κόσμο, δεν καθοδήγησε κανέναν και δεν το θέλησε ποτέ. Αντίθετα, υπήρξε ένας ιδιότυπος διασκεδαστής, σαρξ εκ της σαρκός του Νεοέλληνα, που παρατήρησε με συνέπεια και διεισδυτικότητα την κοινωνική του ζωή, τις συνήθειές του, τις αξίες του. Τις παρατήρησε, ανέδειξε μέσα από αυτές τα κωμικά

στοιχεία που χρησιμοποίησε, ποτέ ωστόσο δεν τις χλεύασε.

Από το θέατρο στο τραγούδι, από τη δημοσιογραφία στον κινηματογράφο ο Σακελλάριος δεν κούνησε ούτε στιγμή από αυτήν την απaráγκλιτη θέση του. Ό,τι έκανε κινήθηκε σε αυτό το πλαίσιο.

Δεν τον απασχόλησαν ποτέ οι απόψεις και οι θεωρίες για την αισθητική. Τα έντεχνα στοιχεία στους στίχους των τραγουδιών του ήταν η ρίμα και ο ρυθμός, στη δημοσιο-

γραφία το πλούσιο σε λέξεις και σε σχήματα λόγου κείμενο, στο θέατρο η απόδοση με χαρακτηριστικούς τρόπους της ιδιολέκτου των κοινωνικών ομάδων που εκπροσωπούσαν οι ήρωές του. Στον κινηματογράφο, τέλος, του αρκούσε η ορθογραφία της αφήγησης όπως είχε παγιωθεί μέσα από την πορεία του κινηματογράφου ως κώδικας — μια ορθογραφία που, άλλωστε, τη γνώριζαν καλά οι συνεργάτες του, οι τεχνικοί. Όσο για τα υπόλοιπα στοιχεία της σύνθεσης, δεν ήταν τίποτε άλλο παρά μεταφορά στην οθόνη της θεατρικής του πρόζας.

Τους ανθρώπινους τύπους που κατασκεύαζε τους είχε ζήσει. Τις γειτονιές της Αθήνας που φωτογράφιζε τις είχε περπατήσει. Τα ήθη που διακωμωδούσε ήταν εκείνα που τον συνέιχαν. Ηθογράφος μιας καθημερινότητας που εξελισσόταν, ευτύχησε να την αποδώσει στη διάρκεια της — από τα πρώτα χρόνια μετά τον πόλεμο μέχρι σχεδόν τις μέρες μας. Αν η κοινωνική τάξη των μικροαστών, όπως διαμορφωνόταν με τα χρόνια στην ελληνική πρωτεύουσα, δεν είχε να προτάξει καμιά εποποιία, γιατί ο Σακελλάριος να καταγράψει κάτι διαφορετικό;

Ευτύχησε να κάνει ταινίες την εποχή που, στον ελληνικό κινηματογράφο, οι ηθοποιοί έπαιζαν τον εαυτό τους. Δεν κόπιασε να ανακαλύψει τύπους, τους είχε έτοιμους: ο Λογοθετίδης, η Βασιλειάδου, ο Παπαγιαννόπουλος, η Βουγιουκλάκη, ως κι η Ρένα Βλαχοπούλου ερμήνευαν στερεότυπους ρόλους. Πέρα από την ερμηνευτική τους γκάμα δεν υπήρχε παρά η διεισδυτική παρατηρητικότητά του. Απλά πράγματα. Όπως απλή είναι κατά βάθος η ζωή και τις

Η Ρένα Βλαχοπούλου στην ταινία του Αλέκου Σακελλάριου «Η Ρένα είναι οφσαينت» (1972)

ΤΑΚΗΣ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: ΕΝΑΣ ΧΡΟΝΟΣ

Στις 22 Σεπτεμβρίου 1990, πέθανε στη Θεσσαλονίκη, νέος εισέτι και απολύτως λησμονημένος, ο σκηνοθέτης Τάκης Κανελλόπουλος.

Όταν στις αρχές της δεκαετίας του '60 εισέβαλε στο εγχώριο κινηματογραφικό στερέωμα με το ντοκυμανταίρ *Μακεδονικός Γάμος*, οι λιγοστοί τότε λάτρες του σινεμά ένωσαν να τους διαπερνά κάτι όπως το ρίγος της πρώτης εποχής του βωβού σοβιετικού κινηματογράφου. Ακολούθησαν *Η Εκδρομή* και ο αντιηρωικός (και απομυθοποιών το έπος της Αλβανίας) *Ουρανός*.

Το πλατύ μακεδονικό τοπίο, τα πλατέα και αργά πλάνα δημιουργήσαν φανατικούς θαυμαστές —ενώ προανήγγειλαν, ερήμην του, την μελλοντική εμφάνιση του Αγγελόπουλου.

Ο Τάκης Κανελλόπουλος, σφηνωμένος στο πιο άσχημο παιχνίδι της προσωπικής του μοίρας, συνέχισε... Κάποτε, ο εξώστης τον αποδοχίμασε.

Διήλθε το υπόλοιπο του (σύντομου) βίου του σε δυο κα-

ρέκλες: μερικά χρόνια στο παλιό ζαχαροπλαστείο του «Φλόκα», στην Αγίας Σοφίας, και (όταν εκείνο έκλεισε, για να μεταβληθεί στην τυπική νεοελληνική μπουτίκ) στο παραλιακό «Ντορέ».

Καπνίζοντας αμέτρητα τσιγάρα και πίνοντας συνεχώς καφέδες, γράφοντας σενάρια και (στο τέλος) δεκάδες διηγήματα, ατενίζοντας μέσω του Θερμαϊκού τα παρελθόντα και τα επέκεινα, φάχνοντας εναγωνίως για τη ματιά ενός φίλου, είχε έναν αιφνίδιο και οριστικό θάνατο.

Το Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης, το οποίο υπήρξε η δόξα και η εστία του Κανελλόπουλου, ας μην τον ξεχάσει.

Η.Χ. Παπαδημητρακόπουλος

Τρεις ανέκδοτες φωτογραφίες του Τάκη Κανελλόπουλου, από τον Ηλία Χ. Παπαδημητρακόπουλο (Καβάλα, 1962).

πιο πολλές φορές κι η τέχνη.

Υπάρχει, τα τελευταία χρόνια, μια αρκετά διαδεδομένη άποψη στο χώρο του ελληνικού κινηματογράφου. Ότι ο παλιός εμπορικός κινηματογράφος ήταν σαφώς πιο δυναμικός και πιο ενδιαφέρων από τον σημερινό, εκείνον που συμβατικά λέμε ότι αναπτύχθηκε μετά τη μεταπολίτευση. Γενίευση απαράδεκτη. Τι σχέση άραγε έχει ο ευγενής Αλέκος Σακελλάριος π.χ. με τον βάνουσο Καραγιάννη. Όση σχέση έχει ο φάντης με το ρετσινόλαδο. Ο μεν άντλησε κωμικά στοιχεία από ήθη, χαρακτήρες, συμπεριφορές, τύπους χωρίς να υποτιμήσει και να χλευάσει κανέναν. Ο δεύτερος, υποτίμησε και ήθη και χαρακτήρες και συμπεριφορές, και τύπους, εξωθώντας τα πράγματα

στην ευτελή φάρσα, στο γκροτέσκο, στον χυδαιότερο μπρουταλισμό. Μια τέτοια γενίευση, έτσι, αποκλείει την ψυχραιμία ματιά σε μια περίοδο ενός άλλου κινηματογράφου που πλανώνται όσοι νομίζουν ότι είναι ισοπεδωτικά ομοιόμορφος.

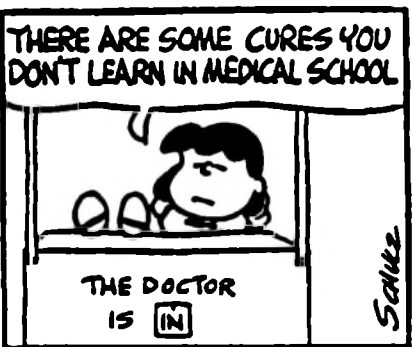
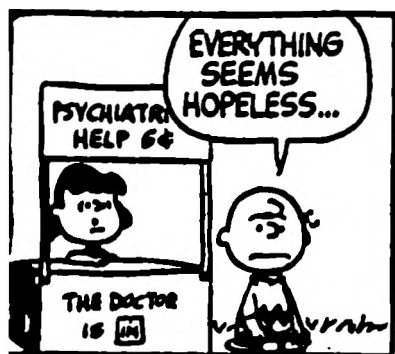
Υπάρχει άλλη μία ένσταση, κρυφή αυτή, που δεν εκφράστηκε σε καμιά επιθανάτια αναφορά: ότι ο Σακελλάριος ήταν χουντίσας. Δεν ξέρουμε ακριβώς τη στάση του, γνωρίζουμε απλώς ότι στην επταετία έγραφε χρονογράφημα στον «Ελεύθερο Κόσμο». Ωστόσο, θεωρούμε και φυσικό και θεμιτό να μην θέλει να είναι ο άνθρωπος που καλεί και κατευθύνει. Το ξανάπαμε: ο Αλέκος Σακελλάριος παρατηρούσε τον κόσμο όπως κυλούσε δίπλα του. Από αυτή την άποψη υπήρξε συ-

νεπής.

Η ζωή του ήταν όπως και το έργο του. Ξεχωριστός και χιουμορίστας μες στην καθημερινότητα που τρέχει με τους δικούς της ρυθμούς. Οι κοντινοί του, οι φίλοι του τον ζούσαν, όπως ζούσαμε εμείς τις ταινίες του. Το ανέκδοτο είναι χαρακτηριστικό.

Κάποτε ταξίδευε με τον *Μιχάλη Σουγιούλ* στην Αίγυπτο. Ήταν το πρώτο ταξίδι εκεί του συνθέτη κι ο Σακελλάριος του έλεγε ότι οι πάντες στο Κάιρο τον γνώριζαν —και μάλιστα με το μικρό του όνομα. Όταν αποβιβάστηκαν στο λιμάνι και προχώρησαν στην πόλη ο Σουγιούλ ξαφνιάστηκε. Όσοι τους χαιρετούσαν, τους έλεγαν «Σαλάμ Αλέκουμ».

— Σαλάμ Αλέκου μ', λοιπόν...

Η υψηλή τέχνη της απελπισίας

του Πέτρου Μαρτινίδη

• ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΣΑΡΛΥ ΜΠΡΑΟΥΝ ΤΟΥ ΣΟΥΛΤΣ ΣΤΟΝ ΙΣΟΒΙΤΗ ΤΟΥ ΑΡΚΑ

Ίσως, πράγματι, να υπάρχουν στον κόσμο δύο κατηγορίες ανθρώπων: εκείνοι που πιστεύουν ότι στον κόσμο υπάρχουν δύο κατηγορίες ανθρώπων, και οι άλλοι. Εν πάση περιπτώσει, όταν ο κοινωνικός ανταγωνισμός μετατρέπεται σε κοινωνικό διαπληκτισμό και λυσσαλέο επαγγελματικό διαγκωνισμό (ή η πάλη των τάξεων σε «ζάλη των τάξεων», σύμφωνα με το γνωστό, εύστοχο λογοπαίγνιο), φαίνεται πως απ' τη μια οι πλέον κυνικοί σπεύδουν ν' ανταλλάξουν άρδην ιδεολογίες, εντιμότητες και υπεροφίες με θέσεις εξουσίας, ανάδειξη και μετρητά, ενώ, από την άλλη, οι πιο ρομαντικοί, συνεπείς ή μελαγχολικοί, μεταποιούν τη θλίψη και την απελπισία τους σε καγχασμό και χλεύη —ή αυτοκαγχασμό.

Στις δεκαετίες του '50 και του '60, ακόμη και σ' εκείνη του '70, όσο η παραπάνω πόλωση έμενε ηπιότερη —η πάλη σαφής κι όλες οι ενδιάμεσες θέσεις εύκαιρες— το χιούμορ του Τσαρλς Σουλτς μπορούσε να αποφορτίζει κάποιους ευσυγκίνητους και να διασκεδάξει συμπυκνώνοντας φιλοσοφικούς, θεολογικούς και ψυχολογικούς προβληματισμούς στις ατυχίες του διασημότερου ήρωά του, του Τσάρλυ Μπράουν. Το μόνιμο επιφώνημα αυτού του ήρωα, το κλασικό «*good grief!*» και η παραπονιάρικη ευθεία του στοματικού του μορφασμού μπορούσαν να αποδίδουν την πικρία ενός ατόμου χωρίς πολλές ευχέριες προσαρμογής και καρποφόρες πο-

νηρίες. Όπως μάλιστα παρατηρούσε και η πρώτη συστηματική κριτική «κόμικς» στην Ελλάδα! για τον Τσάρλυ Μπράουν: έχει την «τραγική μοίρα» εκείνου που «ξέρει πως είναι προγραμματισμένος να αποτυχαίνει, κουβαλάει μέσα του τη σιγουριά του ναυάγιου (...) και περιμένει πάντα το χειρότερο». Κι αυτή την «ανατομία της μελαγχολίας» (ως Robert Burton των μέσων του 20ού αιώνα) τη διεξήγαγε με άκρα επιδεξιότητα ο Σουλτς, στραγγίζοντας σοφά χαμόγελα από την κατάσταση του σεμνού και άτολμου ονειροπόλου επί σαράντα χρόνια.

Στις μέρες μας, κι από τα τέλη της δεκαετίας του '80, είναι πολύ δύσκολο να συνεχίσει κανείς έναν κυριολεκτικά «αιώνιο» θρήνο για τη διάφευση όσων ελπίδων δημιούργησε ο 19ος αιώνας. Το χιούμορ του Αρκά, και κατ' εξοχήν εκείνο της σειράς του «Ισοβίτη», είναι το χιούμορ του Σουλτς προσαρμοσμένο στην τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα. Σε μια φαρσική και ηθοπλαστική παράδοση, που από τον Γκαίτε είχε ήδη επισημανθεί ως ενωτική δύναμη της νέας αστικής κοινωνίας², τα «κόμικς» του Αρκά μεταποιούν ευθέως τη μελαγχολία σε απόγνωση και τη λεπτή ειρωνεία σε χλεύη. Λιγότερο οικουμενικός ίσως, αλλά και λιγότερο παρωχημένος, ο Αρκάς παίζει το ίδιο παιχνίδι με τον Σουλτς —το παιχνίδι της αυτοσαρκαζόμενης απελπισίας— σε μίαν εποχή που, έτσι κι αλλιώς, βλέπει τα πολωμένα ιδεώδη με τους μπερδεμένους ανθρώπους να μετατρέπονται σε μπερδεμένα ιδεώδη με πολωμένους ανθρώπους.

Όταν ο φοβερός αρουραίος του Ισοβίτη (ο Μοντεχρήστος) πλησιάζει τον καταδικασμένο σε θάνατο να

τον ρωτήσει γιατί δεν πήρε μέρος στην εξέγερση των φυλακισμένων, δέχεται την απάντηση: «Τι με νοιάζει εμένα; Γιατί να μπλέκω σε τέτοιες ιστορίες; Εγώ είμαι μελλοθάνατος! Σε λίγες μέρες θα με εκτελέσουν!» Και στο τελευταίο σκίτσο της λωρίδας ο αρουραίος απομακρύνεται σχολιάζοντας: «Σωστά! Πάνω απ' όλα η καριέρα σου!» Αν ο Μοντεχρήστος σχολίαζε κάτι σαν: «Βεβαίως, προηγείται πάντα η πνευματική σου γαλήνη»· ή κάτι σαν: «Ασφαλώς δεν πρέπει να παρεκκλίνεις από την νομοταγή σου πρακτική»· ή, ακόμη, αν έμενε σιωπηλός να κοιτάζει με απορία τον αναγνώστη (όπως ο «Χοντρός» στις γκάφες του «Λιγνού» κοιτάζε έκθαμβος το φακό ή ο Τσάρλι Μπράουν εκφέροντας το οδυνηρό του επιφώνημα), θα είχαμε μίαν υπερβολικά διακριτική επισήμανση του παράδοξου στον «συλλογισμό» του μελλοθανάτου.

Αλλ' εκείνο το: «Σωστά! Πάνω απ' όλα η καριέρα σου!» είναι, μαζί, απείρως διακριτικό και απολύτως μεστό.

Επί πλέον, ο διάλογος αυτός οδηγείται στη σκωπτική τελειότητα έτσι όπως αποδίδεται σχεδιαστικά: ο καταδικασμένος με το κουρεμένο κρανίο στην ίδια ευθεία μεταξύ ματιών και αυτιού, τη μύτη να καλύπτει εντελώς το στόμα του όποτε σωπαίνει και τα χέρια εγκαταλειμμένα πάνω στα γόνατα· κι ο αρουραίος με τη χορτάτη κοιλιά, το ατημέλητο τρίχωμα, μια σανίδα με καρφί ως αυτοσχέδιο ρόπαλο και μια καιόμενη κουβέρτα στα χέρια, και, κυρίως, με το μόνιμο μπλαζέ του ύφους. Οι γραμμές του σκίτσου διαθέτουν, με τη σειρά τους, αυτή την απείρως διακριτική κι απολύτως απροσχημάτι-

στη εκφραστικότητα —τον υπαινιγμό και τη λιτότητα— που διακρίνει και το χιούμορ των διαλόγων.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι χωρίς αυτές τις ποιότητες δεν θα είχαν εμφανιστεί ποτέ «κόμικς» ή «εικονογραφήματα», κι ούτε καν καρικατούρες, πολύ πριν απ' τον Αρχά και πολύ πριν απ' τον Σουλτς. Σημασία όμως έχει το πώς τις χειρίζεται κανείς.

Οποιοδήποτε, έως τώρα, έχουν κάνει λόγο για τη μια ή την άλλη εκδοχή του γελοιογραφικού σκίτσου έχουν επιμείνει προπάντων στην «οικονομικότητά» του, και την ανταπόκριση των απλουστεύσεών του σε μια διαρκώς μεροληπτική οργάνωση του πνεύματος· από τον Μπεργκσόν και τον Φρόυντ ως τον *Rudolf Arnheim* και τον *D.N. Perkins*³. Οι ψυχολόγοι της «*Gestalt*» αποδίδουν στις υπερβολές του και τις ολοφάνερες παρεκβάσεις του από τους αντιληπτικούς τύπους όλη την εκφραστική του δυνατότητα. Οι ψυχαναλυτές εντοπίζουν, χονδρικά, πως το περιεχόμενό του ικανοποιεί τις βλέψεις του ασυνειδήτου ενώ η φόρμα του ξεγελά τις αντιρρήσεις του υπερεγώ. Και οι νεότεροι ψυχολόγοι του βρίσκουν να αντικατοπτρίζει τις σχηματοποιήσεις του φαντασιακού κατά τις διανοητικές διεργασίες, οργανώνοντας έναν κόσμο φανερά λογικό όσο και ασύστατο. Όλοι γενικά συμφωνούν πως στο γελοιογραφικό σκίτσο υπάρχει κάτι το στοιχειώδες, το φειδωλό και το πρωτόγονο, ικανό να «εξοικονομεί διανοητική ενέργεια»· πως το μάτι του μυαλού, κατά μία έννοια, ήδη βλέπει καρικατούρες, προτιμά τις καρικατούρες, κι ο καλλιτέχνης ευχαριστεί το κοινό του σ' αυτήν ειδικά την προτίμηση. Ο καλλιτέχνης φορτίζει το σκίτσο του (επιθέτοντας εικόνα κι εξήγηση) ώστε ο θεατής - αναγνώστης να μην έχει να φορτίσει το μυαλό του.

Την πιο ενδιαφέρουσα σχετική άποψη την είχε, ωστόσο, πολύ νωρίτερα (1857) ο *Charles Baudelaire*, σε μια θεωρητική μελέτη για την ουσία του κωμικού στις πλαστικές τέχνες⁴. Ξεκινώντας, βεβαίως, από τα

δείγματα της εποχής του (τα σχέδια του *Charles Philippon*, τις καρικατούρες του *Honore Daumier* ή τα γλυπτά του *Jean-Pierre Dantan*) ο Μπωντλαίρ παρατηρούσε πως η καρικατούρα αποτελεί το «εικαστικό ιδίωμα» (*l'argot plastique*) της πολιτισμένης αστικής ζωής· οξυδερκές και μυστηριώδες, ικανό να συλλάβει τους περιπλεγμένους επαμφοτερισμούς της σύγχρονης ζωής με μιαν ευκρίνεια που η ακαδημαϊκή τέχνη δεν διαθέτει. Σύμβολο μιας συνειδητά αντιφατικής ύπαρξης, το γελοιογραφικό σκίτσο για τον Μπωντλαίρ, παρουσιάζει χαρακτηριστικά τους ανθρώπους παγιδευμένους ανάμεσα σ' αυτόν τον κόσμο και σε κάποιον άλλο. Γελάμε, εξ αιτίας του, ανάλογα με το βαθμό της επιτήδευσής μας. Κι αυτή η αντίδραση ισχύει περισσότερο σ' έναν πολιτισμό ταυτόχρονα χριστιανικό και διαβρωμένο, ονειρευόμενο μια χαμένη αθώα ενότητα και γνώστη της απομάκρυνσής του απ' αυτήν⁵.

Αν' αυτή η αναπόληση μιας χαμένης αθωότητας βρίσκεται στην αφετηρία της κατ'άθλιψης του Τσάρλυ Μπράουν και του Σουλτς, βρίσκεται εξ ίσου στην αφετηρία των καγχασμών του Μοντεχρήστου προς τον Ισοβίτη του Αρχά. Από την εμφάνιση των «κόμικς», εξ άλλου, ειθισται να επιλέγεται και το ανάλογο πεδίο δράσης για αυτές τις παραδείσιες μνείες: από την περιεργή έρημο του *Λιτζν Καί* (*George Herriman*, 1910) όπου σκύλος, γάτος και ποντίκι παίζουν εναλλάξ τους ρόλους του Αδάμ, της Εύας και του φιδιού, ως το γαλατικό χωριό του Αστερίξ με την ιδεώδη συντροφικότητα σε μόνιμη κατάληξη.

Στις αρχές του '50 ο Σουλτς εστιάσθηκε εύστοχα στον κόσμο των παιδιών, σαν αυτό το ενδιαμέσο διάστημα μεταξύ χαωτικής αγριότητας των πόλεων και ιδεώδους τάξης. Στα τέλη του '80 ο Αρχάς επέλεξε, με εφάμιλλη ευστοχία, το χώρο της φυλακής. Έναν χώρο μάλιστα για τον οποίο, καθώς ο Ισοβίτης φιλοσοφεί και συνάγει ότι: «Όπου και να είσαι το ίδιο είναι! Παντού εκμετάλλευση, καταπίεση και αδικία», ο γεν-

νημένος εκεί μέσα αρουραίος συμπεραίνει: «Ξέρεις Ισοβίτη... Για μένα η φυλακή είναι ένας ολόκληρος κόσμος, ενώ για σένα ολόκληρος ο κόσμος είναι μια φυλακή!». Και μετά την άφσogie αυτή ρητορεία ο αρουραίος διατυπώνει την αποστροφή: «Μα πού τα βρίσκω ο πούστης!».

Η έπαρση του Μοντεχρήστου θυμίζει σαφώς την ικανοποίηση της Λούσου από τις διεκπεραιωτικές ψυχοθεραπείες της, αλλά με παρρησία αρουραίου. Κι αυτή η ροπή των ηρώων προς την αθυροστομία και της κριτικής προς τόνους οξύτερους αφορά όλες τις μεταπλάσεις των σουλτσικών προτύπων. Ο ίδιος ο Ισοβίτης, αδικημένος κι αλτρουιστής, πρόθυμος να βοηθήσει κάθε δυστυχημένο έστω κι αν δεν μπορεί, ενδιαφερόμενος για τις εκλογές έστω κι αν δεν ψηφίζει, παρουσιάζεται, όπως κι αν στραφεί, με τα γυαλιά του σταθερά «ανφάς», σαν τον εξόφθαλμο *Barney Google* του *Billy De Beck* (από το 1930) και σαν την αμετάβλητα κυκλική κεφαλή του Τσάρλυ Μπράουν. Δίπλα του ο μοναδικός Μοντεχρήστος, με τα δόντια του Μπαγκς Μπάννυ και τα αυτιά του Δαίμονα της Τασμανίας, διαθέτει κάτι από την αμεριμνησία του Σνούπυ, αρκετή από την οξυδέρκεια του Λάινους, πολλή από την περιαυτολογία της Λούσου και όλο το στωϊκό πνεύμα του δημιουργού του. Ανηλεώς έτοιμος να αποτιμήσει κάθε τι σε χρήματα, είναι «ανήθικος, άπληστος, αχάριστος, αχόρταγος, βάρβαρος», κι έχει και πιτυρίδα!

Ένα τέτοιο δίπολο αρετών και ελαττωμάτων φτιάχνει τη σταθερή δομή που παλαιώνεται περιστασιακά κι από άλλους χαρακτήρες και παράγει διαρκώς ευκαιρίες καγχασμών. Μεταξύ άλλων χρηματοθηρικών επιδόσεων λ.χ., ο Μοντεχρήστος περιφέρει και νοικιάζει στους φυλακισμένους μια φουσκωτή κούκλα· κι όταν κάποιος από τους πελάτες του διαμαρτύρεται για το «Τι θα γίνει αν μάθει το παιδί μου ότι ο πατέρας του, όταν ήταν στη φυλακή, έκανε έρωτα με μια φουσκωτή κούκλα;» ο αρουραίος απαντά: «Θα κρύψει το σωσίβιό του». Ενώ

όταν ο Ισοβίτης δηλώνει πως περισσότερο από τις γυναίκες, στη φυλακή, του έχει λείψει η πολυθρόνα όπου καθόταν και διάβαζε, ο Μοντεχρήστος δεν αντιδρά καθώς, όπως εξηγεί, έχει ανοιχτές αντιλήψεις πάνω στο σεξ(!).

Στον απελπισμένο Ισοβίτη, που θέλει να πιστεύει ότι κάτι μπορεί να αλλάξει με τις νέες εκλογές, ο φοβερός ποντικός προτείνει, ως ρεαλιστικότερο, το να πιστέψει στη μετεμψύχωση. Και στον μελλοθάνατο που ελπίζει στη μετεμψύχωση προτείνει αν, μετά την εκτέλεση, ξαναζήσει ως φυτό, να 'ρχεται να τον ποτίζει.

Στον Ισοβίτη, και πάλι, που αναπολεί έναν παλιότερο ιδανικό κόσμο, χωρίς καταπίεση κι εκμετάλλευση ανθρώπων από άλλους ανθρώπους, ο αρουραίος αναφωνεί: «*Σαχλαμάρες!*» και του εξηγεί πως πάντα κάποιοι προσφέρονται να πέσουν θύματα εκμετάλλευσης. «*Αν ζούσες παλιά, θα τραβούσες κουπί σε γαλέρα ή θα έχτιζες πυραμίδες στην έρημο!*». «*Εννοώ ακόμα πιο παλιά*», επιμένει ο Ισοβίτης· για να λάβει ως απάντηση το εξάισιο: «*Ακόμα πιο παλιά οι άλλοι πίθηκοι θα σου έκλεβαν τις μπανάνες*»! Και στον χρονόληρο κρατούμενο που αναπολεί το πρώτο του Πάσχα στη φυλακή, όταν είχαν δώσει χάρη σε κάποιον θανατοποινίτη κι έγινε μεγάλο γλέντι, όπως λέει, χωρίς να μπορεί να θυμηθεί το όνομα εκείνου του θανατοποινίτη, ο αρουραίος προτείνει: «*Βαραβά μήπως;*».

Μελαγχολικές, λοιπόν, οι αναφορές ενός Τσάρλυ Μπραουν που δεν τα καταφέρνει στο πέταγμα του αετού, στο μπέηζ μπωλ ή στην καλλιγραφία, και γενικά δεν τα καταφέρνει σ' έναν κόσμο όπου απαιτείται άκριτη επιδεξιότητα, διεκπεραιωτικότητα, αποφασιστικότητα και απληστία· «γιαπίς» και δυναμικές γυναίκες.

Χλεύη, στον Αρχά, για τα πάντα. Αγνή και αμόλυντη χλεύη, αν μπορεί να το πει κανείς έτσι. Για την πολιτική και το σωφρονιστικό σύστημα, για τη νομική και την ιατρική επιστήμη, για το σεξ και τον έρωτα, για τη ζωή και τον θάνατο, για τα γηρατιά

και τα νιάτα, για την πραγματικότητα και τη φαντασίωση.

Όταν ο Ισοβίτης αναστενάζει στο σπουργίτι —την Κλημεντίνη— που του φέρνει νέα από τον έξω κόσμο, για το πόσο σπουδαίο είναι να έχει κανείς φτερά, εκείνο μονολογεί: «*Εξαρτάται, αν είσαι πουλί ή ανεμιστήρας*». Κι όταν παραπονούμενος στον Μοντεχρήστο αναρωτιέται για το τι μπορεί να είναι χειρότερο από το να 'ρχονται Χριστούγεννα και να είσαι φυλακή, ο αρουραίος τον παρηγορεί με την εκδοχή του: «*Να 'ρχονται Χριστούγεννα και να είσαι γαλοπούλα*».

Όσο πάλι, στα πρώτα σκίτσα της σειράς, ο Ισοβίτης βρίσκεται μόνος στο κελλί του, απελπισμένος για την καταδίκη του, το αδιέξοδό του αποδίδεται με σταδιακές και άκρως διασκεδαστικές στη γραμμή και τα λεγόμενα αναβαθμίσεις αυτής της απελπισίας προς την απόλυτη απόγνωση: δεν πρόκειται να βγει ποτέ από τη φυλακή με τα 622 χρόνια στα οποία τον έχουν καταδικάσει. Χαίρεται προς στιγμήν, με τη σκέψη ότι αν πεθάνει σε 50 χρόνια θα τους κλέψει τα υπόλοιπα 572, αλλά τρομοκρατείται στην ιδέα πως αν υπάρχει μεταθανάτια ζωή θα εκτίσει εκεί αυτό το υπόλοιπο. Αποφασίζει να αυτοκτονήσει, αλλά δεν του μένει γι' αυτό παρά μόνο το να φάει τα γυαλιά του· είναι όμως τόσο μύωψ που αν βγάλει τα γυαλιά δεν θα μπορεί να βρει το στόμα του! Αρχίζει να παραφρονεί και μιλά με τον εαυτό του αλλά, όπως του λέει ο φύλακας, του το απαγορεύει αυτό ο κανονισμός. Κι ο κανονισμός του απαγορεύει, δια στόματος φύλακος πάντα, και άλλα του αιτήματα, προτού τα διατυπώσει· με αποτέλεσμα ο κανονισμός να γίνεται όλο και πιο τηλεπαθητικός, όπως παρατηρεί εν τέλει. Έτσι, η εμφάνιση του αρουραίου στο κελλί αποβαίνει λυτρωτική και βασανιστική μαζί. Ο Μοντεχρήστος, με τη μεστή πολιτική θεωρία «*Κοίτα την πάρτη σου και άσε τους άλλους να κόψουν το λαιμό τους*», έρχεται για να άρει τη μοναξιά του Ισοβίτη, αλλά και για να τον χλευάσει, να τον εκμεταλλευτεί, να τον προκαλέ-

σει και να τον «συμπληρώσει».

Σιγά-σιγά το σύμπαν της φυλακής εμπλουτίζεται και με άλλα πρόσωπα. Εμφανίζεται ο φρικτός γιατρός, ο μάγειρος με το μαύρο χιούμορ, ο παπάς με το βαριεστημένο ύφος, ο μελλοθάνατος με το επίπεδο κρανίο, ο διαρκώς επιφορτισμένος με αγγαρείες συζυγοκτόνος κ.ά., όπως η αφανής διεύθυνση των φυλακών (το απρόσωπο σύστημα) που βγάζει ποτέ-ποτέ σαδιστικές ανακοινώσεις από τα μεγάφωνα στο προαύλιο. Αλλ' ο πολλαπλός αυτός κόσμος χωρίζεται, ουσιαστικά, απλώς σε χλευαστές και χλευαζόμενους. Κι αυτή η χλεύη αποτελεί το σταθερό και μονίμως εύστοχο εύρημα του Ισοβίτη. Εύρημα που έρχεται κάθε φορά να υλοποιηθεί με ένα απροσδόκητο κι ανατρεπτικό σχόλιο σε μια παράθεση συλλογισμών, μια νοσταλγική αφήγηση, μια περιγραφή γεγονότων, κ.ο.κ.

Ιδεώδες παράδειγμα η σκηνή με τον Ισοβίτη να διαμαρτύρεται στον μάγειρο ότι κάτι κουνιέται στο πιάτο με τη μερίδα που μόλις παρέλαβε. Στο επόμενο σκίτσο, κάτω από το έκθαμβο βλέμμα του Ισοβίτη, ο μάγειρος χτυπά απανωτά με την κουτάλα του το περιεχόμενο του πιάτου για να δηλώσει: «*Εντάξει! Το σκότωσα!*» Και καθώς ο Ισοβίτης απορεί: «*Το σκότωσες;! Και περιμένεις να φάω μετά απ' αυτό;*», μ' ένα ενθαρρυντικό χάδι στον ώμο ο μάγειρος του διευκρινίζει στο τελευταίο σκίτσο: «*Κοίτα, κι εγώ λυπήθηκα, αλλά η ζωή συνεχίζεται!*».

Βεβαίως, αυτός ο αιφνδιασμός των λογικών αναμονών του αναγνώστη, αναμονών που προετοιμάζονται συστηματικά στα όσα προηγούνται για να διαρραγούν από μια γενναία δόση χλεύης στο τελευταίο σκίτσο, αποτελεί τυπικό χειρισμό σε όλη τη σχετική φιλολογία. Ο αιφνδιασμός αυτός, δεν παίρνει στον Αρχά ούτε εικαστική μορφή (π.χ. ένα γιγάντιο έντομο που θα έβγαινε από το πιάτο και θα ανταπέδιδε τα χτυπήματα του μαγείρου) όπως κατά κόρον συμβαίνει στα αμερικανικά κόμικς, ούτε υποτάσσει την εικαστική κατάσταση σε μια προετοιμασία λο-

οπαίγνιου (π.χ. ο μάγειρος να απαντά: «Όποιος εντρυφεί στο φαγητό του επόμενο είναι να βρῖσκει έντροφα!») όπως κατά ανάνα φροντίζουν να κάνουν οι Γάλλοι.

Το χιούμορ του Αρκά μπορεί να 'ναι πό-ε υπέρ και πότε κατά των διανοουμένων· εν είναι, όμως, διανοουμενίστικο χιούμορ. Ιεν εκμεταλλεύεται τις εικαστικές του ελευ-ερίες, όπως ο Γκάρν Τρυντώ στον Ντούν-μπερυ για παράδειγμα, με μεγεθύνσεις λε-τομερειών, παρεμβολές τηλεοπτικών ή κι-ηματογραφικών εφέ κ.λπ. (εκτός από κά-οιες σπάνιες υποστασιοποιήσεις φαντασιώ-εων των κρατούμενων). Και δεν επιλέγει οτέ τα επεισόδιά του με στόχο να συναρ-ρώσει κατάλληλα λογοπαιγνία, όπως ο 'χοσινύ σε όλους τους ήρωές του, και ιδίως τον Ιζνογκούντ που θα τον έβαζε ευχαρί-τως να συναντά ένα γκρεμισμένο από σει-μό μαντρί, λόγου χάριν, μόνο και μόνο για α μπορεί ο απασχολημένος ποιμήν να δη-ώσει, στο τέλος, πως «χωρίζει τα πρόβα-α από τα ερείπια»!

Ο Αρκάς αρκείται να σαρκάζει το τρέχον, ο κοινότοπο και το αφελές. Αλλά με μια υ-έροχη ιδιαιτερότητα. Το γέλιο σε όλα του α σκίτσα (στα ιλαρά και θερμόαιμα ζώα ου, στους αλλοφυλενδυτικούς του, στους ε-ιβιώσαντες της μεγάλης καταστροφής και τον Ισοβίτη κατ' εξοχήν) δεν προκύπτει α-τό κάποιες εξάρσεις εικαστικής ελευθερίας ή λωσσικής επιτήδευσης. Είναι αποτέλεσμα μιας προσωπικής και κοφτερής ειρωνείας. Δεν είμαστε ιδεώδεις άνθρωποι, μας λέει· σα-ισα υστερούμε πάρα πολύ από τα ιδεώ-η μας, αλλά μπορούμε «τουλάχιστον» να αγχάζουμε θεϊκά τις ατέλειές μας και την ξ αυτών απελπισία μας.

Ίσως μάλιστα το βασικό ζεύγος των η-ώων του —ο Ισοβίτης κι ο Μοντεχρή-τος— πέρα από την εξέλιξη και τον εκσυγ-ρονισμό των σουλτσικών προτύπων να χετίζεται και με άλλα διάσημα λογοτεχνι-ά προηγούμενα, ανεξάρτητα των «κό-ικς». Διαθέτουν δηλαδή, αυτές οι δύο φι-ούρες, κάτι από τις ματαιόπονες επιδιώξεις ων Μπουβάρ και Πεκυσέ, αδυνατώντας να ραπετεύσουν από τη φυλακή όπως οι ήρωες ου Φλωμπέρ αδυνατούν να ξεφύγουν από ο σύμπαν των «εδραιωμένων πεποιθήσε-ων». Διατηρούν, επίσης, κάτι από την αλ-

γολαγνική εξάρτηση μεταξύ Βλαντιμίρ και Εστραγκόν, προοριζόμενοι όπως κι οι ήρωες του Μπέκετ να επινοούν διαρκώς, στην ατέ-λειωτη αναμονή της φυλακής, ό,τι τους δι-νει την αίσθηση πως υπάρχουν. Και περι-στοιχίζονται, τέλος, από περιστάσεις, πρό-σωπα και αστεϊσμούς που έχουν διαπρέψει, με άλλους τόνους, στην πιάτσα των «παι-διών» του Τσιφόρου. Το τελικό συμπίλημα πάντως, ευφύες και μοναδικό, παραμένει ευκρινές: Αρκάς· τίποτε περισσότερο και τί-ποτε λιγότερο. Είναι ο αναβαθμός των επί-μέρους δυσφοριών σε ύπατη απόγνωση: η υ-ψηλή τέχνη της απελπισίας.

Υπάρχει στο αγγλικό λεξολόγιο η λέξη «serendipity», που έπλασε τον 18ο αιώνα ο Horace Walpole και που ση-μαίνει την ικανότητα να προβαίνει κανείς σε ευτυχείς κι απροσδόκητες ανακαλύψεις. Παρ' ότι λέξη και κατάσταση στην οποία αυτή αφορά ξεκινούν από ένα παραμύθι, δεν χρειάζεται ιδιαίτερη ροπή προς παραμύθια και παραμυθίες για να φανεί κανείς «seren-dipitous» σε μερικά προφανή πράγματα. Η ιστορία της τέχνης βοά πλέον από εμβριθείς αναλύσεις για το πώς η μεγάλη ζωγραφική αντλεί από το καθημερινό και το ευτελές· πώς ο Πικάσο ή ο Μπρακ θεμελίωσαν τη μοντέρνα τέχνη εμπνεόμενοι από τις εικόνες των αφισοκολλημένων τοίχων στις δυτικές μητροπόλεις· και πώς ο Roy Lichtenstein ή ο Andy Warhol ανέτρεφαν κι αυτή την πα-ράδοση εμπνεόμενοι από τα πιο λαϊκά δείγ-ματα κόμικς, φωτορομάντσων, διαφημιστι-κών μηνυμάτων κ.ο.κ. (πρβλ. την έκδοση που αναφέρεται στην υποσημείωση 2). Αρ-χίζει, λοιπόν, ν' αποκτά ενδιαφέρον να διε-ρευνηθεί και η αντίστροφη εκδοχή: πώς ψη-λά διανοήματα και περίπλοκες ευαισθησίες μπορούν να τυχουν κάθε άλλο παρά αφε-λούς επεξεργασίας, από μέσα παραδοσια-κώς εντασσόμενα στις πιο χαμηλές βαθμίδες της καλλιτεχνικής ιεραρχίας.

Κι ο καγχασμός, όταν μάλιστα τον χειρί-ζεται κανείς όπως ο Αρκάς, δεν είναι ούτε εύκολο ούτε απλοϊκό εργαλείο για να κριθεί ο κόσμος και οι πιο καλλιεργημένες πολιτι-σμικές δομές μέσα σ' αυτόν. Μπορεί να εί-ναι εργαλείο αναποτελεσματικό κι εξαιρετι-κά «οικονομικό»· αλλά τέτοιες αποβαίνουν συχνά αρκετές επιστημονικές θεωρίες. Οδη-

γεί, πιθανόν, σε μian εύκολη εκτόνωση απέ-ναντι σε ό,τι καταδυναστεύει· αλλά τι να γί-νει όταν έχει παρέλθει κανείς την έφεση του να πετά ντομάτες και την ηλικία του να πε-τά «μολότωφ».

Ο καγχασμός που ασκεί ο Αρκάς είναι, εξ άλλου, και αλλιώς παρήγορος. Σε ένα ελ-ληνικό κωμικό σινεμά που κατάφερε από τον Βασίλη Αυλωνίτη να φτάσει στον Στάθη Ψάλτη, το ότι το γελοιογραφικό σκίτσο συ-νεχίζει, ακατάπτωτο, από τον Μποστ στον Αρκά σημαίνει ότι στη σύγχρονη Ελλάδα ευτυχούμε, πλέον, περισσότερο με τη μετά-πλαση εξωτερικών προτύπων παρά με την ανάπτυξη εσωτερικών πηγαίων ταλέντων. Βάσει τέτοιων δειγμάτων, ίσως, παρατήρη-σαν κι οι πολιτικοί μας πως: «έξω τα πη-γαίνουμε καλά, μέσα όχι».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. Νίκου Δήμου: «Ο τραγικός κόσμος του Τσάρλι Μπράουν», στο βιβλίο του Προσεγγίσεις, Νεφέλη, Α-θήνα 1982, πρωτοδημοσιευμένο στο «Βήμα» το 1979.
2. Βλ. σχετικά στο βιβλίο των Kirk Vanderdoe-Adam Gopnik: High and Low, The Museum of Modern Art, N.Y. 1991, σελ. 153.
3. Βλ. π.χ. D.N. Perkins "Caricature and recognition" στο: "Studies in the Anthropology of Visual Communi-cation" v.2, 1975, σ.σ. 10-23· καθώς και R. Arnheim "The rationale of deformation" στο: "Art Jou-rnal" v.43, 1983.
4. Βλ. Ch. Baudelaire "De l'essence du rire et générale-ment du comique dans les arts plastiques", στα Oeuvres Complètes, éd. Gallimard, Paris 1976.
5. Βλ. ανάλογες επισημάνσεις στο κεφ. V της δικής μου μελέτης: Κόμικς, Τέχνη και τεχνικές της εικονο-γραφίας, Α.Σ.Ε. 1990.

Ο μαγικός αριθμός ήταν το τρία (3): «κάθε φορέας ή οργανισμός, δημόσιος ή ιδιωτικός, δεν μπορεί να έχει στην κατοχή του περισσότερους από τρεις τηλεοπτικούς σταθμούς» και «κατά τη διάρκεια της προβολής κινηματογραφικών ταινιών επιτρέπονται μόνον τρεις διακοπές, ολιγόλεπτης συνολικά διάρκειας (η διάταξη αυτή αφορά μόνο την ιδιωτική Τ.Υ. Για την RAI ισχύει το πάγιο καθεστώς της μιας διακοπής μεταξύ πρώτου και δεύτερου μέρους)». Αυτές είναι σε ελεύθερη μετάφραση οι δύο κυριότερες ρυθμίσεις του νέου νομοσχεδίου για τα Μ.Μ.Ε. που ψηφίστηκε πρόσφατα από την ιταλική Βουλή και είναι ήδη σε ισχύ από τις 23 τρέχοντος. Άλλες ενδιαφέρουσες διατάξεις του νέου νόμου: «Οι διαφημίσεις στα ιδιωτικά κανάλια δεν πρέπει να υπερβαίνουν το 15% του ωραρίου του καθημερινού προγράμματος (για την RAI—που ενισχύεται από την ετήσια συνδρομή των τηλεθεατών— 150.000 λιρέτες - 20.000 δρχ. περίπου ανά συσκευή—, το ποσοστό και τα έσοδα των διαφημίσεων καθορίζονται ανά έτος: το προβλεπόμενο όριο των εσόδων από τις διαφημίσεις ήταν για το 1991 της τάξης των 1.000 δισ. λιρετών)». «διορίζεται εγγυητής (garante) που εποπτεύει τη σωστή εφαρμογή του νόμου» και «σχηματίζεται συμβούλιο τηλεθεατών (consiglio degli utenti) που "συμβουλεύει" τα αρμόδια όργανα»...

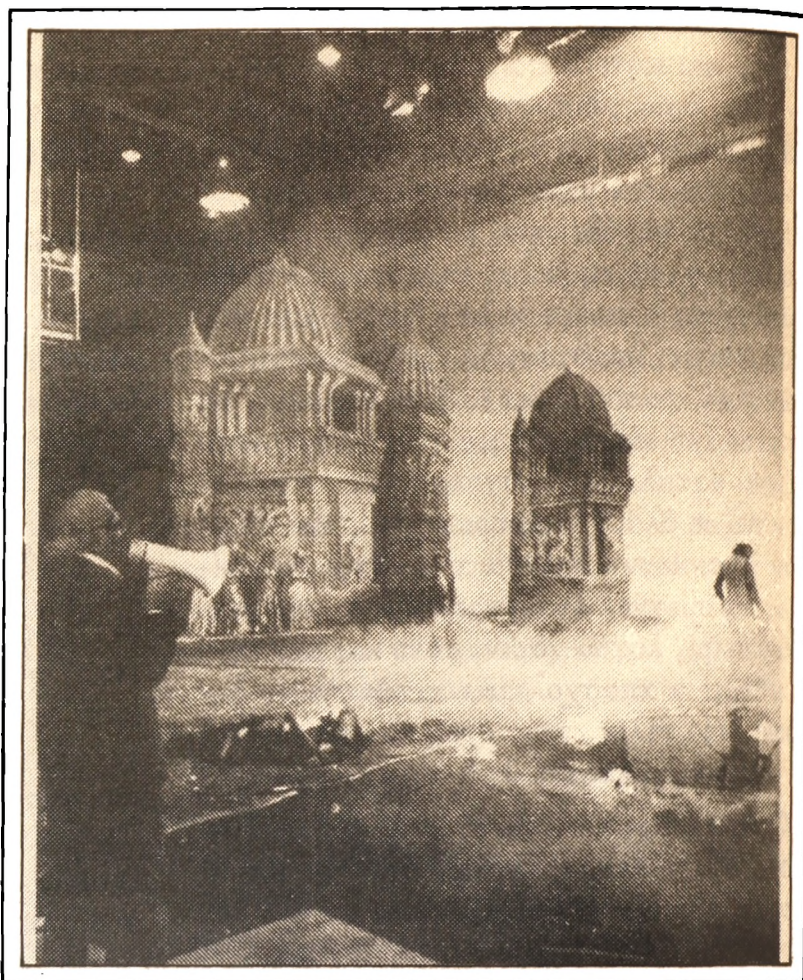
Ιδού, λοιπόν, ύστερα από έντεκα χρόνια—η ιδιωτική τηλεόραση στην Ιταλία έχει πια συμπληρώσει την πρώτη δεκαετία ζωής—ένα «πραγματικό» νομοσχέδιο για τα Μ.Μ.Ε. Ο νέος νόμος που θα μείνει στην ιστορία της ιταλικής νομοθεσίας ως «νόμος Μαμμί» —*legge Mammi*—, Όσκαρ Μαμμί είναι το όνομα του αρμόδιου υπουργού—, μέχρι να φθάσει στις αίθουσες του ιταλικού Κοινοβουλίου (Βουλή, Γερουσία) πέρασε μέσα από τις συμπληγάδες της γραφειοκρατίας, της πολιτικής σκοπιμότητας, των μεγάλων οικονομικών συμφερόντων... Σύμφωνα με τον νέο νόμο, ο καλός φίλος του Μπετίνο Κράξι, ο Σιλβίο Μπερλουσκόνι, με τους τρεις τουλάχιστον τηλεοπτικούς σταθμούς (CANALE 5, ITALIA UNO, RETTE QUATTRO) χάνει πολλή από την επιρροή του στον χώρο του Τύπου (π.χ. *L'Espresso*) και το αφεντικό της FIAT, ο πολύς Τζιάνι Ανιέλι για να κρατήσει την LA STAMPA πρέπει να περιοριστεί στις μετοχές που έχει σε ένα μόνο τηλεοπτικό κανάλι (TMC).

Κανάλια: Όσες και οι μπουτίκ!

Μέχρι τώρα τα ιδιωτικά κανάλια στην Ιταλία ήταν...όσες περίπου και οι...μπουτίκ. Είναι αμφίβολο αν και οι ίδιοι οι αρμό-

Φραγμός στα επεκτατικά σχέδια των Μπερλουσκόνι - Ανιέλι

του Δημήτρη Φιλιππή

(1) Φελλίνι ενώ σκηνοθετεί τη «Συνέντευξη», καταλυτική σάτιρα του καταναλωτισμού και της τηλεόρασης.

Ένας νόμος που ψήφισε το ιταλικό Κοινοβούλιο βάζει φραγμό στα επεκτατικά σχέδια των μεγιστάνων του Τύπου. Μεταξύ άλλων, ρυθμίζει και τον διαφημιστικό χρόνο που επιτρέπεται να καταχρώνται από το κυρίως πρόγραμμα τα κανάλια. Στο μεταξύ συνεχίζονται οι αντιδράσεις των κινηματογραφιστών για τις αλλεπάλληλες διακοπές των έργων τους από διαφημιστικά σποτ. Και, μέσα στη σύγχυση, ο Φράνκο Τζεφινέλλι εναντιώνεται στον Φεντερίκο Φελλίνι—για...τα μάτια της Λίζ Τάιηλορ μόνο;

διοι γνώριζαν τον ακριβή αριθμό των τοπικών τηλεοπτικών σταθμών... Σύμφωνα με μια άλλη διάταξη του νόμου που θα αρχίσει όμως να εφαρμόζεται από τον προσεχή Οκτώβριο, «επιτρέπεται στους ιδιωτικούς σταθμούς να εκπέμπουν σε εθνικό έδαφος». Έτσι, οι πιο περιεργοί (και «τηλεξαρτημένοι», θυμηθείτε τη σκηνή της διακο-

πής του ρεύματος στο «Τζιντζερ και Φρεντ» του Φελλίνι, όταν εμφανίζεται ο Μαστρογιάννι να φωνάζει θριαμβευτικά: «Τηλεξαρτημένοι—*teledipendenti*—την πατήσατε») θα μάθουν πόσα κανάλια έχει η Ιταλία...

Οι εμπειρίες που έχει η γειτονική χώρα στο χώρο της ιδιωτικής Τ.Υ. θα πρέπει να

μας ενδιαφέρουν μόνο ως παράδειγμα προς αποφυγήν... Παράδειγμα προς μίμηση θα πρέπει να είναι μόνο το νέο ιταλικό νομοσχέδιο, γιατί δεν γνωρίζω πόσα λεπτά κρατούν οι διαφημίσεις στα δικά μας ιδιωτικά κανάλια κατά την διάρκεια των κινηματογραφικών ταινιών. (Ο παλαιός ιταλικός νόμος επέτρεπε στα ιδιωτικά κανάλια πέντε διακοπές εικοσάλεπτης συνολικά διάρκειας (!) κατά την προβολή του φιλμ).

Αν αίφνης, με βάση την ιταλική εμπειρία, έπρεπε να ψηφιστεί έκτακτα από το δικό μας Κοινοβούλιο ένα ανάλογο νομοσχέδιο, δεν θα δυσκολευόμασταν νομίζω, σαν απλοί τηλεθεατές και φίλοι του καλού —και του κακού— κινηματογράφου, να συμφωνήσουμε με τον νέο ιταλικό νόμο και να διαφωνήσουμε με τον παλιό...

Φελλίνι VS Τζεφινρέλλι

Αυτό θα πει πως συμφωνούμε με τον Φελλίνι και διαφωνούμε με τον Τζεφινρέλλι... Μόλις δυο-τρεις εβδομάδες από την ισχύ του νόμου (23 Αυγούστου), συνέβησαν διάφορα «περιεργα» μεταξύ των δύο σκηνοθετών και των καναλιών που διατηρούν συνήθως τα δικαιώματα των έργων τους (δηλαδή Φελλίνι - RAI και Τζεφινρέλλι - Μπερλουσκόνι). Ό,τι διαμείφθηκε (και σκιαγραφεί γλαφυρά την κατάσταση που ε-

πικράτησε στο χώρο της ιταλικής τηλεόρασης εδώ και μία δεκαετία) έχει ως εξής:

Ο Φελλίνι ζήτησε από την RAI που είχε προγραμματίσει να μεταδώσει την ταινία του *L' intervista* («Συνέντευξη») να μη διακόψει καθόλου το έργο και να μην παρεμβάλει διαφημιστικό σποτ ούτε μεταξύ πρώτου και δεύτερου μέρους. Η κρατική τηλεόραση ικανοποίησε —ή σεβάστηκε— την επιθυμία —ή την απαίτηση— του μεγάλου σκηνοθέτη. Λίγες μέρες μετά το γεγονός αυτό —τέλη του περασμένου μήνα—, κατέβηκε στους ...αγωνιστικούς χώρους και ο Φράνκο Τζεφινρέλλι. Με την ευκαιρία της προβολής της δικής του ταινίας «Ρωμαίος και Ιουλιέττα» από το CANALE 5, ο Τζεφινρέλλι απαίτησε από τον Μπερλουσκόνι ό,τι και ο Φελλίνι από την RAI. Ο Τζεφινρέλλι επικαλέστηκε μάλιστα την απόφαση της 21ης Ιουνίου 1984 του δικαστηρίου του Μιλάνο το οποίο είχε δικαιώσει την τότε αγωγή του σκηνοθέτη ενάντια στο ιδιωτικό κανάλι ANTENA NORD που είχε μεταδώσει το «Ρωμαίος και Ιουλιέττα» παρεμβάλλοντας πολλά διαφημιστικά σποτ. Σύμφωνα με την ετυμηγορία του δικαστηρίου: «η ταινία του Τζεφινρέλλι είναι υψηλής καλλιτεχνικής αξίας και γι' αυτό πρέπει να θεωρείται "έργο τέχνης". Κατά συνέπεια είναι "αδικοιολόγητη η παρεμβολή διαφημίσεων που δια-

κόπτουν κινηματογραφικά έργα του είδους...". Το περιστατικό αυτό όμως δεν είχε συνέχεια αφού ένας προβλεπόμενος «κατάλογος κινηματογραφικών έργων υψηλής αξίας» —*elenco di opere cinematografiche di alto valore artistico*— δεν συντάχθηκε ποτέ... Και ο Μπερλουσκόνι, που βέβαια δεν δεσμευόταν από την απόφαση εκείνου του δικαστηρίου, ούτε από κανέναν κατάλογο, πρόβαλε την ταινία εφαρμόζοντας πριν την ώρα του τον ...νέο νόμο (τρεις παρεμβολές με διαφημιστικά σποτ αντί για πέντε).

Δεν ξέρουμε αν η απόφαση αυτή άρεσε τελικά στον Τζεφινρέλλι που είχε στο μεταξύ δηλώσει στην *CORRIERE DELLA SERA*: «Δεν με ενδιαφέρει αν η ταινία μου διακοπεί τρεις ή είκοσι φορές. Θέλω να ικανοποιηθούν τα αιτήματά μου. Και δεν με ενδιαφέρει τι θα πουν οι κακές γλώσσες. Το δηλώνω ευθέως: το κάνω μόνο για χρήματα. Τα χρειάζομαι για να βοηθήσω τους ναρκομανείς και για να διοργανώσω ένα πάρτυ προς τιμήν της Λίζ Ταϊλор»... Και οι «κακές γλώσσες» είπαν ότι σε άλλες περιπτώσεις —η «Ρωμαίος και Ιουλιέττα» δεν μεταδιδόταν για πρώτη φορά— ο Τζεφινρέλλι δεν είχε επιδείξει ανάλογες ευαισθησίες, αφού οι ταινίες του διακόπτονταν ...κανονικά... □

ΑΝΟΙΚΤΟ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ 1991 - 1992

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

- ΟΜΑΔΙΚΗ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑ: Εισαγωγή στην Ομαδική Ψυχοθεραπεία
- ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ & ΖΕΥΓΑΡΙΩΝ: Εισαγωγή στη Δυναμική της Οικογένειας
- ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ: Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχιατρική
- ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ: Εισαγωγή στη Δυναμική Ψυχιατρική
- ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ: Εισαγωγή στις Αξιολογήσεις
- ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
- ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΩΝ ΟΜΑΔΑΣ (Group Analysts)
- ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΘΕΡΑΠΕΥΤΩΝ
- ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ & ΖΕΥΓΑΡΙΩΝ
- ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΙΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΟΚΙΜΑΣΙΕΣ

ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 151, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 644.5140 - 644.7532
Σ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΗ 1 & ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ ΓΩΝΙΑ, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 644.7533 - 643.5980

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΣΧΟΛΙΚΗ ΧΡΟΝΙΑ

ΓΙΑ ΤΙΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ - ΛΥΚΕΙΟΥ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΙΔΙΚΕΣ ΣΕΙΡΕΣ ΓΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ

ΓΛΩΣΣΑ - ΛΕΞΙΚΑ

ΛΑΤΙΝΙΚΑ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ - ΛΥΚΕΙΟΥ

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

ΓΙΑ ΤΙΣ ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ - ΦΥΣΙΚΗ - ΧΗΜΕΙΑ

ΒΙΟΛΟΓΙΑ - ΟΙΚΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Σ. ΠΑΤΑΚΗΣ Α.Ε. Ε. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 10 678 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ. 36.38.362

ΕΥΓΧΡΟΝΑ ΒΙΒΛΙΑ ΜΕ ΣΕΒΑΣΜΟ ΣΤΗΝ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΓΝΩΣΗ

ΩΡΑΙΑ ΜΟΥ ΣΚΙΑ

Όταν έφτασαν οι μαστόροι και άρχισαν να ασχολούνται με εκείνο το παραμελημένο κομμάτι του κήπου στου γείτονα, είπα ότι θα ήταν κηπουροί. Έστρωσαν όμως πρώτα ένα γκρο μπετόν, από πάνω πλάκες Πηλίου και χώρισαν με χαμηλό τοιχάκι τα πλευρικά παρτέρια προς τις δύο μεσοτοιχίες. Οπότε κατάλαβα πως ανήκαν σε άλλο σινάφι. Ύστερα, όλες τους οι προσπάθειες συγκεντρώθηκαν σε αυτόν τον πλακόστρωτο χώρο, βία νάταν 3x3 μέτρα. Στις αναμονές που είχαν αφεθεί προηγούμενα ήρθαν τώρα και προσαρμόστηκαν τέσσερις λεπτοί μεταλλικοί στύλοι, που από ένα ύψος και ύστερα κάμφθηκαν προς τα μέσα και συνδέθηκαν με ένα οριζόντιο στεφάνι. Ύστερα ήρθε ένα κουβούκλιο από πλέγμα πάλι μεταλλικό, που βιδώθηκε πάνω από το στεφάνι. Στην κορυφή του, περίπου στα 3 μέτρα, μπήκε ένα μικροσκοπικό διακοσμητικό. Περάστηκε το σύνολο με μίνιο και μετά βάφτηκε άσπρο.

Παράλληλα προχωρούσαν και οι εργασίες στο δάπεδο. Στο κέντρο ακριβώς του χώρου στήθηκε ένα προκατασκευασμένο «τραπέζι» από μπετόν, από εκείνα τα τόσο συνηθισμένα σε αυλές μικροαστικών σπιτιών. Στρογγυλό, αρκετά ευρύχωρο για να παίρνει τέσσερα καθίσματα —αυτά ήρθαν αγοραστά, από φερφορξέ— με ενσωματωμένα ακανόνιστα κομμάτια μάρμαρο που τρίφτηκαν σα μωσαϊκό. Στο μεταξύ φυτεύτηκαν τα πλαϊνά, δέθηκε πάνω σε έναν από τους στύλους μια μπουκαμβίλια και ήταν όλα έτοιμα.

Σε όλη αυτή τη διαδρομή, ο ιδιοκτήτης ήταν συνεχώς παρών, με τις πυτζάμες και τις παντούφλες του, να συζητάει, να δίνει οδηγίες, να κανονίζει προμήθειες και πληρωμές. Και κυρίως, να δοκιμάζει άλλοτε στα κρυφά και άλλοτε στα φανερά να «ζήσει» αυτό το δημιουργημά του.

Ο κήπος του είχε από πριν κάτι ακαθόριστες πρασινάδες.

Αλλά αυτό το καινούριο πράγμα, αυτό το μικροαστικό μπελβεντέρ, φρακαρισμένο ανάμεσα στις μάντρες και με γελοία θέα, είχε μονομιάς δώσει άλλο χαρακτήρα στον «ακάλυπτο» χώρο του οικοπέδου. Ξαφνικά είχε πάρει μνημειακές διαστάσεις, είχε αποτυπωμένες επάνω του τις αισθητικές προθέσεις του ιδιοκτήτη, τις απόψεις του για ελεύθερο χρόνο, τη σχέση του με τη φύση και με τους ανθρώπους. Γιατί όχι, τη σχέση του με τον κόσμο.

Τις πρώτες φορές που λειτούργησε κανονικά το μπελβεντέρ ήταν νύχτα. Άκουγες εύθυμες φωνές, μύριζες κάποια φησταριά, πρέπει να το διασκέδαζαν καλά εκεί κάτω. Ζωντάνεφε και εκείνο το κομμάτι του δρόμου όπου πριν δεν έβλεπες φυχή. Άλλωστε εκείνος είχε τη συνήθεια να κατεβαίνει στον κήπο όταν έπεφτε ο ήλιος και να κάθεται μόνος με τον καφέ του.

Από μέσα μου τον κορόιδευα. Μα ήταν τόσο γελοίος εκεί μέσα, κάτω από τον πομπώδη τρούλο του, σα βασιλιάς σε κάποια φυλή της Αφρικής. Πώς ήταν δυνατό να είναι κάποιος τόσο χοντροκομμένος ώστε να ευτυχεί μέσα σε ένα τόσο αφόρητο κιτς. Τουλάχιστον να έπαιρνε έναν αρχιτέκτονα, να του κάνει κάτι της προκοπής! Και παρηγοριόμουν με την ανωτερότητά μου.

Μετά ένα-δυο μήνες έφυγα από εκείνη τη γειτονιά. Όταν ξαναγύρισα, μετά μερικά χρόνια, έμαθα πως ο γείτονας είχε στο μεταξύ πεθάνει, πριν προλάβει, να χαρεί το έργο του όπως θα το ήθελε, με τη μπουκαμβίλια απλωμένη παντού, με όλα εκείνα τα σημάδια της προσωπικής παρουσίας που δημιουργούνται με τον καιρό. Το μπελβεντέρ όμως έστεκε άφθαρτο σα να στήθηκε χτες. Τι σημασία έχει αν κανένας πια δεν κατεβαίνει στον κήπο ή αν ο κληρονόμος παρκάρει το βέβηλο αυτοκίνητό του λίγα εκατοστά από το μπετονένιο τραπέζι. Το κουβούκλιο είναι πάντα εκεί για να θυμίζει και να σημαίνει —όπως κάθε αρχιτεκτονική.

Δημήτρης Φιλιππίδης

Σημειωματάριο

ΘΕΑΤΡΟ

Θέατρο Πέτρας. «Ειρήνη» του Αριστοφάνη από το «Αμφιθέατρο» του Σπύρου Ευαγγελάτου (Σάββατο, 9 μ.μ.).

Θέατρο Βράχων. «Ιππής» του Αριστοφάνη από το Εθνικό Θέατρο (σήμερα, 9 μ.μ.).

Αιγάλεω «Τρωίλος και Λρυσήδα» του Σαίξπηρ από το ΔΗΠΕΘΕ Καλαμάτας (σήμερα).

Ηρώδειο. Το αμερικανικό χοροθέατρο του Άλβιν Έιλι σε

δύο προγράμματα (σήμερα, Σάββατο, Κυριακή).

Θέατρο Άλσους. Σάββατο 7 Σεπτεμβρίου 9 μ.μ. Βραδιά Νπαλέτου αφιερωμένη στον Μότσαρτ για τα 200 χρόνια από το θάνατό του. Χορεύουν η Βάλλη Παπαδάκου και το μπαλέτο της.

Κυριακή 8 Σεπτεμβρίου 9 μ.μ. Δημοτικό περιφερειακό Θέατρο Ρουμέλης. «Παρ' ολίγον... Επιθεώρησις». Κώστα Μουρσελά - Μάριου Ποντίκα.

Στο Ντύσσελντορφ, πρωτεύουσα της Βόρειας Ρήνο-Βεστφαλίας ζει και δουλεύει εδώ και αρκετά χρόνια η ελληνίδα ζωγράφος και φωτογράφος Όλγα Καλούση.

Παλιότερη έκθεσή της στο Ντύσσελντορφ είχε θέμα ελληνικά νησιά, όπως η Αίγινα, η Τήνος και η Σκόπελος.

Ήταν μια σειρά μαυρόασπρες φωτογραφίες, στις οποίες είχε χρωματίσει εκ των υστέρων με αερογράφο τα κύματα και τη αισθαντικότητα της είχε κατορθώσει να τους δώσει όλες τις αποχρώσεις του γαλάζιου, όπως αυτό μεταβάλλεται στο νερό με βάση την κίνηση του ήλιου.

Από το 1988 ως σήμερα, εδούλεψε πάνω σε μια ενότητα με αλουμινόχαρτα με συμβολικό και μεταφυσικό χαρακτήρα, αξιοποιώντας διάφορα σχήματα που κατορθώνει να πετύχει χρησιμοποιώντας και τον αέρα. Τα θέματά της αυτά έχουν τίτλους: Ήλιος, Σελήνη, Αρχιπέλαγος, Άδης, Εκάτη και Τιτάνισσα αν και στο τελευταίο προβληματίζεται αν θα πρέπει να το ονομάσει Ίκαρος.

Άλλη ενότητα με τον τίτλο «Θραύσματα» αποτελείται από αρχιτεκτονικές φωτοσκιάσεις, αρχιτεκτονικά γλυπτά και μυθολογικά θέματα.

Έργα της βρίσκονται σε ιδιωτικές συλλογές στην Ελλάδα, την Γερμανία, στις ΗΠΑ, την Γαλλία, όπως και στις συλλογές του Μουσείου Τέχνης της Αθήνας, του Ντύσσελντορφ και στην Εθνική Βιβλιοθήκη του Παρισιού.

Βιβλία της: «ZWISCHEN ABSCHIED UND WIEDERBLGEGNUNG»

(«Μεταξύ αποχαιρετισμού και επανειδείν») 1978, και

«GRIECHENLAND 2000», 1988.

ΠΡΟΦΗΤΗΣ, ΑΝΤΙΣΤΑΡ Ή ΜΑΓΙΣΣΑ;

Από το 1988 έχει στέψει ε-
αυτήν σταυροφόρο υπέρ
των θυμάτων του AIDS και κα-
τά του ρατσισμού που υφίσταν-
ται. Πολύ πιο πριν οι φωνητι-
κές της ακρότητες είχαν ήδη
κάνει το γύρο του κόσμου,
προσδίδοντάς της υπερφυσικές
ιδιότητες και κραυγαλέους τί-
τλους, όπως: «διαβολική ιε-
ρεία», «πριμαντόνα του σατα-
νά», «ντίβα της άβαν-
γκαρντ», κ.λπ. Ο πρώτος με-
γάλος δίσκος της «Λιτανείες
του Σατανά» οριστικοποίησε
τη «βλάσφημη» θέση της στον
χώρο της σύγχρονης τέχνης, ό-
σο και την αφοριστική διάθεση
κάθε άμεσου παραλήπτη των
καταγγελιών της.

Ως Μήδεια των γκόσπελ και
Ανίερη Ιέρεια, προκαλεί επί μο-
νίμου βάσεως τη δημοσιότητα
και τις «επικοινωνιακές συμβά-
σεις» του Στάρ Συστεμ, οδη-
γώντας στα άκρα τον δραματι-
κό πυρήνα μιας οπτικοακουστι-
κής αίρεσης. Εδώ, όπου το ροκ,
η τζαζ, η μεσαιωνική μουσική
και η αβάν-γκαρντ συγχωνεύ-
ονται και ο Ζεράρ ντε Νερβάλ,

ο Κορμπιέρ, η Παλαιά Διαθήκη
και ο Μπωντλαίρ συμβιούν ε-
κρηκτικά σε μια στιχουργική
αλχημεία, ο θυμός και η θρη-
νωδία μέσα από την υπερβολή
τους επιφέρουν την κάθαρση της
ενοχής και του φόβου.

Οι παραστάσεις που δίνει και
τα δισκογραφικά ντοκουμέντα
των... δομημένων εξορισμών
της, επικεντρώνονται ήδη από
την δεκαετία του '70, «στην ει-
κόνα ενός ανθρώπου που κα-
τηγορείται ή καίγεται». Όπως
διευκρινίζει η ίδια: «με αποκα-
λούσαν μάγισσα, για τουλάχισ-
τον έξι χρόνια. Αυτό φυσικά
είναι καθαρή ανοησία, όπως
και το να λένε πως είχα σχέση
με τον Σαμανισμό. Το όλο ζή-
τημα έχει να κάνει με το ότι
αυτά που παρουσιάζω είναι
όντως τρομακτικά. Γιατί
παίρνεις ωμή ενέργεια και την
αποβάλλεις. Δεν κάνεις μουσι-
κή από απόσταση. Την αντι-
μετωπίζεις με το κορμί και μέ-
σα από αυτό είναι που τη διο-
χετεύεις στο κοινό. Πράγμα ε-
πικίνδυνο. Είναι σα να ορμάς
με τα νύχια στις φωνητικές

χορδές και να τις αναγκάζεις
με το ζόρι να βγάλουν αυτό
που ακούς μέσα σου. Ανέκα-
θεν κατεύθυνα τη φωνή μου σε
ηχητικές περιοχές επικίνδυ-
νες...».

Στις 24 Αυγούστου, Σάββα-
το βράδυ στον Λυκαβηττό, η
φωνή της πρωταγωνιστούσε και
πάλι, «ψάχνοντας» στηρίγματα
και εκφραστικές αντιστοιχίες
στον αρμονικό όγκο του πιάνου
και τα παραμορφωτικά ηλε-
κτρονικά.

Ήταν ήδη πιανίστας η Γκα-
λάς στα δεκατέσσερά της, δι-
νοντας ρεσιτάλ. Η κλασική και
το φλαμένκο καθώς επίσης και
το μανιάτικο μοιρολόϊ ήταν α-
ναπόσπαστα «δραματικά στοι-
χεία» της αλλόκοτης αυτής *per-
formance*. Εξάλλου, η Νταϊά-
μάντα είναι Ελληνοαμερικανί-
δα, γεννημένη στο Σαν Ντιέγκο
από Μανιάτισσα μητέρα και
Σμυρνιό πατέρα, μεγαλωμένη
σε ένα ιδιόρρυθμο μουσικό περι-
βάλλον. «Ο πατέρας μου ήταν
μουσικός της τζαζ, κάποτε μά-
λιστα έπαιξε και στην μπάντα
του Λούις Αρμστرونγκ. Στο
σπίτι άκουγε δίσκους των *Hai-
jitz* και Μπετόβεν, μας έλεγε ό-
μως ότι δεν έπρεπε να ακούμε

μουσική, αλλά να δημιουργού-
με τα πάντα μόνοι μας!».

Σήμερα, η Νταϊάμάντα
Γκαλάς δημιουργεί τα πάντα
μόνη της ανάγοντας σε επικό
παγανισμό τον πόνο της για
τους «αγγέλους που γλιστρούν
ευγενικά στον θάνατο», για
τους «ανθρώπους που ζουν σε
έναν κόσμο που τους προσφέ-
ρει αηδιαστικό οίκτο και ψευ-
τιές», για τα θύματα, με άλλα
λόγια, του AIDS, στα οποία πε-
ριλαμβάνεται και ο αδελφός της
Δημήτρης, καθώς και αρκετοί
φίλοι της... Υπερασπίζεται σε
τελευταία ανάλυση (και μάλι-
στα πιο παθιασμένα από κάθε
άλλον) το μοναδικά ανθρώπινο
δικαίωμα στη διαφορά. Κι ας
μην ξεχνάμε πως ό,τι με σθένος
επισημαίνει η τέχνη, αργά ή
γρήγορα η Ιστορία το «ξεσκαρ-
τάρει»... Η απαίτηση αυτού
του συγκεκριμένου δικαιώματος
αχνίζει ακόμα, έτσι όπως ξεπή-
δησε ως εσωτερική αιμορραγία
στο αριστερό... ημισφαίριο, του
ανάπηρου «ορθολογισμού» που
τόσο υπομονετικά (ισχυρίζεται
ότι) μας νοσηλεύει!

Άραγε, η Γκαλάς, δεν κάνει
ήδη πολιτική;

Χρήστος Τσανάκας

Ο ΜΑΛΕΡ ΥΠΟ ΤΟΝ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ

**Ο «Ισοκράτης» των
εγχόρδων καλύφθηκε
απαιτητικά από το
βόμβο των
τζιτζικιών**

«Όπως ένας ήχος της φύ-
σης» σημειώνει ο Μάλερ για
τον σε επτά οκτάβες «ισοκρά-
τη» - πιανίσσιμο, στην αρχή
της Πρώτης του Συμφωνίας. Η
ακρόαση αυτής ακριβώς της αρ-
χής, εξελίχθηκε σε ένα παράδο-
ξο βίωμα (Ηρώδειο, 15 Ιου-
λίου '91, Κ.Ο.Α.):

Ο «ισοκράτης» των εγχόρ-
δων καλύφθηκε απαιτητικά από
τον βόμβο τζιτζικιών.

Το όλο έτεινε να μοιάζει με
μια εξαιρετικά δηκτική ειρωνία:
Το πραγματικό στην θέση του
«συμβόλου» του, σαρκάζει τον
αχροατή που θέλει να ακούει
και εδώ ό,τι και στον νεοελλη-

νικό και μη μουσικό ρύπο:
«Μήνυμα», εικονογραφία, εύ-
πεπτη μελωδία. Τώρα όμως σε
«λόγιο» τρόπο: Ηρώδειο, Μά-
λερ.

Η πολιτιστική πραγματικό-
τητα της δεκαετίας του '60
σφραγίστηκε ανεξίτηλα από το
γεγονός που χαρακτηρίστηκε
κωδικά σαν «Αναγέννηση του
Μάλερ». Ο Βισκόντι και οι πα-
ραγωγοί του «Θάνατος στην
Βενετία» καθιέρωσαν το *Ad-
viento* από την 5η του Συμφω-
νία σε ποτ-πουρί. Η ίδια μουσι-
κή είχε παιχτεί υπό την διευ-
θυνση του Λέοναρντ Μπερ-
νστάιν στην επικήδεια τελετή
του Τζων Κέννεντυ.

Η ανάπτυξη της στερεοφω-
νίας ανακήρυξε τον Μάλερ σε
δόγμα της, δημιουργώντας ε-
κείνο τον τύπο του οπαδού, ο-
πωσδήποτε πιο νόθου από τον
αντίστοιχο της Ροκ.

Το αινιγματικό της εδώ και

30 χρόνια ραγδαίας δημοτικό-
τητας του Μάλερ, φαίνεται να
αντιστοιχεί στο διπλό ενδεχό-
μενο της απάντησης στην εκ
πρώτης όψεως επιπόλαια ερώ-
τηση: γιατί το κοινό σιγοτρα-
γουδά τις μελωδίες του στις συ-
ναυλίες;

— Εκκεντρισμός που αποκαλύ-
πτεται καθώς έχει ανιχνευθεί α-
πό τις εσκεμμένες και περίτεχνα
δημαγωγικές *banalitat* του συν-
θέτη, ή ένδειξη κατάργησης της
διαχωριστικής εκείνης γραμμής
μεταξύ «σοβαρής» και «τετριμ-
μένης» μουσικής;

Η ασυνέχεια, το «σπάσιμο»
στην φόρμα των Συμφωνιών
του και το «ένθετο» μουσικό υ-
λικό που χρησιμοποιεί, δη-
μιουργεί αναπόφευκτη αναλο-
γία με την θεωρία της Σχετικό-
τητας (χώρος - χρόνος) του Α.
Αϊνστάιν και την διατύπωση της
Θεωρίας των Κβάντα για το α-
συνεχές της εκπομπής ενέργειας

του *Max Plank*. Οι θεωρίες αυ-
τές ανακοινώθηκαν κατά την
περίοδο «Συνθετικής ωριμότη-
τας» του Μάλερ.

Και ο φαντασιακός χώρος
που διαμορφώνει στις συμφω-
νίες του με Ήχο, Θόρυβο,
Βόμβο, Ηχώ, όπου στο εσωτε-
ρικό του αναπτύσσονται ηχητι-
κά προοπτικά (όπως στην αρχή
της Πρώτης του Συμφωνίας)
παραπέμπει στον Τόπο που
παίζεται σήμερα: κάτω από τον
Παρθενώνα, που οι προοπτικές
του διορθώσεις / αποκλίσεις, έ-
χουν αναγάγει το Έργο σε μέ-
τρο της έννοιας του Ωραιού.

Θέμις Μαγκριώτης

Ο Θέμις Μαγκριώτης σπούδασε
διεύθυνση Ορχήστρας με τον *Hans
Swanowsky* και Ανώτερα Θεωρητικά
στην *Hochschule für Musik und Dar-
stellende Kunst* της Βιέννης. Σήμερα
διδάσκει Ανώτερα Θεωρητικά και Α-
ναλύσεις Μουσικών Έργων στην Α-
θήνα.

ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΟΡΙΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΥ ΚΑΙΡΟΥ

Κοινωνιολογία αλλά
Νέα, τχ. II (ανοίξη
1991). Με αφιέρωμα στην
«Ελληνικότητα» και
συνέντευξη του Αριστοτέλη
Νικολαΐδη «Περι
Θεραπείας και γλώσσας
των Ελλήνων» κυκλοφορεί
η Νέα Κοινωνιολογία, η
Κοινωνιολογική
Επιθεώρηση της Νέας
Ελλάδας.
Παλιά μας τέχνη κόσκινο!

Λευκό Λάστρο είναι ο
τίτλος του μυθιστορήματος
του Ορχαν Παμούκ (εκδ.
Ροδαμός, 1991). Η
ιστορία και οι περιπέτειες
δύο ανθρώπων
διαφορετικών πολιτισμών
που βρίσκονται να
συμπίωνουν αναγκαστικά
μέσα στο κλίμα της
οθωμανικής κοινωνίας του
17ου αιώνα. () ένας είναι
Ιταλός, που έχει
σπουδάσει στη Δύση
αστρονομία, φυσική και
μαθηματικά και πιάνεται
κιχμαλωτός από τούρκους
πειρατές κι ο άλλος είναι
ανατολίτης επιστημονας,
θαυμαστής της Δύσης,
γεμάτος πάθος για τη
γνώση. Έτοια και άλλα
πολλά ονειρεύονται οι
Γούρκοι ευρωπαίστες και
μαζί τους ο συμπαθής
συγγραφέας και
δημοσιογράφος (Ορχαν
Παμούκ.

Μηπως αποκτά ιδιαίτερο
ενδιαφέρον στις μέρες μας
το βιβλίο του Γεωργίου
Νακρατζά, *Η στενή
εθνολογική συγγένεια των
σημερινών Ελλήνων,
Βουλγάρων και Τούρκων*
(Θεσσαλονίκη 1988); Για
τη Μακεδονία και Θράκη,
μακριά από φυλετικούς
φανατισμούς (κατά
ήτλωσή του συγγραφέα),
και με σκοπό την
καταπολέμηση της
εθνικιστικής σκεψής ο Γ.
Ν. προσπαθεί να
εκλαϊκεύσει την έρευνα του
—όπως μας λέει— γύρω
από το θέμα και να
υπογραμμίσει τη φυλετική
συγγένεια του σημερινού
ελληνικού, βουλγαρικού
και τουρκικού λαού!

Μα μια συζήτηση γύρω
από τη φυλετική
ομοιότητα ή διαφορά δεν
είναι εκ των προτερων

Πού να 'ναι και τι να 'χουν απογίνει
τ' αγορακόριτσα τα περισσότερα;
Της νύχτας μου δροσίζαν την σόβνη
λαγόνες αντρικές, γυναίκες χέρια,
με καθαρό χρυσάφι αγορασμένα.
Για σας είχαν ο παθός μου χαρίσει
και σας είχα, ω χαρές μου, τραγουδήσει,
της Συγγραύ τα κλωνάρια τ' ανθισμένα.
Η γλυκυτάτη Τζένη από την Κρήτη
το υδάτινο τραγούδι της Φαλήρου
η Μαρίνα, η Σαμπρίνα που Αφροδίτη
αναδυόταν στους αφρούς του ονείρου
σεμνά κορίτσια, αγόρια μυρωμένα,
ασχοβόλαγεν η ήβη τους λεμόνι
Ερμαφροδίτη πίκρα τα πληγώνει
της Συγγραύ τα κλωνάρια τ' ανθισμένα.

Τι ν' απόγινεν η Άννα τ' αηδονάκι
που έφελνε στις Φραντζή τα σκνά φανάρια,
της Παυλίνας τριαντάφυλλο κορμάκι
που έναν Μάρτη το κέρδισα στα ξάρια
Τζούλη, Στέλλα —κορμιά καμαρωμένα
πού 'χαν μ' όλους τους τρόπους αμαρτήσι;
Πληρωμένη ηδονή θα τα λυγίσει
της Συγγραύ τα κλωνάρια τ' ανθισμένα.
Πρίγκηψ, αν κάπως αγαπάτε εμένα
και θέλετε να σας γελάσω, ελάτε
τώρα που ξημερώνει να με πάτε
στης Συγγραύ τα κλωνάρια τ' ανθισμένα.

Ηλίας Λάγος

Εργοί: Βαλκάνια (εκδ. Αγρα). Αθήνα 1991

Για μια μουσική σταυροφορία

Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης:
«Φραγκίσκος Λεονταρίτης. Κρητικός
μουσικοσυνθέτης του δέκατου έκτου
αιώνα. Μαρτυρίες για τη ζωή και το
έργο του». Βενετία 1990.
**Βιβλιοθήκη του Ελληνικού Ινστιτούτου
Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών
Σπουδών της Βενετίας.**

Ο Φραγκίσκος Λεονταρίτης, ο πρώτος νεοέλ-
ληνας συνθέτης δυτικής μουσικής, ανήκει
στην χορεία εκείνων των λαμπρών πολυφω-
στών του 16ου αι. που σήμερα ξεθάβονται και ξανα-
κούγονται μετά από μια παρατεταμένη περίοδο σιω-
πής στην οποία τους είχε καταδικάσει ο Χρόνος.

Στη Δύση, με ελάχιστες εξαιρέσεις, όλοι οι συνθέτες
από τον Μασώ στον Μότσαρτ μετά το θάνατό τους
επισκιάστηκαν από τους διαδόχους τους, ίσως γιατί
δεν ήταν εφικτό τότε όπως τώρα να συνυπάρξουν οι
ζωντανοί με τους νεκρούς και γιατί άλλοτε δεν υ-
πήρχε η περιέργεια για το ιστορικό παρελθόν που υ-
πάρχει σήμερα.

Από τον κανόνα αυτό δεν μπόρεσε να ξεφύγει ο
Λεονταρίτης. Και μάλιστα ως πρόσφατα οι ελάχι-
στοι ειδικοί που γνώριζαν την ύπαρξή του, από ά-
γνοια τον ανέφεραν ως Ιταλό. Τελικά πριν από πε-

ρίπου μια δεκαετία βρέθηκε η άκρη και ξεκαθάρισαν
πολλά σκοτεινά σημεία για τη ζωή και το έργο του,
ενώ ανασυντέθηκε με αρκετή ευκρίνεια η εικόνα του
κοινωνικού περιγύρου μέσα στον οποίο έδρασε ως
συνθέτης και χορωδός. Όλα αυτά τα χρωστάμε
στην ερευνητική επιμονή και ικανότητα του Ν.Μ.
Παναγιωτάκη, φιλόλογου καθηγητή του Πανεπι-
στημίου της Κρήτης και διευθυντή του Ελληνικού
Ινστιτούτου της Βενετίας.

Ο Ν. Μ.Π. ξεκίνησε τη σταυροφορία του για τον
Λεονταρίτη γύρω στα 1980. Μία από τις πρώτες ε-
νέργειές του ήταν να θέση υπόψιν ορισμένων μουσι-
κών αντίγραφα από τις παρτιτούρες που ανακάλυψε
ώστε να προωθηθεί η μεταγραφή, μελέτη και εκτέ-
λεσή τους. Έτσι στα 1984 ο Αντώνης Κοντογεωρ-
γίου με του «Τραγουδιστές» του έδωσε μια σειρά α-
πό συναυλίες αφιερωμένες στον Λεονταρίτη.

Από το πρόγραμμα της συναυλίας της

14/12/1984 που έγινε στο Ψυχικό (Θέατρο Κολογίου Αθηνών) αναδημοσιεύω το ακόλουθο καταποπιστικό σημείωμα της Χάριτος Καλλιγά που σταχυολογήθηκε από τις προκαταρκτικές ανακοινώσεις του Ν.Μ.Π..

Ο Φραγκίσκος Λεονταρίτης ή "Φραντσέσκο Λονταρίτι ιλ Γκρέκο" γεννήθηκε στον Χάνδακα γύρω στα 1518. Ήταν νόθος γιός του Έλληνα καθολικού ιερέα του ναού Αγίου Τίτου, Νικολάου Λ., που κατέφυγε στην Κρήτη μετά την κατάληψη της Πελοποννήσου από τους Τούρκους. Τον Φραγκίσκο, που η γέννησή του νομιμοποιήθηκε αργότερα, προόριζε για εκκλησιαστική σταδιοδρομία και στα 1535 αναφέρεται ως κληρικός του Αγίου Τίτου χωρίς όμως ποτέ να χειροτονηθεί διάκονος ή ιερέας. Οι μουσικές του επιδόσεις ήταν ασφαλώς η αιτία που του παραχωρήθηκαν δύο κανονικάτα, εκκλησιαστικά δηλαδή εισοδήματα. Είναι πιθανό να στάλθηκε στην Ρώμη σε ηλικία 12-15 χρόνων για να σπουδάσει μουσική, με τη φροντίδα του προστάτη Βαρβολομαίου Αμπράμο, Κρητικού καθολικού επισκόπου Αρίου και αργότερα Καστελανέτας. Στον Χάνδακα ήδη από το 1543 ήταν οργανίστας του Αγίου Τίτου.

Διάφοροι λόγοι τον οδήγησαν να εγκαταλείψει την γενέτειρά του και το 1549 προσλαμβάνεται ως "Καντόρε" στην "καπέλλα" του Αγίου Μάρκου της Βενετίας. Πολύ γρήγορα αναδεικνύεται σε έναν από τους γνωστότερους μουσικούς της μεγάλης πόλης, του σπουδαιότερου ίσως μουσικού κέντρου της Ευρώπης. Εκεί ίσως να μαθήτευσε κοντά στον αρχιμουσικό του ναού Αδριανό Βίλλαερτ.

Φαίνεται ότι από πολύ νωρίς τον είχαν προσελκύσει οι ιδέες της Μεταρρύθμισης και ίσως στο κλίμα της Αντιμεταρρύθμισης, που είχε αρχίσει να γίνεται καταπιεστικό στην Βενετία, να οφείλεται η αναχώρησή του από εκεί πριν από το 1562, πρώτα για την Πάδοβα και μετά για την Βαυαρία, όπου είχε εξασφαλίσει την προστασία μελών της οικογενείας Φούγγερ, της πλουσιότερης στην Ευρώπη. Ο φιλόμουσος δούκας της Βαυαρίας Αλβέρτος Ε' τον προσέλαβε ως "καντόρε" και μουσικό της αυλής του, και ως μουσικός του δούκα αναφέρεται στην προμετωπίδα των δύο μοναδικών βιβλίων που τύπωσε το 1564 και το 1566 στην Βενετία. Ίσως επειδή υπήρξε έξαρση των διώξεων των οπαδών της Μεταρρύθμισης στην Βαυαρία ο Λεονταρίτης την εγκατέλειψε και μετά από περιπλανήσεις επέστρεψε το 1567 στην Βενετία και τον επόμενο χρόνο στην Κρήτη. Με τη μεσολάβηση του φίλου του Λατίνου αρχιεπισκόπου Κρήτης Πέτρου Λάντο, επανήλθε οριστικά στους κόλπους της Ρωμαϊκής Εκκλησίας και ξανάρχισε τη μουσική του δραστηριότητα στο ναό του Αγίου Τίτου.

Μαρτυρείται στον Χάνδακα ως τις αρχές του 1572 και πρέπει να πέθανε τον ίδιο χρόνο ή τον επόμενο.

Από τις δύο συλλογές μοτέττων που τύπωσε στην

Βενετία, η πρώτη περιλαμβάνει 35 μοτέττα, των οποίων σώζεται μόνο η μία από τις 6 φωνές. Από τη δεύτερη σώζονται όλες οι φωνές των 22 από τα 38 μοτέττα που περιλαμβάνει. Άλλα 3 μοτέττα σώζονται λειψά. Σώθηκαν επίσης σε χειρόγραφα 3 λειτουργίες, 6 μαδριγάλια, από τα οποία 2 λειψά και 2 ναπολιτάνες.

Όπως κάθε σημαντικό πνευματικό έργο έτσι και το βιβλίο του Νικολάου Μ. Παναγιωτάκη για τον Λεονταρίτη πέρασε από πολλά στάδια και συνάντησε πολλά εμπόδια ώσπου να φτάσει στην τελική του μορφή. Η περιπέτεια αυτή σε όλες τις συναρπαστικές και απίθανες λεπτομέρειές της εκτίθεται στο πρώτο μέρος της εισαγωγής, που συμπληρώνεται από μια πυκνή σε διατύπωση, μεστή και πλούσια σε πληροφορίες και διαπιστώσεις βιογραφία του Λεονταρίτη. Ακολουθεί η δημοσίευση (στα ιταλικά) των εγγράφων για τη ζωή και το έργο του Λεονταρίτη με τη σχετική μετάφραση κι ορισμένα σχόλια κι ο τόμος κλείνει με τους αλφαβητικούς πίνακες των έργων του Λεονταρίτη, τα διάφορα ευρετήρια, μια ιταλική περίληψη και μια σειρά από εικόνες μέσα στις οποίες περιλαμβάνεται και το πρώτο μαδριγάλι του στο πρωτότυπο (φωνή τενόρου) και σε αυτόγραφη μεταγραφή στη σύγχρονη σημειογραφία από τον Σαμουέλ Μπω-Μπωβύ, τον αξέχαστο και σοφόν αυτόν Ελβετό μελετητή της ιστορίας της ελληνικής μουσικής και του δημοτικού τραγουδιού.

Το βιβλίο του Ν.Μ.Π. με την πληθώρα των νέων πληροφοριών που προσκομίζει για τον Λεονταρίτη και τη μουσική ζωή στην Κρήτη του 16ου αι. επεκτείνει δύο αιώνες προς τα πίσω τα όρια της ιστορίας της νεοελληνικής δυτικότροπης μουσικής και αποτελεί μια ανεκτίμητη πηγή για την μελέτη των αφετηριών της. Παράλληλα αποκαλύπτει και άγνωστα στοιχεία για κορυφαίους δημιουργούς και μουσικά σύνολα του 16ου αι. (Βίλλαερτ, Μερούλο, Ορλάντο ντι Λάσο, Χορωδία του δούκα Αλβέρτου Ε' στο Μόναχο) προσφέροντας έτσι πολύτιμο υλικό και για τους ξένους μελετητές που ασχολούνται με αυτήν την περίοδο.

Η εργασία του Νικολάου Μ. Παναγιωτάκη είναι υποδειγματική από κάθε πλευρά και αναπτύσσει το θέμα της σφαιρικά και διεξοδικά. Ωστόσο η μελέτη για το έργο του Λεονταρίτη δεν έχει ολοκληρωθεί. Η διεύρυνση που θα προσδιορίσει τον βαθμό της πρωτοτυπίας της μουσικής του προσφοράς και θ' αποφανθεί για την αξία της, χρειάζεται τη βοήθεια ενός πιο ειδικού. Εντωμεταξύ θα ήταν σκόπιμο να γνωριστούμε καλύτερα με το έργο του, φροντίζοντας για την έκδοσή του σε δίσκους και παρτιτούρες. Γιατί όπως επισήμανε ο Ν.Μ.Π. ήδη από το 1983, η μουσική του Λεονταρίτη αποτελεί μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς του έθνους μας.

Αύγουστος 1991

Μ. Φ. Δραγούμης

καθηλωμένη στο φυλετικό ζήτημα: Αυτό ακριβώς δεν είναι και το πρόβλημα που οδηγεί σε ποικίλες ιδεολογικές και πολιτικές χρήσεις «φυλετικού» τύπου:

Να αρχίσουμε κάποτε να συζητάμε για τις πολιτισμικές διαφορές, μήπως βρούμε τις ομοιότητες;

Ξεροβήχει ο χαρτοκόπτης...

Ο Σεφέρης τι θα έλεγε, κραγε, για το ζήτημα; «Η δουλειά μου δεν είναι δουλειά φιλόλογου. (Οχι πως περιφρονώ τη φιλόλογια. Η δουλειά μου είναι να δίνω νύξεις, αν αξίζει τον κόπο κι αν ανθέξουν». Υπενθυμίζει ο Γιώργος Γιωργής τα σεφερικά λόγια στο βιβλίο του *Ο Σεφέρης περί των κατά τη χώραν Κύπρον σκαιών* (εκδ. Σμίλη, 1991). Μια εργασία εξαιρετική, φιλολογικά επαρκέστατη, αφηγηματικά άρτια! Ο χαρτοκόπτης πέρασε τις καλύτερες αναγνωστικές ώρες του δεκαπενθημέρου διαβάζοντάς το, ανατρέχοντας στην ποίηση του Σεφέρη και αναμιμνησκόμενος την Κύπρο. Ο Σεφέρης, άλλωστε, είναι που μας έμαθε να αγαπάμε τη θαλασσοφιλήτη...

Πόρφυρας κι άλλο νησί μπροστά στα μάτια μας: Κερκυραϊκό περιοδικό με ωραία παράδοση και αφιέρωμα, αυτή τη φορά, στον Κωνσταντίνο Θεοτόκη (τχ. 57-58, Απρίλης - Σεπτέμβρης 1991), με «Ανέκδοτα συνίττα» του, παρουσιασμένα με σεβασμό από τη Γεωργία Παπαγεωργίου. Μια δουλειά του Φίλιππου Βλάχου που, με το γνωστό πάθος του, ετοιμάζε να εκδώσει...

Ένα αφιέρωμα / σημείο αναφοράς που επιμελήθηκε ο ποιητής Γιάννης Δάλλας. «Καθώς στη λύρα, αν σκούζει μια χορδή της, κι άλλες βογγάνε, οι αρμονίες, μαζί της.»

Ο χαμένος Παράδεισος

GERARD DE NERVAL

Συλβί (Αναμνήσεις από το Βαλουά)
Εισαγωγή - Μετάφραση - Σημείωμα
Τατιάνα Τσαλίκη - Μηλιώνη
(Εκδ. Ρόπτρον) Αθήνα 1990

Ρεύματα (και μπάζει από παντού): Οι «σεμνοί» συνεργάτες, μέλη της σύνταξης κ.ά., με αναγγελία «Προς τους αναγνώστες» δηλώνουν πως δεν θα παρουσιάσουν τα βιβλία τους στο περιοδικό, ούτε θα αναδημοσιεύσουν χρονοσπασμάτα, ούτε θα τα «διαλέξουν» και άλλα καταπληκτικά (!) όπου δεν τους πέρασε καν από το μυαλό πως ως αυτονόητα χρονοσπαστούνται... Τι σου είναι το marketing! βρίσκει δρόμους παντού και οι καλύτεροι είναι πάντα οι εμμεσοί.

Τι τώσαν οι σεμνοπρεπείς κομπορημονες, που επαινούν ως εκδοτικό τυμήμα της «Νεφέλης»

(δεν εξηγούν πως;) την κυκλοφορία του βιβλίου του Ezra Pound. Σχεδιάσματα και αποσπάσματα των *Λάντος CX-CXX*: «Το βιβλίο ετέθη σε ελληνική εκδοτική τροχιά» τον Ιούνιο (του 1991), όπως μας εξηγούν και... σπάει τα μούτρα του ο συντάκτης Ντ(ινος) Σ(ιώτης) πάνω στην προγενέστερη παρουσία της ίδιας μετάφρασης και των σημειώσεων της ως έχουν, σε άλλο έντυπο και από άλλον εκδότη πριν από έναν ακριβώς χρόνο: *Πλανόδιον* 12 (Ιούνιος 1990). Η, μήπως, άλλο το βιβλίο, άλλο το περιοδικό, κατά το άλλο η θαλαμηγός κι άλλο η σκούνα! Εκτός από το να γράφουν ορισμένοι πρέπει, ποτέ - ποτέ, και να διαβάζουν! Όσο για τα σχόλια ως προς τον μεταφραστή και... τις αριστες οργανωτικές του ικανότητες, κάτι ξέρουν παραπάνω τα *Ρεύματα*: μετρήστε τις διαφημίσεις και αθροίστε: Ρίξτε μια ματιά και στο *Πλανόδιο* και συγκρίνετε με τον εύρωστο οικονομικά εκδοτικό οίκο «Νεφέλη»! Για συμπεράσματα είναι όσα σας να μη σας τα λείει πια και όλα ο χαρτοκόπτης!

ο χαρτοκόπτης

Στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα, δηλαδή σε μια εποχή που σημαδεύουν την ιστορική και κοινωνική πορεία της Γαλίας καθοριστικά γεγονότα, όπως η κατάρρευση της αυτοκρατορίας του Ναπολέοντα και η παλινόρθωση της μοναρχίας, ενώ από την άλλη, στη λογοτεχνία, ο κλασικισμός φαίνεται να δίνει οριστικά την θέση του στον ρομαντισμό, διαγράφεται η σύντομη τροχιά του ποιητή, πεζογράφου, θεατρικού συγγραφέα, μεταφραστή και αρθρογράφου Ζεράρ Λαμπруνι, γνωστού με το ψευδώνυμο Ζεράρ ντε Νερβάλ (1808-1855). Ο ίδιος ο συγγραφέας θα χαρακτηρίσει με λίγες γραμμές την ατμόσφαιρα του καιρού του: «...Ζούσαμε τότε μια παράξενη εποχή, σαν κι αυτές που συνήθως ακολουθούν τις επαναστάσεις ή την κατάρρευση μιας μεγάλης βασιλείας. Δεν υπήρχε πια η ηρωική ευγένεια των χρόνων της Σφενδόνης μήτε το κομψό και εκλεπτυσμένο γούστο της Αντιβασιλείας, ούτε ο σκεπτικισμός και τα τρελά όργια του Διευθυντηρίου. Ήταν ένα ανακάτωμα από δραστηριότητες, δισταγμούς και ραθυμία, από λαμπερές ουτοπίες, από φιλοσοφικές ανατάσεις, από αβέβαιους ενθουσιασμούς, ανάμικτους με κάποιο ένστικτο για αναγέννηση...». Η κάπως εκτεταμένη, ίσως, αυτή αναφορά είχε την πρόθεση να καταδείξει πώς αντίκρυζε, πώς δεχόταν ή πώς αντιδρούσε στην εποχή του ένας άνθρωπος της ιδιορρυθμίας και αντιφατικής ιδιοσυγκρασίας του ντε Νερβάλ, της δικής του πνευματικής και καλλιτεχνικής στάθμης, των δικών του δυνατοτήτων, αλλά και του δικού του ψυχισμού. Αφορμή, η έκδοση της νουβέλας του «Συλβί», σε μετάφραση και σχολιασμό της καθηγήτριας της Γαλλικής Φιλολογίας Τατιάνας Τσαλίκη - Μηλιώνη.

Αν αναλογιστεί κανείς ότι από τις 160 σελίδες του βιβλίου η νουβέλα καλύπτει μόνο τις 68, ενώ οι υπόλοιπες 92 είναι αφιερωμένες στην εισαγωγή και στα σχόλια, γίνεται φανερό το πόσο μόχθησε η μελετήτρια, για να δώσει μια σφαιρική εικόνα του θέματός της. Αλλά δεν είναι η έκταση, όσο η δομή της εργασίας που δημιουργεί την αίσθηση της πληρότητας. Η βαθιά γνώση όχι μόνο του νεοβαλτικού έργου αλλά και της εποχής του και οι καθόλα εύστοχοι συσχετισμοί και επισημάνσεις, κάνουν την εργασία υποδειγματική και ιδιαίτερα χρήσιμη στον Έλληνα αναγνώστη.

Δεν είναι η πρώτη φορά που η συγκεκριμένη νουβέλα βλέπει το φως στη γλώσσα μας. Είναι εκπληκτικό για τα ελληνικά δεδομένα και ιδιαίτερα εκείνης της εποχής, ότι πέντε μόλις ημέρες μετά το θάνατο του Γάλλου συγγραφέα (όπως μας πληροφορεί η μελετήτρια) ένα κεφάλαιό της εμπεριέχεται σε άρθρο που δημοσιεύεται στο τεύχος 56 του περιοδικού «Ευτέρπη» της 1ης Φεβρουαρίου 1855 και υπογράφεται από κάποιον Κ.Π. Το ίδιο απόσπασμα ξαναβλέπουμε ύστερα από ενενήντα χρόνια στο περιοδικό «Κο-

χλίας» της Θεσσαλονίκης σε μετάφραση των Τ. Βαρβιτσιώτη και Ν.Γ. Πεντζίκη, ενώ το 1958 στην εφημερίδα «Το Βήμα» δημοσιεύεται για πρώτη φορά σε συνεχείς ολόκληρο το αφήγημα.

Η «Συλβί», μια από τις επτά νουβέλες που συνθέτουν την συλλογή «Τα κορίτσια της φωτιάς», γράφεται σε μια περίοδο χρυσής ωριμότητας αλλά και τελείας νευρικής κατάρρευσης του ντε Νερβάλ. Τόπος το Βαλουά και χρόνος η εφηβεία του συγγραφέα. Το όραμα της μητέρας που χάθηκε νωρίς —τόσο που να μην μπορεί να τη φέρει στη μνήμη του— οι δυο αποτυχημένες αισθηματικές ιστορίες, η μοναξιά, η προσπάθεια να λυτρωθεί από μια πραγματικότητα που τον ματώνει, τον οδηγούν στην παραισθήση. Χαμένος μέσα στο όνειρο, αναζητάει επίμονα τη δική του ταυτότητα και χάνεται ακόμη περισσότερο. Φοβάται την τρέλα κι αυτή τον αγκαλιάζει ακόμη πιο σφιχτά. Προσπαθεί να ανασυνθέσει τις μνήμες του —όπως εκείνος θα ήθελε να είναι— αλλά τις φορτίζει με ένα μεταφυσικό βάρος που σηκώνει με αγωνία και δημιουργεί μέσα στις σελίδες του πρόσωπα, μόνο και μόνο για να ταυτιστεί μαζί τους. Σε ένα γράμμα του στο Δουμά ομολογεί: «...Το ξέρετε πως υπάρχουν μερικοί αφηγητές που δεν μπορούν να επινοήσουν χωρίς να ταυτιστούν με τα πρόσωπα της φαντασίας τους...».

Η «Συλβί» μπορεί να μη φθάνει στο ύψος των οραμάτων της «Αυρηλίας», μπορεί ακόμα να μην πλησιάζει, έστω, το μέγεθος της σύλληψης και συνθετικότητάς της, αλλά δεν παύει να αποτελεί ένα θαυμάσιο είδος λόγου, όπου κυριαρχούν η πλαστικότητα των εικόνων, η έντονη αίσθηση του χαμένου Παραδείσου, η επιτακτική ανάγκη καταφυγής στο μαγικό κόσμο του ονείρου. Μετά από τα έργα αυτά και μέσα από τον τρελό χορό των φαντασιώσεων ο συγγραφέας θα οδηγηθεί στον τραγικό, εκούσιο θάνατό του.

Το φαινόμενο ντε Νερβάλ, που οι υπερρεαλιστές είδαν σαν προάγγελο της δικής τους άφιξης και που ο Προυστ δεν θα αγνοήσει σχεδιάζοντας τη μεγάλη του σύνθεση «Αναζητώντας το χαμένο χρόνο», όσο κι αν φαντάζει στιλπνό και ρηξικέλευθο, δεν είναι ολότελα ξεκομμένο από την πορεία της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας. Έχει τις καταβολές του στο αγγλικό «μαύρο μυθιστόρημα» του 18ου αιώνα και με το στοιχείο του «φανταστικού» υπηρετεί με την καλύτερο τρόπο τον ρομαντισμό, ενώ παράλληλα επιβάλλει στον Α. Μπρετόν να ομολογήσει πως: «...ο Νερβάλ κατείχε σε αξιοθαύμαστο βαθμό το πνεύμα που εμείς σήμερα διεκδικούμε...».

Τάκης Μενδράκος

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ*

του Αλέξανδρου Κοσματόπουλου

«Καί τό τραῖνο πήγαινε τόσο ἄργά ὥστε νά
μπορεῖ νά σηκώσει ὅλες τίς μνημές,
δημιουργώντας τήν ἐλπίδα ὅτι μπορεῖ καί νά
μὴν ἔφτανες ποτέ».

Στόν Κώστα Μαρτζοῦκο

“**Α**νεμοί πτερόεντες σέ συντροφεύουν, ὑπεριπτάμενοι τῶν πόλεων καί πάντα ἐρωτικοί ὡς πνεύματα, Σκίρων, Ζέφυρος, Ἀπηλιώτης, Καικίας, Λίψ, Εὐρος, Νότος, Βορέας, ὑπεριπτάμενοι ποταμῶν, πολλῶν γραπτῶν πού ἔχεις μπροστά σου, χωρίς διάθεση νά τά ταξινομήσεις, νά τά ἀξιολογήσεις, καί εἶναι ὅλα συγχεχυσμένα μέσα σου δίχως νά γνωρίζεις ποῦ ἀνήκουν, ἕνα θησαυροφυλάκιο πού γιά νά ἀνοιχθεῖ χρειάζονται συνδυασμοί κλειδιῶν, ὅπως γιά νά εἰσέλθεις σέ αἶθουσα κειμηλίων παλίου Μοναστηριοῦ πρέπει νά συμφωνήσουν τρεῖς καί νά φέρεי ὁ καθένας τό κλειδί του ὥστε νά ἀνοιχθεῖ ἡ πόρτα. Κι ὅταν ἀνοιχθεῖ ἕνας θησαυρός ἀπό εἰκόνες ἐκτινάσσεται καί παραστάσεις, γεμάτες χρόνο καί μνήμη πού, ὡστόσο, ἡ χιτιότητά τους καί ὁ χρόνος δέν ἔχουν ἰσχύ. Κι αἰσθάνεσαι τήν ἰσχυρή νά ἀνατρέξεις σέ αὐτά, ἀπορώντας πῶς ἕνα ὑλικό πού φαίνεται ἀσυνεχές καί ἀναρχο ὑπακούει σέ μυστικούς ρυθμούς, ρεύματα πού ἐκβάλλουν στή θάλασσα, σέ μιά ἀγκάλη, ἢ διά μέσου στοῶν καί διαδρόμων καταλήγουν στην αὐλή τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἰβήρων, μπροστά στό Καθολικό μέ τήν εἰκόνα τῆς Πορταΐτισσας, θύρας ἀνοιχτῆς πρὸς τόν οὐρανό. Χείλη πηλώδη, πόσοι θνητοί δέν τήν προσκύνησαν, ἔλεος, πένθος, παραμυθία, παρηγοριά, ρεῖθρα χάριτος, παρουσία σωματική. Καταστάσεις ἀνθρώπινες στά μάτια Τῆς, τό κοινόν ἀπό αἰῶνες αἶσθημα αἰσθητοποιεῖται στό πρόσωπό Τῆς.

Ἐρχεσαι ἀπό μακριά, μέσα ἀπό ἄγνωστα προάστια, συνοικίες καί χωριά, ἐπιδιώκοντας νά φτάσεις στόν προορισμό σου ὅσο γίνεται τιό καθυστερημένα. Ξεκινᾷς πολύ νωρίς γιά τό σταθμό, ἔχοντας ἐπιλέξει τήν ἀμαξοστοιχία πού ὁ χρόνος ἀφίξεώς της εἶναι ἄδηλος, καί φτάνοντας στήν Ἀλεξανδρούπολη νιώθεις ὅτι ἔκανες σπουδαῖο αὐτόρθωμα, ὅτι ἔζησες συγκλονιστικές ἐμπειρίες, ἀλλά δέν ἦταν τὰ ὅλα ὅσα μέσα στήν κίνηση τοῦ τραίνου ἔμοιαζε ἐκείνη, σάν ὅλα ὅσα εἶχες συναντήσει καί εἶχαν συμβεῖ νά ἦταν ταρόντα, ταυτόχρονα, ὅμως ἦσαν διαφορετικοί, σέ σημείο νά πιστεύεις ὅτι καί ὁ πιό στενός φίλος δέν θά σέ ἀναγνώριζε, ὅμοια ἰε τοὺς ἐπτά παῖδες τοὺς ἐν Ἐφέσῳ πού κατά τοὺς διωγμούς τοῦ λεκίου κρύφτηκαν σέ ἕνα σπήλαιο, κι ἐκεῖ ἀποκοιμήθηκαν καί ὑπνῆσαν μετὰ διακόσια χρόνια, καί κατεβαίνοντας στήν πόλη τά ἱρῆκαν ὅλα ἀλλαγμένα, καί μὴ ἔχοντας παρά ἕνα δηνάριο τῆς

ἐποχῆς τοὺς πήγαν στό φούρναρη κι ἐκεῖνος τοὺς κοίταζε σά νά ἔρχονταν ἀπὸ ἄλλον κόσμο. Καί ἐξερχόμενος τοῦ ξενοδοχείου Ἦρα, στήν Ἀλεξανδρούπολη, στό καλντερίμι, ἀντικρίζεις τό φαρμακεῖο στή γωνία τῆς Λεωφόρου Δημοκρατίας, τό ὁποῖο διατηρεῖ πάντα τή φωτεινὴ του ἐπιγραφή μέ τήν εὐοσμη λέξη «Μυροπωλεῖον». Ἀριστερά, στήν πλατεία, τό λαϊκό, καί κατὰ τήν ἔμμονη ἰδέα σου, ὑποπτο ξενοδοχεῖο «Ματζέστικ», τό ὁπωροπωλεῖο Δολαπτοῦ, τό σαρωθροποιεῖον καί ὁ φούρνος πού παράγει καθημερινὰ παξιμαδάκια μνημοσύνων. Στό βάθος οἱ ὠχρὲς ἀποθήκες τοῦ τελωνείου, πλοῖα ἐμπορικά πού φορτώνουν, ἀκίνητα, καί δίπλα τους ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμός. Καί ὅλα αὐτά ἀποτελοῦν ἐκ γενετῆς χαρακτηριστικὰ τῆς πόλης ἀπ’ ὅπου φαίνεται νά πηγάζει ἡ μελαγχολία της.

Οὐδεὶς ἔχει ἐξηγήσει τό παράπονό της πού θυμίζει ἔντονα εἰκόνα ἀπὸ τὰ παιδικὰ χρόνια τοῦ αἰσθαντικοῦ ἐπισκέπτη της, ὁ αὐστηρὸς πατήρ τοῦ ὁποῖου, βλέποντας τόν υἱό του νά ἐξελίσσεται σέ ἄτομο μονῆρες καί ἀντικοινωνικό, ἀναρωτιόταν ἀπελπισ, καί συχνὰ παρουσία τρίτων, «τί ἔχει αὐτό τό παιδί»; Καί ὅταν ὁ υἱὸς μεγάλωσε, συνέδεσε αὐτὴ τὴ σκηνὴ μέ τό στίχο τοῦ δωδεκανησιακοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ «γιατροὶ μπαίνουν, γιατροὶ βγαίνουν, δέν βρίσκουν τὴν αἰτία», στίχος ὁ ὁποῖος ἐπανέρχεται ὅταν ἀντικρίζεις ἀλλὰ καί ὅταν θυμᾶται αὐτὴ τὴν πόλη.

Τὴν ἀγαποῦσε πρὶν ἀκόμη τὴν γνωρίσει, «νά φύγω μακριά», ἔλεγε ἔχοντας στό νοῦ τοῦ τὴν Ἀλεξανδρούπολη, φέρνοντας στή μνήμη τόν Μάριο, τόν ἥρωα τοῦ Σκαρίμπα, πού ἤθελε νά χαθεῖ στό Βορρά. Τραγούδια τριγυρνοῦσαν στό μυαλό του, «*Lontano, da molto lontano*», «*Κόρδοβα, Κόρδοβα, μακρινὴ καί μόνη*», ἢ Ἀγία Μόνη στό βουνό τῶν Κυθήρων, τὰ «*Μακρινὰ ἀστέρια τῆς ἄρκτου*» τοῦ Leopardi «*Vague stelle de l' orsa*», τό ποίημα «*Μακρινὰ*» τοῦ Καβάφη, ὅπου πρωτεύοντα ρόλο παίζουν τὰ ἀποσιωπητικά. Ὁ μικρασιατικὸς καρσιλαμάς ἀπὸ τό Ἀἰδίνι «νά φύγω ἀπ’ αὐτό τόν κόσμο, νά πάω νά ζήσω σέ ἕνα βουνό», τό «*πέρα στοὺς πέρα κάμπους*» μέσω τοῦ ὁποῖου ἀνακαλοῦσε μέ συμπάθεια τόν ἑαυτό του ἐν τῇ ταπεινότητι τοῦ «*πάω κι ἐγὼ ὁ καημένος γιά νά λειτουργηθῶ*». Τό θρακιώτικο «*παληκάρια μου δερβενιώτικα, τί μέ βλέπετε καί μαραίνεστε*», τό «*νᾶμουν πουλί νά πέταγα*» ἢ ἀκόμη ὁ βαρὺς συρτός τῆς Θάσου «*ἄχι, βᾶχι, καημό πῶχει ἢ ἀγάπη, ἄχι, βᾶχι, μέρα νύχτα μ’ ἔφαγε ὁ καημός κι ἡ πίκρα, ἄχι τὰ μαλλιά σου τέλι τέλι κι ἡ καρδούλαμ σένα θέλει*». Ἦταν ἡ πόλη πού μάζευε τοὺς ἀνεπιθύμητους, τοὺς ἀποδιωγμένους, τοὺς ὑπὸ δυσμένεια, «*θά πάρεις φύσημα*» ἔλεγαν, ὑπονώντας τὴν Ἀλεξανδρούπολη, ἐξορία πού δεχόταν μόνο ἀπελπισμένους. Καί τό τραῖνο πήγαινε τόσο ἄργά ὥστε νά μπορεῖ νά σηκώσει ὅλες τίς μνημές, δημιουργώντας τὴν ἐλπίδα ὅτι μπορεῖ καί νά μὴν ἔφτανες ποτέ. □

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ εὐρύτερη σύνθεση.

Ε
Μ
Υ
Ο
Ν
Ε
Μ
Ι
Γ
Ε
Α
Κ

Το «Ντόλτσε», το παλιό ζαχαροπλαστείο της οδού Σκουφά όπου μπορούσες να πεις άριστο εσπρέσσο, να φας κρουασάν, να δεις φίλους και γνωστούς και να τα πείτε, είναι πια παρελθόν. Έκλεισε για να ανοίξει στη θέση του ένα ...ταχυφαγείο (ελληνιστί φαστφουντά-δικο). Η παράδοση ενός από τους τελευταίους παραδοσιακούς χώρους σχόλης και συναναστροφής στην ταχύτητα ενός μαζικού και ποιοτικώς ουδέτερου χώρου αποδίδει, συμβολικά θα έλεγε κανείς, τη φορά των κοινωνικών σχέσεων στο ιστορικό κέντρο. Κάποτε το λέγαμε πιο απλά: μιλούσαμε για ποιότητα ζωής που χάνεται. Την τελευταία μέρα του Αυγούστου, στο «Ντόλτσε» τραγουδήσαμε την μπαλάντα του λυπημένου καφενείου.

ΜΕΤΑΤΑΞΕΙΣ (Η αρχή των μη συγκοινωνούντων θυρών)

Το απόστημα της υπαλληλικής υπεραριθμίας της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ είχε καταλήξει να είναι κληρονομική νόσος για το εκάστοτε κυβερνών κόμμα. Και να που η παρούσα κυβέρνηση δείχνει να παίρνει το ρίσκο της «εξυγίανσης» αυτού του προβληματικού τομέα.

«Μετάταξη» λοιπόν είναι ο συρμώδης πολιτικοσυνδικαλιστικός όρος των τελευταίων εβδομάδων. Πρέπει να σημειώσουμε εδώ, ότι συνιστά τεράστια πλάνη (έντεχνα υφασμένη από τους άμεσα ενεχόμενους) η σύνδεση της προαναφερθείσας πολιτικής με την περίφημη έκθεση των ειδημόνων του BBC που ειρήσθω εν παρόδω κατόρθωσαν σε 20 μόλις ημέρες να ανιχνεύσουν, εντοπίσουν, ερμηνεύσουν τα οργανικά προβλήματα του δυσκοίλιου εθνικού μας δικτύου ραδιοτηλεόρασης και να προτείνουν λύσεις, μάλλον ασύμφορες όμως

και μη πραγματοποιήσιμες. Ενώ λοιπόν από την κεντρική θύρα της ΕΤ διάφοροι υπάλληλοι παίρνουν δρόμο για αλλότριες συχνά θέσεις σε αλλότρια υπουργεία και οργανισμούς, διάφοροι άλλοι δεν παύουν να προσέρχονται από την απόκεντρη θύρα για να πραγματοποιήσουν, προφανώς, το όραμα της κυβέρνησης που επικεντρώνεται στον «υγιή» ανταγωνισμό με τα ιδιωτικά κανάλια. Όλοι δείχνουν να συμφωνούν στο πρόβλημα των τριών ΕΤ: το προσωπικό είναι πολλαπλάσιο των αναγκών τους. Κι αν υπήρχε μια αληθινή διάθεση επίλυσής του δεν θα παρουσιάζονταν τέτοια φαινόμενα αναπαραγωγής του χρόνιου αυτού νοσήματος. Γιατί τώρα νομιμοποιούμε να πιστεύουμε ότι το σημείο εκείνο της έκθεσης του BBC που υποδεικνύει την απεγκλώβιση των ΕΤ από τις κυβερνήσεις θίγει την καρδιά του προβλήματος που αποσιωπάται από τους διοικούντες.

ΑΓΩΝΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ. Δεκα χρόνια μετά τους αγώνες τραγουδιού της Κερκυρας ο Μάνος Χατζιδάκις και οι συνεργάτες του ανασυνέστησαν το θεσμό στην Καλαμάτα. Και στους αγώνες τραγουδιού της Καλαμάτας, μετά από δέκα χρόνια, διαγωνίσθηκαν νέοι κυρίως τραγουδοποιοί με μελωδικές συνθέσεις στις οποίες το ζητούμενο ήταν ο,τιδήποτε στοιχείο μπορούσε

να σήμανει καποιους και-κυρίως δρόμους για το τραγούδι. Είναι γνωστό, άλλωστε, ότι τα τελευταία χρόνια το έντεχνο τραγούδι είναι σε υποχώρηση, ιδιαίτερα όταν δεν υπηρετεί την εμπορικότητά. Οι δημογραφικές επιταγές του γυρίζουν την πλάτη και, αντ' αυτού, κυλλούν ιστοπεδωμένοι ρυθμοί που υπηρετούν το ευρωπαϊκό μέσο γούστο είτε σκυλαδικά προς καταναλωτές σε νυχτερίνα κεν

τρα. Βεβαίως, αρκετές από τις συμμετοχές ήταν πρωτολειά, κάποιες άλλες εμφανώς απλόικες και ανέμπνευστες, στην πλειοψηφία τους δεν καθρέφτιζαν τις επίπλαστες καθημερινές αγωνίες και τα άγχη των σημερινών νέων που βιώνουν την πραγματικότητα μέσω παραμορφωτικών φακών. Ωστόσο, στον αντίποδα, υπήρξαν και ενδιαφέρουσες δουλειές, και κομμάτια που πάσχιζαν να εκφράσουν καποιους προσωπικούς δρόμους όχι χωρίς κόπο και μουσικές προτάσεις που ξέφευγαν από την κοινοτοπία των συρμών —άλλωστε, ό,τι βραβεύτηκε ξεχώριζε— πραγματικά, παρά την «καπέλωτική» εν πολλοίς εννοχρήστρωση, χατζιδάκειου ύφους.

Το στοιχείο της παρουσίας των νέων τραγουδοποιών κερδήθηκε. Το στοιχείο του ελληνικού τραγουδιού φαίνεται ότι έχει ακόμη περιθώρια.

ΒΑΡΒΑΡΟΤΗΤΑ: Στην τηλεοπτική παρουσίαση των αγώνων από την ΕΤ-1, ο Γιώργος Παπαστεφάνου συζητώντας με εκπρόσωπο της διοργάνωσης μίλησε για τη βαρβα-

ρότητα του σύγχρονου ελληνικού τραγουδιού από όπου μας λυτρώνει ο θεσμός των αγώνων της Καλαμάτας.

Εί, όχι και έτσι. Είναι πολύ εύκολος ο δρόμος της διαχωριστικής γραμμής που τραβιέται για να χωρίσει (υποτιθέμενα) πρόβατα από ερίφια. Η κοινωνία είναι πολύ πιο περιπλοκή και την καλλιτεχνική έκφραση δεν βοηθούν προσεγγίσεις συλλήβδην απόρριψης ή αποδογής.

ΦΡΑΝΚ ΚΑΠΡΑ

Μια από τις πολύ καλές ταινίες του είχε τίτλο «Δεν θα τα πάρεις μαζί σου». Εμάς όμως μας άρεσε πολύ η «Υπέροχη Ζωή» —όπου ο αγγελο-σωτήρας που έβαζε τάξη στη ζωή ενός ποιητή της βιωτικής μέριμνας δεν έμοιαζε σε τίποτα με τον πολύ μεταγενέστερο άυλο άγγελο, που ουρανοκατέβατος καθόριζε τη δράση στα «Φτερά του έρωτα» του Βέντερς.

Παραμυθιάς απαράμιλλος, χωρίς οι ήρωές του να απομακρύνονται από τη φθαρτότητα και τα πάθη της, ο Κάπρα μας χάρισε μέσα από τις ταινίες του τις ομορφότερες δυνατές εικόνες που έχουν κατασκευαστεί σε φιλμ, προκειμένου να ειπωθούν τα ανείπωτα για τον άνθρωπο, την μοίρα του και τις κοινωνίες του. Όμορφες εικόνες και πιο όμορφα αισθήματα που, πράγματι, δεν τα πήρε μαζί του.

Ο ΜΑΝΟΣ

Εκδόσεις **ΚΕΔΡΟΣ**

Γ. Γενναδίου 3 – τηλ. 36.02.007, 36.09.712

διαβάστε το καλοκαίρι
ελληνική πεζογραφία

Μάρω Δούκα: Εισ τον πάτο της εικόνας
Νίκος Κάσδαγλης: Οι ελεήμονες
Αλέξανδρος Κοτζιάς: Ο πυγμάχος
Λία Μεγάλου-Σεφεριάδη: Ο δρόμος είναι η χαρά
Νίκος Μπακόλας: Καταπάτηση
Αλέξης Πανσέληνος: Βραδυές μπαλέτου
Σπύρος Πλασκοβίτης: Η κυρία της βιτρίνας
Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος: Με τον τρόπο του Παπαδιαμάντη

Καλό σας ταξίδι

The advertisement is set against a backdrop of a blue sky with white clouds. In the upper portion, a female cabin attendant in a dark blue uniform with a light green bow stands and serves a meal to a smiling male and female passenger seated in a wide airplane seat. The table is elegantly set with a white tablecloth, a basket of fresh fruit, a cheese platter, and glasses of wine. The fuselage of the aircraft is visible, featuring the word "OLYMPIC" in large blue letters and the Olympic rings logo on the tail. In the lower foreground, a female ground crew member in a dark blue suit and green tie holds a blue "OLYMPIC AIRWAYS" boarding pass. The text "ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ" is printed in bold blue letters in the bottom right corner.

ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ
ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ